

ורק שהזכיר לתלמידים גודל החיוב ומעשה ויזכרו לעסוק בכלה .
 ולפי' יודקק שבמעשה הקודם ליתא חיוב לפניו דההא התחילה
 רק לעבור ורחא חוהה ויהי מסתן כו' ולא כן בכלן ורק דתי'
 עמדו לא יתישב היטב : לקלע כו' . כן מלתי בעושה הגר"א .
 וכן הוא בערכות ס"ח וק"ג וה"פ
 לקליעות שערות קורין בגליהם
 וא"כ וכן טבל לדרוש לשון קליעה
 חכו שאמרו שתקנה הקטטה :
 שנאמר ויאמר האדם ואת הפעם
 עצם . כן נ"ל להג"י דלא כמו שהיה
 כהוב רק שנאמר עלם כו' . וה"פ
 שמצוה ראי' שרק פ"א נעשה הקב"ה
 שושבין ודגש תי' ואת הפעם
 חללחשלהאכחוכ ויביאה אל האדם
 דהיינו שנעשה הקב"ה בעלמו שושבין
 כמו שאמרו מקודם זה וע"ז קאי
 הכתוב ויאמר האדם שהוא רק ואת
 הפעם לפי שהוא עלם מעלמי ובשר
 מבשרי שלא היו עדיין שאר בני אדם
 ואח"כ דגש כהוב זה לפי פשוטו
 דזאת הפעם קאי העלם מעלמי
 דבשרי' והיינו שפ"א ניטלה חוה מאד'
 וכן תי' הדא זימנא ולא תוב תהברי
 איחחא מן גבר היכחא דתיבתרי
 דנא זימנא : על העבודה ביצר .
 לפי פ"א שתבתי לעיל יתישב יותר
 כי עדין לא חסיק למילתיה חס פי'
 עמד נכרה או מהקיים רק שתי'
 חזיכה מעבודה ועמה מפרש בעבוד'
 נוסי איך העולם עומד עליו ומסיק :
 כל זמן כו' . היינו שהעולם מתקיים
 ומתברך על יושביו . ופי' הא'
 שכתבתי לעיל כיצד לשון מנין אפשר
 גם כן לדחוק דסמך על שנאמר
 דבשרי' ורק דמקודם קאמר קוטב
 הדגש כל זמן כו' : שנאמר לאהבה
 כו' ולעבדו בכל לבבכם . דגש על
 עבודה בהח"ק ואפשר לפרש ע"ז
 בכל לבבכם שלא תהא מחשבה
 אחרת כמו שדרשו רז"ל על פסוק

כתוב בט"ו בין תי' בכלה לתי' הוא דהוא מיותר דהלא זה הכתוב
 הכיאו עוד אח"כ והגם דלא יתכן לפ"א וקשאלתם והיכן מליט כו' והג"י
 חט עאלכ"כ דלא כנ"י שהיה כתוב חט כיו"ד דהלא לא מליט במעשה
 זאת שהוא נתעסק בעלמו רק שנוה להתמידו . ורק דאפשר
 לפרש דכ"ס שהוא בעלמו נתעסק בה
 מ"מ נטן יותר לגרום חט לכלל
 חוהם : (ה) לעצמו פעם אתה נישלה
 תיה מאדם מכאן ואילך מקדש אדם
 אה בת הבירו שנאמר עצם מעצמי
 ובשר מבשרי על העבודה . הגיה כן
 דלא כנ"י שהיה כתוב הלי שנאמר
 עלם כו' בין תי' לעלמי לתי' ס"ח
 דלפ"א משגיב שהביאו חוה הגהוב
 ראייה על שפ"א נעשה הקב"ה שושבין
 להדם מכלן ואילך כו' והלא חין שוס
 ראייה ע"ז ולפי טעמחו נראה שפ"כ
 לא הביאו שס חיוה ראייה מחיוה
 כתוב דמה שנעשה הקב"ה בפעם
 האחת שושבין כבר הוכיחו מייביאה .
 וזה דמכלן ואילך חרס קונה שושבין
 לעלמו הוא ממילא חרין שלא חשכחן
 שיהיה עוד הקב"ה בעלמו שושבין
 וכן על מכלן ואילך מקדש כו' חין
 לדיך שוס ראייה ורק שהביאו מכתוב
 עלם כו' לראיה שפ"א ניטלה חוה
 מאדם : (ו) ומלקוש ואפפה דגנך
 היוושך ויזדנד . ובנ"י לא ה' כתוב
 חוהן היבוח וחיו מוגן כלל למה דלגו
 זה וחורבס עיקר הראיה מדכתיב
 והספס

אתת במה ובמה . והיכן מצוה שהקב"ה נתעסק
 בכלה שנאמר (בראשית ב') ויבן ה' אלהים את
 הצלע שבן קורין בברביהם לקלע בנאותא .
 מכאן שתקנה הקב"ה ללוהוקשמה בכלה והביאה
 אצל אדם שנאמר (שם) ויביאה אל האדם .
 פעם אחת נעשה הקב"ה שושבין לאדם
 מכאן ואילך אדם קונה שושבין (ה) לעצמו שנאמר
 (ויאמר האדם ואת הפעם) עצם מעצמי ובשר
 מבשרי . פעם אחת ניטלה חוה מאדם מכאן
 ואילך מקדש אדם את בת הבירו . על העבודה
 ביצר כל זמן שעבודה בית המקדש קיימת
 העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדין
 בזמן שנאמר (דברים י"א) לאהבה את ה' אלהיכם
 ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר
 ארצכם בעתו יורה (ו) ומלקוש ונתתי עשב בשדך
 לבהמתך . ובזמן שאין עבודה בית המקדש
 קיימת אין העולם מתברך על יושביו ואין הגשמים
 יורדין בזמן שנאמר השמרו לכם פן יפהה
 לבבכם וגומר ועצר את השמים ולא יהיה מטר
 וכן (בהג"י ב) הוא אומר שימו נא לבבכם מן היום
 הזה ומעלה במרס שום אבן אל אבן בהיכל
 ה' מהותם בא אל ערימת עשרים ודהה עשרה

בא אל היקב לחשוף הגשמים פורה והיתה עשרים מפני מה לא נאמר ביקב עשרים
 והיתה עשרה כשם שנאמר בהג"י . עשרים והיתה עשרה . לפי שיקב סימן טוב
 יותר מחטים . ללמדך שכל זמן שהיין לוקה סימן רע לכל השנה כולה . אמרו
 ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אתה עשית לנו כן . השיבן רוח הקודש
 (שם א) פנה אל הרבה והנה למעם וגו' יען ביתי אשר הוא הרב ואתם רצים איש
 לביתו . ואם אתם תעסקו בעבודה בית המקדש אני אברך אתכם כבתחלה שנא'
 (שם ב') שימונא לבבכם וגו' מיום עשרים וארבעה להשיעי למן היום אשר יוסר
 היכל ה' וגומר העוד הזרע במגורה ועד הגפן

וכי חזבתו ונת שלמים וגו' . וכי חזבתו ונת תורה וגו' . שמה ונת מיותר חלל שגא לומר שהחלף זביחתכם הזכרו שהיו לרמן לכם
 ומכו הרמן שמה שחיכה על מנה כן שהחשבה פוסלת בה ובטחשה הגר"א משמע דלא גרים בכלן היטה לאהבה חת ה' חלטיכם ובהמת
 חין לדיך חוהן כלל לענין הדרכה והג"י אפשר שהביאו להורות חתיבות ולעבדו כו' דקאי על הקב"ה : יורה ומלקוש ונתתי עשב כו' . נראה
 דלפיכך לא הביאו תי' ואפפה דגנך דביני ביני משום דחין זה מכלל הדרכה בשלימות רק כדכתיב ועמדו זרים ורשו לאנגס שיהיה מלאכת
 ישראל נעש' ע"י אחרים דמחמת זה מוקי רש"י בערכות ל"ה כתוב ואפפה דגנך בחין שושבין רעוט של מקום בשלימות ע"כ : השפירו לכם פן
 יפהה לבבכם וגו' . ודגש דקאי על ביטול עבודת כהמ"ק שהוא היפך מלבייל ואפשר דדרשו תי' וסרתם הייט שאס הסודו מעבודת כהמ"ק
 ומתוך כך ועבודתם אלהים אחרים והוא על דרך שאמר דוד המלך ע"ה כי גרשוני היום מהסתפח בגחלת ה' לחמר לך עבוד וגו' : ועצר את
 חשבים ולא יהיה מטר . וא"כ לא יכול להיות שום ברכה וע"כ לא לריך הו להביא והאדמה וגו' : מן היום הזה ומעלה . פי' שנים שעבדו
 מלכר : פטרם שום אבן אל אבן . מטרם חזרתם לשב ולחוסף על יסוד שיסדהם בימי כורש ובכל . עתה שימו לבבכם לעסוק בענין
 ובלמוד לרבי כהונה : בהיותם בא כו' . פי' מהיות לכם מארה מגולחת במעשיכם עד הנה שהיו מעמידים כרי הרחי למוד מהוב עשרים
 סחין ולא ה' מוליח חלה עשרה : בא אל היקב . הוא כור שלפני הגה היין יורד לחוכו : לחשוף הבשיר פורה . לשאוב ממש חמשים מדות
 שמודדין בהם יין בגיטה ונתה פורה . לחשוף למלאות כמו ולחשוף מים מנבא : והיתה עשרים . לא שגשגהמה ביין מארה יותר מן הדגן חלל
 שחלם טועה בלמוד מדת היקב לפי שהוא עמוק כו' ובתכנת אבות דרי' גייט פעם למה לא חמר ביין מדה מועטת כמו שאמר בדגן לחשוף
 עשרים וחמש פורה והיתה עשרה למדך שהיין מדה יתירה לעולם ובהיין לוקה סימן רע לעולם ולפי שהיין לריך להיות הרבה מנה כי מנין
 יותר כ"ז רש"י בחגי שס . ואי אפשר לכונן דבריו בגמרא שכתבן ונראה שהיה חללו גירסא אחרת כזה וע"ד שהוא לפנינו נראה לפרש .
 שחפני מה כו' . הוא שני קוסיוה חדא אמאי בחטים נקטו שיעור מועט פשרים וביין נקטו חמשים . ועוד אמאי בחטים היו מולחים עכ"פ
 מחלה . וביין לא היו מולחים מחלה ומשני : לפי שיקב היין טוב יותר בחטים . פי' שדרך לשרות מול ברכה ביין יותר מבחטים . או אפשר
 דה"ס כשהיין מתברך הוא הימן טוב יותר לעולם ע"כ מלא לבו של אדם לשער כי יותר . ועל קושיא ב' מתוך : שכל זמן שהיין לוקה סימן
 רע . פי' כל זמן שהיין לוקה ביותר סימן רע יותר לכל העולם ע"כ קאמר שגד שלא נכנה המקדש בשלימות היה היין לוקה ביותר וסוף
 סימן רע יותר : אהרו ישראל כו' . שפני מה אתה עשויה לו כן . נראה דלמדו זה גם כן זככות פנה אל הרבה כו' וע"כ איחא הלשון
 וכהה למעט וגו' . ה' וגו' בא לרמוז מה דכתיב שס יען מה נאום ה' לנאות ודרשו חוה דהיינו שאמרו יברחל מפני מה כו' ולפ"א תי' חלם
 ה' לנאות קאי חללחמה לתי' יען ביתי כו' או אפשר דה"פ חלם ה' לנאות הייט שהקב"ה בעלמו חוהם ע"ז איך שאמרו ישראל ואיך
 שהשיבן רוח הקודש ומה שלא הביאו בפירוט חוהן תי' יען מה כו' כדי שלא נעשה דכל זה הוא מחשבת רוח"ק כדמשמע לפי פשוטו שלא
 הביאו ככלן רק מה שהשיבן רוח"ק : פנה אל הרבה כו' . חף שיה הכתוב הוא כקאפיטיל ח' דחגי ע"כ הוא מה שפירשו בקפיטיל הכי
 מהיותם בא אל ערימות כו' ולפי' חתי שפיר מה שאמרו עשיה לע כן דמשמע וקאי חללחמה מה שהיתה אמרה משתלח בתחלה וביין
 והביאו

והכילו להסוכה מתני' י' עין כתיב וגו' : שאין עבודה שהיא חביבה לפני הקב"ה יותר מעבודה בהמ"ק . הוא תמוה דהלא מכתוב הסד
 מפניו כי מוכח שהיה ג"ה חביבה יותר מעבודה ודומה לפרש שהיה ג"ה חביב יותר מעבודה דהלא הוא ג"כ עבודת הקב"ה . ועוד
 משמע בבדיח' לקמן של"מ קורא עבודה ממה שאמרו וכי מה עבודה שהיא דניאל מתעסק בהם כו' אלא מה הן ג"מ שהיה מתעסק בהם .
 וע"כ מוכרחין את לפרש דהיינו לענין כפרה חין עבודה שהיא חביבה יותר מעבודה בית המקדש ודייקא מה שאמרו יותר דה"מ וגמילי' חסדי'
 גם כן מכפרים כמותה וכמו שאמר

ריב"ז לקמן י' לכו כפרה אחת
 שהיא כמותה ואיזה זה גמילות
 חסדים ולעיל אמרו חכם שישב
 ודורש בקבל מעלה עליו הכתוב כאלו
 הקריב חלב ודם לפני מונח ולענין
 סכר וקיום מלכותו שלמנו חורה
 וגמילות חסדים חביבים יותר : על
 ג"ח ביצד רבי הוא אומר כי חסד
 חפצתי ולא זבח . וכמו שפרשתי לעיל
 דהיינו שהעולם מקיים על ג"ח
 דמוכח מכתוב דג"ח חביב יותר
 מעבודה ועל העבודה העולם
 מקיים ומחברך על יושבי' כג"ל
 א"כ מ"כ"ש על ג"ח . או אפשר
 דדרכו ולא זבח כלומר כשאין זבח
 אז הוא חפץ חסד דהיינו כשאין
 בהמ"ק חבל בנותן סבהמ"ק קיים
 אפשר חין חביבות לחסד מעבודה
 ויהי"כ לפ"ז מה שאמר לעיל חין
 עבודה שהוא חביבה יותר מעבודה
 בית המקדש וג"ח כמי מיקרי עבודה
 כמו שהוכחתי לעיל ולקמן אמר ריב"ז
 י' לכו כפרה אחת שהיא כמותה
 משמע שאין לג"ח חביבות יותר
 מעבודה בהמ"ק : העולם מתחלה
 לא נברא אלא בחסד . כלומר שג"ח
 יש לו עוד משלה יותר מליך חורה
 ועבודה שעליהם חין העולם רק
 מקיים חבל על ג"ח העולם ג"כ
 מהחלה לח נברא חלל בחסד . ולפ"ז
 ע"כ ל"ל דמחורחא כדשינין מעיקרא
 על מה שמוכח לשעמים דכולהו שויס
 היינו לענין כפרה על חטא חבל
 לענין סכר וחומר המנוה י' לפ"ז
 וג"ח השיבות יותר : וכן מצינו
 בדניאל . כן הגיה בגר"א : ומה
 הן ג"ח שנאמר אלהא די אנה פלח
 לי' בהרירא הוא ישוביך . כן הוא
 בנ"ב"ג ועיין בספרי ס"א והנראה
 שלפי נ"ב"ג חביבות ומה הן ג"ח לך
 לחמוק ונדפס בטעות מנו"י : וכי
 מה עבודה . על מלת פלח קאי שהוא
 לשון עבודה : אלא מה הן . פי'
 מה הן עבודה שהיה מתעסק
 בהם ע"ז קאמר ג"ח שהיה מתעסק בהם : היה מחנן את הכלה כו' . הנס דאינו מפורש ג"ח חלו בכחוב יליף כ"ז מדגמאר
 בתירא ע"כ הוא עבודה כ' שטבג תדיר ומה הן ג"ח שפעם לדין ליתך לכלה ופעם ללות למת או ליתן פרנסה לפני ואין לומר על שאר מלכות
 דמספיק להלות על ג"ח שהיא חביב מאוד שהעולם מתחלה לא נברא חלל בחסד . ולפ"ז ע"כ יתכן לקרואה עבודה
 ורק לפני משמעות השטות קאי על קרבתה שנקרא בהם עבודה ע"כ מוכרח לומר דה"ל לפרש כאן כן מהכתוב השמר לך : וזוהו פרשה
 לעני . כ"ז הוא ככלל ג"ח : ומהלל . הוא ענין בפ"ע ומצאנו בכתוב שאמר זה דניאל כד ידע כו' . ואפשר דאמרי ג"כ על הכתוב
 דלעיל פלח לפי שהוא בסחם עבודה שבלב וע"כ הוא במשמעות הפשוט של פלח . וא"ל לפרש רק על זה לחוד משום דכתיב בתירא זה
 לא היה רק ג"ח ביום זמן קבוע . או אפשר דהכי דרש הכתוב כל קביל די הוא עבד מן קדמה דג"ח כלומר שהיה מתפלל לאחר שעשה מקודם
 שאר מלכות והיינו ג"ח כמו שהוכחנו לעיל . ולפ"ז א"ל לפרש פלח על חפלה דהא מכתוב ודניאל מוכח דמקודם החפלה היה עבד איזה
 עבודה : ובשבא אספסיוס . חנכ שמוכר לעיל דברי ריב"ז ור"י בענין חורבן בית המקדש מביא עוד מעשה דריב"ז ותלמידיו שאירע
 בשעת החורבן : שהשגרו לי קשת אחת . היינו שפראו לפני הכנעה שתלנו להיות חמה ממלתי ולא להלחם עוד עמי וכן המנהג עד
 היום כשצוים בני המלחמה של לך האחד שאינם מללימים אי מניחים כלי זינים לארץ נגד לך השני ועל ידי זה מקבלים עליהם ממשלת של
 לך השני כי הוא סימן שאינם רוצים עוד להלחם ואינם צריכים לכלי זינים ואז שקפה המלחמה : שנים הראשונים שהם לפניך והרגנום .
 בספר א"ח כהז חלוי כיוון למה שמלחתי בספר יוסף בן גוריון דמהחלה הלך כשהוא שם הצריפה על ירושלים והרגו מהם חנכי ירושלים
 חכה רבה ואפשר שספיקו משום כבוד אנריפס דאחרינן כש"ס דמלך כשר ה"י ע"כ : שהם לפניך . כלומר שכלו מקודם לך : היו לאספסיוס
 אנשים . כלומר שהיו מישראל חנכי אספסיוס והיו שרויים נגד החומה וכדאי שלא יכירו חנכי ירושלים שהם מאוהביו ע"כ היו
 כותבים מה שהיו רוצים על החץ ורקו חון לחומה ויפננו חנכי ירושלים שהמה גלחמים פס אספסיוס : ובחבו

והתאנה והרמון ועין היות לא נשא בן היום הזה
 אברך הא למדת שאין עבודה שהיא חביבה לפני
 הקב"ה יותר מעבודת בית המקדש . על גמילות
 חסדים כיצד רבי הוא אומר (הישג') כי חסד
 הפצתי ולא זבח העולם מתחלה לא נברא אלא
 בדבר שנאמר (הה"ל"פ"ט) אני אמרתי עולם חסד
 יבנה שמים הבין אמונתך בהם . פעם אחד היה
 ר' יוחנן בן זבאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע
 הולך אחריו וראה בית המקדש הרב אמר ר'
 יהושע אי לנו על זה שהוא הרב מקום שמכפרים
 בו עונותיהם של ישראל אמר לו בני אל ירע
 לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה
 גמילות חסדים שנאמר כי חסד הפצתי (ו') ולא
 זבח . וכן מצינו בדניאל איש המדות שהיה
 מתעסק בג"ח (ח) ומה הן ג"ח (שנאמר) אלהא די
 אנת פלח לי' בתירא הוא ישוביך . וכי מה
 עבודה שהיה דניאל מתעסק בה אם תאמר
 עולות וזבחים היה מקריב בבבל והלא כבר
 נאמר (דברים ב') השמר לך פנתעלה עולותיך בכל
 מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה'
 באחד שבמך שמתעלה עולותיך אלא מה הן
 ג"ח שהיה מתעסק בהם היה מתקן את הכלה
 ומשמה ומלוח את המת וניתן פרומה לעני
 ומתפלל שלש פעמים בכל יום ותפלתו מתקבלת

ואספת שהוא בעלמו יחסוף לוקן
 דגל"ז לא מיקרי העולם מהכרך על
 יושביו דהא יכול להיות רחל ע"ד
 הכתוב בשופטים ו' והיה חס זרע
 ישראל כו' (ו) לא זבח וכן מצינו
 בדניאל . הגיה כן ולא כנו"י שהיה
 כהוב עין מליט כו' נשי"ן דהא כבר
 פסח מקודם ראה מכתוב תרד
 חפצתי ומדניאל הוא עוד ראה
 אחת ע"כ לא יתכן לשון עין :
 (ח) ומה הן ג"ח אלהא די אנה פלח
 לי' בתירא הוא ישוביך וכי מה
 עבודה שהיה דניאל כו' . הוסיף פי'
 חלו ולא כתיב שהיה כחוב רק ומה הן
 ג"ח שהיה דניאל כו' דהא מצינו
 שאמר שהיה דניאל מתעסק בג"ח
 לא יתכן לשלל מה הן דהא כבר
 ידוע מה הן ג"ח וכדאי שאין עולות
 חנכים שמקריב בכלל ג"ח חבל
 לטוסחמו חסי שפיר עפי שפרש על
 ח' פלח דהיינו עבודה והינו ידוע
 מה הוא ורק דג"ל דמסר בנוסחמו
 פי' שנאמר קודם פי' אלהא די כו'
 וכמו שהגהתי בפנים כי ק' דרך
 הש"ס בכל מקום שמביא פסוק
 לראיה להני מקודם פי' שנאמר :
 חץ

ברצון שנאמר (דניאל ו') ודניאל
 לי' בעליתי נגד ירושלים וחמנין תלתא
 ומודא קדם אלהה כל קביל די הוא
 עבד מן קדמת דנא . ובשבא אספסיוס
 להתריב את ירושלים אמר להם שופים
 מפני מה אתם מבקשים להתדיב
 את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף
 את בית המקדש וכי מה אני מבקש
 מכם אלא שתשגרו לי קשת אחת או
 חץ אחת ואלך בכם . אמרו לו כשם
 שיצאנו על שנים הראשונים שהם לפניך
 והרגנום . כיון ששמע ריב"ז שלח וקרא
 לאנשי ירושלים ואמר להם בני מפני מה
 אתם מתדיבים את העיר הזאת ואתם
 מבקשים לשרוף את בית המקדש וכי
 מה הוא מבקש מכם . הא אינו מבקש
 מכם אלא קשת אחת או חץ אחת
 וילך לו מכם . אמרו לו כשם שיצאנו
 על שנים שלפנינו והרגנום כך נצא
 עליו ונהרגו . היו לאספסיוס אנשים
 שרוים כנגד חומותיה של ירושלים
 וכל רבר ודבר שהיו שומעין היו
 כותבין

בזה ע"ז קאמר ג"ח שהיה מתעסק בהם : היה מחנן את הכלה כו' . הנס דאינו מפורש ג"ח חלו בכחוב יליף כ"ז מדגמאר בתירא ע"כ הוא עבודה כ' שטבג תדיר ומה הן ג"ח שפעם לדין ליתך לכלה ופעם ללות למת או ליתן פרנסה לפני ואין לומר על שאר מלכות דמספיק להלות על ג"ח שהיא חביב מאוד שהעולם מתחלה לא נברא חלל בחסד . ולפ"ז ע"כ יתכן לקרואה עבודה ורק לפני משמעות השטות קאי על קרבתה שנקרא בהם עבודה ע"כ מוכרח לומר דה"ל לפרש כאן כן מהכתוב השמר לך : וזוהו פרשה לעני . כ"ז הוא ככלל ג"ח : ומהלל . הוא ענין בפ"ע ומצאנו בכתוב שאמר זה דניאל כד ידע כו' . ואפשר דאמרי ג"כ על הכתוב דלעיל פלח לפי שהוא בסחם עבודה שבלב וע"כ הוא במשמעות הפשוט של פלח . וא"ל לפרש רק על זה לחוד משום דכתיב בתירא זה לא היה רק ג"ח ביום זמן קבוע . או אפשר דהכי דרש הכתוב כל קביל די הוא עבד מן קדמה דג"ח כלומר שהיה מתפלל לאחר שעשה מקודם שאר מלכות והיינו ג"ח כמו שהוכחנו לעיל . ולפ"ז א"ל לפרש פלח על חפלה דהא מכתוב ודניאל מוכח דמקודם החפלה היה עבד איזה עבודה : ובשבא אספסיוס . חנכ שמוכר לעיל דברי ריב"ז ור"י בענין חורבן בית המקדש מביא עוד מעשה דריב"ז ותלמידיו שאירע בשעת החורבן : שהשגרו לי קשת אחת . היינו שפראו לפני הכנעה שתלנו להיות חמה ממלתי ולא להלחם עוד עמי וכן המנהג עד היום כשצוים בני המלחמה של לך האחד שאינם מללימים אי מניחים כלי זינים לארץ נגד לך השני ועל ידי זה מקבלים עליהם ממשלת של לך השני כי הוא סימן שאינם רוצים עוד להלחם ואינם צריכים לכלי זינים ואז שקפה המלחמה : שנים הראשונים שהם לפניך והרגנום . בספר א"ח כהז חלוי כיוון למה שמלחתי בספר יוסף בן גוריון דמהחלה הלך כשהוא שם הצריפה על ירושלים והרגו מהם חנכי ירושלים חכה רבה ואפשר שספיקו משום כבוד אנריפס דאחרינן כש"ס דמלך כשר ה"י ע"כ : שהם לפניך . כלומר שכלו מקודם לך : היו לאספסיוס אנשים . כלומר שהיו מישראל חנכי אספסיוס והיו שרויים נגד החומה וכדאי שלא יכירו חנכי ירושלים שהם מאוהביו ע"כ היו כותבים מה שהיו רוצים על החץ ורקו חון לחומה ויפננו חנכי ירושלים שהמה גלחמים פס אספסיוס : ובחבו

וכתבו על החץ וזרקו חוץ לחומה לומר פו' . קן הגיה הגר"א : וכך היה סיפור לאנשי ירושלים . לומר כך כמו שאמרה להם בעלמך מלו חפני מה אלה חכמים להחריב בו זה הדבר בעלמך הוא מוכיר להם ככל יום כמו שמבואר לעיל שחזר ואמר להם אופן הדברים שאמר

(ט) חוץ לחומה וכתבו על החץ וזרקו חוץ לחומה לומר שריב"ז היה סיפור לאנשי ירושלים . וכך וכך היה מדבר לאנשי ירושלים . הוסף מ"ו וכתבו על החץ וזרקו חוץ לחומה שלא היה כמו כנ"י משום דכל"ז לא יתכן כלל דמתחיל דרך כלל כל דבר שהיו שומעין היו טחבין בו וכתוך כך מסיים לומר שריב"ז בו

אספסינוס מסע מה בו' : וקרא להלמדיו . בניטין ל"ו וברכה על פסוק היו לרי' לראש איחא שזה היה בעלת חנה סיקרא בן בעיה דוקא חלמדיו ישאוהו ולא חמר בכדי שלא ירנשו דמי הוא דמי קליל ממת : ואישן בהובו . זה היה גם כן במחבולה דילמא יכריחו לפתוח את הארון ויראו אותו ע"כ יעשה עלמו יסן שלא יזין בשום חכם ולא יכירו שהוא חי . או אפשר ילכו הבריוני לשאת אותו ולא יבינו שהוא חי כי אדם יסן גם כן ככל מן הנישר והעפ"כ בתמלה הקפיד שלא ישא אותו אחר דילמא לא יכול לישן : ר"א אחו בראשו ור"י אחו ברנליו . וכן הוא ברבה שם ואף שהיה בארון ס"ת כיוון שאחד יאחו כלד ראשו ואחד כלד רגלו וכן דרך כשטשלין דבר שהוא חרוך וק"ל חומו כלד הרחב הא' וה' כלד הרחב השני והארוך של הדבר ההוא מפסיק ביניהם : והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה עד שהגיעו אצל שערי ירושלים . ג"ל דכטונה מסו זה לאמר ולבא לשערי ירושלים עם שקיעת החמה בכדי שלא יהא פנאי לבחון אותו אם הוא חי כטעמא חין מלינים את המה בירושלים . ואפשר שמכיון נשאו אותו על כפיהם ואמר כך הובילו הארון בעגלה וימשיכו לפי זה הלשון והיו מוליכין אותו : פי הוא זה אמרו להם מה הוא וכי אק אתם יודעים בו . נראה לי שכטונה לא השיבו מי הוא בשמו רק אמרו מה ואין מלינים בו והוא שקיעת החמה אם כן חין פנאי להתעבב ולהסיב לבס דבר דבור על הופנו דאם היו אומרים האמת שהוא ריב"ז לא האמינו להם

כותבין על החץ וזרקו (ט) חוץ לחומה וכתבו על החץ וזרקו חוץ לחומה לומר שריב"ז מאוהבי קיסר הוא וכך היה מוכיר לאנשי ירושלים . וכיון שאמר ריב"ז יום אחד ושנים ושלשה ולא קבלו ממנו שלח וקרא לתלמידיו לר' אליעזר ור' יהושע אמר להם בני עמדו והוציאוני מבאן עשו לי (י) ארון ואישן בהובו . ר"א אחו בראשו ור"י אחו ברנליו והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה עד שהגיעו אצל שערי ירושלים . אמרו להם השוערים מי הוא זה אמרו להם מה אתה וכי אין אתם יודעים שאין מלינים את המה בירושלים . אמרו להם אם מה הוא הוציאואהו והוציאואהו והיו מוליכין אותו עד שהגיעו אצל אספסינוס פתחו הארון ועמד לפניו . אמר לו אתה הוא ריב"ז שאל מה אתן לך אמר לו איני מבקש ממך אלא יבנה אלך ואשנה בה להלמדי ואקבע בה בית התפלה ואעשה בה כל המצות האמורות בתורה . אמר לו לך וכל מה שאתה רוצה לעשות עשה . אמר לו רצונך שאומר לפניך דבר אחד . אמר לי אמר . אמר לו הרי את עומד במלכות . מנין אתה יודע אמר לי כך מסוד לנו שאין בית המקדש נמסר ביד הדיוט אלא ביד המלך שנאמר (ישעיה') ונקף סבכי היער כברול והלבנון באדיר יפול . אמרו לא היה שלשה ימים עד שבאו אליו (יא) דיופלי מרומי שמת קיסר ונמנו עליו לעמוד במלכות . הביאו לו קשת של וירי' (יב) ושמה כנגד ההומה של ירושלים הביאו לו נסרים של ארז ונתן לחוך קשת של וירין והיה מכה בהם על ההומה עד שפורץ בה פרצה הביאו ראש חזיר ונתנו לחוך קשת של וירין והיה משליך מוחו כלפי איברים שעל גבי המזבח . באותה שעה נלכדה ירושלים והיה ריב"ז

מזמנו שרק זה כתבו . אבל לטעמא חמי ספיר שהוא ענין בפ"ע ופרע חומו לפי שהוא דבר הלריך לעניט . והוסף לכפול חיי וקך שגנ"י לא היה כהוב רק פעם ח' וקך דמסתמא לא מפעם אחד הכירו שהוא מאוהבי קיסר . עד שאמר להם יום ח' ושנים וכמו שמבואר בפנים שאמר להם כמה פעמים וע"כ הוסב יותר לומר וקך וקך והגיה מדבר במקום ח' מוכיר דהוכרה לא סייך רק בדברי שהיה ידוע להם ומוכיר להם דבר זה עוד הפעם חה לכאורה לא סייך הכה ספיר : (י) ארון ואשכב בתוכו ר"א אחו מצד אחד ר"י מצד אחד והוציאואהו עד שהגיעו אצל אספסינוס . הגיה והשכב במקום וחישן דלמא לו דוקא לישן בהובו הלא הארון היה כחוס מלמעלה וכמו דאיתא אח"כ פתחו הארון בו' וח"כ היה יכול לשכב נישור בהובו . והגיה מלד אחד במקום בראשו ברנליו . חדא דכן הוא בניטין סס . ועוד מכיון שהיה בארון לא יתכן ספיר לשון בראשו ברנליו שגרי לא היו אוחזין בו ממש . ומה שמוחק כל אופן תיבות שמוהו מוליכין אותו הראשון עד לאמר והיו מוליכין אותו השני וכמו שהוא בפנים . חדא דלשון והיו מוליכין אותו לא ימשיכ ספיר דמזמנו על עגלה והלא היו נושאין אותו ר"א מלד אחד ר"י מלד אחד . ועוד דכנ"י איתא מקודם והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה עד שהגיעו אלל שערי ירושלים וח"כ איתא טוד והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה עד שהגיעו אלל אספסינוס חה חין לו בתי כלל ועוד דשאלה' מי הוא זה משמע לכאורה ששאלו רק שמו והם השיבוהו מה הוא ואת שמו לא הגידו להם . ומה דאיתא וכי חין חסם יודעים שאין מלינים את המה בו' חוט מובן כלל למה להם לומר זה על שאלתם מי הוא זה : (יא) דיופלי מרומי . הגיה כן ולא כנ"י מעירו . דכן איתא כנע"ן : (יב) ושמה כנגד ההומה דהגרי ותיפא חין

שהוא מת מחמת סידעו שהוא מאוהבי קיסר ע"כ אפשר בלו בחרמה ורק דבגמרא איתא בעו למדחפיה אחר להם חנה סיקרא יאמרו רבן דמשו משמע סידעו שהוא ריב"ז ועוד דהכא כה"ד התגללה הוא באופן אחר ממש הנה שאפשר לדחוק ולפרש דהא ובה איתא אבל הגר"א דמדרש' חלוקים הם וזמנו שאומרים לקמן שכטמה דברים ומחלקין המה : והיו מוליכין אותו עד שהגיעו אצל אספסינוס . כן ג"ל למחוק מה שהיה כמו כנ"י גם כאן בין ח"י אותו לח"י עד תיבות עד שקיעת החמה דהלא כבר הגיש סקיעת החמה כשהיה אלל שערי ירושלים ומה שהגריכו להוליך אותו עד אספסינוס ולא פתחו הארון חיקם מחוך לפיר . נראה בכדי שיראה בעיני חין הוא מאוהבי קיסר עד שהוכרה ללאת בחוקת חס ומה דאיתא הכה סר"א ור"י הוליכו אותו עד לאספסינוס חולק על המדרש דאיתא שם שהנימוהו בחד בית עלס וחזרו לירושלים . וכן איתא הכה חוני מבקש ממך ללאת יבנה ובגמרא וברבה חן לי יבנה וחכמיה וסולסלת' דר"ג ואיתא דמסי' ל' לר' לרזק . וכן מה דאיתא ככאן שמקודם אמר לו לריב"ז שאל מה חתן לך ונתן לו יבנה ואמר כך אמר לו ריב"ז הרי את עומד במלכות בו' ובגמרא וברבה הוא להסיך ועוד כמה שנוים : ואקבע בה בית התפלה . כן הוא בפנים כספרי הש"ס וכן הוא בנריה ופי' דמקודם בקם ממנו שירשנו לעשות בה בית המדרש קבוע לטעה בה לתלמידים וח"כ ביקם ממנו לעשות בה בית הכנסת קבוע להתפלל בה בניבור וסייך שפיר זה לזה ואמר כך ביקם שיכול לעשות בה בכלל כל מלות האמורות בתורה כפרהסיה . והג"א מלות חפלין ג"ל דלא בא להוליא ולמחוק ח' תפלה ורק דלאסופי בא גם כן ח' מלות חפלין דכל"ז לא יתכן שפיר חין דתפלה דרבנן לומר בתרי' ואעשה בה כל מלות האמורות בתורה משמע דמה שחשב כפרס הוא גם כן מן התורה וכן הוא כמה פעמים גש"ס חפלה וחפלין וכל מלות האמורות בתורה : והלבנון באדיר יפול . ואין אדיר הלא מלך דכתיב והיה אדירו ממנו ואין לבנון חלה בית המקדש שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון כן הוא בניטין וקלרו כאן : לא היה שלשה ימים . נראה שכן הגיה רבי ישעי' ברל"ן . דלא כמו שהיה כמו כנ"י יום אחד וב' קודם ח' שלשה וכן הוא כטונה וברבה שם איתא לכמה תפלה יומין ט' . ואפשר דלא פליגי בזה והכא משנו ממת לעס והתם לא חפכו ממת לעס : דיופלי שני שרים : מרומי כן הגי' הגר"א הביאו לו קשת כו' באותה שעה נלכדה ירושלים . בכדי שלא לאפשי פלוגתא עם הגמרא נראה לפרש שזה היה ומן מושג מומן שהיה מדבר עם ריב"ז דהתם מבואר שמקודם הלך לבית' וסדרי' לעיטום ורק דאפשר אחר כך בא גם כן בעלמך וזה היה מכה בקשת זרים על החומה בו' ונלכדה ירושלים ומה שחשב כאן גלה כאן : של וירין . ברבה שמות כ"ז פי'

הוא מת מחמת סידעו שהוא מאוהבי קיסר ע"כ אפשר בלו בחרמה ורק דבגמרא איתא בעו למדחפיה אחר להם חנה סיקרא יאמרו רבן דמשו משמע סידעו שהוא ריב"ז ועוד דהכא כה"ד התגללה הוא באופן אחר ממש הנה שאפשר לדחוק ולפרש דהא ובה איתא אבל הגר"א דמדרש' חלוקים הם וזמנו שאומרים לקמן שכטמה דברים ומחלקין המה : והיו מוליכין אותו עד שהגיעו אצל אספסינוס . כן ג"ל למחוק מה שהיה כמו כנ"י גם כאן בין ח"י אותו לח"י עד תיבות עד שקיעת החמה דהלא כבר הגיש סקיעת החמה כשהיה אלל שערי ירושלים ומה שהגריכו להוליך אותו עד אספסינוס ולא פתחו הארון חיקם מחוך לפיר . נראה בכדי שיראה בעיני חין הוא מאוהבי קיסר עד שהוכרה ללאת בחוקת חס ומה דאיתא הכה סר"א ור"י הוליכו אותו עד לאספסינוס חולק על המדרש דאיתא שם שהנימוהו בחד בית עלס וחזרו לירושלים . וכן איתא הכה חוני מבקש ממך ללאת יבנה ובגמרא וברבה חן לי יבנה וחכמיה וסולסלת' דר"ג ואיתא דמסי' ל' לר' לרזק . וכן מה דאיתא ככאן שמקודם אמר לו לריב"ז שאל מה חתן לך ונתן לו יבנה ואמר כך אמר לו ריב"ז הרי את עומד במלכות בו' ובגמרא וברבה הוא להסיך ועוד כמה שנוים : ואקבע בה בית התפלה . כן הוא בפנים כספרי הש"ס וכן הוא בנריה ופי' דמקודם בקם ממנו שירשנו לעשות בה בית המדרש קבוע לטעה בה לתלמידים וח"כ ביקם ממנו לעשות בה בית הכנסת קבוע להתפלל בה בניבור וסייך שפיר זה לזה ואמר כך ביקם שיכול לעשות בה בכלל כל מלות האמורות בתורה כפרהסיה . והג"א מלות חפלין ג"ל דלא בא להוליא ולמחוק ח' תפלה ורק דלאסופי בא גם כן ח' מלות חפלין דכל"ז לא יתכן שפיר חין דתפלה דרבנן לומר בתרי' ואעשה בה כל מלות האמורות בתורה משמע דמה שחשב כפרס הוא גם כן מן התורה וכן הוא כמה פעמים גש"ס חפלה וחפלין וכל מלות האמורות בתורה : והלבנון באדיר יפול . ואין אדיר הלא מלך דכתיב והיה אדירו ממנו ואין לבנון חלה בית המקדש שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון כן הוא בניטין וקלרו כאן : לא היה שלשה ימים . נראה שכן הגיה רבי ישעי' ברל"ן . דלא כמו שהיה כמו כנ"י יום אחד וב' קודם ח' שלשה וכן הוא כטונה וברבה שם איתא לכמה תפלה יומין ט' . ואפשר דלא פליגי בזה והכא משנו ממת לעס והתם לא חפכו ממת לעס : דיופלי שני שרים : מרומי כן הגי' הגר"א הביאו לו קשת כו' באותה שעה נלכדה ירושלים . בכדי שלא לאפשי פלוגתא עם הגמרא נראה לפרש שזה היה ומן מושג מומן שהיה מדבר עם ריב"ז דהתם מבואר שמקודם הלך לבית' וסדרי' לעיטום ורק דאפשר אחר כך בא גם כן בעלמך וזה היה מכה בקשת זרים על החומה בו' ונלכדה ירושלים ומה שחשב כאן גלה כאן : של וירין . ברבה שמות כ"ז פי'

בנעימה כיצד מלמד . ובטאהדרין במקום נעימה שנכחן חז"ב וברעת ופירשו שם המעט מפני הגולגים והתחבטים . ונראה ליישב הסוגיות שיצאו מטוניס לאחת דה"פ בנעימה היט מה שהוא נעים ומצ"ב ומרובה לאדם זה אינה חביבה לזה וכן דעת דהס היט דעת ורען זה אינו דומה לזה ומה שאמרו שם מפני הגולגים והתחבטים הוא ממש מה שאמרו ככאן היו מתקנאין זה בזה וכלומר שאלו היה רען כל אדם שיה ודבר שנעים ורען לזה היה ג"כ נעים לזה היו מתקנאין זה בזה כשאלו היו רואה הדבר ההוא ביד חבירו והיה גול ומהם ממש משת"כ כשעינה או מה שהוא ביד האחד ומצ"ב עליו אינו חביב להאחר : לא היו בטת ישראל מכירות . ואם כן אפשר לבא תקלה אף ביום והא דהפסיק בתי נעימה בין בקל ובמראה דבשניהם הטעם משום טרור משא"כ אלא בנעימה אפשר לומר דבקל או בנעימה טעם מופיר יס שדומין ממש זה לזה משא"כ במראה . ה"א אפשר כלל להיות דומה אחד לחבירו ממש וע"כ אפשר אלא בנעימה ליתא וא"ו במחלה וא"ל ובמראה הוא בוא"ו וע"ד הפסוק מליט ק כמה פעמים כמו לעיל אברהם יחק ויעקב ערק יעקב ט' במחלה וכדומה הרבה :

דרשו כלל על תי' הילל ברוס . ועוד דעל אשר אדירים שודרו לא יתכן לומר זה אברהם ט' דהס לא נשדרו אז אלא ע"פ נוסחתו הוא מכונן ממש להגדרת וכמ"פ בספרי ב"א :

סליק פרק ד'

פרקה (א) ראו רבותינו טו . יודעים רבותינו שיש טו . הגיה רבותינו במקום אבותינו משום דאין דרך לקרוא בסה

ביתו לפיכך שינה הקב"ה קולות בני אדם זה מזה קולו של זה אינו דומה לקולו של זה . בנעימה כיצד מלמד ששינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה שאלמלא שינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה היו מתקנאין זה בזה לפיכך שינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה נעימות של זה אינו דומה לשל זה ושל זה אינו דומה לזה . במראה כיצד מלמד ששינה הקב"ה מראה בני אדם זה מזה שאלמלא שינה הקב"ה מראה פנים זה מזה לא היו בנות ישראל מכירות את בעליהן ואין הזכרים מכירים את נשותיהן לפיכך שינה הקב"ה מראה פנים זה מזה :

הדרן עלך שמעון הצדיק

פרק ה אנטיגנום איש סוכו קבל משמעון הצדיק . הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המושמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס וידא מורא שמים עליכם כדי שיהיה שברכם כפול לעתיד לבא . אנטיגנום איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונין בדבריו והיו שונין לתלמידים ותלמידים לתלמידיהם עמדו ורקדו אחריהם ואמרו טה (א) ראו אבותינו לומר דבר זה אפשר שיעשה פועל מלאכ' כל היום ולא יטול שכרו ערבית אלא אלו היו יורעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך עמדו ופירשו מן ההורה ונפרצה מהם שתי פרצות צדוקים ובייתוסים

סליק פרק ד'

פרקה אנטיגנום איש סוכו . איש לשון ארון רש"י ביומא י"ט : סוכו . שם מקום הוי"ע במשנה : אל תהיו בעבדים . ולא אמר התנא בקיטור אל תהיו עובדים ע"מ לקבל פרס לפי שהרוב לט באמרו אל תהיו כעבדים וכו' ודחי המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס עבדים הם אבל אהם אל תהיו כמותם אלא גדולים

מהם ועבדו מאהבה בלבד . ורבותי לרבינו מוהר"ם ליומא ז"ל מפרשג בזהב סגך אמר אלה הו כעבדים וכו' ולא די לו באמרו אל תהיו כו לפי שתמאמרו אל תהיו כו היה נשמע שאלל ואומר מלהיום כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס זה אינו שגם השבד כן הוא לדיק גמור אבל לא בא אלא להורות שיש עוד מעלה ומדרגה יותר גדולה והוא השבד מאהבה ולכן הולך לכסול ולומר אלא הו כעבדים למר שאין חכמים כוננו אלא שתהיו כעבדים המשמשים בלא ע"מ לקבל פרס וזו היא המעלה היותר גדולה הוי"ע במשנה . ומהר"ם הלשון דייק זה מדלא אמר ההוא ע"מ שיתנו לו פרס וכו' רק ע"מ לקבל פרס וכלומר כי על הנתינה לא ארבע טו כי אמיתית הנה שבדאי יתן רק דברי טו הוא על טונת הקבלה אם ע"מ לקבל או שלא ע"מ לקבל עכ"ל לקבל פרס . ולא אמר לקבל שכר כי שכר חלוה בהאי עלמא ליכא ואין אהה יודע מתן שכרן של מלות וכו' להשמועין שאפי' ע"מ לקבל פרס והיינו רק להגול מפרותיהן בעו"ה והיו הקרן קיימה לעו"ה ג' גם באופן זה לא יעשה : ויהא מורא שמים עליכם . משום דהשבד מאהבה לחור פעמים ילכו חוקט לעבור על מלות אשר לא העשינה כי מדרך החוכה אשר לא יקפיד ע"כ אמר ויהא מורא שמים עליכם כי בודאי לא יומר לו כלום וזה פי' הכתוב לדעתו מה ה' שאל מענק כי אם ליראה וגו' : כדי שיהא שברכם כפול לעו"ה ב' . אין זה מדברי אנטיגנום שהרי במשנה שסידר רבי זה אינו ורק טו היה דברי טהם הסוגיא דמפרשי דברי אנטיגנום שעל כוונה זה אמר דבריו דלכיל שגם השבד ע"מ לקבל פרס הכי הוא לדיק גמור ויש לו שכר אך שהשבד שלא ע"מ לקבל הוא המעלה היותר גדולה כי שכרו יהיה כפול וכמ"כ לעיל בשם תיר"ט ומהר"ם הלשון ורק שמדת חסידות שטו כאן : לעתיד לבא . מילתא אגב אורחא קמ"ל שהחור של לקבל פרס הוא להיות אוכל מפרותיהן בשעה"ו והקרן קיימת לעו"ה ב' וע"כ אם היה עובד שלא ע"מ לקבל פרס יהיה שכרו כפול לעתיד לבא : שני הלאידים . היט לדוק ובייתוס : שהיו שנים . כלומר שהיו משנים בדבריו שלא שטו כחיהו עבדים או רק אל זהיו כעבדים וכו' ותו לא לפי דקדוק החו"ט . ולפי דקדוק מהר"ם הלשון היו משנים בדבריו ושט ע"מ שיתנו להם פרס וראה והבין אף הטיבו אשר דברו שהיו שונין בדבריו ולא אמרו אה דבריו : והיו שונין לתלמידיהם . וכלומר ולא די שהיו משנים בדבריו לעלמן כאשר שטו ושלבו את דבריו אלא שגם כאשר שטו לתלמידים את דברי רבן אנטיגנום היו משנים מלבן רבן ולמדו להם בלשון אחר אשר בדו מלבס וממילא שהתלמידים של לדוק ובייתוס כאשר למדו עוד אלו הדברים לתלמידיהם למדו להם בחותו לשון בצלמו אשר שמשו מפי רבן לדוק ובייתוס ולא אמרו ותלמידים לתלמידים היו שונים לתלמידים כי באמת התלמידים של לדוק ובייתוס לא היו משנים כלל מדברי רבן לדוק ובייתוס : עמדו ורקדו . התלמידים של תלמידי לדוק ובייתוס דקדקו אחר דברי רבן המה התלמידים של לדוק ובייתוס אשר למדו בשם לדוק ובייתוס ובאותו לשון בעלמו אשר שמשו מהם ומשמעות לשונם היה משמע שלילה ואיסור להיות כעבדים המשמשים את הרב ע"מ ליתן להם פרס וזהו אשר אמרו אפשר שיטעה פועל מלהכה כל היום ולא יפול שכרו ערבי ותיבת ולא יפול דייקי כן דמשמעותי מפני שלא יתנו לו משא"כ ולא יקבל משמעותי שאיט רואה לקבל הנס שבדאי יתנו לו : מה ראו אבותינו . התלמידים של תלמידי לדוק ובייתוס קראו לדוק ובייתוס אבותינו ולא רבותינו ע"ד דחיהא לקמן בפרק י"ב כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו ע"ש ובכ"ש במדבר ג' הוכיח זה מכתוב אלה תולדות אהרן ומשה ואיטו מוכיר אלא בני אהרן מלמד שכל הגולמר את בן חבירו תורה כאלו ילדו והוא גמרא ערוכה סנהדרין י"ט והגם שפקרו בדברי חכמים לא פקרו בהוראת משה ואי אפשר לפרש בע"א זה הכתוב ובכ"ש דברים ו' בכחוב ובגמרא לבניך אלו התלמידים הביא כמה הוכחות ע"י מכתובים וביים וכשם שהתלמידים קררו כיום כך הרב נקרא חב שנאמר חבי חבי רכב ישראל וגו' ע"ש עמדו ופרשו התלמידים של תלמידי לדוק ובייתוס והפכר דגם התלמידים של לדוק ובייתוס בעלמן נמי פרשו מן הפורה מחמת זה כי לא היה להם מה להשיב לתלמידיהם כאשר דקדקו אחריהם מכיון שלמדו להם בחותו לשון בעלמו אשר שמשו מרבן לדוק ובייתוס משא"כ לדוק ובייתוס כשמן ודאי לא נדשו מן התורה כי כפי הלשון אשר שמשו מרבן אנטיגנום אין לדקדק כן והדרבה איכא ליכא למידק וכאשר מלפנים גליתי לך וזהו דלא כהרע"ב באבות פרק ה' משנה י"א והוא מפי המשניות להרמב"ם ז"ל שכהב וילאו מן הדת הם ותלמידיהם דכאן משמע דלדוק ובייתוס בעלמן לא ילאו כלל מן הדת וכן כהב בהדיא הרשב"ם כ"ב קט"ו לדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנום איש סוכו היו ויהו שונים לתלמידיהם מה שקבלו מאנטיגנום אל תהיו כעבדים וכו' יטעו

בסתם אבותי רק לאבות העולם לאבותיהם מתעב (ב) כל ימיהם שהיתה רעתן גסה עליהן היו צדוקים אומרים כו' בגיה שהיתה במקום שלא היתה דליגתה משמע שהיא נתינת טעם למה היו משתמשין בכלי כסף כו' ואזכרה אם לא היתה דעתן גסה לא היה להם להשתמש בכלי כסף כו' והגיה ט' היו במקום ט' חלא' דלשון חלא משמע שבה להזיף איזה דבר שאינו כן חלא כן וזה לא שייך דאן ולגוסתמו כ"ל דזכו טוב טעם דמפלי שהיתה דעתן גסה שצדוקי יקבלו שכר כס"הב פי"ב היה שמחים מאד והיו משתמשים בכלי כסף כו' ומטעם זה אמרו מסורה היא ביד פרושים שהם מלערין ט' ובפ"הב אין להם כלום כלומר לפיכך הפרושים מלערין מלמן צריה מפני שמסורת הוא בידם קצטריהב אין להם כלום :

סליק פרק ה'

פ"ז (א) תלמידיהם

האדם אומר לתבירו הריני משמש לך במקום פלוני . בגיט ואדם אומר במקום כאלהם שחומר דלטי' משמע שאין לרין רק להזמין בדבור זה לא יהא לטין בדברי הסגל יבי ביתך בית ועד למכמים . והגיה ט' משמע במקום פסגור דפי' משמר אינו ידוע משמעותי' קיש לו ב' פירושים לשון שמירה ולשון המסכה . ולגוסתמו ה"פ שיהא כל כך בית קטוע לב"המד עד שיבא אדם אומר לתבירו מ"ח כריני משמע לך במקום פלוני בביתו של פלוני שקבוע לב"המד . ומה שאמרו משמע לך ולא חלמוד עמך חפשי לומר דמילתא אגב אורחיה קמ"ל

וטעו התלמידים כגון שהיו סבורים דה"ק עבדו למקום ולא תקבלו שכר ואמרו כמו שא"ן ממש בדבר הזה כן כל דברי חכמים וטעו ופקרו בדברי חכמים ונקראו לדוקים על שום לדוק ובייחוסים של שום בייחוס עכ"ל : ע"ש צדוק . מפני שהתקלה ילא מהם מחמת ששנו הלשון אשר שמעו מרבין אנטיגטוס ע"כ נקראו על שם הגס שבאמת היו לדוקים גמורים ומחמת חסידות יתירה שהיתה בהם החליטון הדבר לאיסור מלהיות כעבדים הנושמים ע"מ לקבל פרס : והיו משתמשים כו' . כלומר שעשו לפלמן העטנים הן בחכילה וסתי' והן במלבושים וכלי השמיעין ומה שה" עשירים כל ימיהם הוא מפני שהחזיקו מאד בצורה שבכחב' ונהטו לדקה ומעשר ודרשו רז"ל עשר בשביל שהעשיר ונאמר ובחטיני לא נזאת אמר ה' אם לא אהיה לכם ארצות השמים וגו' או שהיה העשיר שלהם כבדי לטורדס משה"כ בעל כן ניסן להם כעוה"ז שכר הלימוד אשר למדו דברי מו"ל הנעוריה' וקיימו אותן עד כעת הוזאת ושכר פור' שבכחב' אשר לומדי' וכמו שגא' אורך ימים בימי' בשמאל' עושר וכבוד : שלא היתה וכו' . כלומר מה שעשו להם חכונגים יתרים כעוה"ז לא היה זה חללס מחמת גסות הרוח דהרי באמת לא פקרו רק מדברי חכמים ומידותם משא"כ ממורה שבכחב' ומדברי נביאים וכסופים לא פקרו כלל וא"כ

הדרן עלך אנטיגטוס

פרק ו' (י"ו) בן יעזר איש צדירה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם (ס"א ממנו) יוסי בן יעזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והיו מתאבק בעפר רגליהם והיו שותה בצמא את דבריהם) יהי ביתך בית ועד לחכמים כיצד מלמד שיהא ביתו של אדם מווסן לחכמים ותלמידים ותלמידיו (א) התלמידים באדם שאומר לחבירו הריני משמר לך במקום פלוני . ד"א יהי ביתך בית ועד לחכמים כיצד בזמן שת"ח גבנם אצלך לומר לך שנה לי אם יש בידך לשנות שנה לו ואם לאו פסדו מיד ואל ישב לפניך לא על המטה ולא על הבסא ולא על הספסל אלא ישב לפניך על הארץ וכל דבר ודבר

גסות הרוח חסורה להם ורק שלא היה נחשב להם זה עבדה הרוח ולא היו עושין כן רק מפני שדוקים אומרים מסורה היא ביד פרושי' שהם מלערין מלמן כעוה"ז ובפ"הב אין להם כלום וע"כ עשו כהיפך ע"ד רעת מו"ל ובכדי להרא' ש"ס להם על מה שישמחו לצוה"כ ולב טוב משחה המיד : אלא צדוקים אומרים . כלומר חלא מפני

שלחוקים אומרים : ביד פרושים . מ"ח נקראו פרושים מפני שפורשים את עצמם מכל חלום ופסעני העוה"ז בכדי לעסוק בתורה יחסי ולילה חיה אשר אמרו שהם מלערין מלמן כעוה"ז וכמ"ש רז"ל כי לפום לערה אגרה : ובפ"הב אין להם כלום . כן היה משמע ל"ס הלשון של לדוק ובייחוס ובאמת קטו בזה כי הלשון של לדוק ובייחוס היה רק מחמת חסידות יתירה שהיה בהם והיה כשגגה היולא מלפני השליט והאמת דברי חכמים כדרבוטת וכאשר בררס :

סליק פרק ה'

פרק ו' יוסי בן יעזר אומר לחבירו מ"ח כריני משמע לך במקום פלוני בביתו של פלוני שקבוע לב"המד . ומה שאמרו משמע לך ולא חלמוד עמך חפשי לומר דמילתא אגב אורחיה קמ"ל

יקבלו

יקבלהו עליו באיבה • כן היה במעמד הר סיני כאשר קבלו חטאיהם
 את התורה ובדמיון לקמן • וע"כ חייב כל ת"ח לקבל ג"כ עליו ד"ת
 באימה וכן הוא במדרש על הכהוב אשר אנכי מונך היום ובפרש"י
 מביאו שלא יהא בעיניך כדיוטגמא ישינה שאין הכל סוגין אופה
 אלא כמדה שהכל רצין לקראתה
 וע"כ יש להרב גם כן להקפיד על
 זה • והיי מהאבק • הר"ע במשנה
 משרש בזה ב' פירושים א' כלומר
 ש"ך אחרים שהמלך מעלה אבק
 כרגליו והולך אחריו ממלח מאבק
 שהוא משלה כרגליו פירוש אחר
 שחשב לרגליהם על הארץ שכן היו
 נוהגים שהרב יושב על הספסל
 והחלמידים יושבים לרגליו על
 הקרקע עכ"ל ונראה דכל דבריו אלו
 לקיחת המה מכאן וכאשר אבאר •
 שת"ח נבנם לעיר • דייק לומר
 נכנס לעיר ולא בא לעיר מסוס דבא
 לעיר משמע שכבר בא לעיר לבית
 אבטניה שלו משא"כ נכנס לעיר
 משמעותי שדריין הוא כשערי העיר
 ורובה לנכנס לעיר וזוה הבין ומשכיל
 אמרם ז"ל כאן אלא לך אלו ולא
 אמרו אלא לך אחריו כי מילתא אגב
 אורחא קמ"ל בזה שמד שהוא בא
 לשערי העיר ורובה לנכנס לעיר תיבך
 ומד ילך אלו לכבודו של הח"ח
 ולקבלו בספ"י ומחילה משם עד שיבא
 לבית אבטניה שלו ילך אחריו ומאבק
 בעפר רגליו כפי' הא' של הר"ע ב' •
 אל תאמר איני צריך לו • זה ניחא
 לשרי הדרשות שעל ימי ביתך בית

דבר שיצא מפך יקבלהו עליו באימה ביראה
 ברתת ובויע • והיי מתאבק בעפר רגליהם כיעד
 בזמן שת"ח נכנס לעיר אל תאמר איצ"ל אלא
 לך אצלו ואל תשב עמו לא על גבי הספה ולא
 על הכסא ולא על הספסל אלא שבו לפניו על
 הארץ וכל דבר דובר שיצא מפיו קבלהו עלך
 באימה ביראה ברתת ובויעה כדרך שקבלו
 אבותינו מרד סיני באימה ביראה ברתת ובויע •
 ד"א הוי מתאבק בעפר רגליהם והר' אליעזר
 ושוחת"ה בצמא את דבריהם והר' עקיבא' מה היה
 תחלתו של ר' עקיבא אמרו בן ארבעים שנה היה
 ולא שנה כלום פעם אחת היה עומד על פי
 הבאר אמר מי חקק אבן זה אמרו לו המים
 שתדיר נופלים עליה בכל (ב) יום • אמרו לו
 עקיבא אי אתה קורא (איו"ב י"ד) אבנים שחקו סים •
 מיד היה ר"ע חן ק"ו בעצמו מה רך פסל את
 הקשה ד"ת שקשה כבדול על אחת כמה וכמה
 שיחקקו את לבי שהוא בשד ודם • מיד חזר
 ללמד תורה הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמד
 תינוקות אמר לו רבי לפני תורה אחו ר"ע בראש
 הלוח ובנו בראש הלוח כתב לו אלף בית (ג) ולמדה אלף תי"ו ולמדה תורה
 בהנים ולמדה היה לומר והלך עד שלמד
 כל

קמ"ל תחיל שמואל יזכר שלימותו : (ב) יום והיי ר"ע סתמיה על
 אמרו לו עקיבא אי אתה קורא ט' • הוסיף תי' והיי ר"ע סתמיה
 ע"ז דבלי"ז לא יהא למה להם לומר אי אתה קורא ט' • בלא ככר
 השיבו לו נפירוש המים שמדיר ט' ומו לא לרד' משא"כ לנוסחא
 שלאמר שהשיב לו המים שמדיר ט'
 כיה מחמיה ע"ז ולא היה מאמין להם
 ע"כ הביאו לו ראייה מכסג אפיין
 כספרי ב"ח : (ג) ולמדה עד תי"ו
 הלך יושב בית לבין עצמו ואמר
 אלף"י וזו למדה נכתבה בי"ח וזו למדה
 נכתבה היות לומר והלך עד שלמד
 כל התורה בלא הלך יושב לפני
 ר"א ור"י אמר להם רבותי פתחו לי
 פעם משנה • כיון שאמר לו הלכה
 אורה הלך יושב לו בית לבין עצמו •
 אמר דבר זה למד נאמר חזר ושאין
 והעמידן בדברים • הוסיף עד תי"ו
 במקום אלף"י ה"י • מדה דמ"ט
 שא"ט מנאר שלמד כל הכ"ב אמות •
 ושד למה לו ללמוד עוד הפעם אוח
 האלף"ט אוח התי"ו הלא כגד חשב
 שלמדה עם אוח הכ"ב • וסנר הלך
 וישב בית לבין עצמו ואמר אלף"י
 למה גכנסה ט' כאלן כשביה אלל
 מלמד היטקות דכאן ביתו דאל"כ
 איש טוקן • למה לא שאל על אלף"י
 ט"ט

ולמדה אלף תי"ו ולמדה תורה כל

ועד לחמיה אשר בארו לעיל אם נאמר כפי' הב' דקאי על ת"ח רחא' כפסוקו שלא יאמר איני צריך לו
 ולפי' הא' דקאי על המן העם ג"כ רחא' דה"ק אל החמר איני צריך לו כלומר שאיני צריך לילך אלו לשערי העיר ולקבלו עם זהב נדוה
 יבא בפלגו לביתו מכיון שיחד מכבר ביתו לכהמיד : ואל תשב • וא"ז של ואל תשב אין לומר שהוא • ואל תוסיף על פני רחשן ולומר שגם
 זה יעשה לכבוד הח"ח שהרי עמוקן חנו ענהו בדרך הילוכו והכנסתו לעיר וכאשר דקדקת' מחי' נכנס לעיר שהוא עדיין כשערי העיר ורובה
 לכנס לעיר ואין עם לא מעה ולא כסא וספסל ואין עם מקום ישיבה ולימוד כלל • אלא דהוא של ואל תשב הוא ואלו המחלקת הענין ופירושו
 כמו לו אל תשב ל"ו חלן ועשה מאמר וכן ג"כ ובעל ביכמו' דפירושו של הואין כמו לו הוא פי' שני של הר"ע על הוי מתאבק בעפר רגליהם
 וכלומר או דה"פ אל תשב עמו בשוה על מטה וכסא וספסל אלא תשב לרגליו על הארץ וא"כ ב' הפירושים של הר"ע לקוחים המה מכאן •
 ובספר ח"ח כתב ח"ל והיי מתאבק פי' נמי הר"ע שב שהמלך מעלה אבק כרגליו והייט ש"ך אחר הח"ח כדמפרש בגמרא כאן והיי דמסיים
 הגמרא ואל תשב אין זה פי' על הוי מתאבק בעפר שהרי ברישא ב"ח שבה אלו ללמוד ממנו נמי אחר ואל תשב אלו ודאי דהיי סגרת
 פשוטה וכדמפרש כדרך שקבלו אבותינו מהר סיני ומחיי' לי על הכרעטרה שמפרש פי' אחר שהשב לרגליהם על הארץ ע"כ עכ"ל • ופי' מ"ט
 ניחא כי ברישא' אשמועינן שיש להרב להקפיד על זה וכאן הוא חמש פי' שני שמל והיי מתאבק • גם הגאון מהר"א מוילנא צפי' לחם' אבות
 כתב על ובי מתאבק וז"ל באבות דר"ע פי' שר"ל שתשב לפניהם על הארץ ותקבל דבריהם כדאפי' ט' ע"ש ומ"ט על הפי' הא' של הר"ע
 והייט ש"ך אחר הח"ח כדמפרש בגמרא כאן לא יחכן שפיר דהלא איש מוכר כאן כלל ש"ך אחריו רק ש"ך אלו ורק שאפשר לכיון הדבר
 עם פי' הא' ע"ש מה שכתבתי שהוא דבר הנשמע ממילא כנ"ל והוא סמוך בזה על המבין כאלו הוא דבר מפורש וז"ל קרי בי רב הוא : זה
 ר"א • אפשר לפרש ע"פ מה דאיהא' במד"ס וז"ל אפשר לפרש עוד דברי יוסי בן יעזר כי מה שאמר יח ביתך בית ועד אינם אזהרה רק
 הודעת שגר למי שיפיל איש ומאבק בעפר רגלי החכמים וה"ק מנכנס אהה שיהא ביתך בית ועד לחכמים וקח' אהה הגדול שנטלם
 שיבאו הם לריכיים אליך בשכר שתהיה אהה הנכנס והפסל לפנייהם כהמלה עכ"ל בקיטור • והנה אהה תחזה מטואר לקמן איך שר"ח היה
 משפיל איש ומכניע איש שגם שאמר לו ריב"ז פתח ודרש לא רזה פד שדחק עליו ותקוהו התלמידים ושל כל דבר שילא קפ"ו אמר רבי
 אהה למדהני : זה ר"ע • כל ע"ד שאמרו לאלף ארבעין שצן משתי מעליה נמלא שמי שהוא לאמר מ' שנים ביום למא' וטובה שמאוישו
 לשחוח ור"ע לא למד כלום עד לאחר מ' שנים שנקרא למא' ככל ע"כ לדוגמתו אמרו והיי שחיה נמלא כלומר כגם שלא למדה פד לאמר
 שנקראת למא' אעפ"כ תלמוד או וחלליח כמו שאירע לר"ע : אמר סי חקק אבן • נוכל לכבד סוגתו של כ' פנים אס' מהמ' מי חקק
 אבן זה ב"ו המקום כי לא היה יודע כלל שהמים חקקו אותו או שהיה יודע שהמים חקקו אותו אבל היה מתח' על המים שהוא רך וחקקו את
 האבן שהוא קשה וע"ז השיבו לו שני תשובות ואפשר שגם אלו הבאר היו כמה אנשים באותה עת ושמשו דבריו והיו מהם שסברו שמחמ' כפשוטו
 כפשוטו מפני שאינו יודע שהמים חקקו אותו וע"כ השיבו לו שהמים שמדיר נופלים עליו בכל יום ויש מהם שסברו שמחמ' איך המים שהיו
 רך וחקקו האבן הקשה וע"כ השיבו לו עקיבא אי אתה קורא כחמ' ונדוהי שאין זה תיחוש כלל או שאמרו לו אתה האמת מכיון שאי אתה קורא
 וכלומר שלא למדה מעולם ואפילו מקרא ע"כ נחשב לך זה לתידוש משא"כ אם היית לומר תורה מכבר לא היה משכ לך כל זה לתידוש : סיד
 חזר ללמד תורה • כלומר חזר בהשוכה על מעשיו הקודמים שהיה שונא את הח"ח וכדאיהא' בפסחים מ"ט אמר ר"ע כשהיינו ע"ה היינו
 לומר מי יתן לי ת"ח ואנשכט כחמור ועכשיו חזר מזה לאהוב את ת"ת וללמוד מהם דאין לפרש כפשוטו חזר ללמוד תורה דהא עדיין לא קנס
 כלום מעולם ואפילו אלף בית כמבואר כאן • עוד אפשר לבאר שחזר מהבאר לכיחו וכדאי ליקח אהו עמו את כס' וילכו שניהם אלל מלמד
 היטקות ואפשר דשני הפירושים אהה שחזר בהשוכה וגם חזר לביתו והכל בכדי ללמוד תורה ומפני שהקדים יראת חמלו לחכמתו ועשה
 חשובה מקודם ע"כ הייתה חכמתו מתקיימת : הלך הוא ובנו • כתב הגאון ר' יעקב ברלון מזה משמע שהיה כן לר"ע טרם שנשא אה בת כלבא
 שביט ומחישב בזה קושיא חו' בשכת ק"ג ד"ה וריב"ק ובב"ב קי"ג ד"ה ומטו ובכורות כ"ח ד"ה חוק ע"ש עכ"ל : אלף בית • כל האמות של אל"כ
 עד תי"ו נקרא ע"ש ח"ב וא"כ למד כל האמות : אלף תי"ו והיי הלשון של אה ב"ש וכו' וכל האמות שבוה הלשון נקרא ע"ש ח"ב ולמדה
 היינו ספר ויקרא וכן ראיתי בפסרי מוסר שכתמחילין עם טיעוק חומש יתחילו עמו מויקרא וכן הוא התנהג וברכה ויקרא ו' אמר ר"א ע"ש
 מתחילין

אבות דרבי פרקו יוסי בן יעזר

מי חקק חנן זו והביטו לו כמטאור כאן וזו היה רבי עקיבא דן קל וזומר בעלמו וזמר בתשובה שלימה ככדי ללמוד ועד שהלך הוא ובנו אלל מלמדי היטקות ומלאות העת והאלה היה לטעו ומעלי ומכיון דתוית' ברהי' דבן כלבא שבוט שהיתה מכירו מקודם שלא היה לטעו ומעלי וכעת נהפך הוא לחי' אחר חתה היתה יודעת בודלי שבמקום שבעלי תשובה עומדים שם לדיקים גמורים הינם יטלים לעמוד . וכל מי שיראהו תטאו קדמת לחכמתו חכמתו פתקיינות או כהתאוס תאוס להכשא לו לתקא חך מולגה מדבר כי לא ע"ה חסיד וסן וחולי יחזור לחיטו הראשון ע"כ

ברבים אמרו לא נפטר מן העולם עד שהיה לו שלחנות של כסף ושל זהב ועד שעלה למצתו בסולמות של זהב . היתה אשתו יוצאה בקרדומין ובעיר של זהב אמרו לו תלמידו ר' ביישחננו ממה שעשית לה אמר להם הרבה צער נצטערה עמי בתורה . מה היה תחלתו של ר' אליעזר בן הורקנוס בן עשרים ושתים שנה היה ולא למד תורה פעם אחת אמר אלך ואלמד תורה לפני ריב"ז אמר לו אביו הורקנוס אי אתה מועם עד שתתרוש מלא מענה השכים והרש מלא מענה אמרו אותו היום ערב שבת היה הלך וסעד אצל חמיו וי"א לא מעם כלום מו' שעות של ערב שבת עד ו' שעות של מוצאי שבת . כשהיה הולך בדרך ראה אבן שריטה ונמלה ונתנה לתוך פיו וי"א גללי הבקר היה . הלך ולן באכסניא שלו הלך וישב לפני ר' יוחנן בן זכאי בירושלים עד שיצא ריח רע מפיו אמר לו ריב"ז אליעזר בני כלום סעדת היום שתק שוב אמר לו ושתק שלח וקרא לאכסניא שלו אמר להם כלום סעד אליעזר אצליכם אמרו לו אמרנו שמא אצל רבי היה סועד אמר להם אף אני אמרתי שמא אצליכם היה סועד ביני וביניכם אברנו את ר"א מן האמצע אמר ליה כשם שיצא ריח רע מפידך יצא לך שם טוב בתורה שמע עליו הורקנוס אביו שהיה לומד תורה אצל ריב"ז אמר אלך לירושלים ואריר (נ"א ואורי'ש) אליעזר בני מנבסי אמרו אותו היום ריב"ז יושב וזרש בירושלים וכל גדולי ישראל יושבים לפניו שמע עליו שבא הישיב לו שומרים אמר להם אם בא לישיב אל תניחוהו הוא בא לישיב ולא הניחוהו היה מדלג ועולה והולך . עד שהגיע אצל בן ציצית הכסת ואצל נקדיטון בן גוריון ואצל בן כלבא שבוע . היה יושב בנידם ומרתת אמרו . אותו היום נתן עינו ריב"ז ברבי אליעזר ואמר ליה פתח ודרוש אמר ליה איני יכול לפתוח דחק עליו ודחקוהו התלמידים עמד ופתח ודרש ברברים

ואולי יחזור לחיטו הראשון ע"כ אמרה לו חי מקדישנה לך חולית לבי רב . כלומר ללמוד תורה אלל סחכמים ביבנה כי עס היו הסנהדרין אחר שנחרב הבית ולא היתה דעתה שילך מיד לגש כי עדיין לא שנה כל ס חף חלף בי"ט ואס כן הים נדיך לילך מקודם אלל מלמדי היטקו' חך שאמרה לו חס תקבל על עיתך כשמוכל ללמוד מקרא בטוב חזי הלך לבי רב וכאשר הכעיסה לה על זה ואקדשא ליה בליגמה וסדרתיה אלל מלמדי היטקות שהלך עס עס בנו גם מקודם מעת עמדו אלל הכאר ומה שאמרו עס וסדרתיה הוא רק בכדי קילית במהרה במקרה חזו ילך כי רב וראה חך הטיבו אשר דברו וסדרתיה סחס ולה אמרו וסדרתיה לבי רב . ומכיון ששמע אביה ואפקה מביתי' וחדרה הנאה מנכסיה חזלא ואיחכסכא לי וסיהם עמו שנה אחת ובוה סגנה הללית אלל מלמדי היטקות כהר"ך והחר כך חזיל יתיב צבי רב י"צ סני חזו אשר דייקו בלסוגס חזיל יתיב ולא אמרו בקיטור יתיב צבי רב אלל ודחי דכחי וסדרתיה הוא רק אלל מלמדי היטקות והחי חזיל יתיב הוא

הליכה אחרת אחר שנה תעט הקדובין ורק שהגמרא בכתובות קלרו במקום שהיה להם להאריך ולא זכרו מהנשואין כלום וסמנו על סוגיא דנדריס ע"ן דכס חיהא ר"ע איהקדשת לי' ברהי' דכלבא שבוט שמש כלבא שבוט אדרה הנאה מכל נכסיו חזלא ואיחכסכא לי' בסיהו כוי גמי כי הכנה כו' עיין עס וואהר כך אמרה ליה זיל הוי צבי רב חזיל ויתבי תרתי סבי שני אלל ר"א ור"י כו' הרי מפורש דחזיל לבי רב אחר הנשואין וסיה עס י"צ ענין ומה שחשדו עס היינו כמה היה מעט הקדושין פר טעה שהלך אלל ר"א ור"י נארו לנו כאן וס חס אשר אמרו סוף שלש עשרה שנה לימד תורה ברבים ורק שמפני שמדת חסידות עט כאן לא זכרו כלל מדברי אשתו בכאן כי טרחי ההתמלה היה משלמו ומחמת הק"ו ועד שהלך הוא ובנו וישבו אלל מלמדי היטקות וע"כ רתה להכשא לו והמרה לו כן ובחמת חף בלא דברים חלו היה סוף וגדול מחד מכיון שכבר נהפך הוא לחי' אחר והיה יראה הטאו קודם לחכמתו ומחמתו מחקייתת ולה הביאו זה המעשה הבא רק בכדי להשמועין כנס סכבר עברו הרבה מביטוי של הארס שלה למד חף על פי כן לא יאמר נואם חלילה ע"כ לא הביאו בכאן כלל דברי אשתו משאי"כ בכתובות ובנדריס עס מוכרחים הנה להביא חת דברי אשתו כאשר יראה הפנין עס ולא השמועין שהס לא קן לא היה לו רשות להיות כל ק צבי רב ובכדי להשמיטת ממה נתעבר ר"ע ע"ס : לא נפטר ט' . מילתא אבג תורתי' קמ"ל בזה דרש רז"ל על הכסוב אורך ימים צימיה אורך ימים להשמיטת עבה ופשיטא עובר וכבוד : שולחנות של כסף ט' . בכדריס עס חק"כ עסה דברים שנתעבר מהם ר"ע : בקרדומין ובעיר של זהב . חכשיי' אשה הן ועס בכדריס חיתא דכעשיה לה קן ולאמר לה חי וואי לי רמינא לך ירושלים דדהבא : ביישרגו . כי חין לט למסות לשותיט כן : הרבה צער . כמטאור בכתובות ובנדריס עס וכלומר זה יהיה לבס תשובה נלחת של הפרומות נשופים : ולא למד תורה . היינו תורה שצ"פ משא"כ אלל ר"ע אמרו ולה שנה כלום . ואפשר שר"א למד בקטנותו גם פורה שצ"פ חלל שפירש כמה שנים ולא רנה ללמוד : אמר אלך ואלמד . וכלומר שחזר בתשובה על מה שלא למד עד הונו זמן ועלה בדעתו שילך וילמד תורה לפני ריב"ז ואמר כן לפני אביו הורקנוס בכדי שיתן לו על מוונות ושאר האלוות : אי אתה שרעם . אפשר שחשדו אביו שמפני שהוא סלל במלאכתו אומר קן או שסבר חזיו שלא ילית עוד מעשה בלימודו מפני שכבר עברו הרבה משטתיו שלא למד תורה : אמרו אותו היום . קלרו בכאן במקום שהיה להם להאריך וכך היה המעשה שהיה תורש באותו היום צהר ונפלה פרתו וכשברה אחר לטובתו נשברה פרתו קן הוא בכ"ר מ"ב וכלומר כעת אשר כשברה פרתו היה ירא מחד לכששו שלא יתסדיכו אביו טעשה כן בכיון או מחמת עלטותו ומי יודע מה יצור עליו אביו עוד הפעם ע"כ אמר לטובתו נשברה פרתו בכדי שלא חלך עוד אלל אביו ורק אלל ריב"ז חך מפני שחווה היום ערב שבת היה הלך וכפני אלל חמיו ומפני שאין זה ממדת חסידות ע"כ לא הביאו זה בכאן : וי"א בו' . ואחר שבת חיקף הלך לדרכו לירושלים ולא היה לו כלום לחזול : אבן שדיסה . מראה לי שמפני שהוא רק כחומה וכמלא בשדות נקרא קן וכרבה עס חיתא שהיה אוכל נוחות אדמה ופי' במ"כ גם כס רש"י חמיטת אדמה וכעדיך פי' אדמה אדומה : הלך ולן . כלומר קן היה רגיל לעשות שהיה לן באכסניא שלו ובבקר היה הולך ויושב לפני ריב"ז ללמוד : ריח רע . מחמת הרעב שסבל ובפדקי ר"א חיתא שפשה קן ח' ימים ולא טעם כלום : שמא אצל רבי היה סועד . ולה אמרו בקיטור שמא אלל רבי סעד וכאשר סאל להס ריב"ז כלום סעד חליפור אלליכם חלל שהטיבו אשר דברו היה סועד דמשעותי' שהיה רגיל לסעד מעת בואו לפה וכלומר שהלכנו לא סעד כל חונו זמן אשילו פ"א ולוה הטיב ריב"ז חף חמי אמרתי שמא אלליכם היה סועד וכלומר ועתה חמי יודע בכירור שלא טעם כלום זה ח' ימים לא חללי ולא חלליכם חונו דמדיק ריב"ז עוד וואמר בני ובייכס אבדו מכיון שלא טעם זמן כביר כזה : ואריר כו' . וזה הטעמא העיקרית וכ"א וחורש יס למד גם כן על דרך זה וייהי מלשן הכתוב להוריש גויס וגו' וכל זה היה מפני שלא האמין אביו בינלית פחה בלמודו מפני שכבר עברו כ"ב שנה משטתיו ולא למד וגם צביהו אינו רולה שיבש ולפחות מלאכה ומה גם שאמיו קטרגו עליו בשני אביו כדחיתא בפדקי דר"א אמרו בניו של הורקנוס להביהם עלה לך לירושלים וקדה חת נקן חליפור כו' ובמ"כ חיתא כסם רס"י שאמרו לאביו הרי היתך לעת זקנותך ולאחר מותך יטול בנכסך עמונו כזה בשות' ופ"כ עלה לפני ריב"ז נהריר חונו מנכסיו בהסגמתו : שפע עליו שבא . כלום ריב"ז שמע שבא הורקנוס להריר חליפור בנו מנכסיו וע"כ החריכו בלסוגס שחע עליו שבא ולא אמרו בקיטור שמע שבא : ומרתת . אפשר דזה היה מפני שהיטב מרה לו על בנו ולא היה יכול להוילא הדבר מכת אל הפועל מפני הנושה שכל גדולי ישראל ישבו עס :

כל דבר • כלומר כל כל דבר חדש שלא מפיו כי דרש בדברים שלא שמעתן און משולם : עמד ריב"ז • היה ראוי לזה קצת שהיה מקטין ח"ט ולא רצה לקבל עליו לדרוש בדברים עד שהתקן עליו ודמקומו התלמידים ומה גם אשר חזר הנשיקה ח"ל רבי אחת למדתו ולומר לא מטי עממי ח"ט דורש והגם שלא למד ממנו חלו הדברים כי דרש בדברים שלא שמעתן און משולם כמוכח מקודם ח"ל שהיה עניו גדול והיה מקטין ח"ט מאד ועוד מפני שכל מנחת ריב"ז היה בכדי לחנכו על חביו שלא ידירו מנכסיו : רבי אחת לפדותי ונ"א אהה

למדתו • ולומר מכיון שמתברר למדתו תורה חמה וההורה כפס"ס יסוף כלע ע"כ נעשיתי כמסין המתברר וכנכר קאיט פוסק עד שהובל לדרוש בדברים שלא שמעתן און משולם ונמלא פכ"פ שחמה גרמות לי כל זה : וכל אחי פטורין וכו' • והייט מפני שקטרגו עליו כאשר מלפנים גליתו לך נפש פרקי ר"ח וברכה שם חיהא דר"ח לא רצה להטות מד"ת והשיב לחביו ע"ז ואמר הרי הם עלי חרס וח"י ח"ל סוכ כס כחמי ולכאורה הוא חנוה על שלא הביאו תשובה זו של ר"ח ככאן שהרי מדה חסידות ישנו כאן • ונראה לי מאוס דים לרקק ככאן בדברי חביו שהמר וכל אחי פטורין ואין להם כהן כלום ולכאורה ח"י פטורין הוא הק' למור ואין לו בילור כלל ובקיטר היה לו למר • וכל אחי ח"ן להם כהן כלום ונראה לי דזה היה כונת הורקטוס מפני שהלשיט וקטרגו אחי על ר"ח ושלא יענשו ח"ו בעבור זה לשוה"כ ורצה הורקטוס שימחול להם ר"ח והוא יקגום את בניו מדה כעד מדה כהם ר"ח סידר את ר"ח מנכסיו ע"כ כעת הם לא יעלו מנכסיו כלל והוא חסד הנור וכל אחי פטורין כלומר יהיו פטורין משום עוה"כ ויטקו בעוה"כ והוא מ"ס ואין להם כהן כלום והנה מהשוכה ר"ח דברכה שם לכאורה משמש שלא רצה למחול להם כזה הגם שהפטר דכונתו היה שמתול להם כהנת כלככ שלם וגם ח"ט דונה להטות מד"ת ח"ך מולא חמר בפירוש הריטי מוחל להם כהנת והם יקחו חלקם מהמנוחה דבריו שאיט רוצה למחול להם כזה הדבר ונ"א ח"ן זה מחדת חסידות וע"כ לא הביאו ככאן ח"ת

שמעתן און משולם כל דבר ודבר (ו) שיצא מפיו עמד ריב"ז על רגליו ונשקו על ראשו ואל"ר רבי אחת (נ"א אתה) למדתו עד שלא הגיע זמן לצאת עמד הורקטוס אביו על רגליו ואמר רבותי אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסי עכשיו כל גבסי יהיו נתינים לאליעזר בני וכל אחי פטורין ואין להם כהן כלום • ולמה נקרא שמו בן זיצית הנסת שהיה מס"ב על מטה של כסף בראש כל גדולי ישראל • אמרו על כתו של נקדימון בן גוריון שהיתה מטתה מרעזת בשנים עשר אלפי דינרי זהב ודינר צורי של זהב היה יוצא לה מע"ש לע"ש לציקי קדירה ושומרת יבם היתה • ולמה נקרא שמו נקדימון בן גוריון מפני שנקדה לו חמה בעטרו פעם אחת עלו ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך אצל שר אחד ואל הלויני שתים עשרה מעינות מים מבאן עד יום פלוני אם איני נוהן לך שתים עשרה מעינות מים אני נוהן לך י"ב כבר כסף וקבע לו זמן • כיון שהגיע זמן שלה לו ישגר לו שתים עשרה מעינות מים או יב כבר כסף אל עדין שהות ביום לגלג עליו אותו השר ואמר כל השנה בנה לא ירדו גשמים ועכשיו ירדו גשמים נכנס אותו השר לבית המרחה שמח ונקדימון בן (ו) גוריון לבית המקדש ונעמף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי כדי שיהיו מים לעולי רגלים מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעינות מים (ח) והותירו שלה לאותו השר שגר לי דמי מים יתרים שיש לי בידך אמר ליה כבר שקעה חמה וזמים ברשותי ירדו • חזר ונכנס לבית המקדש ונתעמף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבש"ע עשה לי נס באחרונה כבראשונה מיד נשבה הרוח ונתפורו העבים וזרחה חמה ופגעו זה בזה ואמר ליה יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך • ולמה נקרא שמו כלבא שבוע הב"י קן מסוגיה דסענית

הדס : (ו) שיצא מפיו אמר רבי אחת לכורה עמד ריב"ז ונשק על ראשו עד שלא הגיע כו' • הגיה כן ליישב הטעם למה נשקו והיינו על שהיה מקטין ח"ט בדרים ואמר על כל דבר ודבר ר' חמה למדתו משח"כ לפי נ"י ח"ט מפורש לכאורה למה נשקו ח"ל למד כל זה ממנו הגם שהרש בדברים שלא שמעתן און משולם עיין בספרי כ"ח • ח"ט דנ"י לא יתכן דמשמע דעל כל דבר ודבר נשקו כפ"ס וזה ח"ל כלל סילך הרבה פעמים בהך הדרוש לנשקו של ראשו : (ו) גוריון לב"המק ערב נתעמף כו' • כוא ח"ל פכספרי הס"ס • וכן הוא כהענין י"ט : (ח) והותיר ער שיצא מב"המק יצא השר מבי' המרחץ ופגעו זה בזה אמר ליה שגר לי דמי מים יתרים שיש לי בידך אמר ליה יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אבל פתחן פה יש לי עליך שאוציא כהן מעותי שכבר שקעה חמה וזמים כו' הרהר חמה • ולמה נקרא שמו כלבא שבוע הב"י קן מסוגיה דסענית סס

הסוכנו כלל על זה הדבר : שהיה מסב כו' • מילתא חגב אורח"י קת"ל שהיה מחזיק גדולי ישראל על פולחט וע"כ אמרו שהיה נוכח ולא שהיה יושב כי דרכם היה לחבל בהסיבה וע"פ טעם זה אפשר דבן נליית ה"י שמו ונקרא בן נליית הכסה ע"ס הכסה שלו שהיה מוסל בין גדולי ישראל כי היה לדיק גדול וכו' ונחל דהרי בנימין כו' • חיהא שם שני עשירים אמרים ולא הביאו ככאן והוא משום דרק מדה חסידות שט כאן ומחזיקן עשירים ח"ן ללמוד ממנו שום מדה חסידות חבל כזה הטעם שהמושיגין דים להעשירים שבזמנינו ג"כ ללמוד ממנו ולהחזיק לומדי תורה וגדולי ישראל על שולחנם וע"כ הביאו ככאן למה נקרא שמו של שלמה ח"ל העשירים כך כי מכל אחד יש ללמוד שהיו לדיקים גדולים ובכדי שילמדו העשירים מהם : אמרו על בהו של נקדימון כו' • הביאו זה ככאן בכדי להשיעט עד כמה היה נקדימון בן גוריון עשיר והעפ"כ ה"י לדיק גדול וכאשר הולך ומבאר כאן רלמדו העשירים ממנו : לדיק קדירה • ככהובות ס"ד חיהא דסח"ס יין פסקו לה לדיקי קדירה מע"ס לע"ס והפטר דהמקח מהח"ס יין היה לו דינר זהב של טרי וח"כ הייט ח"ך ורק שנחט לה כמעות והיא קניה לעגנה סח"ס יין : ושומרת יבם היתה • והוא הכל לרבותא שהע"פ שהיה חמה בלח כניס כלל פסקו לה כל כך מפני שהנהגה אלל חב"י בעשירות מופלג ובכחובות קם חיהא דכאשר פסקו לה כן השיב להם והמרה כן הפסקו לנטיחם ולא היו החכמים עובין אחרי' ח"ן משום דשומרת יבם היטה ולא הביאו כל זה ככאן דאין ללמוד מזה שום מדה חסידות : שנקדה לו חמה • כלומר שזרחה לו חמה והוא מלשון מקדימן בהרים תוספות בהענין כ"ע"ס : אם איני נוהן לך • וכלומר שהפטר שער אוחו הזמן ח"ן לך המים והייט שירדו גשמים ויהמלתו כל המעינות מים כי אותן המעינות לא היו נזכפין מימיהם ואינם מתמלאים מחליהן כל כך כאשר מעינות רש"י שם : שלא ליה שגר כו' : קם בהענין חיהא ששלח לו כחן בן ג' פעמים הייט כשחרות וכלהריס ובמנחה וכלל פעם השיב לו עדין שהות ביום ובפעם הג' לגלג עליו ולא הביאו זה ככאן כי לא נשמע מזה שהיה לדיק עדין : ונקדימון בן גוריון לב"המ"ק • זהו הנוסחא העיקרית שבספרי הס"ס ולא כנ"ל לבית המדרש וכן הוא בהענין שם וכן הוא בנ"י : לבית המקדש נתעמף כו' • הגם בהענין שם חיהא לביה המקדש ע"כ נתעמף כו' וע"כ הג"י כן בנ"י ג' גס כאן ולי נראה דהשמיטו ככאן ה"י ע"כ משום דמדה חסידות שטו כאן ולאשמועינן שר"ך האדם להיות כל כך בעוז כחסד אל כל היום ולא להיות ע"כ כלל וח"כ לא יפה עשה כזה שהיה ע"כ ואין ללמוד ממנו : שלא לאורו השר שגר לו כו' • ח"ל ששלח לו לבית המרחץ לומר לו כן וזה היה ג"כ דרך לעב מכיון שלגלג עליו מקודם ועיין בהענין שם בח"א מהרש"א : אמר ליה כבר שקעה חמה • וכלומר וח"כ אדרבה חייב חמה לימן לי י"ב ככרי כסף וכן נכבאר בהענין שם בהדיא : יודע אני שלא הרעיש • כי באמת כבר שקעה חמה ע"פ ח"ן השעות ורק שבבילך הרעיש חמה חמה וזהו דמסיק גס בהענין שם בלוחה שעה ח"ל האדון חלו לא נקדרה החמה היה לי פ"ס עליך שאוציא ממך נשתי ולולי דמהכתיבה הייתי אומר שבהענין שם ג"ל כמו כאן שמה שאמר

הקר יודע אני שלא הרעים בו היה לאחר שזרחה חמה ופגעו זה בזה כו' וזוה יתורן קוסיס מהרש"א בח"א סס שהקשה דהלא דבריו כותרין דמתחלה אמר יודע אני שלא הרעים בו כדי שיהא פטור מלשלב וסוד קאמר שקצה חמה ואין אלה פטור ע"ש ותיירטו דחוק וגם קשה לכאורה דמתן היה יודע הלאו דבריו שלא הרעים הקב"ה את עולמו אלא כשכיל הארון ככדי שלא יחסר לו המים וגם שיקבל המעות משח"כ חס ברשותו ירדו וא"כ אפשר לומר שלא הרעים הקב"ה את עולמו אלא כשכיל הארון ככדי שלא יחסר לו המים וגם שיקבל המעות משח"כ חס

גנרום זה לכסוף הכל ניחא : בקשו קנאים . כמה הנכרונ דליתא בניטין ג"ו ופרש"י חנשים רקים ופוחים למלחמה ואפשר דכאן קורא אותם קנאים מפני שמתוך שנאחס וקנאחם זל"ו גרמו להם החורבן והגלות : עשרים ושהים שנהיו ובניטין סס ליתא עשרים וחד סתא ואפשר דסס חסנו סגים השלמים לנד שנה שטמנו בו . עוד אפשר לומר משום דליתא סס חד אמר להו כחטי ושערי וחד אמר להו דנחמרא ונדמילתא ונמחתי וחד אמר להו בדליבא כו' הוה להו למיזן עשרים וחד סתא וכלומר שהיה להם למיזן לכל אחד ואחד מירושלים ככל ההגדרה הג"ל עשרים וחד סתא משח"כ כחטי ושערי לחוד כודאי הוה להו למיזן כ"ב שנה שלמים לכל אחד ואחד כמבואר כאן : ולא השגיתו עליו . וכלומר שהנכרונ לא השגיתו על כלבא סבוב ועמדו ושרפו כל הטוב ההוא ככדי שיהיו מוכרחים ללחם מן העיר ולערוך מלחמה ובניטין סס מכורס קמו קליטו להגות אמברי דחטי ושערי והו כפנא ופירש"י קמו כרונ קליטו להגך אמברי לאולגרו הכחות כדי שילחמו וכספר ח"ח כתב וז"ל ולא השגיתו ז"ל ואפשר על ריש כרונ אמר עכ"ל ולא ידענא מי הכריתו ליה : מה היו ב"י . כלומר מכין סכב שרפו מוונות שלהם והיו רעבים ללחם ולא היה להם מה לאכול מה היו עושין : היו מביאים העגלות . כל"ל לדפתי והוא מל' הכתוב בראשית מ"ה ורא אה העגלות אשר שלח יוסף וכלומר שהיו מביאים קרטה לדמיהם ככדי ליתקנה החמרי שילקחו להוביל לביתם ולאטלגו וגודרים בו' גודר בתמרים כמו קולר בתבואה כונר בענבים מוסק בזיתים אורה כהא"ט : כסגרים . הוא סגין מלא פנימות שקורין כל"א זעג מעסיר : וסוחים אותם בטיט . זה היה ככדי שלא יכירו בעלי זרוע שיש להם תמרים ויטלו מהם בע"כ אבל עכשיו יסכרו במוליגים דק שיש לחוק האמה או לבית או אפשר שצאו קן חסני שהיו גודרים אותם קודם גמר פיקולס חסני הרעב וככדי שלא יקדחט אמר וע"כ היו שוחים אותם בטיט ככדי שיתחממו ויתרככו והיו ראויין לאכילה . ובני המופלג מוה' אברהם ז"ל אמר שג"ל בשנים היו מביאים העגלות וגודרים אותם במגרים וכו' וכלומר שהיו מביאים עיגול דבילה שהיו להם וגודרים אותם במגרים על תמיכה וסוחים אותם החמיטות בטיט ככדי שלא יכיר בעלי זרוע שיש להם עיגול דבילה ויטלו מהם בע"כ משח"כ הם היו סוחים בטיט עיגול דבילה שלימים היו מביאים סוה עיגול דבילה שטמו אותם בטיט ככדי להבריח מהם אחד זה מלחתי ככ"ר מ"ט וחד עיגול דרפחא כעשרה פולדין כו' מאן יהיב לך עיגול דכדברא ע"ש ועוד ברבא שס כ"ד חסל פוגק שאל מה תשאל עיגולא קיפר חמר ציטין וכן ברבא קהלח על פסוק סלה לחתך על פני המים שובדא הוה חד ד' נס דהו סקיל ככל יומא עיגול חד ומקליף בימא ע"ש וע"כ זה אמרתי שלפי טפחת בני הכל ניחא כפשוטו דסתא ככדי להם נקראו עיגולים וכאחמה המה לא שרפו רק האולרות על כלבא סבוב משח"כ מוונות חוטעים שהיו מוכנים לבארי בע"כ מירושלים לא שרפו ומפני שהיו הכב"ב יראים מפני הקנאין שלא יטלו מהם זה החטט בזרוע ע"כ היו מוכרחים לגרר את העיגולים דרפחא שלהם ולהסית אותם בטיט מעטס דלפיל ובספר ח"ח שנה ברואה הט"י שבספרי הש"ס מביאים העגלים וגודרים בו' וספר שהוא עגל מן בהמות וע"כ פי' העגלים וגודרים בו' וז"ל סנקט ומיתין לחון וסוחין לחון בטיט כדי לאבד העוב להכעיס עכ"ל ואין לאלו הדברים שום ביאור ואין ראיה לאומרם כי מה שסו עם הבהמות הגדולות והאמת יורה דרכו על אחד מהפנים אשר בארתי לך : מישראל ששרוי . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : אמר פי יהו . קלי על כל אחד ואחד מישראל שהיו שרוים נגד חומותי כי כודאי שטמה היו שרוים נכודי ישראל ככדי לשמור את החומה שלא ישברו החיל של חספטיס : חמשה המרים . אולי שאללם היה זה חון סעודה אחת ומפני שאלל המרים היו סמרים בהחבא וכאשר מלכנים גליתו לך כפי' היו מביאים העגלות וגודרים וכו' : שהיו הורגים בכס . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : מליק פרק ו'

סס : (ט) מישראל ששרוי נגד כו' כל"ל כנוה"ג הוסיף סין כמלת ששרוי שלא היה כתוב ככ"י רק שרוי כסין אחר . חדא וזי כל ישראל היו שרויין נגד חומותיה . ועוד דלא ימנן חס"כ סלכין אמר מי יתן כו' : (י) הורגים בכס . הניה קן ולא כע"י הורגים חסכס משום דהורגים חסכס משמעותיה שהיו הורגים את כלס וזכ לא אחי כהק"ו :

מליק פרק ו'

יו ושלים בקשו קנאים לשרוף כל הטוב ההוא באש אמר להם כלבא שבוע מפני מה אתם סחריבום את העיר הזאת ואתם מבקשים כל הטוב הזה לשרוף באש המחיינו לי עד שאבנם ואראה מה יש לי בתוך הבית . הלך ומצא שיש לו עשרים ושתים שנה סעודה לכל אחד ואחד מירושלים מיד צוה נדשו ובררו וטחנו ורקרו ולשו ואפו והתקין מוון עשרים ושתים שנה לכל אחד ואחד מירושלים ולא השגיתו עליו . מה היו אנשי ירושלים עושין היו מביאים (העגלות) וגודרים אותם (ג"א העיגולים) וגודרים

אותם) במגרים וסוחים אותם בטיט . ועוד עשו אנשי ירושלים שולקים את התבן ואוכלים אותה וכל אחד ואחד (ט) מישראל ששרוי נגד חומותיה של ירושלים אמר מי יתן לי חמשה תמרים וארד ואמול חמשה ראשים נתנו לו חמשה חמרים ירד ונטל חמשה ראשים מאנשי אספטיס . הציץ אספטיס בצואתן וראה שאין בהם מין דגן ואמר לחיילות שלו ומה אלו שאין אוכלין אלא תבן כך הורגים בכס אלו היו אוכלין כל מה שאחם אוכלים על אחת כמה וכמה שהיו (י) הורגים בכס :

הדרן ערך יוסי בן יעזר

פרק ו' יוסף בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה יהי ביתך פתוח לרוחה כיצד מלמד שיהא ביתו של אדם פתוח לרוחה לדרום ולמערב ולצפון כגון איוב שעשה ארבעה פתחים לביתו . ולמה עשה איוב ד' פתחים לביתו כדי שלא יהיו עניים מצטערים להקיף את כל הבית הבא מן הצפון יכנס כדרכו הבא מן הדרום יכנס כדרכו

רעבים ללחם ולא היה להם מה לאכול מה היו עושין : היו מביאים העגלות . כל"ל לדפתי והוא מל' הכתוב בראשית מ"ה ורא אה העגלות אשר שלח יוסף וכלומר שהיו מביאים קרטה לדמיהם ככדי ליתקנה החמרי שילקחו להוביל לביתם ולאטלגו וגודרים בו' גודר בתמרים כמו קולר בתבואה כונר בענבים מוסק בזיתים אורה כהא"ט : כסגרים . הוא סגין מלא פנימות שקורין כל"א זעג מעסיר : וסוחים אותם בטיט . זה היה ככדי שלא יכירו בעלי זרוע שיש להם תמרים ויטלו מהם בע"כ אבל עכשיו יסכרו במוליגים דק שיש לחוק האמה או לבית או אפשר שצאו קן חסני שהיו גודרים אותם קודם גמר פיקולס חסני הרעב וככדי שלא יקדחט אמר וע"כ היו שוחים אותם בטיט ככדי שיתחממו ויתרככו והיו ראויין לאכילה . ובני המופלג מוה' אברהם ז"ל אמר שג"ל בשנים היו מביאים העגלות וגודרים אותם במגרים וכו' וכלומר שהיו מביאים עיגול דבילה שהיו להם וגודרים אותם במגרים על תמיכה וסוחים אותם החמיטות בטיט ככדי שלא יכיר בעלי זרוע שיש להם עיגול דבילה ויטלו מהם בע"כ משח"כ הם היו סוחים בטיט עיגול דבילה שלימים היו מביאים סוה עיגול דבילה שטמו אותם בטיט ככדי להבריח מהם אחד זה מלחתי ככ"ר מ"ט וחד עיגול דרפחא כעשרה פולדין כו' מאן יהיב לך עיגול דכדברא ע"ש ועוד ברבא שס כ"ד חסל פוגק שאל מה תשאל עיגולא קיפר חמר ציטין וכן ברבא קהלח על פסוק סלה לחתך על פני המים שובדא הוה חד ד' נס דהו סקיל ככל יומא עיגול חד ומקליף בימא ע"ש וע"כ זה אמרתי שלפי טפחת בני הכל ניחא כפשוטו דסתא ככדי להם נקראו עיגולים וכאחמה המה לא שרפו רק האולרות על כלבא סבוב משח"כ מוונות חוטעים שהיו מוכנים לבארי בע"כ מירושלים לא שרפו ומפני שהיו הכב"ב יראים מפני הקנאין שלא יטלו מהם זה החטט בזרוע ע"כ היו מוכרחים לגרר את העיגולים דרפחא שלהם ולהסית אותם בטיט מעטס דלפיל ובספר ח"ח שנה ברואה הט"י שבספרי הש"ס מביאים העגלים וגודרים בו' וספר שהוא עגל מן בהמות וע"כ פי' העגלים וגודרים בו' וז"ל סנקט ומיתין לחון וסוחין לחון בטיט כדי לאבד העוב להכעיס עכ"ל ואין לאלו הדברים שום ביאור ואין ראיה לאומרם כי מה שסו עם הבהמות הגדולות והאמת יורה דרכו על אחד מהפנים אשר בארתי לך : מישראל ששרוי . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : אמר פי יהו . קלי על כל אחד ואחד מישראל שהיו שרוים נגד חומותי כי כודאי שטמה היו שרוים נכודי ישראל ככדי לשמור את החומה שלא ישברו החיל של חספטיס : חמשה המרים . אולי שאללם היה זה חון סעודה אחת ומפני שאלל המרים היו סמרים בהחבא וכאשר מלכנים גליתו לך כפי' היו מביאים העגלות וגודרים וכו' : שהיו הורגים בכס . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : מליק פרק ו'

פרק ו' יוסף בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה והיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה יהי ביתך פתוח לרוחה כיצד מלמד שיהא ביתו של אדם פתוח לרוחה לדרום ולמערב ולצפון כגון איוב שעשה ארבעה פתחים לביתו . ולמה עשה איוב ד' פתחים לביתו כדי שלא יהיו עניים מצטערים להקיף את כל הבית הבא מן הצפון יכנס כדרכו הבא מן הדרום יכנס כדרכו רעבים ללחם ולא היה להם מה לאכול מה היו עושין : היו מביאים העגלות . כל"ל לדפתי והוא מל' הכתוב בראשית מ"ה ורא אה העגלות אשר שלח יוסף וכלומר שהיו מביאים קרטה לדמיהם ככדי ליתקנה החמרי שילקחו להוביל לביתם ולאטלגו וגודרים בו' גודר בתמרים כמו קולר בתבואה כונר בענבים מוסק בזיתים אורה כהא"ט : כסגרים . הוא סגין מלא פנימות שקורין כל"א זעג מעסיר : וסוחים אותם בטיט . זה היה ככדי שלא יכירו בעלי זרוע שיש להם תמרים ויטלו מהם בע"כ אבל עכשיו יסכרו במוליגים דק שיש לחוק האמה או לבית או אפשר שצאו קן חסני שהיו גודרים אותם קודם גמר פיקולס חסני הרעב וככדי שלא יקדחט אמר וע"כ היו שוחים אותם בטיט ככדי שיתחממו ויתרככו והיו ראויין לאכילה . ובני המופלג מוה' אברהם ז"ל אמר שג"ל בשנים היו מביאים העגלות וגודרים אותם במגרים וכו' וכלומר שהיו מביאים עיגול דבילה שהיו להם וגודרים אותם במגרים על תמיכה וסוחים אותם החמיטות בטיט ככדי שלא יכיר בעלי זרוע שיש להם עיגול דבילה ויטלו מהם בע"כ משח"כ הם היו סוחים בטיט עיגול דבילה שלימים היו מביאים סוה עיגול דבילה שטמו אותם בטיט ככדי להבריח מהם אחד זה מלחתי ככ"ר מ"ט וחד עיגול דרפחא כעשרה פולדין כו' מאן יהיב לך עיגול דכדברא ע"ש ועוד ברבא שס כ"ד חסל פוגק שאל מה תשאל עיגולא קיפר חמר ציטין וכן ברבא קהלח על פסוק סלה לחתך על פני המים שובדא הוה חד ד' נס דהו סקיל ככל יומא עיגול חד ומקליף בימא ע"ש וע"כ זה אמרתי שלפי טפחת בני הכל ניחא כפשוטו דסתא ככדי להם נקראו עיגולים וכאחמה המה לא שרפו רק האולרות על כלבא סבוב משח"כ מוונות חוטעים שהיו מוכנים לבארי בע"כ מירושלים לא שרפו ומפני שהיו הכב"ב יראים מפני הקנאין שלא יטלו מהם זה החטט בזרוע ע"כ היו מוכרחים לגרר את העיגולים דרפחא שלהם ולהסית אותם בטיט מעטס דלפיל ובספר ח"ח שנה ברואה הט"י שבספרי הש"ס מביאים העגלים וגודרים בו' וספר שהוא עגל מן בהמות וע"כ פי' העגלים וגודרים בו' וז"ל סנקט ומיתין לחון וסוחין לחון בטיט כדי לאבד העוב להכעיס עכ"ל ואין לאלו הדברים שום ביאור ואין ראיה לאומרם כי מה שסו עם הבהמות הגדולות והאמת יורה דרכו על אחד מהפנים אשר בארתי לך : מישראל ששרוי . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : אמר פי יהו . קלי על כל אחד ואחד מישראל שהיו שרוים נגד חומותי כי כודאי שטמה היו שרוים נכודי ישראל ככדי לשמור את החומה שלא ישברו החיל של חספטיס : חמשה המרים . אולי שאללם היה זה חון סעודה אחת ומפני שאלל המרים היו סמרים בהחבא וכאשר מלכנים גליתו לך כפי' היו מביאים העגלות וגודרים וכו' : שהיו הורגים בכס . קן מלחתי כנוה"ג ז"ל ועיקר ועיין בספרי ש"ח : מליק פרק ו'

פ"ו (א) עילוי הפורעניות הגדול - הגיה כן דלניי
 פשטע שהיה עליו כמה פורעניות גדולים ובתי הכות מורה לפרש על אי פורעניות הגדולים וכאמת הוא סמוס ואיני יודע על איזה כיון חבל לפי טוסתמו משמע שלא בא עליו חלא פורעניות גדול אחד ע"כ לא לריך לפרש אותו : (ב) וכשימצא אורחים כ"י הגיה כן דמ"ס שכל איך אמר בלשון עבר האכילו השקרו וכשימצא יחמר בלשון עמיד : (ג) כל שהיה כ"י מוחק הוא"ו שקודם תי כל דמשמע דקאי אדלמטה שלא לבד שהיה שם חמים וכשר יין חלא אף כל שהיה שאל - והלא כבר הפסיק בחיבות לפיכך נעשית לונחת רוח : וכוסן

וכן לכל רוח לכך עשה איוב ד' פתחים לביתו ויהיו עניים בני ביתך ולא בני ביתך ממש אלא שיהיו עניים משיחים מה שאוכלים ושותים בתוך ביתו כדרך שהיו עניים משיחים מה שאוכלים ושותים בתוך ביתו של איוב וכשנפגשו זה בזה אמר אחד לחבירו מאין אתה בא מתוך ביתו של איוב ולאן אתה הולך לביתו של איוב וכשבא (א) עליו ההוא פורעניות הגדול אמר לפני הקב"ה רבש"ע לא הייתי מאכיל רעבים ומשקה צמאים שנאמר (איוב ל"א) ואוכל פתי לבדי ולא אבל יתום ממנה ולא הייתי מלביש ערומים שנאמר (שם) ומצו כבשי יתחמם אע"פכ אמר לו הקב"ה לאיוב איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם אתה יושב ושואה בתוך ביתך ואדרתם נכנסין אצלך את שדרכו לאכול פת חמים האכילתו פת חמים את שדרכו לאכול בשר האכילתו בשר את שדרכו לשתות יין אכל אברהם לא עשה כך אלא יושב ומהדר (ב) בעולם וכשימצא אורחים מניסן בתוך ביתו את שאין דרכו לאכול פת חמים האכילתו בשר לאכול בשר את שאין דרכו לשתות יין ולא עוד אלא שעמד ובנה פלטרין גדולים על הדרכים והגיה מאכל ומשקה וכל הבא ותכנס אכיל ושתה וברך לשמים לפיכך נעשית לו נחת רוח (ג) וכל שהיה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם שנאמר (בראשית כ"א) וימע אשל בבאר שבע למוד בני ביתך ענוה שבוסן

לכוח אף אותו לד שפרות אינו קשה כל כך ורזה לפניה מחמת ויחזר רגילין לבח מחוסו לד ורק לפעמים באים ג"כ מן הדרוס שהוא קשה מחולן וראשית ואחרית דבר חשיב - עוד אפשר לומר דה"פ הבא מן הלפון כלומר שבה מלפון העולם ואם כן האלך לדרוס העולם וע"כ רוח דרומית שהיא קשה מחולן לפניו ממש ואז יכנס כדרכו ולא יהא לריך עוד להלעטר ולהקיף את הבית וכו' ומה דמוקדק מה דאמרו מקודם לדרוס ולמזרח ולא אמרו כדרוס וכמזרח והיינו משום דר"ל לדרוס כלומר לאוסן שהולכים מלפון העולם ורזה דרומית לפניהם ממש וכן למזרח לאוסן שהולכין למזרח העולם וכן כולם וא"כ היינו ממש דחשב כאן כולעיל ורק דלא חשיב טלס חלא ראשית ואחרית דבר והנה בזה"ר פ' וילא קס"א אימא בשעתא דרוח לפון גשיב מיין גלירין ולא עדין לבד ולא חשקין בגין דדינא חליא וקרינו דלפון גליד מיה וכו' אחרת רוח דרום מתחממי מיה ואחשבר גליד דלכון כדן חשקין כולא בגין דחמיש דרום כו' פ"ס וכן באמת פיניט רוחות לריכס חנו לומר בהיפוך דלעיל חשיב לדרוס ולמזרח כו' משום דיותר רגילים שילט העניים לדרוס העולם מפני שרוח דרומית מתחממת ואחר כך חשיב למזרח שהוא גם כן מתחממת כדכתיב (יהנה ד') ויהי כורות השמש וימן חלסים רוח קדים מרישים ואמר רבה גיטין שס' בשעה שמנסבת משקפת כל הרוחות מפניו וא"כ רגילים העניים גם כן לילך לאותו דל ואחר כך למערב וללפון כי לפעמים הולכים גם כן לאוסן לריכס כנס שהם קרים ואח"כ אמרו הבא מן הלפון יכנס כדרכו גם כן משום זה משום דהנא מן הלפון הולך לדרוס ולזה הלך יותר רגילים לילך

ורק דקר בכאן ולא חשב רק ראשית ואחרית דבר : ולא בני ביתך ממש - בא לאפוקי ממה שפי' במד"ס וז"ל פתוח תפתח את ידך לעניים ולאכילתם לפי שבודאי יניעו בניך למדה זו שיהיו עניים כי נלגל הוא שחזר בעולם ואם לא בניך יהיו בני בניך ואז שרמח חכה על העניים כן ירחמו הכריות על בניך וכו' וזה שאמרו יהי ביקך פתוח לרוחה כי לטוף ומשך הזמן יהיו עניים בני ביתך ואם אחת הרחם ירחמו גם עליהם כי מדה כנגד מדה לא בעלה עכ"ל דא"כ הו' ליה למימר ויהיו עניים בניך או בני בניך מאי בני ביתך - ועוד דמסתמא זה גם כן לויי כמו איך יהי ביקך פתוח לרוחה ואל מרבה שיהיה עם האשה : אלא שיהיו עניים משיחים - כלומר שיספחו העניים זה לזה מה שאוכלים ושותים חם טוב הוא ואם לאו וככ"י שיהיו להם מחללים חמרים או שיתנו להם עוד מזה המאכל כמו בני ביתך ממש שרגילים לדבר כדברים האלה : וכשנפגשו - וה"ו הראשון הוא כמו או כשנפגשו והיינו גם כן פירות על והיו עניים בני ביתך וכלומר שיהיו רגילין להיות חללך כמו בני ביתך ממש : וכשבא עליו ההוא כו' - היינו כאשר הוכה בשחין רע מקף רגלו ועד קדקדו או אמר לפני הקב"ה רבש"ע כו' כי מהראוי היה שבוכות הדקה יגלל כי המלרע תקוב כמה כדמלינו במדבר י"ב חלל מרים כשנלטרעה נאמר אל נא תהי כמה וגו' וע"ס ברש"י וגאמר (משלי י) ולדקה תליל ממות משא"כ על פורעניות הראשונים על רכוש ועל בניו אשר מתו לא אמר כך ורק שקבל מאהבה ואמר ערום ילאתי מבטן חמי וערום אשוב שמה ה' נתן וה' לקח יהי עם ה' מבורך והגם שמתן הראוי היה שיאמר כך מקודם כי בודאי נתן לדקה גם עבור בניו תמיד כי חשש פן וחולי חטאו בניו וכמו שנאמר (איוב א') והשכים בצקר והעלה עולות מספר כלם כי אמר איזב אולי חטאו בני וגו' ואף על פי כן קיבל מאהבה ולא התרעם כלל ורק ששל ענמו מפני שלא היה יכול לסבול יסורים גדולים כאלו וכאשר אמרו רז"ל חלמני עדוהו לחנניה מישאל ועזריה וכו' ע"כ מלאו לבו להתרעם ומילתא אנב אורחתי קמ"ל שיהיו עניים כבני ביתו ממש והיינו שיהיו רגילין להיות חללו חמיד וזון ויפרנס אותם ואע"פ"כ לא יבהרר אחר מדותיו של הקב"ה ולא יתרעם כלל אם ינוק ח"ו כרכשו או בבניו וכמו שגשה איוב : ואובל פתי לבדי - ושחיה בכלל חכילה : אף על פי כן - באו להורות לנו עד היכן הוא חיוב של הכנסת אורחים ולא ידמתי דבר מהיכן למדו שכן השיבו הקב"ה : אהה יושב ושואה - כלומר יושב ומתחין מחי יבואו אורחים : אלא יושב ומהדר בעולם - כלומר אף בשעה שהיה לריך להיות יושב בביתו היה מהדר בעולם אחר אורחים וכמו שנאמר (בראשית יח) וירא וירן לקראתם ודרשו רז"ל שהיה ביום השלישי למילתו : וכשימצאו אורחים - כלומר שג"כ היה מהדר בעולם ככדי לכשימצאו אורחים יהא מניסן לחוך ביתו ולפי שהי' חדר עושה כן אמרו וכשימצא לשון עמיד וכמו ככה יעשה איוב (איוב א') וע"ס פרש"י : וברך לשמים לפיכך כו' - ע"ד דלימא בב"ר מ"פ אברהם היה מקבל טובים ושבים משבו אוכלים ושותים אמר להם ברובו ח"ל מה נאמר ח"ל ברך אל עולם שחלט משלו חם מקבל עליו וברך הו' חכיל ושהה וחיל ואם לא הו' מקבל עליו וברך הו' אמר ל"י הב מה דעלך ואמר מה חיה לך עלי הו' אמר ל"י חד קמיט דחמר בעשר' פולרין וחד ליטרה דקופיר בעשרה פולרין וחד עיגול דרפתא בעשרה פולרין מאן יהיב לך חמרא במדברא מאן יהיב לך עיגולא במדברא מן דהוי חמי ההוא טקחא דהוי פקי ל"י הו' אמר ברך אל עולם שחלט משלו עכ"ל ופי' שם בת"כ קמיט פי' הערוך כלי של חרס פולרין מין מטבע ליטרא דקופיר ליטרא בשר עיגול דרפתא ככר לחם טקחא דהוי פקי ל"י הגרה ההיא שהיה מילך ל"י עד כאן לשונו וזהו שאמרו גם כאן וברך לשמים לפיכך נעשית לו נחת רוח כלומר להאורח שלא היה טפל ממש משלוזמן כלל : וימע אשל - חבל אוחיות שאל וכן הוא בכ"ר נ"ה ר"י ור"י ר"י אמר חל פדס חל מה תשאל חמיש ענבים ורמוזים ר"ג אומר חל פונדק שאל מה תשאל עיגולא קופיר חמר ביטין כו' על דעמי דר"ג שחמר חל פונדק אברהם היה מקבל את העוברים ושבים וכשהיו אוכלים ושותים ח"ל כרכו וכן אורחים מה נאמר ואחר להון ברך אל עולם שחלט משלו ההיך ויקרא בשם ה' חל עולם ע"כ - וכן הוא בסוטה י' אמר ריש לקיש חל תקרא ויקרא חלא ויקריא שהקרא אברהם חביט שמו של הקב"ה כפס כל עובר ושב וכו' ונראה לי דשל כוונה זו הו' דבריהם כאן מה שאמרו וכל שהיה שואל וכדי שיחל האורח מה שירצה והכל ישיג ואח"כ יהיה מוכרח לברך למן שאמר והיה העולם שאם לא כן ויבקש ממנו שיטלם לו בעד כל יוסר מהראוי וכמו שמואר ברבה שהכחתי משא"כ אם יברך לא יטול ממנו כלום וע"כ הסיבו אשר דברו וכל שהיה שואל בוא"ו מוסיק על ענין הראשון : למוד בני ביתך - קאי אדלעיל ולפרושי דיהיו עניים בני ביתך חלא שיהיו בני

אבות דרנ פרק ז יוסף בן יוהנן

שני אליהו

ביתו עניים הלא שיהיו עטותנים כעניים ודלים דהתמונים ידבר רש כן פי' בספר ח"ת . ונראה לי דלכתי לה אמרו דבר אחר ויהיו עניים ט' משום דחף לפי דבריהם דלעיל ולא בני ביתך משם הלא שיהיו עניים משמים ט' לריבים אנו ג"כ לזה עילמד בני ביתו עטות שהל"כ חף שהיה בעלמנו עטותן ורטט לקבל אורחים ועניים אם בני ביתו לא יהיו עטות ח"ו אם יבא עני יעצרו ט' וזלילו בזופה וע"כ טלה טובה קמ"ל עילמד בני ביתו עטות : נעשית לו ג"ר גדול . הפער לפרש דקמ"ל על העני חבו דליתא ככ"כ ט' הטעם פרוקה לעני מהכרך כ"כ

(ד) ובזמן שאין אדם ענותן . הגיה בן ככדי שיהיה ממס דבר והיפוכו עם הדין . ויהי' דומה להגירסא לקמן כד"ה :

שבזמן שאדם ענותן ובני ביתו ענותין בשבא עני ועמד על פתח בעל הבית ואמר להם אביכם יש בבאן ואמרו לו הן בוא והכנס עד שלא נכנס השלחן היה ערוך לפניו נכנס ואכל ושתי וברך לשם שמים נעשית לו נחת רוח גדול (ד) ובזמן

ברכות והמפייסו בדברים מהכרך צ"ח ברטות וממילא מוכח דהמפייסו בדברים עושה כ"ר ויהר להעני מהטעם לו ואפשר דקמ"ל על בעל הבית משום דהם אמרו והם אמרו יותר ממה שצ"ע עושה עם העני כעני עושה עם נפ"ה : ובזמן שאדם ענותן ובני ביתו קפדנין . וזלמד ולא יטל להוליא הכנס מכה אל הפוסל בהכנסת אורחים ועניים וע"כ יבאה ללמד בני ביתו עטות : ואמר מודה אני . והייט משום דכטות הוא גדולי שלא יטעו בני ביתו מריבה משום דגם המה עטותין פטוהו וע"כ הטיב אל דברו ואלו מודה אני כו' ומה דפתיחו ואלמדו בזמן שאדם ענותן ובני ביתו עטותין ובהוליא מסיים רק שאשתי איכה עושה מריבה אלל אחרים ולא זכר כלל מבניו היינו משום דגאמת אשקה כל כבודה בת מלך פנימה ואלך ח"כ חטקה מריבה אלל אחרים וממילא כענין שאין זה אלא בעבור צניה אלל יללים מתוך הבית והם

שארם ענותן ובני ביתו קפדנין וכא עני ועמד על פתחו ואמר להם אביכם יש בבאן ואמרו לו לא וגערו בו והוציאו בניו פה ד"א למד בני ביתך ענוה כיצד בזמן שאדם ענותן ובני ביתו ענותין והלך לו למדינת הים ואמר מידה אני לפניך ה' אלהי שאשתי אינה עושה מריבה אצל אחרים לבו אין כתפתד עליו ודעתו מיושבת במקומה עד שעה שידוור ובזמן (שאדם ענותן) ובני ביתו קפדנין והלך לו למדינת הים . ואמר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאין אשתי עושה מריבה אצל אחרים ובני אל יעשו מריבה ולבו מתפתד עליו דעתו אינו מיושבת עליו עד שעה שידוור . ואל תרבה שירה עם האשה ואפילו היא אשתו ואין צריך לומר באשת חבירו שכל זמן שאדם מריבה שיהיה עם האשה גורם רעה לעצמו ובזמן מד"ת וסופו יורש גיהנום . ד"א אל תרבה שירה עם האשה כיצד בזמן שאדם בא לבית המדרש ולא היו נוהגים בו כבוד או שעירער עם חבירו אל ילך ויאמר לאשתו כך וכך עיירתי עם חבירי כך וכך אמרתי לו מפני שבוזה את עצמו ובוזה את חבירו ואשתו שהיתה נוהגת בו כבוד עומדת ומשדקת עליו כיון ששמע חבירו אומר אני . (לו) דברים

לא יהיו ענותן לפעמים אשר יפול מריבה בינם לבין אחרים וכאשר בלוי לביתם ומספרים לחם ח"ו יזלזל גם היא ועושה מריבה משל"כ אם היו עטותין גדולי שהם לא יטעו מריבה ואל"כ גם חכם יושבה לבטח כפיהה וכומרה הבית והרעט של בעלה וזהו דמסיק לכו ח"ו מתפתד עליו כי וזה בלתי ספק אלל ובטוח"כ כל בעלה ועושה ח"כ גם מר"ת שלו כיצד הדעה חסד דמסיק ג"כ דפתי מיושבת במקומה עד שעה שידוור כי יוכל להתעבד במקום שהוא סם ככל הדרך למר"ת שלו משל"כ אם בני ביתו קפדנים מסיק לקמן דשבו ח"ו מיושבת עליו עד שידוור וכאמרו מלמד ח"ו במקומה ויהי ענה והוא רק מפני שאין הפער לו שיהעבד בנזקם שהוא סם ככל הדרך למר"ת וספק שלו מהמה שלבו מתפתד עליו ובע"כ ילך משם קודם שעת הכושר והלח"ו : ובזמן שאדם ענותן וב"כ קפדנים . נראה לי דק"ל וכן הגי' בלח"ת בספר ח"ת משום דהא חף שהוא עני רק ככ"כ קפדנים לבו מתפתד עליו ודעתו אינו מיושבת גם יב לכו"כ קן מדלח אמרו למד פלגך ובני ביתך ענוה הלא שאמרו רק למד כ"כ ענה ש"מ דלירי בניו שהוא בעלמנו עני : ואמר יהי רצון . משום דלבו עקפו משום דידע בניו שהוא קפדנים ע"כ הטיבו אשר דיברו למד ואמר יהי רצון בלבן הפלה ומשום הכי ג"כ לבו מתפתד עליו גם בענה שאמר יהי רצון כו' כי אינו יודע אם תפלתו מתקבלת חבו אשר אמרו ולבו מתפתד עליו ט"ח מוסף על ענין רחוק וממילא ח"ו דש"ך מיושבת עליו וע"כ גם מר"ת שלו אינו עולה כהוגנס וכל לכו"כ שאין אשתי משמ"ת ביה ורסכו עתה' המריב' שהיא עושה אלל אחרים ויכל לכו"כ גם בביתו אינה חזק כי האשה או עיקרית הבית או עוקרת הבית ואלו זכרו אל יעשו מריבה בזה מוכיח כי זה בזה הלית אם בניו לא יעשו מריבה או חיה האשה שזערת הבית כי כל כבודה בת מלך פנימה ומפני שבוזתה אמרו שאשתי אינה עושה מריבה לאשמועין כענין כהן לב בעלה וכלל לא יאמר אמרו כהן בתפלה ג"כ שאין אשתי עושה מריבה הגם שאין זה חלוי בלח"ת רק כענין כהן מר"ת ח"ה אשתי . הוא פי' על דברי יוסף בן יוסף והוליתו כן מדלמד עם האשה בה"ח הידוע ולא קאמר עם אשה הר"ש כהן בתפלה . והנה גם במשנה איסור חל מריבה שיחה עם האשה בלשון אמרו חזקו ק"ו בלשון חכמים כו' זה לשון הגאון בעל הור"ט בקיבור בלשון אמרו דברי יוסף בן יוסף הן מדבריו שהיה אומר מרגלח בפומי' הוה אלל מרבותיו קבלם ובעל מד"ס כהן בלשון אמרו רביט סקודק קאמר לה וכן כהן עוד כהן הר"ר אפרים ושמואלן אמרו חכמים . חכמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו אלל קשה לי ע"כ הפי' לשון אמרו דקאמר החנא חל רבי אמר כן על דברי יוסף בן יוסף הרי הן דברי יוסף ואלך אמר אמרו עכ"ל הנה גדולי נעלם מביני הגאון בעל הור"ט כהן דהכח דכאן נראה לפיכך שאין זה מדברי יוסף בן יוסף ורק בהם אמרו קן לפרש את דבריו ואל"כ ממילא מוכרחין אנו לבאר במשנה כפי' מד"ס והר"ר אפרים ומשנה חל עלי להרץ קושיית התו"ס על בלשון אמרו בלבן רביס ארלה לי משום דר' נתן מסדר זאת המשנה ה' כבר דור ח' מקוד' רביט הקדו' כי היה בימי רשב"ג חז"ו של רבי וכמזל' בהוריות י"ג ואל"כ בימי רבי כבר נסדר זאת המשנה וידע רבי מחנה לו ששמע זה הפי' מר' נתן בעלמנו או בשמו וכאשר סדר רבי במשנה דברי יוסף בן יוסף וראה שדקשה לתלמידים על לבטח סטורו שאמר האשה בה"ח הידוע הוסיף במשנה הביתור על סוגיא זו חבו אשר אמר בלשון אמרו בלומד כבר אמרו חכמים במשנה אבות דר"ג בלור על דברי יוסף שאמר עם האשה בה"ח הידוע דר"ל בלשון וק"ו בלשון חכמים אמרו חכמים כו' ואפילו היה אשתי ואל"כ בלשון חכמים ודברט לטי ח"ה שמחאר בהוריות סם פי"א על כל הדין הוא ר' נתן ורשב"ג גור עליו טלה לימדו שמהתחא משמו רק בלבן י"א ע"כ אפילו אם תמנח לומר דמה שנאמר כאן ואפילו היא אשתי הוא רק בפיר טפי שהאר רבי עליו בלשון אמרו לשון רביס וכוה סגין מה שבא במד"ס שמכאן אמרו חכמים כו' אין זה מדברי רבי אלל חכמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו דאל"כ קשה מדמנך רבי על סוגיא רכאן והוא מה שאמר בלשון אמרו לשון רביס היה לו למד בקיטור בלשון אמרו ק"ו בלשון חכמים כהן אמר ט' וכמחאר כאן אלל ודאי שאין זה מדבריו ורק בהתחמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו וכדי להורו לנו שאין זה מדברי רבי דק שהוסיפו במשנה ח"כ ע"כ סדרו בלבן זה מכאן אמרו חכמים כו' אלל טונקס ג"כ להוליא דהכח : שכל זמן כ' לומר הן בימי טומאה של האשה הן בימי טוהר שלה כי בימי טומאה הם מריבה שיחה עמה רח"ל מתעבד עליו הטומאה שלה ומה דקשה עליו וכדאי גורם רעה לעלמו רח"ל ואפילו בימי טוהר וכוה שהביא הר"ש במשנה מלחתי כהן כשהדס מספר להשמו קורותיו כך וכך וירט לי עם פלוני היא מלמדו לחרור ריב כגון קדח ספיפר להשמו מה שעשה משה והבייתו בדבריה לדי' מהלוקה ואין לך רעה גדולה מחלוקת : ובזמן מד"ת . בזמן ההוא שיושב בטל בשיתה בפילה ויותר טוב היה שיעבוק לו בדי' . מד"ס ואל"כ סופו יורש גיהנום וכוה שני דברים הנ"ל : ושחוקת עליו . כלומר תבוזה אוחו ג"כ משני ספיפר לה שחבירו עשה לו כן גם היא מלחה לבו ללילו ולבנות אוחיו ואל"כ גם הוא ממילא מבוזה אוחיו וזהו רחוק כהן וממילא אוחיו האיש מבוזה ח"ש וזהו אשתי ואל"כ חבירי אומר אני לו . כל"ל לדעתו לו ב"הו וה"ס כיון ששמע חבירו שאשתי חבירו על בעלה אמר ח"ו לו כו' ומס' הוזה יאמר כן לפני פני הדס ככדי שייע ללחן חבירו וע"כ בודחי

שלי יתיה בנה את השמן ג"כ והוא דמסיק ונמלא ליתו הארץ טובה לית ואת חבטו תס' לית לית לית דתבטעות שמדון ששם מצורו סכיפר לחתמו אמר לוי כי כהני מעשה יסיה מצוה גם כעין אשת תבירו לוי דעדי למאי סבילו כל זה : סליק פרק ח

פרק ח יהושע טו' שיעשה לו את רבו - כמו עש לרבו וכלומר שהוא עם רבו יקבצו עתים להורסו מדי יום ביומו כך וכן שעות למקרא כך וכן שעות למשנה וכן לכל הני דמיב כלין ואפשר דאית להו דמשיבין עוד כזה שיעשה לו רב קבוצ והיינו ללמוד תמיד מרב אחד ולא ילמוד

מקרא מרב אחד ומשנה מרב אחד וכן כלל חסו דמסיק וילמוד מחטו מקרא משנה כו' וכלומר הכל מרב אחד והיינו נתי דמסיים ונמלא האדם הבוה יושב במקומו וכו' וכלומר שיושב בכל עת במקום אחד אלל רב אחד ופי' זה חכמ' הרעב בנשנה ששטע כן ט"ס רש לבין כזה ג"כ פי' הרמ"ב במשנה והיינו הצ"ש שאינו ראוי להיות לך לרב עשה אותו רב עליך ולא תלמוד בימדות בניך לבין עמך והוה ביאר שיעשה לו את רבו קבוצ אפי' שבחמת ליתו ראוי : סוף שיאמרו לו - אמר שיאמרו בראו כסוף כלסון רבים לפי' הרמב"ם נטן מאר כי גם שאינו ראוי להיות לך לרב וע"כ הניח לך טעם במקרא כי נאחמ לית יודע מה להשיב לך אפי"כ תלמוד מוטו כי סוף שיאמרו לו במשנה והיינו שימלא מפורס כמקנה או בהלכות והתכמים הנזכרים שמה יאמרו לו כי דבריהם קיימים לעד ולפי' הרעב שהבאתי הפסד דעמם שהניח לו במקרא לחו מצוה סברון ידיעת רב אלא שקטן כח הסבלי של התלמיד מהכיל עדין החכמה ולא ידעתי דבר על מה ולמה לא חבטו טעם שהניח לך במשנה סוף שיאמרו לו במדרש ואפשר ששניה הדפוס היה בכל ספרי הס"ס ומה ולא חבטו כלל גמורא אפשר

פרק ח (א) שיעשה לו רב דברים שבינו לבניו הלך ושחן לאשתו ונמצא אותו האיש בונה את עצמו ואת אשתו ואת חבירו :

הדרן עלך יוסף בן יוחנן

פרק ח יהושע בן פרחיה ונחאי הארבלו קבלו מדם יהושע בן פרחיה אומר : עשה לך רב : וקנה לך חבר : והווי' דן את כל הארם לכף זכות : עשה לך רב כיצד מלמד (א) שיעשה לו את רבו קבוצ וילמד ממנו מקרא משנה מדרש הלכות ואגדות : טעם שהגיה לו במקרא סוף שיאמרו לו במשנה : טעם שהגיה לו במדרש סוף שיאמרו לו בהלכות : טעם שהגיה לו בהלכות סוף שיאמרו לו באגדות : נמצא האדם ההוא יושב במקומו ומלא טוב וברכה : היה ר' מאיר אומר הלומד תורה מרב אחד למה הוא אדומה לאחד שהיה לו שדה אחת וזרע מקצתה חטים ומקצתה שעורים ובמקצתה זיתים ובמקצתה אילנות ונמצא הארם שהוא מלא טובה וברכה ובזמן שלומד סב' וג' דומה למי שיש לו שדות הרבה אחד זרע חטים ואחד זרע שעורים ונטע אחד זיתים ואחד אילנות ונמצא האדם ההוא מפורז בין הארצות בלא טוב וברכה : וקנה לך חבר כיצד מלמד שיקנה אדם חבר לעצמו שיאבל עמו וישחה עמו ויקרא עמו וישנה עמו וישן עמו ויגלה לו כל סתרו סתר תורה וסתר דרך ארץ שבשוישבין ועוסקין בתורה וטעה אחד מהם הלכה או ראש הפרק או שיאמר על סמא טהור או על מהור טמא ועל אסור טהור ועל טהור אסור חבירו מחזירו : ומנין שבשחבירו מחזירו וקורא עמו : יש להם שבר טוב בעמלם שנאמר (קהלה ד') טובים השנים מן האחד אשר יש להם שבר טוב בעמלם שלשה שוישבין ועוסקים בתורה מעלה עליהם הקב"ה כאלו נעשו אגודה אחת לפניו שנאמר (עמוס ט') הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו הא למדת שלשה שוישבין ועוסקין בתורה מעלה עליהם כאלו נעשו אגודה אחת לפני הקב"ה : שנים

דעת מפני שבימי ר' נתן עדיין לא היה כיוו הוא שקלי וטריא מסכרות האמוראים שהיו אחרי ההגאים יך דלי' דלקמן בפרק י"ד אלל ריב"ז איתא שלא היתה מקרא משנה גמרא כו' וכן ואלו שביניהם ה' נקרה ג"כ מדרש מה שאנו קוראים גמרא וע"כ לא חבטו שם בפרק י"ד מדרש והבא לא חבטו גמרא דאשמועינן דהיא היא : ומלא טוב וברכה - והוא שנעשה סוף וכן במדרש הסוזה : היה ר' טאיר אומר : ובפרק שלישי לעיל איתא דאמר ר"מ אס למדת מרב אחד אל תאמר דוי אלא לך אלל חכמ' ולמוד תורה כו' הבט ימין וראה שכהני סס דהיינו למסדר אלל לאגמורי מרב אחד עדין וכמו שהוא בהריא בגמרא בפרק לפני אידיה דף י"ט והתם דייקא לישנא אס למדת מרב אחד כו' וכלומר שכבר למד ממנו הרבה עד שגורה בפיו גירסא ההלמוד וכבר נעשה סיני וכדו' שיהיה עוד כנושין המתגבר וכנהר שאינו פוסק אחד שס אל תאמר דוי אלא לך אלל חכמ' אחר שהוא עוקר הרים ומפולל ציבור משה"כ מהחלה עד שנעשה סיני ולמוד מרב אחד כי סיני דלא ליפנס לישני ויתבלבל דעתו ועיין בהרע"ב משנה ולי' פרק ח' מהבוח : ובמקצתה אילנות - כלומר שארי מיני הילנות לבד זיתים ומה שסרט זיתים לבד בשחם מילתא אנב אורחיה' אשמועינן שיראה עוקרים לטע זיתים מפני שפוסה שחן והוא פלך להורס ולמנוה וכדמליט לעיל בפרק ולי' שאמרו לו לר"ע מכור חופן לט וטול שחן בדמיהן ובהנה לאור הגז ועיין בהרע"ב י"ב אלל חגיגה בן חוקי' שהעלו לו שלש חלות גרבי שחן וישב בעלי' ודרשן עיין שם פירש"י : אחר זרע חטים - לפי שרבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקשה ועי' ביחא מ"ס אחר זרע כו' ומקודם אמרו שדה אחת וזרע כו' ועוד אפשר לומר דונה שאמרו שיש לו שדות הרבה פי' במקומות הרבה וכדמסיק ונמלא האד' ההוא מפורז בין הארצות ולי' כמסתמא יש לו חכמים מיוחדים מוסכרים אללו בכל מקום לעשות מלאכתו ולזרוע שדותיו ולי' קאי כלי אחד זרע כו' על אחד מאנשיו : מפורז - על דרך שכתב הרע"ב במשנה ח' פרק ב' מהבוח מרכה נכסים מרכה דאנה חסיד אחד בית מחפלל המקום ילני מפורז הנפש ושאלו ממנו מהו פיזור הנפש אמר להם שיהיה לו נכסים מרובים מאד ונותן הרבה ולריך לשזר נעשו לחשוב לכאן ולכאן ערל - וכן הוא מתג' הלומד מהרבה אנשים יש לו פיזור הנפש לחשוב על לשונו ודעתו על כל אחד ואחד שאינו דומה זה לזה ולי' יתבלבל דעתו וישנוס לישניה : סתר הורה ובהר ד"א - כלומר וע"כ אמרו וקנה לך חבר דמשמעות' שאפילו לריך לקנותו בדמים יקרים משא"כ ברב שאינו אלא ללמוד חור' ממנו לריך ללמוד עמו במנס הרע"ב ויב' ש"ד שאת' החכם משלי ג' כי טוב סתרה וגו' ופירש"י כל חליפין שאדם מחליף במחורה זה נוטל זה וזה נוטל זה אלל האומר לחבירו השנני פרק ו' ואתי אשנה לך פרקי נמלאו שניהם ביד כל אחד : ב' שוישבין - כל להורות לנו שישתלל תמיד לעסוק בחורה בשלשה כי אס יפול לפעמים ליוה פלוגתא בלמודס חזי או שילט אחרי רבים להטות או שיבא העלישי ויכריע ביניהם משא"כ ב' שעוסקים בחורה ומה גם אשר מעלה עליהם הקב"ה כאלו נעשו אגודה אחת לפניו : שנאמר הבונה כו' - ובחכמת פרק ג' משנה ו' מיי' בקינור שנאמר ואלגודתו על חקן יסרה ופי' הרע"ב שם האש והאויור והמים שהם שלשה על ארץ יסדה על יסוד הארץ הם מקיפים הרי לך שלש נקראו אגודה כו' ולדעתו זהו פי' הכתוב הבונה בשמים מעלותיו היינו יסוד האש כמו שנאמר מטנה עזו עבדו עבדו עבדו ונחלי אס ואלל אליהו נאמר ואחרי הרעש אס לא בלש ה' ואתה התש קול דממה דקה ותגודתו על ארץ יסדה היינו יסוד האויור שהוא בין השמים ובין הארץ הקורא למי הים היינו יסוד המים ומאיים וישפכם על פני הארץ כלומר אלו השלשה על יסוד הארץ הם מקיפים ושאגודה הוא ג' מוכת ממלא בשלשה אורים יש בין הארץ לשמים וכן מוכת מאגודת ארז שהם ג' קלחים וזה מניח ב"כ הרע"ב והוא משנה מפורש בנבא מליעל מלא חכריך של ספרות או אגודה של ספרות הרי זה יסוד וכו' אגודה שלשה וכו' ובסוכה י"ג שלש הרי זה אגוד ועיין שם בחוספות ואפשר דלפי הגירסא באגודה שס ומנין אפילו חמשה שנאמר ואלגודתו על ארץ יסדה באגוד על כל הכתוב הוה וכאשר בארתי ג' אורים יש בין הארץ לשמים ויסוד האש ויסוד המים הרי תגודה וכן חשבו הלו הג' אורים לחידא מדנאמר על ארץ יסדה

יסדה בלשון יחיד - ועל פי רמז נזכר לכאור פי' הפסוק משום דהחורה נדרשת צפרדס ויחממה הסוד עמוק הוא ולינה נחמדת לכל חרס ועודם נחמד הבונה בשמים מעלתו והגודתו על ארץ יסדה נגד שלשה אלו פנים רמז דרום הקרח למי יסוד הוא יס' התלמוד רשענס על פי' הארץ והייט סיפוטו מעיטתו חולה וילמוד תורה ברבים ה' שמו של אלוש בחדש ואל חסמה שכעין זה מליטו בחינה רבתי מה שמו של מלך הפסית ה' אבא בר כהנא אומר ה' שמו שגא' וזה שמו אשר יקראו ה' לרקס - וכו' גיחא דמסיק ככאן סוף הפסוק ה' שמו : ב' שירשבך - בה לאשמועינן

בשני שירשבך ועוסקין בתורה שכתב מתקבל במרום שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' אלו הן יראי ה' אלו שגוורין גיורה ואומרים גלך ונהיר את האסורים ונפרדה את השבויים והספיק הקב"ה בידיהם והולכים ועושים מד' - ואלו הן ולחשבי שמו אלו שמחשבין בלבם ואומרים נלך ונתיר את האסורים ונפרדה את השבויים ולא הספיק הקב"ה בידיהם ובא מלאך וחבטן בקרקע - יחיד יושב ועוסק

במרום שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' אלו הן יראי ה' אלו שגוורין גיורה ואומרים גלך ונהיר את האסורים ונפרדה את השבויים והספיק הקב"ה בידיהם והולכים ועושים מד' - ואלו הן ולחשבי שמו אלו שמחשבין בלבם ואומרים נלך ונתיר את האסורים ונפרדה את השבויים ולא הספיק הקב"ה בידיהם ובא מלאך וחבטן בקרקע - יחיד יושב ועוסק

כאם שתי חשך ללמוד בשלשה הוי יראה עכ"ל ללמוד בשני' ולא ביחודי: שכן מתקבל - עסק התורה נקראת שכן כי בודאי כעסק זה לא יפסיד לעולם וכתו שנאמר במסלי ג' חורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ודרסורז"ל חורך ימים למימיניו ועוסקים בה לשמה וכ"ש עושר וכבוד ולמשמאלים העוסקים שלא לשמה עכ"ל יס' להא שושר וכבוד תו ע"ד שפירש"י על כי פוזב חורה : אלו הן יראי ה' - הולך ומבאר סוף הפסוק ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו : אלו שגוורין - כלומר שגוורין כגזירת גמ"ש על העשירים כמה מטות יחטו לדבר מזה כזו וגם אומרים גלך ונתיר ואינם יראים כלל מהעשירים ואין חוגפים איהם כי שמו על ה' מבטחם וע"כ הספיק הקב"ה בידם : אלו שמחשבים בלבם - שראוי לגזור בגזירת גמ"ש על העשירים אבל יראים להוליא הדבר מהשפה ולחון כי פן ואולי שנים רבות יתיה ויהיו לריכים לקבל טובה וע"כ מחפשים עליהם שלא לגזור עליהם ורק שדברי חכמים בניחש נשמעים ואומרים להעשירים גלך ונתיר וכו' חס יקבלו עוב ואם לאו לאו וסימנך עשירים

בתורה שכתב מתקבל במרום שנאמר (איכה ג') ישב ברד ויחום כי נטל עליו משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה לו בן קטן רגילו ויצא לשוק עמר ונטל את המגילה והגידה בין ברכיו והיה יושב והונה בה כיון שבא אביו מן השוק אמר ראו בני קטן שהגדתו ויצאתי לשוק מה עשה (ב) מעצמו למד ונטל את המגילה והגידה בין ברכיו והיה יושב ולומר בה - הא למדת שאף יחיד שיושב ועוסק בתורה שכתב מתקבל במרום - והוויך את כל האדם לכף זכות - מעשה בריבה ארת שנשכית והלכו אחריה שני חסידים לפרותה נבגם אחד מהם לקובה של זונות כשיצא אמר לחבירו במה חשדתני אמר שמאלידע בכמה דמים היא מהזרהנת א"ל העבודה כך הוי' א"ל כשם שדנתני לכ"ו כך הקב"ה דין אותך לכ"ו - שוב מעשה בריבה ארת שנשכית והלכו אחריה שני חסידים לפרותה ונתפס אדר מהם לשום לסמים וחכשוהו בבית האסורים - בבל יום היתה איזתו מביאה לו לחם ומים יום א' אמר לה לכי אצל פלגני ואמרי לו שאני חבוש בבית האסורים מפני הזנות והיא יושב ושוחק בכיזו ואינו משנית על הדיבה אמרה לו לא דיך שאחה חבוש בבית האסורים אלא שהיית (ג) מתעסק בדברים במלים - לאהלכה אלא היתה מתעסקת

בתורה שכתב מתקבל במרום שנאמר (איכה ג') ישב ברד ויחום כי נטל עליו משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה לו בן קטן רגילו ויצא לשוק עמר ונטל את המגילה והגידה בין ברכיו והיה יושב והונה בה כיון שבא אביו מן השוק אמר ראו בני קטן שהגדתו ויצאתי לשוק מה עשה (ב) מעצמו למד ונטל את המגילה והגידה בין ברכיו והיה יושב ולומר בה - הא למדת שאף יחיד שיושב ועוסק בתורה שכתב מתקבל במרום - והוויך את כל האדם לכף זכות - מעשה בריבה ארת שנשכית והלכו אחריה שני חסידים לפרותה נבגם אחד מהם לקובה של זונות כשיצא אמר לחבירו במה חשדתני אמר שמאלידע בכמה דמים היא מהזרהנת א"ל העבודה כך הוי' א"ל כשם שדנתני לכ"ו כך הקב"ה דין אותך לכ"ו - שוב מעשה בריבה ארת שנשכית והלכו אחריה שני חסידים לפרותה ונתפס אדר מהם לשום לסמים וחכשוהו בבית האסורים - בבל יום היתה איזתו מביאה לו לחם ומים יום א' אמר לה לכי אצל פלגני ואמרי לו שאני חבוש בבית האסורים מפני הזנות והיא יושב ושוחק בכיזו ואינו משנית על הדיבה אמרה לו לא דיך שאחה חבוש בבית האסורים אלא שהיית (ג) מתעסק בדברים במלים - לאהלכה אלא היתה מתעסקת

מקמלין ואינם רוכים להנתיח ממון מדעתם וע"כ לא הספיק הקב"ה בידיהם : ובא מלאך - מדה כנגד מדה כי חשבו ששנים רבות יתיה ויהיו לריכים לקבל טובה מהם ע"כ בא מלאך הסוד והיראה וחבטן בקרקע ויטשו - נתעט זמן ולא יקבלו שום טובה מהם ועכ"ל חין הקב"ה מקשה שכן כל צריה ומלרף מחשבה טובה למעשה ועל שחשבו בלבם שראוי לגזור על העשירים בגזירת גמ"ש וגם כנחח אמרו להם גלך ונתיר כו' ע"כ נאמר וכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו : אלו שגוורין - כלומר שגוורין כגזירת גמ"ש על העשירים אבל יראים להוליא הדבר מהשפה ולחון כי פן ואולי שנים רבות יתיה ויהיו לריכים לקבל טובה וע"כ מחפשים עליהם שלא לגזור עליהם ורק שדברי חכמים בניחש נשמעים ואומרים להעשירים גלך ונתיר וכו' חס יקבלו עוב ואם לאו לאו וסימנך עשירים

במלים - לאהלכה אלא היתה מתעסקת

במלים - לאהלכה אלא היתה מתעסקת

במלים - לאהלכה אלא היתה מתעסקת

האלה ש"י פדה לוחם חבירו ומה שחוק ח' הלל היה מחסוקת דברים בטלים דלין למי' הלל כאלו כלל : (ד) והטבילום אמר להם בשעה שהשכבתו התה מרגלותיו במה חשרתוני א"ל אמרו שמא יש בנו תלמיד שאינו ברק לרבי

למבילה שלי כו' - בוסיק ח' בשעה שהשכבתו כו' מסוגיל דשכת קכ"ז דליחא עם מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת בן ישראל ולמלך השכיבה פתח מרגלותיו למחר ירד וסבל וסנה לתלמידיו אשר להו בשעה שהשכבתו כו' - ואף ונראה שהוא מעשה אחרת עכ"פ היה לו לשאל ג"כ ע"ז כמו החסיד דעם גפרט שיכול להיות שהוא הוא בטלמו החסיד דעם דכל כיכא דאחדין מעשה בחסיד אחד הוא ריב"ז או ריב"ז ומסתמא מעשה בשני חסידים כמה ריב"ז וריב"ז - והגם דלינו מוכר כאן כלל שהשכיבה פתח מרגלותיו רק חנו לי ריבה זו שפיסן עמו כבגדו' מסתמא לא השכיבה כסוה עמו רק פתח מרגלותיו :

בדברים בטלים אמר לה בבקשה ממך לבי ואמרו לו הלכה ואמרה לו מה עשה אותו האיש הלך והביא כסף וזהב ובני אדם עמו והוציאו את שניהם - כשיצא אמר להם חנו לי ריבה זו שתישן עמי בבגדיה על המטה לשחרית אמר להם הטבילוני והטבילוהו (ד) והטבילום אמר למביליהם למבילה שלי במה חשרתוני אמרו לו אמרו כל אותן הימי' שהי' חבוש בכ"ז האמרו' היה רעב וצמא ועבשיו יצא לאויר העולם וחם בשרך עליך ושמא ראית קרו אמר להם למבילה של ריבה זו במה חשרתוהו אמרו לו שכל אותן הימים שהיתה שרויה בין העו"א היתה אוכלת משלהם ושותה משלהם עבשיו אמרת הטבילוהו כרו שתטהר א"ל העבודה כך היה ואתם שדנתוני לקף זכות המקום דין אחכם לקף זכות - כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמלו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עכוס' שנאמר (בראשית כ"ד) ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים ואנכי פניתי הבית מתרפים ומה ת"ל ומקום לגמלים מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנה כל העבודת אלילים מפניהם - מעשה בחסורו של ר' חבן דוסא שגנבוהו לספי' והבשו את החמוד בהצר והניהו לו חבן ושעורים ומים ולא היה אוכל ושותה - אמרו למה אנו גנידין אותו שימות ויבאיש לנו את החצר עמדו ופתחו לה את הדלת והוציאוה והיתה מושבת (נ"א משחקת) והולכת עד שהגיע אצל ר' חנינא בן דוסא כיון שהגיע אצלו שמע בנו קולו א"ל אבא דוסא קולו לקול בהמתנו אמר לו בני פתח לה את הדלת שכבר מתה ברעב - עמד ופתח לה דלת ורגיח לה חבן ושעורים ומים ודלתה אוכלת ושותה לפיכך אמרו כשם שהצדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן חסידות כמותן :

ספק כו' - כלומר לבי ואמרו לו כפי לוקי וסבלו ואלו אחת חכמה לוחו מתלמד כי נאמת ע"פ מדת חסידות לינו מן הדין לבקש לוחו על ככה כי הוא מוכרה להסתמך ולהשתלם בה וע"כ אמר לה מקודם רק לבי ואמרו לו שאני חנוש בבית האמורים וכפי אשר בארתי מדוקדק מאד מה שאמר בבקשה ממך - כי לכאורה היה ל"ל בקשתי לויך או בקשתי ממך ואפשר שאותו חסיד שני נודמה לו חיזה מלפני אחרת שהיה מהפסק בה וסכת זה הענין או שהיה מתלמד עד אותו הזמן להשיג מעות כדרי לפדות לוחם : חנו לי ריבה זו - והייט מסוס שהיה מלפטר על המטה ההולכת ממנו שעד כאן היה שומרה מוטת העכוס' ואעפ"כ לא נכשל בה ג"כ בטלמו ובפרט לפי הכ"ז על מפני הזנות ולכן כשילא בקש מהם שיחמו לו ריבה זו שפיסן עמו כבגדיה על המטה וכדרי להראות לעיני כל שככה"ז היה שומרה מוטת העכוס' כבגדו' וכן הוא לא נכשל בה וכמו שחזינו חלל פלטי בן ליש ומה שלא היה חושש לשמא יחברוהו לרבר אחר מכין שהיה עם חסיד השני והוא יספיר להם הדבר וע"כ לא שאל ח"כ להם על זה הדבר כמה חשדנותו רק על הטבילה שלו וסל ריבה ובפרט מה ששאל על הטבילה לא שאל רק לטובליהם וכמו שמבואר כאן אחר לטובליהם כו' ואפשר ששם במקום הטבילה לא היה חסיד השני וגם אפשר שכבר הלך לו משא"כמה שאמר חנו לי ריבה זו שפיסן עמי זה היה הידק כשילא וזהו אשר דייקו כלכוסגס לומר והוליו אח שניהם כשילא אמר להם ולא אמרו בקולור והוליו אח שניהם אמר להם חלל דבאו לאשמועינן שזה היה סיפק כשילא והיה עם עדיין חסיד השני ויבא מתורץ כזה על שלא שאל להם חמ"ק"ל זה ואין זה הפעשה דשכת קכ"ז דעם ליחא רק מעשה בחסיד אחד ועוד עם לוחו חסיד שפדה לוחה השכיבה פתח מרגלותיו וכאן לוחו חסיד שהיה חנוש בבית האמורים כמה יק' עמה כבגדיה על המטה : ואתם שדנתונוי' בשכת עם כמה מעשיות כאלו ע"פ"ו שלא נכנסו כלומר מדקאמר ואנכי פניתי הבית מכלל דלא רצה לכנס עד שיפנה הבית וכתיב ומקום לגמלים בוא"ז מוכיף על ענין ראשון להורות לנו כה דהאי ואנכי פניתי

סליק פרק ח' פרק ט (א) נתאי הארכלי כו' - הגו' כן ולא כמ' שהיה כחוב כנ"י יהושע בן פרחיה ונפאי הארכלי לומר - מרד דא"כ היה ל"ל לומר - ועוד דכן הוא במשנה שערך רבי : (ב) שבשרה שאין הנגעים - שחוק ח' מלמד שהיה כחוב כנ"י מלמד שאין הנגעים דלא שייך כלל ונפל הטעות תמה שחוק ח' מלמד

הדרן עליך יהושע בן פרחיה

הבית קאי גם על הגמלים כי גם המה לא רצו לכנס עד שפנה כל העכוס' והוא אשר אמרו ומה חיל ומקום לגמלים כלומר בוא"ז מוכיף ולפי הנ"ל שכתרי הש"ס שאמר ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים מלמד שלא נכנסו כו' וכן הוא בט"ה קאי הכל על הגמלים : ולא היה אוכל ושותה - אין לומר מהו דלא היה משוקר כחמור - של ר' פנחס בן יאיר דמולין וא"ו דא"כ היה לה לאכול עכ"פ חבן ולשמות המים חלל דזה היה חסדות שלה שלא רצה להיות חלל נגד גזלן משום דכתיב (משלי א') בני אל חלך בדרך אחס מעט רגלך מגחביהם : שכבר מתה ברעב - ידע בשוח שבודאי לא אכלה חלל הגמלים וע"כ מסתמא כבר מתה כלומר קלח מאיכרי' ע"כ מהר פתח לה את הדלת והן לה לאכול ומה שכתבתייה חלל הגמלים נאמר עלי' הכל בלשון זכר וכאשר הלכה מהם אל ריח נאמר עליו גם בלשון נקבה אפשר שבאמת היה זכר ורק מפני שכבר חשש כמו כתיבה חלל הגמלים מפני שלא היה אוכל ושותה כלל אמרו עלי' עתה גם בלשון נקבה : סליק פרק ח'

פ"ט נתאי (א) הארכלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורעניות - הרחק משכן רע אחר שכן שכבתו וא' שכן שבחין ואחר שכן (ב) שבשרה שאין הנגעים באים אלא על ביתו של רשע שנאמר (משלי ה') עונותיו ילכדנו את הרשע מלמד שאין הנגעים באים אלא בעונו של רשע יענותיו של רשע נרסו לו לסתור כוחלו של צדיק כיצד כחלו שבין רשע לצדיק נראה נגע בביתו של רשע בבחלו שבינו לבין הצדיק נמצא סותרין כוחלו של צדיק בעונו (ג) של רשע (מכאן אמרו) א"ו לרשע

הבית קאי גם על הגמלים כי גם המה לא רצו לכנס עד שפנה כל העכוס' והוא אשר אמרו ומה חיל ומקום לגמלים כלומר בוא"ז מוכיף ולפי הנ"ל שכתרי הש"ס שאמר ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים מלמד שלא נכנסו כו' וכן הוא בט"ה קאי הכל על הגמלים : ולא היה אוכל ושותה - אין לומר מהו דלא היה משוקר כחמור - של ר' פנחס בן יאיר דמולין וא"ו דא"כ היה לה לאכול עכ"פ חבן ולשמות המים חלל דזה היה חסדות שלה שלא רצה להיות חלל נגד גזלן משום דכתיב (משלי א') בני אל חלך בדרך אחס מעט רגלך מגחביהם : שכבר מתה ברעב - ידע בשוח שבודאי לא אכלה חלל הגמלים וע"כ מסתמא כבר מתה כלומר קלח מאיכרי' ע"כ מהר פתח לה את הדלת והן לה לאכול ומה שכתבתייה חלל הגמלים נאמר עלי' הכל בלשון זכר וכאשר הלכה מהם אל ריח נאמר עליו גם בלשון נקבה אפשר שבאמת היה זכר ורק מפני שכבר חשש כמו כתיבה חלל הגמלים מפני שלא היה אוכל ושותה כלל אמרו עלי' עתה גם בלשון נקבה : סליק פרק ח'

פרק ט נתאי הארכלי כו' - כלל החתמה זה הפרק וכן הוא בט"ה ע"פ ע"פ שאין הנגעים באים - קן מלחתי בט"ה - ועיקר וכלומר להכי קאמרינן אחד שכן שכבתו ואחד שכן שכבתו דמלכו למידן בן מגעים שאין הנגעים באים אלא על ביתו של רשע עטר עטר עונותיו של רשע נרסו לו לסתור כוחלו של צדיק וכמבואר בענינים פרק י"ב משנה וא"ו ע"פ שם כהר"ע דייק בן מדכתיב וחלני אח האבנים בלשון רבים ויכמוד מהו מן המפורש : של רשע מכאן אמרו א"ו לרשע - גם הט"ה מוחק מה שהיה כחוב ע"כ ר"י בטו של ריב"ז רק דנראה לי דכן ל"ל וכן הוא במסתמא ענינים שם וכלומר מכאן למדו חכמים מה שאמרו פתח ח' לרשע ח'י לשקט דנשמעותי' בכל ענין אחד שכן שכבתו ואחד שכן שכבתו הוא רק

רק מאוס דמלינו כן צנענו בתי' שנתפס הדיוק רק עבור שכינו הרשע וזוהי הבין מה שאמר אלל שכן רע לשון הרחק ואלל רשע לא אמר רק ואל תחזיר דמשמע דחין לריק להרחק ממנו והיינו משום דהשכן נתפס בעבור חבירו הרשע הגס שהוא צנענו לריק ולא למד כלל

מחשבו חבירו הרשע וכמ"ס מנעמיס ומפי' הרמ"ב מה שה"כ הלל רשע שחיו שכינו חין לריק להרחק ממנו רק שלא להחזיר עמו כדון חזר וכמבואר בפרקין דלעיל על דברי ריב"פ וקנה לך חבר ע"ש ואלו שיש חיו נתפס צעטו: ר"ש אומר: כן מלחתי צט"כ שהסדיר בכלן דברי ר"ש אלו ולא עשרה נסיונות שהיה מסודר בכלן צט"י והוא העיקר ומשום דלכאורה קשה למה אמר הרחק משכן רע ולא אמר משכן רשע לזה הביאו דברי ר"ש אלו שעל מספרי לשון הרע נעשים צאים וה"כ בין חזין חס אשר לפניך הרחק משכן רע פרושו כההפך לשון הרע ואמר הרחק ממנו כמ"ל כי כן מנינו ורמינו שטותיו של רשע גרמו לו לסתור כותלו של לדיק: עמודי שניהם ודברו: היינו מה שהביאו לקמן מרים אמרה עלי היה דיבור כו' אהרן אמר עלי ה' דיבור וכו': בא עליהם: כלומר על שניהם וכדמסיק ומייתי ראי' מדכתיב ויחרף ה' גם כלשון רבים ומשום שאמר מקודם בא עליהם כלשון רבים ועל זה הביאו חס הכתוב לראי' לא הולכו הו לומר מלמד שאף אהרן נלמד משה צט"כ ל"ז שלא הוזכר מקודם מזה הענין כלום רק התחיל בכתוב זה הולכו לומר חס"כ מלמד שאף אהרן נלמד ועיין בספרי ש"ח: פה ת"ל וילך: דחין לפרש כפשוטו דהאי וילך קאי אשכינה הלא מטורף נאמר בכתוב מיד והענין סר וכו' אלא דהאי וילך מלמדו שנסתלק החרון אף מאהרן ונתרפא מיד ורק שהלרעת כשאר דבק במרים: ובספרי והוצא בילקוט שמעוני ויחרף ה' גם בשניהם וילך מיד נתרפא אהרן ע"כ ובשבת שם יליף זה מדכתיב ויפן אהרן אל מרים וגו' הגז טענה מלרעתו ופי' מוהר"ש א' כתיב שם דדייק כן משום דהוי ליה למכתב

יירא אהרן וגו': מפני שלא היה אהרן נותן טעם לשבת למה אהרן נהרפא מיד משא"כ מרים: עוסקת בדברים נענשה יותר: כן הטי' הגר"ה פי' שהיא פתחה תחילה לדבר עליו והיא דמסיק תיקף מרים אמרה עלי היה דיבור כו' אהרן אמר עלי היה דיבור כו' וגדאף דהוכיחו כן מדכתיב וסדבר מרים ואהרן במשה ואין דבור אלל מקום אלא לשון קשה ומכלל דהיא דברה מקודם עליו ואפשר דזהו טעם ר"ש ז"ל על פסוק זה ע"ש: מפני שדעתו גסה עליו: כלומר אפשר מפני שדעתו גסה עליו וכאשר הולך ומבאר: ה' מלמד שלא היה שם אום כרי' אלא ביני לבין עמם דברו צו: אלא בשפק גרלה דהוכיחו כן מדכתיב וסדבר מרים ואהרן במשה ולא כתיב על משה והיינו משום דעל משה הוה משמע שבידאי דברו עליו לשון הרע משא"כ במשה משמע דמספקא לכו כי יש לומר פנים לכלן ולכלן וה"ס ותדבר מרים ואהרן הספק שהיה להם במשה: אלא בהתבאר: היינו אלא בשפק אשר אמרו לעיל כי לא החליטו הדבר טעמה כן מתמה גסות הרוח ופן ואולי נאמר לו כן משי הנבזרה: על בשרנו: כן מלחתי צט"כ ועיקר וספיר הוכיחו כן מדכתיב אל נת הרי כמה וגו' וגם נאמר ויחלל חזי בשרו: ובספרי והוצא כרטי' בשרנו ה' לו לומר אלא שכינה הכתוב אשר מאחר שילאח מרחם אמנו היא לו כאלו נאלל חזי בשרנו כענין שנאמר כי אחינו בשרנו הוא משא"כ לט"י לא מוכח כלל: שנאמר אל נא יהי כבוד וגו': נראה לי דכן ל"ל כי עיקר הראי' מסוף הפסוק וכאשר בארתי: לבינך בשלטי שנאמר כו': היא היא שנספרי הס"ס ועיקר וכן הוה צט"כג: כלום עשינו רעה: בספרי וטעם והוצא בילקוט שמעוני אשר נואלנו וזו היתה תחילה לנו שלא קלקלט כן מימינו ע"כ וכלומר דהאי אשר טאלט הוה לשון החמלה כי כודאי לא דברו מעולם שום לשון הרע על קום אדם בעולם: שגגה היא: וכו' דמסיק בכתוב ואשר טעאלט וידוע דמסא הוא

לרשע אוי לשבינו: ד' שמעון אומר על מספרי לשון הרע נגעים באים שבין מצינו באהרן ומרים שספרו לשון הרע במשיה ובא עליהם את הפורעניות שנאמר (במדבר י"ב) ותדבר מרים ואהרן במשה למה הקדים הכתוב מרים לאהרן מלמד שהלכה צפורה ושהה לה למרים הלכה מרים ושחה לו לאהרן עמדו שניהם ודברו בצדיק בא הוה מתוך שעמדו שניהם ודברו בצדיק בא עליהם את הפורעניות שנאמר (שם) ויחרף ה' במ (ד) וילך מה ת"ל וילך מלמד שנסתלק מאהרן ודבק במרים מפני שלא היה אהרן עסקן בדברים אבל מרים שהיתה עוסקת (ה) בדברים נענשה יותר: מרים אמרה עלי היה דיבור ולא פרשתי מאצל בעלי אהרן אמר עלי היה דיבור ולא ולא פרשתי מאצל אשתו ואף אבותינו הראשונים היה דיבור עליהם ולא פרשו מאצל נשותיהן אבל הוא מפני שדעתו גסה עליו פירש הוא מאצל אשתו ולא היה דנין אותו בפניו אלא שלא בפניו ולא היו דנין אותו בודאי אלא בספק ספק שדעתו גסה עליו ספק שאין דעתו גסה עליו ודרי דברים ק"ו ומה מרים שלא דברה אלא באהרה ולא דברה אלא בהתבאר ולא דברה אלא שלא בפניו של משה נענשה אדם הדיוס המדבר דברים בפני חבירו ומביישו על אחת כמה וכמה שיהא עונשו כרובה באותה שעה א"ל אהרן למשה משה אחי כבוד אתה בעצמך שצדעת זו על מרים נתונה אימה נתונה (ו) אלא על בשרינו אמשול לך משל למה הדבר דומה לאחד שנתן תחלת בתוך ידו אף על פי שהופכה ממקום למקום מכל מקום בשרו נבוית שנאמר (שם י"ב) אל נא יהי כבוד (ונומר) באותה שעה התחיל אהרן לפי"ס בטענה א"ל משה אחי כלום עשינו רעה עם אחר בעולם א"ל לאו ומה עם אחר בעולם לא עשינו רעה אתה שאהינו אהיה הו"אך נעשה רעה עמך אבל מה אעשה שגגה היא בינותינו ברית שבינינו (ו) לבינך בטלנו שנאמר

מלמד כלן הנשים טו: (ג) של רשע ועל זה אמרו אי לרשע אי לשבינו: ר"ש אומר: עד ח"י נמוכה מכותן והס"כ הסדיר פשרה נסיונות טו המסודר צט"י כלן עד ח"י סלבוט והה"כ המסודר צט"י אומר טו: המסודר צט"י אומר ח"י נמוכה מכלל: הגי' ועל זה אמרו ח"י לרשע טו במקום ר' ישמעאל צט של ר' יוחנן בן ברוקה אומר ח"י לרשע ח"י לשבינו שטותיו של רשע גרמו לסתור כותלו של לדיק חזר מתי חידש בדבריו על ה"ק: ועוד דכלל מקום שמוזכר צט"ס ח"י לרשע טו לא נזכר כלל צמנו: ומה שהגי' ועל זה אמרו ח"י לרשע טו ולא הגיה משם הלשון דצנעניס מכלן אמרו ח"י לרשע חזין שאין כלן עיקר מקומו של עניס רק אצו הביאו על כן לא יסמן להגי' בכלן ח"י מכלן אמרו וריק לסמוך על הגמרא דסס וכו' פירושו ועל זה אמרו סס צנעניס ח"י לרשע כו' כלומר שהוכיחו סס מנעמי כתיב שהיו לרשע כו': צט"ל כל דבר לחשמוצינן ספי' של ח"י לרשע ח"י לשבינו דקאי על הלדיק וכלומר הגס שהוא לדיק גמור נתפס צט"י שכיט הרשע וזמן שמלינו צנעני כתיב והאי וע"ז קאי על ח"י דמסיק נמלא כותרין כתלו של לדיק וע"ז אמרו על הלדיק ח"י לרשע ח"י לשבינו וכו' להוליא מפירש"י במדבר י"ז והוא מהתחומה ודחן ואכיריס כשגיל שהיה סבט רלוזן שריו כתיב' תימנה שכן לקחה וכו' החונים תימנה נשתפשו עס קרח כמחלקו ח"י לרשע ח"י לשבינו ע"כ דזה ח"י דמכיון מלמדו ממעמי קרח ונעשו רשעים לא טיך לומר עליהם ח"י לשבינו מכיון שגס השקוהו רשע כשהוסידר סיקף אחר מכלן אמרו דברי ר"ש ולא פשרה נסיונות משום דחין המסך יפה לעשרה נסיונות בכלן רק אחר דברי ר"ש ומנילא דברי רש"י לנסוף ולטעמהו יהיה הסדר נכון מאד כפי מה שפירשתי בספרי צ"ח: (ד) וילך: מלמד שאף אהרן נצטרע ומה ח"ל וילך: הגיה כן מסבויא דשבת ל"ז ע"ש: (ה) בדברים נענשה יותר: מוחק ח"י מיד שהיה כטוב צט"י אחר ח"י בדברים משום

למהכתוב ויחרף ה' גם משמע ששניהם נעשו יחד ומ"ס נענשה יוסר פי' זמן יותר: וח"כ חין מקום לתיבת ח"י: (ו) על בשרנו: הגי' כן ולא כט"י על בשרו של אונס עמרם משום דכן מוכיח אחר זה מהכתוב ע"ס הספרי הבאתיו בספרי צ"ח: (ז) לבינך בשלטי שנאמר כו': היא היא שנספרי הס"ס על הגליון וכו' הכתוב בפנים

הוא

הוא אונג : איני זו הבאן . כלומר היה מחפץ ומצקש שמיד תמרהא מרים אחותו וע"ז מיימי רחיה מכהוב אל נא רפא נא לה וכפל לבן של תי' נא תורה על זה וכדמתרגם חונקלום חלהא בצעו חכי' כפי יתה : לא דין הוא . בצבא קמח כ"ה בתוספות ד"ה ק"ו לשכינה י"ד יום חומר ר"ה משום דלמריק בהמפלה ל"ח דהאז והאם טהנים זו כל אחד ה' דברים והקב"ה טהן זו עשרה דברים ויש מפרשים דנקש י"ד יום כנגד שני הכיורות ולפי הבר פתוח משנעם ימים וכן מוכח בתוספתא דמסכת אבות עכ"ל התי' ונראה לי נכיוט לסגיא דכאן ובשיר מוכח בן מרבורכו להוסיף באור

כאן שאמר ליה הקב"ה למסה אלו מלך נקח בה אלו חכי' נקח בה ולפי הטעם של ר"ת היה די באמר אלו חכי' נקח בה לחוד אלא ע"כ דסברי הטעם של ה"ס מפרשים ומסוס דהקב"ה הוא באמת מלך ואז של כל העולם לא רין הוא שחלם י"ד יום נגד שני הכיורות של נויפות מלך ושל נויפות אב ולדעתי הקלרה רחמו בלשונם הציור גם בצבא קמח הם לזה והוא מה שאמרו ק"ו לשכינה י"ד יום וזה ידוע דמדת המלכות נקראת שכינה ובלומר אלו מלך נקח בה כאשר נאמר כאן וע"כ לא אמרו הם ק"ו להקב"ה : כחול לה . כלומר הכיור אחת כי הפלה פוסה מחלה וכפי שנובאר בכתוב מסגר שצפה ימים כי על ידי הפלת חמה נהפך מדת הדין לרחמים פשוטים ולא היחה לדיכה רק הסגר אחת מצמינת אב : שנאמר ואמר בו . מזה הכיור מיימי רחי על כל מה שאמרו לעיל והיינוקשאמר לו הקב"ה למסה אלו מלך נקח בה אלו חכי' נקח בה ומסוס

שנאמר (עטוס א') ולא זכרו ברית אחים מפני ברית הברותה בינינו שבטלנו נאבד את אהותנו . באותה שעה ענ משה עונה קמנה ועמד בתוכה ובקש רחמים עליה ואמר איני זו מבאן עד שתתפרא טרים אחותי שנאמר (שם) אל נא רפאנאלה . באותה שעה אמר לי' הקב"ה למשה אלו מלך נקח בה אלו אביה נקח בה טראוי היה לה שתבלם שבעת ימים אני שאני מלך מלכי המלכים על אהת כמה וכמה לארין הוא שתכלם ארבעה עשר יום אלא למענק מחול לה שנאמר (שם) ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה וגו' . והאיש משה עניו מאד יכול שהיה עניו ולא נאה ומשובח ה"ל ויפרוש את האהל על המשכן שהמשכן עשר אמות אף משה עשר אמות קומתו יכול שהיה עניו במלאכי השרת ח"ל מכל האדם כאדם אמו ולא ממלאכי השרת יכול שהיה עניו כדורות הראשונים ח"ל על פני האדמה מדורו אמרו ולא מדורות הראשונים . ג' מוכי שחק נבראו בעולם לחיבש בעל פליפוס והיתה גופשו של משה נמוכה מכולן עשדה נסיונות נסו אבותינו את הקב"ה ולא נענשו אלא על לשון הרע אלו הן אחד על הים ואחד בחחלת המן ואחד בסוף המן ואחד בשליו הראשון ואחד בשליו האחרון אחד במרה ואחד ברפידים (ה) ואחד בתבערה ואחד בעגל ואחד במרגלים זה של מרגלים קשה מכולן שנאמר (בסדר י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי . ביוצא בו (שם) וימותו האנשים מוציא

צפנים הם מפני שהכרית כרותה לחקן ולכניו שנאמר ולא זכרו ברית אחים בחובה עשה ט' חין לה באור כלל : (ח) ואחד בתבערה ואחד בעגל . כנ"י בתבערה במקום בחורג עכנ"י על פי הספס שכתבתי בספרי

דמניט באמת דמלך נקרא אז כחוד ככרתו כקף המעיל אשר לשאל אמר ואזי נאה גם ראה וגו' שמואל ח' כ"ד ומדמסיק בכתוב הסגר שצפה ימים ש"ז דמחול לה מחלה : והאיש משה : מפני שתדוכו פן וחלי מפני שדעתו גסה עליו פירש מאשתו לזה וייתי ככאן מה שהשיר עליו הכיור והרבו ע"ז מה שדרשו : יכול שהיה עניו . כלומר יכול שהיה עניו בגופו והייט שהיה אדם קטן ונמוך בקומה ולא נאה ומטובה במעשיו והייט שהיה אדם גדול בקומה וגבור ועשיר ואפ"כ יחזיק ח"ש לספל אנשים : ח"ל ויפרוש וכו' . ומכאן מזה שהיה עקר אמות קומתו אלא ודאי מה שהעידה עליו התורה והאיש משה עניו מאד הייט בדעתו ובילקוט שמעוני ברמז תשל"ט ח"ה והאיש משה עניו מאד ברעו או עניו בגופו ח"ל ופשיט לו כאשר פשיט לסיחון מלך האמורי ירד על סיחון והרגו בו מה ת"ל והאיש משה עניו מאד בדעתו או עניו במעשיו ח"ל גם האיש משה גדול מאד וגו' וכן חז"ט בהספולם של לוחות של משה היס בו עיין גם וא"כ קלרו ככאן במקום שהיה להם להאריך . ואפשר ששמנו על מה שאמרו לעיל בפרק שני חזק כמו של משה מכולן הכיור ימין וראה גם : ח"ל על פני הארצה . כלומר מכל האדם אשר היה אז על פני האדמה ולא מדורות הראשונים וזה הכלל נקט בידך כל הקרוב לכריאת העולם קודמים וגדולים במעלה וע"כ אמרו חס הראשונים כאנשים אלו כחמורים : ג' מוכי שחין . אלו הג' בודאי נפסס נמוכה מאד כי הלא על גבי הרוח נעשים באים וכאשר מכוון כדברי רשב"א לקמן : בעל פליפוס . בכחוכות ע"ז מאי בעל פליפוס אמר ריב"ש ריח החוטם בלחתיחא חנא ריח הפה ע"כ וכאמר מחמת החחין שבתוסט וכפפה יולא ריח רע : נמוכה מכולם . אפשר דלמדו בן מרכתיב . מכל האדם כה"ה הידוע כי זה ידוע דאלו הג' נפסס נמוכה מאד וגם אפשר מדכתיב עניו מאד ותי' מאד לכאורה מיותר דהא מפורס לקמן מכל האדם וגומר אלא שג' לחיות של תי' מאד מרמזים על חלו ג' מוכי שחין : עשרה נסיונות . משני שבאמת אף על מספרי' שקרים ועל גסות הרוח נעשים באים וכדלקמן וא"כ למה פרע דוקא משכן רע והייט שמספר לשון הרע וכאשר מלשנים נליהי לך לזה הביאו האי עשרה נסיונות וכו' ולא נענקו אלא על לשון הרע מפני שהיא עומדת כנגד כלם ונפטי שהיא חמורה כל כך פרט למה : אחד על הים - דכהיב שנות יד המכלי חין קברים במלרים וגו' : בחחלת המן . שם י"ו ולא שמעו אל משה וימירו אנשים ממט עד בוקר : בסוף המן . שם י"ה ביום השביעי ילאו מן העם ללקוט ולא מלאו : בשליו הראשון . שם מי יתן מותינו ביד ה' בדרך מלרים שצבה על פיר הכפר : בשליו האחרון . במדבר י"א והאשפסוף אשר בקרבו החלוו תלויה וגו' : במרה - שמות ע"ו ולוט העם על משה לאמר מה נסחה : ברפידים . שם י"ז וירכ העם עם משה ויאמרו חנו לנו מים ונסתה : ואחד בתבערה וא' בעגל - בן מלאחי בנ"ה ועיקר ומסוס דלנוי וא' בחורב וא' בעגל קשה הלא לא נמלא שום עין בחורב רק של העגל וכדכתיב דברים ט' ובחורב הקלפתס חס ה' וגו' ומסדר בעלמו בעלויה ההרה וגו' ולכן גם הרמ"בם בפירוש המשניות דחשיב שם העשרה נסיונות כהזו לטוט והז' בחורב במעשי העגל ע"כ גם בערכין ט"ו חשבו שם ג"כ העשרה נסיונות ומסו שם העגל לא הזכירו שם כלל בחורב מכל זה נשמע דבחורב לא היה שם נסיון אחד רק של העגל וא"כ להשלים היד נסיונות או דיש להגי' ככאן שנים על הים והייט אחד בירורה וכאשר בארתי ואחד בעגל' וכדרכו הונא בערכין שם דאמר ישראל שכחוהו הדור מקצתי חמנה היו כדרכי בר מרי דאמר מאי דכתיב ויערו על ים צים סוף מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנחנו עולים מרג' זה כך מלרים עולים מרג' אחר ח"ל הקב"ה לשר של ים פלוט אוחס ליבשה בו עיין שם וא"כ חשבו ככאן משם כבערכין שם או דיש לגרום ככאן ואחד בהבערה והוא חטא דמתלוננים במדבר י"א ויהי העם כמתלוננים רע באונו ה' וגומר ויקרא שם המקי' הווא הפערה וגומ' וחין זה כשלו האחרון אשר חשבו ככאן דשם היו בקברות התלויה וכן מחשבן הרמב"ם והר"ע בפירוש המשניות לשני דברים ומה דלא חשבו בערכין שם מתלוננים היינו משום דמחשבין מתלוננים והאשפסוף אשר בקרבו והיינו בשליו האחרון אשר אמרו הכל לאחד ועיין מזה בחי"ט פרק ה' משנה ה' מלכות ורק משום דזה הנובחה מלאחי בטוב"ג זיל וגם כספר ח"ה הג' כן ע"כ בעמדותי זה הנובחה בפנים : ואחד בעגל - שמות ל"ב סרו מהר מן הדרך אשר נוימים עשו להם עגל מסכה : ואחד במרגלים . במדבר י"ד וילוטו של משה ועל חקן כל בני ישראל וגומר : זה של מרגלים . כלומר מדכתיב חייבה זה אלל המרגלים שהוא לכאורה מיותר כל לאשמועינן שנסיון זה של מרגלים קשה מכולן : זה עשר פעמים . בערכין פריך מחאי דילמא דלחתי לא מלאה סאתן וכו' ומשני אמר ריש לקיש אמר קרא וינסו לחי זה עשר פעמים על זה נחתם גור דין ובלומר דלכאורה תי' זה מיותר בכתוב ובק"ט היה לו לומר וינסו לחתי עשר פעמים אלא דה"פ וינסו לחתי זה והייט אפילו חס היה נסיון זה נסיון הראשון ג"כ היו ראוין לעופש זה ומה גם אשר נסיון זה הוא נסיון העשירי וס"כ נחתם ג"ד וזהו דרייקו כאן זה של מרגלים קשה מכולן : ביוצא בו . משום דשם בערכין פריך מחאי דילמא משום דר"ה בר פפל דאמר דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב כי חזק הוא ממנו כניכול בעל הכיור חייט יכול להוליא כלו משני אמר קרא

אבות דרבי פרק ג' נתאי הארבל

וימותו האנשים מוליחי דבת הארץ וכלומר דחלי"ב טי' הארץ הוא מיותר וכו' חזק אמרו כדלן נתי כיוולת
 זו טו' וכלומר דטבל ללמוד כיוולת זו מכתוב זה : לא פה לדבר -
 מחוק שנאמר במדבר י"ז והפחה הארץ את פיה דייק לומר לא פה
 לדבר : כנגד חבירו - כלומר ע"ל
 פה להשיב וה"פ סוהק : מספרי
 שקרים - כן מלחתי בטה"ג ועיקר כי
 לגוי מספרי לשון הרע היינו קר
 דהמר ר"ש לעיל וגם מלי אף דקאמר
 הגם דטבל לומר משום דהיה רגיל
 לומר על גבי הרוח נעשים בלי -
 כולקמן קשה היה להם להקדים
 מקודם דבריו שאמר על גבי הרוח
 נעשים בלי וח"כ להסדיר דבריו
 אלו וספיר הוסיף לומר אף ולי
 משום דפליגי בזה על ר"ש דלעיל
 דהוא ליקף מההרן ומרים וכו' למד
 מנחמי וביינו משום דמהתם חין ראי'
 דכלא לא דברו במהם רק בהפק
 כמכואר לעיל ואפילו הכי נעשו
 וט"כ הוא משום דהקב"ה מדקדק עם
 הכריקים כחוס השערה ולכן יליף זה
 מנחמי אף דעדיין קשה מלי לשון
 ברע איכא מנחמי והנה כערכין ט"ז
 משיב עם שבעה דברים דלרפת כל
 עליהן רילף עם מנחמי דעל שבועת
 שוא לרפת כל דכשכע לשקר לנשמן
 ועיין ברבנא במדבר פרשה ז' דהשיב
 עם י"א דברים דלרפת כל עליהן
 וליף עם מנחמי דעל חילול השם
 לרפת כל כי הוא חילל עם שמים
 והייט שרדף אחר נשמן וכשכע לו
 לשקר עיין עם וילפו כן מדאמר לו
 נשמן הואל קח והואל לשון שבועה
 הוא ט"כ כדלעיל לי עיקר טה"ג בזה
 אף על מספרי שקרים ומה שאמר
 נשמן הואל קח הוא לשון הפחלה
 ורלן ולא לשון שבועה : ה"א כלומר
 שיהיה רגיל לומר כן : שכן מצינו
 בעוה"ו - וברבנא במדבר עם יליף זה
 מנשמן שנאמר ונשמן היה איש גדול
 מהו גדול שהיה רוחו גסה מפני
 שהיה גבור חיל וע"י כך נלטרע
 ומפחיתו למד עם על הנכנס בתחמו
 שאיט שלו אף דהבא למנו זה מעוה"ו
 דנחמת זה שנגנס לתחמו שאינו
 שלו הוא רק מחמת גסות הרוח
 וכדכתיב וכחוקו נבה לבו טו' ועיין
 עוד מה ברבנא ויקרא י"ז : שנים
 עשר מיל - הוא שיפור מחנה ישראל
 במדבר ולרמו זה שלא יהיה עוד בתוך מחנה ישראל עד יום מואו : והיו הכהנים מבהילים אותו לצאה - כן מלחתי בטה"ג ועיקר וכן הוא
 לשון הכתוב בר"ה ב' כ"ז ויפן אליו עזריהו כהן הדלש וכל הכהנים והנה הוא מלרע כנשמו ויבהילוהו משם וגם הוא נחף ללאת כי נעשו ה' :
 ויהם בנו טו' - מייחתי כדלן כל דברי הכסוק משום אל העמוד דבדר רע והנס דלה לריך לענינו כדן משל"כ חמלח הכסוק לריך להשמועין
 כמה גדולה עון גסות הרוח שגדשת כל עליו ועד יום מואו החכה לו : עם אדם רע ולא בו' - לא זו אף זו קאמר ומשום דכבר הבהיר דלרס
 רע הוא המספר לשון הרע והוא גרע מהרס רעע בשאר עבירות וקאמר הכא והל המספר לרעע וה"כ פשיטא שלא יתחבר עם אדם
 רע וע"כ קאמר הכא מלמד שלא יתחבר עם אדם רע וכו' : באת ה' שנאמר ובזאת טו' - כן מלחתי בטה"ג ועיקר ושיין בספרי ט"ח :
 ויעין לו בו' - כמפורס (שמאל ב' י"ג) שטימח וטינה את המר לחיותו ולכסוף נהרנע"י אבשלום לחיו : חכם לרע - עיין בסנהדרין כ"א
 וכת"ל מהרש"א עם : ואפילו לתורה - משום דהמריקן בפרקן דלעיל וקנה לך חבר כינה מלמד שיקנה אדם חבר לעלמו שיאכל עמו וישתה
 עמו ויקרא עמו וישנה עמו כו' ובה להשמועין כדלן שאל יתחבר לרעע אפילו רק ללמוד עמו כיהה כבוד הכר והו לא וסבר נתלי
 הארבל כבית שמאי סוף פרק טו' או דים לתק דשאי חבר מרע והלמוד שאינו לומר עמו בקביעות כל כך כמו חבר ועוד דאימת רבו
 עליו ולא יעשה כפני רבי שום מעשי רעע ואין לחוב שמא ילמוד מתעטיו וממה שלמד ר' מאיר מהליבע אחר שילח לתרבות רעה כמו
 שכתוב בהגנה ט"ו ולקמן בפרק ט"ד וברבנא רות פאשר חטיין בספרי ב"א עם בודאי לא תקפה לך כלום ואין להארץ כדלן : ויאמר
 אי לי בו' - כי אין לדיק בלרן חבר יעשה טוב ולא יתעל ואו בודאי יחל לבו ככע להקביה שלא לעבור עוד על מלתו - ולדעתו וכו' פי'
 הכתוב דברים ל"ט כי המטה הזאת וגו' כי קרוב הלך הדבר מהד כפין וכלבבך למסותו וכלומר שעל ידי שיפתח חמיד מן הסורטנות
 ויאמר חו לי טו' וזה בעלמא סייג ודבר גדול שלא לעבור עוד מעתה על התורה ושיקיים כל המצות : פחד פחדתי - וכפל הלשון מורה שכן
 היה מחנה הניד וע"כ לא חשא וכלא הניד עליו הכתוב (חזק ה') והיה היום ההוא הם וישר וירא הלכים וסר מרע וכלומר שעל ידי

מוציאי דבת הארץ רעה כמגפה לפני ה' והלא
 דברים ק"ו ומה ארץ שאין לה פה לדבר ולא
 פנים ולא בושת בקיש הקב"ה עלבונה מן
 המרגלים המדבר דברים נגד הבורו ומבייש אותו
 על אהת כמהוכמה שיבקש הקב"ה עלבונו *
 ר"ש בן אלעזר אומר אף על (ט) מספרי שקרים
 ננעים באים שכן מצינו בנהוי שספר שקרים
 ברבו ודבקה בו צרעת עד יום מותו שנאמר
 (מלכים ב' ה') וצרעה נעמן תדבק בך ויצא מלפניו
 מצורע בשלג - הוא היה אומר על גבי הרוח
 ננעים באים עליו שכן מצינו בעוה"ו שנאמר
 (ד"ה ב' כ"ז) ובהוקתו גבה לבו עד להשחית
 וימעול בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר
 על מזבח הקטורת ויבא אחריו עזריהו הכהן
 ועמו כהנים לה' שמונים בני חיל ויעמדו על
 עזרתו המלך ויאמרו לו לא לך עזרתו להקטיר
 לה' כי לכהנים בני אהרן המקודשים להקטיר
 צא מן המקדש כי מעלת ולא לך לכבוד מה'
 אלהים ויועף עזרתו ויבדו מקטר' להקטיר ובוועפו
 עם הכהנים והצרעת ורהה במצוה באותה שעה
 נבקע היכל אילך ואילך שנים עשר מיל על
 שנים עשר מיל והיו הכהנים (י) מבהילים אותו
 לצאת וגם הוא נבהל לצאת כי נגעו ה' ויהי
 מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשיית כי
 גזר מבית ה' ויחם בנו על בית המדך שופט
 את עם הארץ - ואל תתחבר לרשע מלמד
 שלא יתחבר אדם עם אדם רע ולא עם אדם רשע
 שכן מצינו ביהושפט שנתחבר באחאב ועלה
 עמו רמות גלעד ויהי עליו קצף (יא) באת ה' שנאמר (שם י"ט) ובזאת עליך
 קצף מלפני ה' - שוב נתחבר לאהוי ויעשו אנוח בעציון גבר ופרץ ה' את
 מעשיו שנאמר (שם כ') בהתחברך עם אחויה פרץ ה' את מעשך וישברו
 האנויות וכן מצינו באמנון שנתחבר עם יונדב ויעץ לו עצה רעה שנאמר (שם כ"ג) ויאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד וינדה איש הכהן מאד הכם לרע *
 ד"א אל תתחבר לרשע (יב) ואפילו לתורה - ואל תתיאש מן הפורעניות כיצד
 מלמד שיהא לבו של אדם בתפחד ככל יום ויאמר אוי לי שכא יבא עלי פורענות
 הו' ושמא למחר ונמצא מתפחד בכל יום (יג) שנאמר כן באיוב (איוב ג') פחד פחדתי
 ד"א ואל תתיאש מן הפורעניות כיצד בזמן שאדם רואה מה שבידו מצליח אל
 יאמר בשביל שזכיתי נתן לי המקום מאבל ומשתה בעולם

מספרי ט"ח ט"כ : (ט) מספרי שקרים - ולא כגו' מספרי לשון הרע
 כהכתיב גם כן הטעם בספרי ביה : (י) מבהילים אותו לצאת טו' -
 הגים כן ולא בטוחה ויטנה מבהילים ללאת דמחמת הכהנים
 כעלמן - דכן הוא ככתוב כהכתיב בספרי ב"א : (יא) באת ה'
 שנאמר ובזאת עליך קצף מלפני ה'
 שוב בו' - הוסיף פו' סלחמך ובזאת
 וכו' דכ"ג חיו - דמ"ט מליך בלחמי
 ובחמנין שהפילו עם מקומו מהכחוב
 (יב) ואפילו לקרבו לתורה - הוסיף
 הו' לקרבו משום דל"ג מנשע שאף
 שנס הוא לומר תורה חיו רבלי
 להתחבר עמו ללמוד ביה וכלא לעיל
 סוף פרק ט' אמרו שהרבה שושעים
 היו בישראל כשנתקדשו ללמוד
 תורה יללו מהם לדיקס והסד"ס
 וכסריס משל"כ לטבתו מנשע
 שד"ן חיו לומר ויהו רוגה לקרבו
 לתורה וע"כ לא יתחבר עמו שחא
 לא יכמט לעלמו ללמוד ולדרכה ולמוד
 הוא ה"ו מתעטיו הרביעיס : (יג) שנאמר
 אשרי אדם שפחד המיד - הגיה כן
 משום דככתוב פחד פחדתי חיו
 מפורס בתמידות - ועוד דלן רחיה
 כמכב וזה לו למעלה הגם כמוכח
 בליט עכירה כמ"ט מספרי ב"א
 והרבה מברטנא ס' ר' יסור' בר נתן
 הוא בקיל ואויל כהרס דרס המנוח
 אהמ ח"ל יסורן כפי הסוה גברא
 לחיוי חנפיה דכתיב כי פחד
 פחדתי ויחיו טו' ע"כ משמע שאין
 להתפחד כחנם כדכר פחד חיוכ
 ומ"כ בלן ביהא לבו של אדם מתפחד
 טו' ע"כ לריכין חט לומר דהייט
 בלדס טיס לו עבירות לא כחיוכ
 כהניד עליו הכתוב וסר מרע אף
 דל"ט דהלא עם בברכות חיתא
 כהכח

במדבר ולרמו זה שלא יהיה עוד בתוך מחנה ישראל עד יום מואו : והיו הכהנים מבהילים אותו לצאה - כן מלחתי בטה"ג ועיקר וכן הוא
 לשון הכתוב בר"ה ב' כ"ז ויפן אליו עזריהו כהן הדלש וכל הכהנים והנה הוא מלרע כנשמו ויבהילוהו משם וגם הוא נחף ללאת כי נעשו ה' :
 ויהם בנו טו' - מייחתי כדלן כל דברי הכסוק משום אל העמוד דבדר רע והנס דלה לריך לענינו כדן משל"כ חמלח הכסוק לריך להשמועין
 כמה גדולה עון גסות הרוח שגדשת כל עליו ועד יום מואו החכה לו : עם אדם רע ולא בו' - לא זו אף זו קאמר ומשום דכבר הבהיר דלרס
 רע הוא המספר לשון הרע והוא גרע מהרס רעע בשאר עבירות וקאמר הכא והל המספר לרעע וה"כ פשיטא שלא יתחבר עם אדם
 רע וע"כ קאמר הכא מלמד שלא יתחבר עם אדם רע וכו' : באת ה' שנאמר ובזאת טו' - כן מלחתי בטה"ג ועיקר ושיין בספרי ט"ח :
 ויעין לו בו' - כמפורס (שמאל ב' י"ג) שטימח וטינה את המר לחיותו ולכסוף נהרנע"י אבשלום לחיו : חכם לרע - עיין בסנהדרין כ"א
 וכת"ל מהרש"א עם : ואפילו לתורה - משום דהמריקן בפרקן דלעיל וקנה לך חבר כינה מלמד שיקנה אדם חבר לעלמו שיאכל עמו וישתה
 עמו ויקרא עמו וישנה עמו כו' ובה להשמועין כדלן שאל יתחבר לרעע אפילו רק ללמוד עמו כיהה כבוד הכר והו לא וסבר נתלי
 הארבל כבית שמאי סוף פרק טו' או דים לתק דשאי חבר מרע והלמוד שאינו לומר עמו בקביעות כל כך כמו חבר ועוד דאימת רבו
 עליו ולא יעשה כפני רבי שום מעשי רעע ואין לחוב שמא ילמוד מתעטיו וממה שלמד ר' מאיר מהליבע אחר שילח לתרבות רעה כמו
 שכתוב בהגנה ט"ו ולקמן בפרק ט"ד וברבנא רות פאשר חטיין בספרי ב"א עם בודאי לא תקפה לך כלום ואין להארץ כדלן : ויאמר
 אי לי בו' - כי אין לדיק בלרן חבר יעשה טוב ולא יתעל ואו בודאי יחל לבו ככע להקביה שלא לעבור עוד על מלתו - ולדעתו וכו' פי'
 הכתוב דברים ל"ט כי המטה הזאת וגו' כי קרוב הלך הדבר מהד כפין וכלבבך למסותו וכלומר שעל ידי שיפתח חמיד מן הסורטנות
 ויאמר חו לי טו' וזה בעלמא סייג ודבר גדול שלא לעבור עוד מעתה על התורה ושיקיים כל המצות : פחד פחדתי - וכפל הלשון מורה שכן
 היה מחנה הניד וע"כ לא חשא וכלא הניד עליו הכתוב (חזק ה') והיה היום ההוא הם וישר וירא הלכים וסר מרע וכלומר שעל ידי

בהיות הלמוד דהוה קאזיל בתריה דר"י בר יוסי מויה דקא
 נש"ד ליל חסאה את דכתיב פחדו בלתי חפאים ליל והא כתיב
 ה"י ח"ס מפחד תמיד ליל יהוה ב"ד"ס כתיב ופירש"י שמפחד
 שגח יפחח ממנו שמתוך כך מחזר לטות חמיד - ח"כ זה
 הכתוב לא חייבי אלא ב"ד"ס כ"ל
 ואפשר לומר דר"י דרשות טובות יס
 בזה דליתא בניטין גיה אחר ר"י מאי
 דכתיב הגרי הדס מפחד חמיד
 הקמלא ובר קמלא חרוב ירושלים
 ע"ס בר"שי וחוס דפירשו שהיה
 להם לפחד ולרחות את הגולד ולדאג
 מן הפורעניות ולא דמי לח"ס
 המתפחד בחנם וח"כ סבר דלית
 דוקא ב"ד"ס חייבי אלא גם לענין
 הפורעניות - והג"ח נראה לו דעת
 ר"י דבניטין הגיל ועיין מזה בח"ח
 מהרש"א בפרטות פ"ס :

בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא אלא יאמר
 אוי לי שטא לא נמצא לי לפניו אלא זכות
 אחד בלבד ונתן לי מאכל ומשתה בעולם הזה
 כדי שיאברני לעולם הבא :

הדרן ערך נתאי הארברי

פרקי יהודה בן טבאי ושמעון בן שמח קבלו
מ"ס יהודה בן טבאי אומר אל

תעש עצמך כעורכי הדיינים וכשהיו בעלי דינים
 עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרין
 מלפניך יהיו בעיניך כזכאיין-כשקבלו עליהם את
 הדין אל תעש עצמך כעורכי הדיינים כיצד מלמד
 שאם באת לבית המדרש (א) ושמעת דבר או
 הלכה אל חבהל ברוחך להשיב אלא הוי יושב
 ושואל (עיקר הדבר וההלכה ובאיוה טעם אמרו
 דבר והומאיוה ענין היה להם דין זה ששאלוני)
 ובזמן ששני בעלי דינים באים לפניך לדין אחד
 עני ואחד עשיר אל תאמר הויך אוכה את העני
 ואחייב את העשיר והויך אוכה את העשיר
 ואחייב את העני ואם אחייב את העני נמצא
 העני איבי ואם אוכה את העני נמצא העשיר
 איבי

שהיה ירא ממדת הדין שלא יבא עליו פורעניות כר מרע והגם
 שהחזקת כזה על הקב"ה יס ללמוד ממנו וכאשר את למדין מחט
 לענין הכנסת אורחים ולדקה לעיל בפרק שביעי והוא נוסח שהיה
 לופק ומתדעס כזה כדין כשכח עליו ההוא פורעניות גדול שמן הראוי
 היה שכחות הדקה יגלל וכאשר
 בארתי לך לעיל ג"ס בספרי ב"ח ק
 היה לופק ומחמה כזה הפחד שפחד
 חמיד שלא יבא עליו פורעניות וע"כ
 היה כר מרע וח"כ מן הראוי היה
 שיגלל ולא יבא עליו הפורעניות
 וח"כ ב"ח עליו והוא תמי'
 המסקימת וע"כ יס ללמוד ממנו :
 אלא זכוח אחד - על דרך הכתוב
 ומשלים לשואלו על פניו להאבדו
 וכמו דמסיק בבבב"ב ז' רשע וטוב לו
 רשע שאינו גמור ע"ס :

סליק פרק ט

פרקי יהודה ט' - כעורכי
הדיינים-

הולך ומבאר לקמן : וכשהיו בעלי
 דינים עומדים - אפשר דמילתא אנג
 אורחי קמ"ל כהנא קמא דר"י
 שבוטות למ"ד דמ"ס לבעלי דינין
 שיעמדו : יהיו בעיניך כרשעים -
 שלא תחשוב בלבך זה חשוב הוא
 ולא היה מדבר שקר אלא יהיו
 בעיניך כרשעים כאלו כאלו שאלו
 לחותו שהוא חשוב בלבך רש"י :
 כשקבלו עליהם את הדין - דכאזיל
 וקבלו עליהם את הדין ונחמייב

שבוטות מו שנחמייב ונשבע והלך לו לא תחשדו בכך לומר דלסקר
 נשבע רש"י : ושמעת דבר או הלכה - כלומר מפי השאילים נומך : אל
 חבהל ברוחך להשיב - הוא על דרך שאמרו הגמי כ"כ הו מתונים
 בדין וכאשר בארו דכריהם לעיל כ"כ ראשון מלמד שיהא אדם ממתיך
 בדין וכאשר פ"י במ"ס שלא ימהר לפסוק הדין ועל דרך שאמר הכתוב
 כי אקח מעד את מישרי' אשפות ובמ"ס כ"ס הר"ר אפרים ו"ל פ"י
 שאם באת לבית המדרש ושמעת דבר הלכה אל חבהל להשיב ואל תהי
 יושב ובוחק אלא שאל מחיה טעם אמרו פנין הדין ואל העש עצמך
 כאלו חמה יודע טעם הדין כאותן שהן גדולים וזהו כעורכי הדיינים
 וכן חוסי הרכי שהיה יועץ וראש ערכאות של דורו ע"כ חוסי דמסיק
 בכלן אלא הוי יושב ושואל : יושב ושואל עיקר הדבר וההלכה
 ובאיוה טעם אמרו דבר זה ופאזה ענין היה להם דין זה ששאלוני
 ובזמן כ"י - נראה לי דכן ל"ל דר"י כפי אשר הבאתי לך בספרי ש"ח
 בודאי משוכסת היא ועיין בספרי ש"ח ולפי נוסחא זו כיס שלא יהא
 נבאל להשיב לשואלים דבר אלא ידקדק שאלתם היטב בדבר או בהלכה
 באיוה טעם ובאיוה ענין וישאל להם על הכל ואז ישיב להם באמת
 ובלדק - ולשון כעורכי הדיינין הוא כמו גדולי הדיינין ומלשון חוסי
 הארכי כ"ל כ"ס הר"ר אפרים או כפסושו ספורי. הדיינין כלומר
 כאותן בעלי דינין העורכים ומסדרים עטוקיהם לפני הדיינין והאמר
 שאין אתי לריך לזה שיפרשו דכריהם היטב לפני כי אתי מבין טנחם
 היטב מהחילת דכריהם כי אם כה יאמר ויהא נבאל להשיב אשכר
 שיבא לכלל טעות ככונתם וישיב להם שלא כדין ע"כ יהיה מחון
 בדבר זהו דאמר אלא הוי יושב ושואל כ"י והאי יושב הוא לשון עכבה
 כמו והשבו בקדש ימים רבים והכל ככדי שיאל הדין לאמיתו ובמ"ס
 עוד כ"ס הר"ר ר' מנחם לבית מאיר ו"ל ובבב"תא פירשו אל העש
 עצמך כעורכי הדיינין שהוא למד לפני רבו שלא ידווק למסוך אחר
 דעתו כאדם שבה לערוך דין עם חבירו שמחור להשיב לפי וכיחו אם
 חמה אם שקר אלא יבטון בעלמו שיאך רחי לפרש הדבר אם כדעתו
 כ"י - וח"ו של ובזמן הוא כמו או וקאי אלעיל על אל העש עצמך
 ואחייב את העשיר - כלומר האך אתי פונם כבודו של עשיר אוכט
 אוכה את העשיר ואחייב את העני הלא העשיר מלוה לפרנסו אוכט
 כמו או וכלומר או שיענה בדעתו לומר את אחייב את העני כמלא
 העני איבי ואם אחייב את העני הלא העשיר אוכט וטוב לו שלא לומר להם את הדין רק לומר להם לטו ועשו כשרה
 והאי והם אחייב קאי אלעיל אל תאמר היאך כ"י וכלומר שאל תאמר ג"כ את אחייב את העני כ"י - גם יס לפרש כפשוטו האי והם אחייב
 את

סליק פרק ט

פרקי ושמעת דבר ספי כ"ד
אל חבהל

ברוחך להשיב אלא הוי יושב ושואל
 סאיוה טעם אמרו דבר זה ופאזה
 ענין היה להם דין זה אמרו הלכה שאל
 להם עיקר ההלכה וכשהיו בעלי
 דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך
 כרשעים כיצד בזמן ששני בעלי
 דינים באים לפניך לדין אחד עשיר
 ואחד רשע אל תאמר הויך אוכה את
 הרשע ואחייב את העשיר ואך אמר
 סמונו של זה וארן לזה והתורה
 אמרה לא חבירו פני' בספ"ס ונאמר

בקמן בגדול השמעון ר"י אומר בקמן בגדול השמעון שלא יהיה אחד
 עומר ואחד יושב אחד סדר כל צורכו ואחד אומר לו קצר דברך -
 ד"א בקמן בגדול השמעון שיהא חביב עליך דין קמן בדין גדול
 דין של פרובת ברק של סאה טנה טבעון בן טבח כ"י - והא לך הג"י
 ובחמת דבר או הלכה אל חבהל ברוחך להשיב אלא הוי יושב ושואל
 באיוה טעם אמרו דבר זה ומחיה ענין היה להם דין זה לומר הלכה
 שאל להם חתלה שיקר הדיוקיהלם כזמן ששאלוני ובזמן ששני בעלי דיני'
 כ"י כזכור בשנים הוסיף תי' מפי כ"ד מ"ס שהוא פ"י על אל
 חעש עצמך כעורכי הדיינים - ומוחק תי' או הלכה טעם דלקמן
 כאמר עוד הפעם אמרו הלכה כ"י והגיה אמרו במקום אומר לתיקון
 הלסוף רבים דמחיה דלין אמרו היה להם - שאל להם - ומוחק תי'
 החלה עקר הדין טעם דלא חייבי מדן רק מהלכה ות"י בזמן
 ששאלוני חין לשאל כלל - דהלא לה שאלו לו כלל והוסיף תי' וכשהיו
 בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים כ"ל כ"י כ"י
 שייך שפיר ע"י בזמן ששני בע"ד כ"י משח"כ לג"י משמע דקאי ג"כ
 לפרש על אל העש עצמך וחי אשכר לבזון היטב ע"י - והגיה ח' לדיק
 וח' רשע במקום ח' עני ואחד עשיר ע"י המכילתא ע"י שמות
 כ"י ולא הוה משפט אבזוק בריתו ספ"ס סס אבזון כמלות שהוא
 רשע והחשוב שגדולי מדבר שקר ועס חבירו האמר הכילו הג"ח
 בבואורו למס' חבות סהר רבי והוסיף תי' ונאמר כקמן בגדול
 השמעון כדי שיבא שייך ח"כ דברי ר"י ומוחק דברי ר"מ דהלא הם
 ממש דברי ר"י לפי מה שכתוב בדברי ר"מ ג"כ רק שלא יהא אחד
 יושב וא' עומד משמע ששניהם יחד רשאים לישב וע"כ מוחק תי' שמעתי
 שאם ר"מ מבזון שאיכו מונר מקודם דעה אחרת והוסיף תי' אחד
 מדבר כל לורכו ואחד אומר לו קצר דברך בדברי ר"י מסוגיל
 דכבוטות הבאתו בספרי ב"ח ומחין דג"ס בדברי ר"י בפירוש
 הכתוב -

אם כדעת חבירו ויהיה על האמת עכ"ל : ובזמן ששני בעלי דינין
 כעורכי הדיינין - וכלומר הו טעל זה האופן אמרו אל העש עצמך :
 ולכשוילא חון אומר לו טן לו שאתה חייב לו או שיאמר כהיך האך
 ונמלא מחפדנס בנקיות : ואם אחייב את העני - וח"ו של והם הוא
 העני איבי ואם אוכה את העני נמצא העשיר אוכט ומה לי ולגרה
 הואה וטוב לו שלא לומר להם את הדין רק לומר להם לטו ועשו כשרה
 והאי והם אחייב קאי אלעיל אל תאמר היאך כ"י וכלומר שאל תאמר ג"כ את אחייב את העני כ"י - גם יס לפרש כפשוטו האי והם אחייב
 את

אם הפני והוא טעם למה שאמרו מקדש והואך למה היה העשיר והאחיז את הפני ומה שאמר ואם למה הפני נגלה בעשיר חויני הוא טעם למה שאמרו לעיל אל האמר הואך למה הפני והאחיז את העשיר ורק כמה דסיים פתח : היאך אמר בשני - היינו אם שניהם פניים או שניהם פסירים ומטעם הנל שהחייב יהיה חויני ורובה ליקח פני החייב ולומר להם לטובתו פשרה וכלתם הוא אומר כמבואר בסנהדרין ו' וזהו דמסיק כאן ובפסוק אומר לא תכירו כו' ולפי זה הפי מן אל חשב עלמך בערתי הדיימין הייט כפרכאות של צותים דנושאין פנים כדן ועשין כפי ראות עיניהם ולא כפי הדין וההורה אברה לא תכירו פנים כמטעם וכו' - נראה לי דק לל ולומר שטנתם גם על טוף הפסוק כקטן כגדול השמעון ולומר ולא תכירו פנים לא לקטן ולא לגדול וקפיר סוף אחיז להביא דברי רמ' מה היל כקטן כגדול השמעון : מה היל כקטן כגדול - הלא מלא תכירו פנים לחוד נמי הוה אמריק דהוא אזהרה הן לקטן הן לגדול ומטעם שלא יהא כו' וכלומר שיהיה אלך הקטן והגדול שזן בכל ענין הן למען עמידה ושיבה הן לענין לדבר כל טרבו והארי דברי' וכו' אבא' לקמם דהיי' בשבועות למד ת"ר ועמדו שני האנשים מזה לבטלי דיעים שיצמדו אמר ר"י שמעתי שאם רט' להשיב

הכתוב קטן כגדול השמעון ודעו ממש שלא יהא כו' ט"ז ויבדל להנין קודם יהא עליך דין קטן חיי' ד"א מכון דהוא דרש י"ז - מזה הכתוב והוא דברי פתח הסוגיא ופ"ט מתוך חיי' ה"א : כל מי טו' כי על פתח הסוגיא לא שייך לומר דהיי' ועוד דמעין זה של כל מי שיאמר כו' נראה

במנחות ק"ט בשם ריב"ז והוא הינו מוכר כזה הפסק ומה גם דדבר זה לא שייך להאזנה לדברים הנאמרים למעלה ולמטה : (ב) את העדים מפני הרמאין כו' - כמבואר בפנים - ולא כנ"י שהיה כסוב את העדים מחוק האמה חוקקן הו' זהיר בדברים שחא מחוק דברין ישמעו הכותמין ויחייב עליך פקד מפני הרמאין - משום דלג"ז משמע שפוט רק דבר אחד ונחמת במשניות אבנה שרק אי' חשבה י"א חיסא גהדיא בדברי שמעון בן ספא שהיה שני דברים וככהן לא גח רק ליהן טעם עליהם ומה גם דנ"י שחסיק לכסוף חיי' מפני כדמחין לא יתכן כלל :

סליק פרק'

אויבי ואל תאמר היאך אמר של זה ואתן לזה והתורה אמרה (דברים א') לא תבדו פנים במשפט (ונטר) היה ר' מאיר אומר מה ת"ל בקטן כגדול השמעון שלא יהא אדם אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צורכו ואחד אומר לו קצר דברך - אמר ר' יהודה שמעתי שאם רצו להשיב שניהם כאחד מושבין ואין זה אומר איזה אומר שלא יהא אחד יושב ואחד עומד (אחד מדבר כל צורכו ואחד אומר לו קצר דברך) אלא מה ת"ל בקטן כגדול יהא עליך דין קטן כגדול דין של פרוטה כדן של מאה מנה הוא היה אומר כל מי שיאמר לי קודם שאבגם לגדולה זו הבגם רוצה אני שארד עמו עד לחייו - עכשיו שנבנסתי כל מי שיאמר לי רד הימנה רוצה אני שאפיל עליו קומקום של חמין שהגדולה קשה היא להעלותה וכשם שקשה היא להעלותה כך קשה היא להורידה שכן מצינו בשאל בשעה שאמר לו עמוד במלכות היה מתחבא שנאמר (שמואל א' ה') ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים ובשעה שאמרו לו רד הימנה היה מהור אחד דוד לחרט שמעון בן שטח אומר הו' מרבה לחקור את (ב) העדים מפני הרמאין והו' זהיר דברך מתוך שאתה חוקקן

היא להעלותה כך קשה היא להורידה שכן מצינו בשאל בשעה שאמר לו עמוד במלכות היה מתחבא שנאמר (שמואל א' ה') ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים ובשעה שאמרו לו רד הימנה היה מהור אחד דוד לחרט שמעון בן שטח אומר הו' מרבה לחקור את (ב) העדים מפני הרמאין והו' זהיר דברך מתוך שאתה חוקקן

אם שניהם כ אחד מושבין כו' ונראה לי לפרש טעם של פלגתהן דח"ק סבר ועמדו משמע עמידה חזקה ולא ישיבה ור"י סבר ועמדו לאו דווקא עמידה וכמו ועמד ואמר דברים כ"ה וחניא כן עומד ובין ויבט (פי' מזה ברום' שם ד"ה מטה) ורק דהיי' ועמדו שני האנשי' משמע ל"ד יהו אלך שני האנשים שיש במשמור אחד או בעמידה או בשיבה וכן לענין לדבר כל טרבו חבו דמסיק שם הוזה האור שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל טרבו ואחד אומר לו קצר דברך משמע דליף בן מן ועמדו שני האנשים והנה זה ידוע דבר פלוגתי' דר"י הוא ר"מ בכל מקום ואפשר דזה טעמא דר"מ דחין לומר דהיי' ועמדו לאו דווקא אלא שיהו שניהם שרים במעמד אחד כלל זה נשמע מן כקטן כגדול השמעון כמבואר כאן אלא ודאי דהיי' ועמדו הו' עמידה דווקא וכל לאשמועין דמטה לבטלי דיעים לעמוד ור"י סבר דהיי' ועמדו לאו דווקא עמידה אלא שיהו אלך שרים במעמד אחד כנ"ל וליכא למילף מכאן דמטה לבטלי דיעים לעמוד וזו מצינו דזה כבר נשמע מן כקטן כגדול השמעון אלא מפני' הן הו' כקטן כגדול לאשמועין שיהא עליך דין קטן כגדול גדול דין של פרוטה כדן של מאה מנה וז"ל קחי הו' כקטן כגדול על דין ולא על האדם משא"כ ועמדו שני האנשים דקחי על האדם והיינו שיהיו שניהם שרים במעמד אחד והסוגיות קיימות וכשם שהם אזהרה וכהא' אהתם : שמעתי כו' - משום דשמע לר"מ בר פלגתי' לחזר מלוא לבטלי דיעים שיצמדו ודייק בן מדכתיב ועמדו שני האנשים לזה הסיב שמעתי מהם שאם רט' להשיב שניהם כ אחד מושבין : וארד עומד אחד מדבר כל צורכו ואחד אומר לו קצר דברך אלא מה ת"ל כו' - כלל וכן הוא בשבועות שם וכלומר כל דברך שאתה לומר מן כקטן כגדול זה כבר שמעתי מן ועמדו שני האנשים : של מאה מנה - בסנהדרין ח' פרק למאי הלכתא חלימא לעיוני בה למשקף פשיטא אלא לאקדומי ופרש"י אם בא לפניך דין של פרוטה וחד וכל לפניך דין אחד של מאה מנה הקדום לפניך הקדום לחתך וכחך מהרש"א בח"א שם יקשה לחכמי מהיכי פוסק אדעתך להקדים דין של מאה מנה כון שבא לפניך קודם הדין של פרוטה דהא פרוטה של הפני בורח שהיא שקולה כמאה מנה של העשיר ויש להשיב כזה לפי שהומר לר"י לעול שכר בעלתו דמוכח והאסא מדין של מאה מנה יוכל לעול שכר בעלתו שפיר אבל מדין של פרוטה לא יוכל לעול שכר בעלתו דלכ"ל לא יהי' כדן בשבועה ואין חוקקן לפחוס משוה פרוטה גם אפשר שהפרוטה סלה לא יפסיק לשכר בעלתו וע"כ הוזהר עליו הכתוב דקטן כגדול השמעון שאם בא קודם לפניך הדין של פרוטה הקדימהו ואף שלא חטול עליו שכר עכ"ד - ודע דבסנהדרין שם דריש קן ריש לקיש על כקטן כגדול השמעון ונראה לי דלא שנת ריש לקיש זה בשם ר"י ודרש מעלתו בן ואף לפי ט"הג דגרים כלשן ד"א כקטן כגדול וכו' והוא דברי סהם הסוגיא פ"ט לריכס חט. לומר דלא שנת ריש לקיש זה הדרוש בשם חנניא דהלא במכח זו לא הוכר שום חמורה כי גם ר' נתן מסדר זאת המכח היה חנא אלא דלא ראו האמוראים זאת המכח ובין ר"ל מעלתו לרשב"י האמור כאן : הה"א - קחי על ר"י ובמנחות ק"ט מצינו כעין זה בשם ריב"ז ואפשר דקבל ר"י ממנו והביאו דבריו אלו בכאן משום דבאמת הוא בכלל אל העש עלמך בעורכי כדיינים דפירשו לעיל שאם באח לבית המדרש ושמע דבר או הלכה אל תבהל ברוחך להשיב אלא הו' יושב ושואל כו' וכלומר שאם יהיה נבהל להשיב מראה בעלתו שטוב איש כרצונתו וכללו הוא האדם הגדול בענקים ומבין כוונת כל אחד ואחד מתחלה דבריו ובאמת הוא הדבר הרע הזה כי הרצונת מקברת את בעלי' ולכן אמר כל מי שיאמר לי קודם שאבגם לגדולה זו הבגם רוצה אני שיאמר לי רד הימנה רוצה אני שאפיל עליו קומקום של חמין : שארד עמו עד לחייו - אפשר דהיינו משום דכרצונת מקברות את בעליה כמבואר בסוף פרק קמח דבוסה והנה כל הרואה להורגן הסכס להרבו ובדין הוא שירד עמו עד לחייו משא"כ זה שולמד לו רד מגדולה זו שאיט מבקש להורגו ורק שזה ידוע שמי שירד מגדולתו נעשה נכזה בעיניו נחאם עד שמתבייש להראות ח"ט בפני יודעיו ומכירו וכאשר רואים אותו פניו משתנים לרעה סר דחילי אמקח ואתה תורה ובמדה שאדם מודר מודדין לו חיה שאמר רובה חיי שאפיל עליו קומקום של חמין ויחוס שמי שטפל על פניו חמין חיי הוא אלא שפניו משתנים לרעה כי עור העליון נתפרד ונחשש ממש ומשום דבאמת איט כדן לשמות לו קן כי הלא ילא מהו ט טובה שלימה כי הרצונת מקברת את בעלי' ע"כ לא קאמר רואה חיי שאפשר עליו חמין רובה משמע בכונה כי זה איט כדן רק שאפיל עליו קומקום כו' דמשמעתי' איט ככין אלא שילא לו מזה רעה מפני שסנתו היחה ג"ל לרעה גם אפשר לומר שאפיל משמע ג"כ כדן דר"ל הנריות יסברו שליט פוסה ככין דח"כ היה לו לשפך החמין ולמאי הפיל עליו הקומקום וירט אותו לאוץ ופ"ן במנחות שם ובח"א מהרש"א שם והראה חילוק הגדול שבין דברי ריב"ז דרש וכן דברי ר"י שכתבן : שכן מצינו בשאל - לא חייתי רחיה רק דקשה היא להעלותה וקשה הוא להורידה : שמעון בן שטח - משום דליכא בכאן גמרא כשיעור הראוי לפשות פרק כפ"ט סדרו דבריו אלו כפרק זה : הו' מרבה לחקור את העדים מפני הרמאין והו' זהיר דברך מתוך שאתה חוקקן

בט"ה

פרק יא (א) שנאמר (שבת לא) ששת ימים יעשה מלאכה וכו' השביעי שבת שבתון קדש אה' כל העושה מלאכה ביום השבת טות יומת ושפרוכו' כי ששת ימים ונוס' וע"א כו' . בגיה כן משום דכתוב עשה ימים המנוה וגו' איש מחבר כלל ברית ולא מיסיה וא"כ לא שייך לחזו דברי ריע ולטעמיהו לפיך הניח כל הג' פסוקים בזה אחר זה משום דכתוב כה' הולך שמונה ט מיתה ודרש דקאי גם על מה שנאמר בהלכות ככתוב ששת ימים יעשה מלאכה שהם לא עשה כן לפעמים יתחייב מיתה וכתוב ושמו נאמר ברית ודרש דקאי גם על מה דמתוך לוי כי ששת ימים ט' הגם דקאי על הקב"ה זה נשמע ממילא ענין דאלו מעשה הקב"ה בששת ימים נאמר ברית ת"כ גם מה שאנו לריים לפעום מלאכה בששת ימים היא נכ בברית ולא די לו בכתוב ששת ימים וכתוב ושמו ולדרוש והיו ברית קאי גם הלפניו מכיון דהפסיק מקודם כלל בעושה מלאכה ביום השבת מות קמת אבל בזה הנה עפיר שהמלאכה ניתנה בברית ועל קסם שהתורה ניתנה בברית לא הניח דלוי כי הוא מפורש בכתוב הנלתי' בספרי כ"א : (ב) ר' דוסתאי אומר ששה ימים העשה מלאכה וכו' השביעי תשבות דרי שלא עשה מלאכה כל ששה גורם לו שיעשה מלאכה בשביעי ביצד דרי שישב כו' . ונכ"י היה כחוב ר"ד לומר מנין שאם לא עשה מלאכה כל ששה שיעשה כל שבעה הניס כן משום דנ"י אין לו ביחוד כלל מזה משי שמש שאומר כן שהוקשה לו מנין לוכן דילמא בחמת לויט כן ועוד דלשון מנין משמע מליזה כחוב שפ"י זה והוא איש מביא אח"כ רק דרך סברא משא"כ לפי הנהגתו אחי עפיר ולמד זה בעלמו מכתוב ששת ימים העשה כלומר אם יעשה בששה הימים או יקיים וכו' השביעי ששבות אבל אם לא עשה מלאכה כל ששה יגרום לו שיעשה מלאכה בשביעי והולך ומבאר כיצד דרי שישב כו' ומה דליתא בטעמיהו ששת ימים חכמה מלאכה הוא טעות ומבאר כי לא נמלא כן בכל התורה ואל עשה ימים העשה מעטך וכו'

פרק יא שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות אהוב את המלאכה כיצד מלמד שיהא אדם אהוב את המלאכה ואל יהי שונא את המלאכה כשם שהתורה ניתנה בברית כך המלאכה ניתנה בברית (א) שנאמר (שמות ב') ששה ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך . ר' עקיבא אומר עתים שאדם עושה מלאכה ומתנגל מן המיתה ועתים שאין אדם עושה מלאכה ומתחייב מיתה לשמים כיצד ישב אדם כל השבוע ולא עשה מלאכה ולערב שבת אין לו מה יאכל היו לו מעות של הקדוש בתוך ביתו ונטל מהם ואכל מתחייב מיתה לישבו' אבל אם היה פועל והולך בבגין בית הקדוש אע"פ שנתנו לו מעות של הקדוש בשבתו ונטל מהם ואכל מתנגל מן המיתה (ב) ר' דוסתאי אומר (אם לא עשה מלאכה כל ששה כוף שיעשה מלאכה בשביעי ביצד) דרי שישב כל ימות השבת ולא עשה מלאכה ולע"ש אין לו מה יאכל הלך ונטל בין הגיטות ותפשוהו ואתו אחיו בקולר ועשו בו מלאכה בשבת כל זאת גרם שלא עשה כל ששה . ר"ש בן אלעזר אומר אף אר"הר לא טעם כלום עד שיעשה מלאכה שנאמר ויגידנו

שטא מתוך דבריך ולמדו וויספו לשקר : הדרן עלך יהודה בן מבאי

בטס"ג ועיקר ושיין כספרי ט"ה : מפני הרמאין . כי קן וחולי שאלוהו שהניח הוהם להצד לו נרמאין הוא ושכר ליהם או שהעטם והלשך ידנה למקור הוהם יודו כל החמה : והיו חזיר ברבריד . כלשך יחוקר ליהם שלא יביטו אה החמה אפו עמו אם כה יאמרו ואם כה יאמרו וכברו שלא ילמדו ממנו את כונתו וויספו לו לשקר משא"כ אם לא יביט את שנתו יסיתו לו לפי חותן את החמה :

פרק יא שמעיה כו' . אהוב את המלאכה ואל יהי ט' . מעט שיש לומטת נקיים וקלק ויש לומטת כבידה ובזויה חשך ענין אמר דבי פסחים ט"ה אי חשך לשולס בלא כסם ובלי ברסקי חשרי מי שאלומטו כסם איי למי שאלומטו כרסי והנה על המלאכה המפורשה אחר שיהא אדם לוכב אם המלאכה כבדי ללמוד את עצמו ובני ביתו לפסוקה ואם אין יכולתו על המלאכה המפורשה איי מכ"פ ידחה ללמוד לזיה מלאכה גיטיה וחק מלאכה כבורסקי ועליו ועל כולא כה אמרו ואל יהי שוגל אם המלאכה שהתורה נתנה בברית . כמו שנאמר שנות כ"ד ויקם ספר הכרית ויקראו וט' ויאמר כנה דש פכרית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה ובשמות ל"ד כי על פי הדברים האלה נרמי אתך ברית ואת יבראל ומפני זה הדבר בשוץ ידוב לא לריך להניח ראי' משא"כ על המלאכה לריך להביא ראי' שהוא דבר שהכריחו ומחייב הוא לעשות מלאכה : ששת ימים העבוד וכו' . מיידי ראי' מדכתוב בכתוב זה ויום השביעי תשבות כו' ואלו עוסיף על ענין רחשון להקס ליהו להרדי ונמו שכתב הוא דבר שהכריחו שהוא מחייב לשבת וכמו שמתאר במקום אחר כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת כן כזה מוכרת ומחייב לפנות מלאכה בששת ימים וא"כ קאי הכרית ויקראו דקאי על המלאכה ועיין פירש"י על ויקח שבר שנתנו נמרה וא"כ קאי ג"כ על המלאכה או חשך דמיידי ראי' מדכתוב ששת ימים העבוד ועשית כל מלאכה שהוא כפל לשון והיה לו לומר בק"ט ששת ימים העשה כל מלאכה וכו' אלא שכתב ואל עשה עוד דמיידי ראי' על מה שאמר מחודם אהוב את המלאכה ואל יהי שונא את המלאכה הכבידה והבזויה וזה דמיידי מכתוב זה ששת ימים העבוד ושבת הוא עבודה עכר שיהא כה' מלאכה כל ששה ימים וכו' וזהו ענין דהפסיק דמלאכה כבידה ובזויה מליים כיוצא בכ"מ לפשט הכתוב : ועיין פירש"י על ויקח שבר ועיית שהוא טו' לעמך . ט"מ דמוכרת הוא ומחייב בדבר ואפשר דלפיין החיוב ממה שנאמר בכתוב ויום השביעי כו' מוסף עכ"פ מדמוכרת ומחייב הוא בדבר קאי הכרית של תורה גם כן על המלאכה ומה שאמרו כסם שהתורה נתנה בברית ולא אמרו כסם שהשבת נתנה בברית ובפרט מיידי ראי' מכתוב הנלתי' אלל שבת ומה גם דמיידי אלל שבת ברית כפ"ע (שמה ל"ה) ושמו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורות ברית עולם וגו' . ואפשר דקאי גם הלמטה הימנו כי ששת ימים כו' . ואפשר דמילתא חגב אורחיי קמ"ל שכל תורה שאלו סמך מלאכה שופס בשלה ונוררה עון וגייעת שריה משכחת טון ועוד אפשר דגם זה מילתא חגב אורחיי קמ"ל דשקולה שבת ככל התורה וכדליתא בצולתן ה' חכס ולא כולכס ט' חון מן המומר ומכרך את היין ומחלל שבת כפרה"ב וכו' . ועיין פירש"י דלכס האו הנה ממירא לוי שבת כעבודתו והעומו' סופר בהקב"ה והמחלל שבת סופר בהטעו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשי בראשית עכ"ל ועכ"פ לא הביאו שבת מפורשת שנתנה המלאכה בברית ורק שזה ממילא נשמע לו מבריה התורה או מברית הנאמר אלל שבת מכיון שכבר מוכר שמוכרת ומחייב הוא לעשות מלאכה בששת ימים : ר"ע אומר עתים כו' . אחא להשמועין עד כמה גדול כח המלאכה שאפילו דבר שהיה חסורה לו נהרס לו על ידי המלאכה וכאשר הולך ומבאר וכן פי' בספר אי"ה : וסתנגל מן המיתה . כי המוטיח משות הקדש לטרכו חייב מיתה לשמים אבל מפני שבאו לידי עבוד שיעשה מלאכה מתנגל מן המיתה : ולע"ש אין לו מה יאכל . אשמועין הגם שלא נפל רק מחמת שלא היה לו מה יאכל בשבת חף על פי כן הוא מלוא הכחה בעבירה ומחייב מיתה לשמים מה שא"כ אם היה עובל ונתנו לו משות הקדש בשכרו הויליין הגזבר לתולין בזה שכתן לו בשכרו ומותר לפועל ליטול מהם ולאכל לכתלה ומה שאמרו ונטל מהן ואכל ההיטוך מהרישא קאמרי ובלומר וע"כ אהב את המלאכה : רבי דוסתאי אומר אם לא עשה מלאכה כל ששה חף שיעשה בו' ביצד דרי כו' . נראה לו דין ל"ל וכעין זה מלתי בגו"הב וקאי חלפיל דלגן כחיב ויום הו' כו' מוסף על ענין רחשון לומר דאם עשה בששת ימים מלאכה או ויום השביעי שבת כו' משא"כ אם לא

עשה מלאכה כל עשה סוף שיטתה מלאכה בשבת והלך ומחלל :
 והדר כתיב מבל עץ . נראה לי דכן ליל : ושכנתי בתוכם . כלומר
 בתוכם היה לו למחלל מלאכה להשמועין שהערה שכינתו על ישראל
 מכיון שעשו מלאכה והיינו מלאכה המשקן : בתוכם שמענו לאנשים
 וכו' . כן הגיה הגר"א וכלומר דמות
 הכתוב לא שמענו 'אלא לאנשים
 ומשום דמתחלת הפרשה נאמר דבר
 אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מחת
 כל איש ומתן נגס נשים וטפלים
 טכזו הדבר : איש ואשה אל יעשו
 עוד מלאכה . וממילא מוכח דכליווי
 של ועשו לי מקדש היה גם על הנשים
 ולכן עשו הנשים מלאכה ומה שלא
 הביאו לראיה מפסוקים אחרים
 הכתובים מקודם כמו שם ליה וכל
 אשה תחת לב בידה טוה אה
 העוים היינו משום דבלאו הכי לריך
 להביא פסוק זה משום טפלים ועוד
 דהשוו כחן אשה לאיש : שנאמר ויכלא
 העם מהביא . והכל בכלל עם אף
 טפלים : יצאך לנו משה . מפני
 שהחיל במלאכה משוחרת כזו אשר
 נריכה להולאות הרבה והיו סבורים
 יתנדבו לכור מה שמחנדיבין ומה
 שמחשרי'אנו משלימים אותו כפירש"י
 ונראה לי דטוההם היחה לטובה
 ומשום שאין המלאכה נקראת אלא
 על מי שנמרה אף דלא כדן עשו
 משום דרזויים מקדימין למטה ולכן
 ליון שמענו שהעבירו קול במחנה
 כו' אמרו חו' לו כו' וע"כ כתיב
 בתורה והנשיאם הביאו חסר יוד
 משום לפי שנתעללו כפירש"י :
 שדות הריבות כו' . כלומר הגם
 שלא ירוח מזה כלום ואיט נלך לו
 הפס"כ ילך ויתעסק בהן בכדי שלא
 ילך בטל ויטוה בלא עתו וכדמסיק
 ר"י הגלילי וע"כ בעם הארץ היירי
 משח"כ ת"ח יעסוק בתורה והאפטר
 דליירי גם בת"ח ומשום שכל תורה
 שאין עמה מלאכה טובה כמילה
 וגוררת עון : ר"י הגלילי אומר אין
 אדם פה בו' . כן הגיה הגר"א :
 שנאמר וינע ויאקף אל עסיו .
 נראה לי דדייק כן מפני שבאמת
 יעקב הביט מח קודם ומטו וכמו
 שמשורש כראשית מ"ו ויקרבו ימי
 ישראל למות והנה על מה ולמה באמת
 היינו משום דשם חוט מבוחר דמה באותו זמן . פ"א דהכי דריש מדלא כתיב ויפס רב וינע משמע מינה דלא מת וכו' ויחיהו בהפניית ה'
 ולמה לא מת על שהיו ספלו מרובים והיה החיד עוסק בהם וכדליהו במדרש שלא ניחנה תורה ליעקב על שלא יביה לו פנאי לעסוק בה :
 דרי שנכפה . הוא חולי רח"ל הנקרא כן ונראה לי דחולה כהיא נקרא בתורה פמהון לבב דברים כ"ד ובלשון משנה נקרא שיפמום
 כחובות ניט ונראה דהוא חולי הנפל רח"ל אשר בעת בא עליו החולי מיד נופל ארצה וסוכב . בלא דעת ולא דיבור חיוה שעת עד שיפבור
 מעליו החולי ואז יקום ויהא במקדס וסוב לפעמים יבוא עליו ויעבור מעליו הכל ככראשונה ולפעמים בעת בא עליו החולי ונופל ארצה
 אפשר שימות בפה פחלים וכאשר מבוחר כאן : ונפל על אופן שלו . הוא מקום שהלדמים מחבדים והוא מקום הפאות וכפירש"י
 גריש שבועות על מה דליהא התם חייב על הראש שהים על הקפת הראש שהים דהא פאה כתיב ופאה לשון סוף וקלה הוא כמו לפאה
 ים לפאה נכב מקום חיבור הגולגולת עם הלחי והן מקום הלדמים עכ"ל וא"כ על שם זה נקרא אומן שעל פאת ראשו תרגום ירושלמי
 אמנה רישכו ועין בתו"א פאה פרק ד' משנה ה' שהביא כן בשם גור אריה והנה כשנפל על אומן מקום הוא מסוכן למות מפני
 שהלדמים מחבדים זה מזה ונקרע הקרום של מוח וזהו אחרם בכאן ונפל על אומן שלו ומת ובספר א"ח האריך מזה ומתפאר אי"ע שלא
 היה לריך להגיה במסכת זו רק מעט מוזער . וגם כאן הגיה ועל ונפל על אומן שלו ומת אינו מבאר כלום ולדעתי אין חנו לריכיש לשום
 הגיה בכאן : הא אינו כה בו' . נראה לי משום דליהא בכהותה שם שהבטלה מניחה לידי שיפמום והוא חולי הג"ל ונמלא כשחט רואין
 שכל עליו החולי הג"ל ממילא חט יודעין שהיה יושב בטל : על ראש הגג בו' ונפל . פירוש מחמת חולי הג"ל : ומת . מחמת
 חכמה או שטבע בנהר : עברה מעצבו בו' . וכלומר מה דאמר ונפלה את הרבנות חוט ד"ל שיפנה לעמרי אף אם אחרים ייחוו
 לו עטרה אלא שלא ייח עטרה מטלמו ופס"ז ויכל לבאר מה שאמרו בתחילת פרקין אהוב את המלאכה ואל יהי שונא את המלאכה ככל לשון
 לאשמועינן שיאהב לגמרי עד שיטעה בעלמו המלאכה ולא יאמר אהוב את המלאכה לעשות ע"י פועלים דוקא אבל לא פ"י עצמו וצדדי
 שלא יחבטל מלמדו : אם נבלת בההנשא . כלומר מי גרס לך להתנבל ברי"ת על ידי שנשאת עצמך בהן כן מפרש בצ"ר פ' פ"א
 בשם ר"ע והבא נראה שמהרש"ך א"כ נבלת כלומר מי גרס לך שהיה כנבילה שכלם יחרתקו ממך בעבור שנשאת עמך בהן
 כאלו

(בראשית ב') ויניחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה
 (ג) והדר (כתיב) מבל עץ הגן אבל תאכל . רבי
 מרפון אומר אף הקב"ה לא השדה שכינתו על
 ישראל עד שעשו מלאכה שנאמר (שבת כ"ה)
 ועשו לי מקדש ושכנתי (ו) בתוכם שמענו
 לאנשים לנשים בנין שנאמר (שם ל"ח) איש ואשה
 אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש לטפלים
 בנין שנאמר (שם) ויכלא העם מהביא . אמר ר'
 נתן בשעה שנתעסק משה במלאכת המשכן לא
 רצה לטול עצה מנשיאי ישראל והיו נשיאי
 ישראל יושבים ושוחקין ואמרין עכשיו יצאך
 לנו משה כיון ששמעו שהעבירו קול במחנה
 שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו אוי לנו
 שלא היה לנו שותפות במלאכת המשכן עמדו
 והוסיפו דבר גדול מעצמן שנאמר (שם ל"ח)
 והנשיאם הביאו את אבני השוהם . ר' יהודה בן
 בתירה אומר מי שאין לו מלאכה לעשות מה
 יעשה אם יש לו חצר הריבה או שדה הריבה
 ילך ויתעסק בה שנאמר ששת ימים תעבוד
 ועשית כל מלאכתך ומה ת"ל ועש' כל מלאכתך
 להביא את מי שיש לו חצירות או שדות הריבות
 ילך ויתעסק בהן (ה) ר' יוסף הגלילי אומר אין
 אדם מת אלא מתוך הבטלה שנאמר (בראשית מ"ח)
 וינע ויאקף אל עמז דרי שנכפה ונפל על אופן
 שלו ומת הא אינו מת אלא מתוך הבטלה היה
 עומד על ראש הגג ועל ראש הבירה ועל ראש
 הבנין ועל שפת הנהר ונפל ומת הא אינו מת
 אלא מתוך הבטלה . ושנא את (ו) הרבנות
 כיצד למד שלא יניח אדם עטרה מעצמו על
 ראשו אבל אחרים יניחו לו שנאמר (שלי כ"ח)
 יהלך זר ולא פך נכרי ואל שפתך . אמר ר'
 עקיבא כל המגביה עצמו על רבי תורה למה
 הוא דומה לנבילה ששלכת בדרך כל עובר ושב
 מנה ידו על תוטמו ומתרחק ממנה והולך לו
 שנאמר (שם ל') אם נבלת בההנשא ואם זמות יד
 למה

זכום השביעי חשבות וכו' בשמות כ"ג : (ג) ולשמרה ואח"כ
 מכל עץ הגן כו' הגי' ואח"כ במקום והדר להיקח הלשון : (ד) בתוכם
 שמענו לאנשים לנשים בנין שנאמר כו' . כלומר בפנים
 הגיה כן ולא ככ"י שהיה מסודר הוי שמענו לאנשים כו' אחר
 סיה עומד על ראש הגג כו' ומת
 אינו מת אלא מתוך הבטלה שמענו
 לאנשים כו' ולא שיקבלל דמחילי תומי
 להלק בני שנפל מן הגג בין איש לאשה
 ועוד דלשון שמענו לא יסמך רק אחר
 דרש מכתבו : (ה) ר"י הגלילי אומר אין
 אדם מת אלא מתוך הבטלה . היח
 עומד על ראש הגג ועל ראש הבירה
 ועל שפת הנהר ונפל ומת אינו מת
 אלא מתוך הבטלה . ושנא את
 הרבנות כו' ולא ככ"י שה' כתוב ר'
 סרפון אומר אין אדם מת-אלא מתוך
 הבטלה . שנאמר וינע ויאקף אל
 עמז . ר' יוסף הגלילי אומר הרי
 שנכפה כו' כמבואר בפנים . הגיה
 הכל ע"ס ריו"הג ולא ע"ס ר"ס . חז"ח
 דאם זה דברי ר"ס הוי לבס להסדר
 חייב אחר דבריו ולעיל ד"ט אומר
 אף הקב"ה כו' ועוד הלא אין ביהם
 שום מחלוקת ומאי חסי לאשמועינן
 הלא הביא ר"ט ראייה מכתוב וח"כ
 הוא כיצד ופוד לקרא . ומה שמוחק
 חו' שנאמר וינע ט' דלכאורה אין
 שום ראייה מכתוב זה ומה שמוחק
 חו' הרי שנכפה ט' דלכאורה אין
 לאלו הדברים שום ביאור : (ו) הרבנות
 שכן הו"ר"ב"ס אומר כל מי שיאמר לי
 קודם שאכנס לנרולה זו הכנס רצח
 אני כו' . עד חו' אחרי דוד להרג
 אשר כט"י הוא מסודר בסוף פרקין
 ולעיל על דברי ר' יהודה ואחר מ'
 דוד להרגו גרים ד"ח ושנא את
 הרבנות כולד מלמד שלא יניח כו' .
 השמים דברים אלו מפרקין ולעיל
 והל"ג בכאן בשם ריב"פ כבר כתבתי
 שם הטעם . אך מה שהגיה גם כאן
 הלשון לדולה זו לא שייך הכא דהלא
 מקודם לא נזכר כלל שום נחלה וא"כ
 אינו מוכן אהיבא קאי א"ס לא שנפל
 הסעות מט"י . גם במנחות אשר
 משם הגי' ריב"פ אומה שם חו' זו אינו
 גם כמה שיטות יש שם מכאן וע"כ
 מהרש"ח

זמט אלא מתוך שפרגשו יוסף בנו ומתוך הבטלה מת ומה שלא הביאו לראיה מאותו כתוב
 היינו משום דשם חוט מבוחר דמה באותו זמן . פ"א דהכי דריש מדלא כתיב ויפס רב וינע משמע מינה דלא מת וכדליהו בהפניית ה'
 ולמה לא מת על שהיו ספלו מרובים והיה החיד עוסק בהם וכדליהו במדרש שלא ניחנה תורה ליעקב על שלא יביה לו פנאי לעסוק בה :
 דרי שנכפה . הוא חולי רח"ל הנקרא כן ונראה לי דחולה כהיא נקרא בתורה פמהון לבב דברים כ"ד ובלשון משנה נקרא שיפמום
 כחובות ניט ונראה דהוא חולי הנפל רח"ל אשר בעת בא עליו החולי מיד נופל ארצה וסוכב . בלא דעת ולא דיבור חיוה שעת עד שיפבור
 מעליו החולי ואז יקום ויהא במקדס וסוב לפעמים יבוא עליו ויעבור מעליו הכל ככראשונה ולפעמים בעת בא עליו החולי ונופל ארצה
 אפשר שימות בפה פחלים וכאשר מבוחר כאן : ונפל על אופן שלו . הוא מקום שהלדמים מחבדים והוא מקום הפאות וכפירש"י
 גריש שבועות על מה דליהא התם חייב על הראש שהים על הקפת הראש שהים דהא פאה כתיב ופאה לשון סוף וקלה הוא כמו לפאה
 ים לפאה נכב מקום חיבור הגולגולת עם הלחי והן מקום הלדמים עכ"ל וא"כ על שם זה נקרא אומן שעל פאת ראשו תרגום ירושלמי
 אמנה רישכו ועין בתו"א פאה פרק ד' משנה ה' שהביא כן בשם גור אריה והנה כשנפל על אומן מקום הוא מסוכן למות מפני
 שהלדמים מחבדים זה מזה ונקרע הקרום של מוח וזהו אחרם בכאן ונפל על אומן שלו ומת ובספר א"ח האריך מזה ומתפאר אי"ע שלא
 היה לריך להגיה במסכת זו רק מעט מוזער . וגם כאן הגיה ועל ונפל על אומן שלו ומת אינו מבאר כלום ולדעתי אין חנו לריכיש לשום
 הגיה בכאן : הא אינו כה בו' . נראה לי משום דליהא בכהותה שם שהבטלה מניחה לידי שיפמום והוא חולי הג"ל ונמלא כשחט רואין
 שכל עליו החולי הג"ל ממילא חט יודעין שהיה יושב בטל : על ראש הגג בו' ונפל . פירוש מחמת חולי הג"ל : ומת . מחמת
 חכמה או שטבע בנהר : עברה מעצבו בו' . וכלומר מה דאמר ונפלה את הרבנות חוט ד"ל שיפנה לעמרי אף אם אחרים ייחוו
 לו עטרה אלא שלא ייח עטרה מטלמו ופס"ז ויכל לבאר מה שאמרו בתחילת פרקין אהוב את המלאכה ואל יהי שונא את המלאכה ככל לשון
 לאשמועינן שיאהב לגמרי עד שיטעה בעלמו המלאכה ולא יאמר אהוב את המלאכה לעשות ע"י פועלים דוקא אבל לא פ"י עצמו וצדדי
 שלא יחבטל מלמדו : אם נבלת בההנשא . כלומר מי גרס לך להתנבל ברי"ת על ידי שנשאת עצמך בהן כן מפרש בצ"ר פ' פ"א
 בשם ר"ע והבא נראה שמהרש"ך א"כ נבלת כלומר מי גרס לך שהיה כנבילה שכלם יחרתקו ממך בעבור שנשאת עמך בהן
 כאלו

מסרס"א ומחמת שהוסף בכלן סקן ה' ריב"ס אומר כל מי כו' ע"כ הוכרח להניב ד"ת וסכא כו' : (ו) יד לפה אם מנבל אדם עצמו כו' עד סוף כל התורה בלה עמו ואת"כ גרם כל המגביה עצמו על ד"ת כו' עד סוף שמגביהין אותו ר' אוסר רר מסה שיאמרו לך עלה למעלה ואל תעלה למעלה שיאמרו לך רד למטה שנא' כי טוב אסר לך עלה הגה וגו' ואל התודע לרשות כו' . מוזק תי' אל"ל בן עזאי דרשכו מענינו . דהלל באתח אין פלוגתא ביניהם דמכלל סן אחת שומע לאו ואת"כ מאי חמי לאשמועינן ב"ע ותי' דרשכו מענינו לכאורה אין לו באור כלל במאי מקרי כך מענינו יוחר מדרש ר"ע אבל לנוסחתו הוא באמת הכל דברי ר"ע וע"כ הגיה ג"כ כל המגבי' עמנו על דברי תורה סוף שמספילים אותו וכל המספיל עמנו על דברי תורה סוף שמגביהין אותו בדברי ר"ע דהרי הם ממש דברי (אך קשה לי דה"כ הוא כפל לשון בדבריו ומיותר הוא) וע"כ הגי' בדברי ר"י הכתוב כי טוב וגו' דמסתמא כונן ר"י שאמר בלשון אשר נמלא בכתוב בכדי למזוזת רחיה מפורש מכתוב דחלי"כ מאי בל לאשמועינן . וע"כ על הגהתו דהלל מצוהר בב"ר פ"א ע"פ ויאמר אלהים ליעקב קום עלה בית אל אם נבלת צהתנשא בן עזאי ור' עקיבא בן עזאי אומר אם נבלת עלתך על דברי תורה סוף להנשא בהם ולא זמות יד לפה אם נודמתו אחרין דברים יד לפה חד ידע תרין לא ידעין ר"ע מי גרם לך להנבל בד"ס ע"י שנשאת עלמך בהין כו' . נמלא מפורש פלוגתא של

כאלו אהה הוא הנדול בעניקים ולא שאלת על הפקוחין : דרשהו מענינו כו' . כלומר דרשכו מענינו לטובה או שאמר דרשכו מענינו של הכתוב הזה בפלגו ובאשר אכחך לך : בגדים צואים . כלומר שמורים דווקא ומטעמים המכבילים האוונת הי"ל : ומשער . כלומר ממחין על הפה עד שיבואו החכמים ובכדי שיפגע כל דבריהם וכן ממתין להם עד שילאו כי הוא כל ראשון ויונח אחרון וממילא שומע כל דבריהם : כל עובר וש"ב . אפשר דקאי על תלמידים האחרים שהמה שצריים על פהח בהמ"ד ושבים לאחוריהם כשרואין שפדיין לא בלו החכמים או שצבים לאחוריהם קודם שילאו החכמים וממילא ח"כ שומעים כל דברי החכמים ואומרים על זה שמה שזכה הוא זה ותי' יודע בטוב רק מה שרואה ושומע אבל אין לו לב להבין דבר מתוך דבר וע"כ יושב ומשמר על החכמים לשאלו להם כל ספיקותיו . ואפשר עוד לומר שחביריו נקראים עובר ושכ על שם ה"כים שואלים על ספקותם במשנתם ורק שצוברים ושבים במהירות אחר משנתם ואינם מוקדקים א"ל דברי החכמים : לטוף אתה סוצא . ולפ"ז ה"פ אם נבלת עלתך בד"ת והייט שנוטה כמו שמצוהר כאלן ואיט משגיח על מה שמכרוי מלפניו עליו סופו להנשא בהם והייט סיניחו לו עטרה על ראשו מכיון שכל הסורה כולה עמו ולא זמות והייט שסתמת פיך מלשאל ספיקותיך יד לפה כלומר סוף ליתן יד לפה כשישאלוך ולא חדע להשיב כמו שפירש"י ברטב ס"ג ודע דקם איחא אחר ר' ששאל בר

לפה (ו) אל"ל בן עזאי דרשהו מענינו אם מנבל אדם עצמו על ד"ת ואוכל תמרים חרובים ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתח של הבמים כל עובר וש"ב אומר שמא שונה הוא זה לסוף אתה מוצא כל התורה בלה עמי . ר' יוסי אומר רד מטה למעלה ומעלה למטה כל המגביה עצמו על ד"ת סוף שמשפילין אותו וכל המשפיל עצמו על ד"ת סוף שמגביהין אותו . ואל תתודע לרשות ביצד מלמד שלא יצא לו לאדם שם ברשות כיון שיוצא לו לאדם שם ברשות סוף נותנים בו עיניהם והורגים אותו ונטלים ממנו (ח) כל ממונו ואל יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות ביצד (היה בשוק) ואמר הקב"ה יברכהו לפלוני היום יצא מתוך ביתו מאה שוורים מאה רחלים ומאה עזים ושמע הימנו סרדיוט אתה הלך ואמר לשר הלך והקיף את כל ביתו ונטל ממנו כל ממונו עליו הכתוב אומר (סשלי כ"ו) מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו (ס) דבר (אתה היה) יושב בשוק ואמר הקב"ה יברכהו לפלוני אותו היום הבנים לתוך ביתו במה כורין של חטים במה כורין של שעורים שמעו ממנו לסטים ובאו והקיפו את כל ביתו ונטלו ממנו כל ממונו לשחרית אין לו כלום עליו הכתוב אומר מברך רעהו בקול גדול וגו' . ד"א אל תתודע לרשות כיצד מלמד שלא יבוין

ב"ע ור"ע כמו שהוא כאן ומשמעות דרשקן איכא ביניהן : (ת) כל סמנו ואל יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות ביצד כו' . הוסף תי' ואל יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות שלא היה כחוב כלל כנ"י דבלא זה לא שייך כלל אחי אחרו כיצד כו' הלא על ואל תתודע לרשות בארו לנו כיצד הוא זמו לא לריך . ועוד דאל תתודע משמע שהיא זוהרה לו שלא יתודע מעמנו לרשות אבל מה יעשה אם חבירו יוליא לו שם ברשות וע"כ הוא חסרון הנראה לעינים ולנוסחתו הוא מוזכר גם כן לחבירו שאל יגרום לחבירו שיצא לו שם : (ס) ד"א מברך רעהו בקול גדול וגו' ביצד הגיה כן ולא כנ"י ד"א אל תתודע לרשות כיצד כו' דמשמע דלהלסטים קורא רשות

נחמי מאי דכתיב אם נבלת בהנשא כל המנבל עמנו על ד"ת סופו להנשא ולא זמת יד לפה והוא דברי בן עזאי דהכא ובב"ר פ"א אשר הנשתי לך כספרי ש"א . ויש לבין ולבאר לפרש"י גם הלשון דברכה שם ולא זמות אם נודמתו אחרין דברים יד לפה חד ידע תרין לא ידעין וכלומר אם נודמתו אחרין דברים שסתמת פיך מלשאל על ספיקותיך יד לפה אהה לריך ליתן יד לפה אם ישאלוך ולא חדע להשיב ולא תשמך על אומדן דעתך להשיב כי אם לא תשיב כלל ידע האיש אשר שאלך שהתורה אין עמך אבל אחרים לא ידעו משא"כ אם תשיב לפי אומדן דעתך ויפן ואולי לא כיונת האמת ואותו האיש יוליא הדברים משמך ולא גם אחרים ידעו האמת אשר אהך ועיין בפ"י מ"כ סס ברבה וע"פ זה אהי שפיר מאי דאמר בן עזאי דרשכו מענינו וכלומר דהוה פסוק זה דבר והיפוכו אם נבלת עלמך ושאלת כל הספיקות מן החכמים סוף להנשא משא"כ ולא זמות אצל לדברי ר"ע האי ולא זמות הוא מיותר והכי היה ל"ל אם נבלת יד לפה בהנשא : רד מסה . כלומר שירד למטה והיינו שמספיל א"ע על ד"ת סוף שמגביהין אותו למעלה ומעלה למטה הוא כהיפך מזה ובאשר מסיק כאן ורק במה דסיים פתח או דה"ק רד מטה למעלה כלומר שמוכרת לירד למטה לבסוף מי שהיה מנבי' ח"ע בהחילה על ד"ת ולפי זה הולך ומכחך על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ור"ע לומר שאלו ואלו דברי חלקים חיים כי באמת יש לשמוע ולהבין מן הכתוב הזה כב"ע ור"ע : סוף נותנים כו' . שמה יקרה לו עלילה עד שיחייב מיתה למלכות ואלו הורגים אותו ונטלים ממנו כל ממונו כי הרוני מלכות נכסיין למלכות וכדמלניו אלל אחאב בכרם נכוס היזרעאלי (מלכ"י ח כה) ועיין סס ושיין במלכים ב' כ' ובישעי' ל"ט אלל חזקיה בהראותו את עושר כבוד מלכותו לשלומו מראהך בלשון מלך ככל ועזר על רכבו ואולרותיו שיביאו לבבל וכמבואר סס ואפשר שו"הו הראשון של מי' והורגים אותו ושל ונטלים הוא כמו או וכלומר או שהורגים אותו או שנטלים ממנו כל ממונו וכן משמע הלשון שנטלים ממנו כל ממונו דח"כ תי' מתנו לא שייך : ואל יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות . כן הגי' הנר"א : ביצד היה בשוק ואומר . ברחה לי דכן ל"ל כי קאי על האיש אשר לא יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות ומפרש כיצד אם הי' אותו האיש בשוק ואומר כו' ואפשר ליעב גם נ"י כיצד היה חבירו בשוק ואומר והייט שגם חבירו אשר אומר עליו היה בשוק ומכיון ששמע הסרדיוט פליו דברים כאלו נותן בו שימו ולבו לבקש לו עלילות ואח"כ הולך ואומר לשר : מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו : והשמיטו מי' בבקר השכם דכחוב זה אחר תי' בקול גדול משום דבאמת גורם לו רעה אבל לא דווקא בבקר השכם משא"כ לקמן אלל לסטים שהולכים חיד ודוקא בלילה ולא ביום כי יראים מאד לנכסותיהם מלעשות ביום ובפרהסיא וע"כ אמרו סס לשחרית אין לו כלום וע"כ מסקו סס עליו הכתוב אומר מברך רעהו בקול גדול וגו' וכונתו על כל המבואר בכתוב סס גם על תי' . בבקר השכם ובאחר"כ ששם נה"ג מלאתי שנדפס כל הכתוב עם בבקר השכם גם אלל שמת ממנו סרדיוט : ד"א היה יושב בשוק כו' . כנ"ל לדעתי וקאי על מה שאתרו מקודם ואל יגרום לחבירו שיצא לו שם ברשות וג"י ד"א אל תתודע לרשות משוכשת : שמעו ממנו לסטים . ונקראו רשות לפי שאומרים בשרירות לבנו נלך ומלאתי במד"ש בשם מהכ"י"ס רשות הוא ה"ל"ר שהוא העושה כל מה שיעלה על לבו כי הוא האומר בשכירותו לבי אלק עיין סס : שלא יבוין אדם להיות אצל שר העיר ואצל

המשנה . בן ג'י הגר"א וכלומר שלא יהא רגיל להיות יולא וכנס
 אלל ער העיר ואלל המשנה אם לא שהשנה לריכה לקד או שגורק
 עליהן קיהו המיד רגילין אללן חבו אמרם שלא יכון כ' שזולתו לעו
 עליו שהכל הוא פ"י פלגו וכה"ב והיינו עקיים מה' ומישראל : לישראל
 את הרשות . והייט אם המלך חפץ
 ביקרו לפנות אותו ער העיר או
 משנה יראה ליהן כל ההתחמטת
 בכדי שלא יקול לה כרעות אם לא
 שהשנה לריכה לקד או שלא יופיע לו
 התחמטתו : אבמליון אב"ר . משום
 דאין נכחן גמרא כשיעור הרתי
 לעשות פרק בפ"פ ותיבה קבלו
 מיהודה בן טבאי ושמעון בן שמע
 סדרו אלל הדברים בפרק זה : הכמים
 הדרו בדבריהם . שחזקו כלשון
 לא שלא יוכן ממנו דברים הסכים
 כמאמר שלמה המלך פיה שמשו כי
 עידיס הדבר ותפחת עבתי מעשרים
 ר"ל אפי"פ שאני מדבר בדברים
 פתקים ההבנה הראשונה שיכ"ט
 התלמידים בדברי הם מעשרים ולוי
 קמטמיק בהם בעיון רב המה נכוחים
 ג' מד"ג בעם הר"מ אלסקר חו
 אשר מסיק בכחן שמה יורו דבר
 משמכם שלא כה"מ : ותחובו חובת
 גלות והגלו וכו' . והייט משום דאסור
 להורות במקום רבו ואל"כ זה החשק
 שמה יורו דבר משמכם הוא רק
 כאשר יהיו רחוקים מהתחמטת וע"כ
 אחרו ותחובו חובת גלות והיינו שיהיו
 לריכס לילך למקום שהתלמידים
 שמה ובכדי לברר להם את האמת
 ולהורות להם את הדרכ אשר ילכו
 בה וזהו תכין איך ערבי כבוד
 התענה קלר דבריו ולא אחר רק
 חכמים הוהו בדבריהם שמה החובו
 כו' והוא רק מפני שאם לא יוהרו

זה לא שיך לכאורה : (י) אדם להיות אצל שר העיר ואצל המשנה :
 בגיה ק דנו"י אדם למד אתי הוא ער העיר ואני הוא המשנה .
 אין לו באור כלל : (יא) יחובו חובת גלות ויגלו למקום כו'
 ד"א מים הרעים אלו האפיקורסים ו"א ששא כו' . בגי'
 יחובו ויגלו במקום והחובו והגלו
 דכלא עמה מדבר עם התלמידים
 שיצאו אמריכס כלומר אחר שיטמו
 ולטמטמו נראה שהוא מפרס והחובו
 חובת גלות כו' ויחובו חובת גלות כו'
 כלומר שזה יהיה להם בעוגם מדה
 כעוד מדה מחמם שהמה דכרו כלשון
 שמשמשו לכאן ולכאן ובכיתו מקום
 לעשות פ"כ יגלו למקום מים הרעים
 דכ"ט כש שמשמשו אחר ויתעברו
 צויס וילמדו מעשיהם אז כפי'
 כד"א דכ"ט האפיקורסים שאי אפשר
 פלא ילמוד גם כן מהם כש שמשמשו
 לעיל בסוף פרק ב' מהכתוב כל דהו
 לא יאובן ולא ישיעו אחרות חיים .
 וע"כ בגי' אלו האפיקורסים במקום
 מים הרעים כמשמשו . וי"א שמה יגלו
 לעבודה קשה סכרי שהתלמידים
 אינם ראוים לעוגם זה שילמדו
 ממשנה האפיקורסים כון שמה
 שמשו לשון מסופק מרוב וע"כ עשו
 רק מחמת שלא דייקו כלשון רבם
 לשאל להם טונתם ולא רנו ליניע
 מלחם בזה ע"כ יגלו למקום שייגעו
 אותם בעבודה קשה ולאחר זמן יגלו
 מה ויזט לעו"כ :

הדרן עלך שמעיה ואבמליון

פרק יב הלל ושמואי קבלו מהם הלל אומר
 הוי בתלמידיו של אהרן .
 אוהב שלום ורחף שלום . ומשים שלום בין
 אדם לחבירו ובין איש לאשתו אוהב את
 הבריות ומקרבן לתורה הוא היה אומר אם אין
 אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא
 עכשיו אימתי . אוהב שלום כיצד מלמד שיהא
 אדם אוהב שלום בבני אדם בין כל אחד ואחד
 בדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד
 ואחד שנאמר (בלאכי ב') תורת אמת היתה
 בפיה ועולה לאנמצא בשפתיו בשלום ובמישור
 הלך אתי ורבים השיב (א) מעון (ואמר ר' מאיר)
 מה

סליק פרק יא
 פרק יב מעון (א) כשהיה אהרן
 מהלך כו' . מוחק
 ת"ר מאיר אומר ומה תל ורבים
 כפי

בדבריהם שמה יורו התלמידים דבר משמכם שלא כה"מ כה"מ ע"כ נאמר במשנה שמה פתחו וכו' והייט אם יורו דבר משמכם שלא כה"מ אלל ר"ג
 מסדר וזהו המ"ש שביאר בדבריו שמה יורו כו' אחר ותחובו ולא שמה תחובו זה דלא כפי' הרע"ב במשנה שהוא דחוק מאד להמציין ומה
 שנאמר עם במשנה וישנו התלמידים הבאים אמריכס הוא משך אחר והא"ו הראשון של פי' וישנו דכמשנה הוא כש או והוא מה שאמר ר'
 נתן כהן ואף התלמידים הבאים אמריכס שמה יורו כו' וכאשר אבאר לפני באורט זה אין שום סתירה במשנה שסידר רבי מנכאן ורק שזה
 המסדר סדר דברי אבמליון ללשון גמרא לפי המשמעות בדבריו כלשון הטורח זה המסדר סדר כלשון הטורח ותיבה לדבר אחד נחטוט
 דק שמה אבמליון ילאו הדברים בלשון אחר כו' וכאשר אבאר לפני באורט זה אין שום סתירה במשנה שסידר רבי מנכאן ורק שזה
 הבאים אמריכס . אם לא הוהו בדבריהם אז אפשר ש"ל דבר שאיט מהוקן גם במקומם מפי התלמידים הבאים אמריכס ולא יהיה ש'
 שיברר להם האמת וזהו ומסיק במשנה אלל וישנו התלמידים הבאים אמריכס ומהו גמלא שם שמים מחתלל והוא מפני שלא יביט סונה
 האמיתית של דבריהם עד שימותו וגמלא שם שמים מהחלל שיפאלו דמות הבטלת להלכה רוחה בישראל : ותחובו חובת גלות חגלי כו' .
 הוא כמו אחר מר ותחובו כו' וקאי על דברי אבמליון ולעיל שאמר חכמים הוהו בדבריהם שמה יורו דבר משמכם שלא כה"מ ותחובו כו'
 ומאוס דרוליס לצאר לו איזוהו מים הרעים : הוי אומר ויתעברו כו' . וכלומר מכון שילמדו מעשיהם לא ישמשו לו לדבריהם לפי זה
 קאי הוי וימותו וגמלא שם שמים מחתלל דכמשנה ג"כ על הרישא ומה שיתעברו בגוים עובדי אלילים הוא כפי' למים הרעים ד"א מים הרעים
 בשמשו . וכלומר קאי על התלמידים והייט עכ"כ לילך אל מקום שהתלמידים שמה בכדי לברר להם האמת ונקרא אוהו המקום
 מים הרעים משום דהתורה מכונה בשם מים כש כו' בוי כל מלא לט למים והמה הוהו שלא כה"מ ואבמליון באמת שדין תורה אורגלל כן נקרא
 הוראתם מים הרעים אלל כאשר יגלו לשם ויבררו להם האמת יקבלו מהם ולפי"ו הוי וישנו וגמלא שם שמים מחתלל דכמשנה קאי רק על
 וישנו התלמידים הבאים אמריכס ולא על הרישא : וי"א ששא יגלו לעבודה קשה . והייט שהתלמידים יגלו אל מקום עם אכורי ולא ירחמו
 עליהם וישתעבדו בהם בפרך ואל"כ הגם שילכו עם לברר להם האמת לא ישמשו לו למעבודה קשה כמו שאירע לישראל
 בתנאים ולפי"ו קאי האוי וימותו וכו' האמר במשנה על הרישא נמי ואפשר עוד דקאי הוי שמה יגלו לעבודה קשה על החכמים ואל"כ לא יוכלו
 לילך אל מקום התלמידים כעדי לברר להם האמת וכמו בשעה חרוט שט כאן וכאשר ילכו אל מקום התלמידים יש לחוש שמה יגלו לעבודה
 קשה וע"כ לא ילכו כלל ולפי"ו קאי נמי הוי וימותו כו' דכמשנה על הרישא נמי : סליק פרק יא

פרק יב הלל הוי בתלמידיו של אהרן . כלומר הוי למד מאהרן רש"י וכאשר מבאר כאן לקמן אוהב שלום כו' : ומקרבן לתורה
 הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי כו' . נראה לי דכן ל"ל ומה שהיה מסודר בגי' כאן אחר פי' ומקרבן לתורה הכ"א
 נגד שמה אבד שתי' כו' נראה לי שהוא טעות הדפוס וכן משמע מסדורים לקמן בפרק זה דבארנו מקודם הוי ה"א חס אין חני לי מי לי
 ואח"כ הביאו כל זה כלשון אחר ובארו תוכן הדברים ורק דשעפי' ללש"י דמחתיין סידר רבי הטענה לבעל המדפים דכנו"י : אוהב שלום
 בבני אדם . אף נכדים וכן כתיב בדברים כו' וקראת אלי' לשלום וברמיה כ"ט דרשו את שלום העיר אשר בגליתי אחכם שמה והתשללו
 בעדה אל ה' כי בשלמה יהיה לכם שלום וצניסין ס"א ומחויקין ידו נכרים וסאלים בשלומם משני דרכי שלום : מעק ואמר ר"פ בה ת"ל כו' .
 נראה לי דכן ל"ל ופי' ר"מ אומר מה ת"ל לא שיך ועיקר בפסרי ס"א חשאי"כ ואמר ר"מ הוי מדברי סתם הבגיא אשר הולך ומבאר מה
 דאמר הלל הוי בתלמידיו של אהרן אוהב שלום כו' הוי למד מאהרן להיות אוהב שלום בין כל אחד ואחד בדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין
 בא"א

היב ענין דלגויי משמש דמחברו הוה כגד למד שהוה לוחם
 עלום בין כל אחד ואחד ודברי ר' מאיר הוא דרום בפיש על הכתוב
 הנל ולא לא יחק מה שאמר אמר וכן עני בני אדם פשוטו
 מריבה ט' הלא כגד הוה כן סוגיא זו מכתוב זה
 ועוד דלשון מה הלמה למה ורבים
 כו' לה סידך לכחורה דהכתוב קמ"ל
 שלא לכו שהוה הלך להי בשלום
 ובמסור הלא חף רבים סגיו משון
 על ידי הוכחה מוכר: (ב) מהו עושה
 מטרף כו' - וכן לקמן כסלקי אהרן
 הלא האמר הגוי' נ"כ' מהו עושה מטרף
 ט' הגוי' קנולא כטרי מהו אומ' מטרף
 דלא סידך כלל דסתם בלמירכ ובחוק
 זה מפרש מפסיו: (ג) ישראל ס"ם
 בכו ישראל אה אהרן שלשים יום
 כפני שון אהרן דין אבה שפעולם
 לא אבד לאיש בדתה ולא לאשה כו'
 ועוד כמה אלמים היו בישראל שהיו
 סתלקין אחר משהו של אהרן שנקרא
 ט' משה רבינו אישם ובוכה כו' לא
 יבכה כו' שדאה אלעזר ופנחס כו' -
 מותק ט' דין שקדם מ"מ ככו ט'
 דהלא הוא ממש מה שמטאר מקודם
 שהיו יושב אלל הו' ואמר לו רחם
 חבירך כו' וכן אלל האמר ולא אמר
 סתמה הכל לזכרתי הוא רק מטרף
 על הדיבא ומתק הו' לתתו נהוה
 לכחורה מוכר - וכו' שפעולם לא
 אמר במקום מנין לא אמר שהיה
 כחוב כטרי דטרי' לא סידך כלל -
 והוסף הו' שהיו מהלכין אחר משהו
 של אהרן קודם שנקראו בשם אהרן
 דאל"כ לא סידך זה כלן אמר הדרי' על
 הכתוב ויבטו ט' דין כהמלה ובקטור
 שהיו מקום שלום בין כל אחד ואחד
 ובין איש לחשמו וכו' קורין כה הילוד
 על שם אהרן ונדלה לפרש מה שהמנ
 שהיו מהלכין אחר משהו של אהרן
 הגם דלגוי' כדכרי' כ' משמש שלל
 ראו את השמו רק משה ואלעזר -
 הוא ש"ס המדרש שם שהלאוהו מ"ס
 הוה משמו לכל ישראל - ומותק ט'
 ו"א קודם מי שרואה אלעזר ופנחס
 ט' כגרתו דע"כ שוכרתיי הט לומר

דדוקא לפי שראו כל חלו כג' משה אלעזר ופנחס כוכין ככו כל ישראל
 דאל"כ קשה אמאי לא נאמר ג"כ הלא משה כל בית ישראל הלא בודאי
 ככו

מה ח"ל ורבים הישיב מעון כשהיה אהרן מהלך
 בדרך פגעו בו באדם רשע ונתן לו שלום למחר
 בקש אותו האיש לעבוד עבירה אמר אי לי
 איך אשא עיני אור כך אראה את אהרן בושתי
 היבנו שנתן לו שלום נמצא אותו האיש טונע
 את עצמו כן העבירה וכן שני בני אדם שעשו
 מריבה זה עשה הלך אהרן וישב אצל אחר
 מהם אל בני ראה חבירך (ב) מהו עושה מטרף
 את לבו - וקודע את בגדיו ואומר אוי לי היאך
 אשא את עיני ואראה את דבירי בושתי היבנו
 שאני הוא שסרתתי עליו הוא יושב אצלו עד
 שמסיר קנאה מלבו והולך אהרן וישב אצל
 האחר ואומר בני ראה חבירך מהו עושה מטרף
 את לבו וקודע את בגדיו ואומר אוי לי היאך
 אשא את עיני ואראה את דבירי בושתי היבנו
 שאני הוא שסרתתי עליו הוא יושב אצלו עד
 שמסיר קנאה מלבו וכשנפגשו זה בזה גפפו
 ונישקו זה לזה לכך נאמר (בכדוד) ויבטו את
 אהרן שלשים יום כל בית (ג) ישראל - ד"א מפני
 מה בכו ישראל את אהרן שלשים יום אישים
 ונישים טפני שון אהרן דין אמת לאביתו שלא
 אמר מימיו לאיש שפדתה ולא לאשה שפדתה
 לכך נאמר ויבטו אותו כל בית ישראל אבל
 סשה שהוכיחו בדברים קשים נאמר ויבטו בני
 ישראל את משה ועוד כמה אלפיהו בישראל
 שנקראו שפס אהרן שאלמלא אהרן לא באו
 לעולם עשה משים שלום בין איש לאשתו
 ומדוונים זה עם זה והו קורין שם הילוד על
 שמו - ו"א לכך נאמר ויבטו את אהרן שלשים
 יום כל בית ישראל שבל מי שרואה את משה
 רבינו שיושב ובוכה מי לא יבכה - ו"א מי
 שרואה אלעזר ופנחס שהם שני כהנים גדולים
 שעומדים

כח"ל וע"כ מיידי הלוי מכתוב כורה חמה כו' ואמר ד"מ ע"כ ה"ל
 ורבים כו' כלומר נ"ה ה"ל ורבים כו"ו מוסף על ענין דלשון אלל
 ודאי דה"ל שפס רבים מעון ע"י שלום וכאשר הלך ומנאח ולפי
 זה ה"ל ככתוב בשלום ובצדק הלך אחי ורבים כלומר שהלך אחי
 בשלום ובמסור וע"כ רבים הלך
 בשלום ובמסור וע"כ זה הכיב ה"ה
 הרבים מעון: מן העבירה - כלומר
 שביקש לעשות ומחילה קנס הוא חוזר
 למוטב מן העבירה שפס כגד
 ופוסק חסובה עליה על הכסד
 מפני שאמר אלו היה לדיק זה יודע
 אם מעני הרפס כמה היה מהרחק
 מתני הר"עב: מהו עושה - כן הגיה
 הגר"ח וכן לקמן כסלקי אהרן וישב
 אלל כטרי גרסיין נמי ראה חבירך
 מהו עושה וכן לייב כדומק טרי מהו
 אומר מטרף ט' ומשום דמן המצפה
 לחוד שהוא מטרף ט' לא מוכח מירי
 דמחברט על המריבה כו' פן וחלי
 יס"ל חיזה לעד אחר משא"כ מן
 האמירכ לחוד מוכח שפיר שהוא
 מחברט ומחילה ידעין דגם המצפה
 שהוא עושה כשפס המריבה הוא
 מתחם כדומקטט ו"א ה"פ ראה
 חבירך מהו אומר מטרף וכלומר מזה
 שהוא אומר כשפס שהוא מטרף כו'
 כשפס בודאי דמה שהוא מטרף הוא
 ג"כ מחמת שמתקטט: סורף -
 ענין הכלה ולפי ולבו דזה פליו:
 קודע את בגדיו - מפני הלפר כעל
 מה ועושה כן מדעמו וכן זה אסור
 והפסר דמשני זה דייק ר"ע לעיל
 כפרק ג' לומר הקודם כגדו כחשמו
 כו' סוף ד"פסור כו' והייט שפס כן
 מפני שפס ולבו כל פשו ופא להויה
 ח"ס עושה כן מדעמו מן הלפר
 כמו שכתב ר"כ א"א עקירט על מח:
 ד"א יושב אצלו - כלומר מחמת
 הלא ומדבר אל לבו דברים כהנה
 וכהנה עד שמסיר קנאה מלבו וחלו
 סיה סולך אלל האמר ופסיה ג"כ כן:
 לכך נאמר ויבטו כו' - ט' כל דייק
 כלן משא"כ הלא משה נאמר רק
 ויבטו בני ישראל ולא נאמר ח"י כל-

והוא תשוב דכאן אפילו רשעי
 ליתן להם שלום ולגשו' שלום כייה' אם עשו מריבה זה עם זה משא"כ
 כחשם לא ככו עליו רק בני ישראל הכשרים: ד"א מפני מה כו' - כלן
 מדוייק גס ט" בית ישראל משא"כ הלא משה נאמר בני ישראל: אמת
 כהוד היו כוכין פליו מפני שהיה רגיל
 לאחיהו - הולך ומנאח מהו הדין אמתה אפסיה אהרן דן שלא אמר מימיו כו' הגם ככל ימיו היה רגיל לאהוב את השלום ולעשות שלום בין
 אדם לחבירו ובין איש לחשמו אפ"כ לא אמר מעולם לאיש שפדתה וכן שהיה דן דין אמת לחשמו וכאן בחרו לפעול ראה חבירך מהו
 עושה מטרף וכו' ו"א כו' בודאי שהדין והאמת אהרן כי הודחת כעל דין כמאה עדים דמי וכדומה היה מדבר כל לבו עד שהיה נוח לרשע וסיה
 שותל לחבירו או לחשמו בלב ונפש חפילה וכל מגמתו של אהרן היה רק להויה מהשפחה מכה אל השועל והייט שהיה לוהב שלום בלחמ' ולא
 היה מלפס לשום חשמו גמול כלל וכו' דייקו בלשונם והוסיפו ח"י לחימו וכדפירש האהרן בעל מורט על וכן דין דין אמת לחימו כחמ"כ
 פאה: אמת לחימו שלא אמר - כ"ל לדעתו כי לפי נ"י מנין שלא אמר לא סידך כלל רק סקד היה להם לומר מנין שנאמר ויבטו כו' הגם
 דטבל לומר האי מנין ככו כ"ל וכאשר מנינו לפעמים כ"ל פירוש מנין אהרן בלשים יום חנשים ונשים שנאמר ויבטו את אהרן
 דכאן ר' יצחי' ברלין הגוי' ככאן וכה חפסו נוסחתי ד"א מפני מה ככו ישראל הוה אהרן בלשים יום חנשים ונשים שנאמר ויבטו את אהרן
 שלשים יום כל בית ישראל ובמשה נאמר ויבטו בני ישראל את משה ועוד כמה אלפיהו בישראל וכו' חפסו נוסחתי ד"א מפני מה ככו ישראל הוה אהרן בלשים יום חנשים ונשים שנאמר ויבטו את אהרן
 לאיש שפדתה וכו' ונדלה דהגוי' כן מהוניה דמסדרין ו' דחיה' שם וכן משה הו' אומר יקוב הדין אם כהר הכל אהרן הו' לוהב שלום ורודף
 שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר הורת אמת וכו' ופ"י שם הכו' שאהרן לא היה דין ולא הו' דין בא לפני' ולפיכך היה רשאי למסות
 כן פ"א חלל לדעתו הקלרה אהרן משהו זה לכש הגוי' כי מכל שפיר לבאר שכן אהרן דין אמת לחימו כאשר מראשית כולם כודפחך גללו
 דוחקא שהיה דין וכן אהרן: אבל משה - קאי גס אללעיל ובקרו זה לזה לכך נאמר ויבטו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל חלל משה כו'
 כן היה ל"ל שם אהרן דלא שביק לאהוקי למחלה מכין שהביא ככתוב ויבטו את אהרן כו' ואיטו מדקדק בהחילה רק ח"י כל פ"א אומר מקודם
 ד"א מפני מה כו' ודקדקו ג"כ ח"י בית ישראל וחמ"כ חסיק חלל משה וקאי גס אללעיל: ועוד כמה אלפים - וכלומר שגם כל חלו ככו על
 אהרן כמה ונשיהם ונשיהם וכו' כל בית ישראל איש וכו' ביהו ומכין שראו ישראל כמה אלפים שכו פליו גשו שלום ככ"כ: שרואה את משה
 רבינו - משא"כ כשמת משה אשר לא הניח כמותו בישראל אשר ממנו יראו וכן יטו: ו"א מי שרואה אלעזר ופנחס - הגם שבודאי כשמת
 משה ככו המה ג"כ י"ל משום דהמה היו ממלאים מקום אביהם אהרן ומכין שהיו עומדים ונושם עליו ע"י ככיהם מחברו מעשיו של אהרן
 משא"כ

אבות דרני פרקיב הלל ושמואל

משא"כ משה שלא הניח בן ממלא מקומו : שעומדים ובוכים . ואלל משה נאמר שיושב וטובה כי משה היה מלך והיה ראוי לישב משא"כ המה לא היו ראויים לישב לפני משה : כהני גדולים . לאו דוקא אלל חשובים שהיו ממלאים מקום אבותיהם משא"כ בני משה : באותה שעה

כמו גם עליו אלעזר ופנחס : (ד) בניזיפה שוב אל הקב"ה למלאך המות כו' . עד שמענו שמעיה וחמ"כ גרים עד שאמר לו הקב"ה למשה משה ריך עד על מה שישמכו אף יהושע כו' . הגיה בן תמוס דלט"י קשה מכיון שכבר נזוה לשמחו של משה תחת כסא הכבוד איך תמר ליה הקב"ה

הייט כשמת אהרן כהר ההר : בקש משה . כלומר בלב ולא היה מוליח הדבר פיו ורק מפני שה' יראה ללבב דחוו דמסיק ושמע הקב"ה את לחישתו : גער בו והוציאו בניזיפה . כך היה כמה פעמים ועיין ברכה וברים פרשה י"ח מזה והס' איתא פד שכל משה המטה שמקוק בו טס המפורס ופגע בסמא' עד שנס מפניו ועיין גם באריכות וחראה כי לא ראה עדיין כלל למות ואמר לא חמות כי אחי ואספר מעשי יי' ורק שקלרו ככאן וזהו דמסיק ככאן עד שאמר ליה הקב"ה ט' וכלומר שהיה בן כנה פגמים עד שאמר ליה הקב"ה ט' וזהו נמלה למות אבל לא פ"י מלאך המות וכן עשה לו וכאשר הלך ונבחר כאן נעלה הקב"ה לנשמתו של משה וכו' וברכה שס מנאך כהרית דלסוף . בקש משה עכ"פ שלא ימות ע"י מלאך המות : משה ריך כו' . אולי הוא מה שנאמר (דברים י"ג) ויאמר ה' אלי רב לך : הגה מקום אחי . כשנחמת דרש על פסוק זה שהראה הקב"ה למשה בלוחם עשה כל האולרות של מתן סכר המחקקות לנדיקים וא"כ כודאי שהראה לו גם מקומו לטה"כ : נמלה הקב"ה כו' . כלומר שהקב"ה בכבודו וכפלתו נמלה לנשמתו של משה וכמנאך סוף הורה וימת עם משה עכר ה' כהרן מואב על פי ה' : ונזוה תחת כסא הכבוד בשנמלה כו' . כן הגיה הגר"א ולא נריך להביא ראיה על זה מכיון דכאמת גם נשמחן של שארי נדיקים נמי

שעומדים ובוכים מי לא יבכה . באותה שעה בקש משה למות במיתת אהרן מפני שראה ממתו מציעת בכבוד גדול וכתות כתות של מלאכי השרת סופרות אותו וכי בינו לבין אדם שאל והלא בינו לבין עצמו שאל ושמע הקב"ה את לחישתו שנאמר (דברים ל"ב) ומות בודד אשר אתה עולה שמה והאקף אל עמך כאשר מת אהרן אהרן בודד הדר . הא למדת שבקש למות במיתתו של אהרן באותה שעה אל למלאך המות לך הבא לי נשמתו של משה הלך מלאך המות ועמד לפניו וא"ל משה הן לי נשמתך גער בו והוציאו (ד) בניזיפה עד שאמר ליה הקב"ה למשה משה ריך העולם הזה שהרי העולם הבא שמור לך מששת ימי בראשית שנאמר (שמות ל"ג) ויאמר ה' אל משה הגה מקום אחי ונצבת על הצור . נמלה הקב"ה לנשמתו של משה ונזוה תחת (ה) כסא הכבוד . בשנמלה

למלאך המות לך וסבא לי נשמתו של משה . ע"כ הפך הסדר : (ה) כסא הכבוד בשנמלה כו' . מוחק סי' שנאמר והיתה נפש אדוני כו' שהיה כחוב כנ"י קודם סי' כשנמלה כו' דלא שייך כלל ע"ז : (ו) הקלע לאחר שנמל את האבן נתנו בתוך הקלע אע"פ שזורק סמקום לסמקום אין לה מקום על מה שהסמך אף בן כו' ואין להם מקום על מה שישמכו . מוחק סי' למה"ד דמשמע דכא המלך על כל הדבר אשר אמר מקודם על נשמתו של נדיקים ושל רשעים ולא כן הוא אלא רק על הרשעים והגיה ח"ן לה מקום ח"ן להם מקום תחת ח"ט יודע ח"ט יודעו דמ"י לא שייך כלל דכמשל קאי ח"ט יודע על הזורק ונמשל קאי ח"ט יודעו על הגורקו : וזכר

לא נמלה אלא בנשיקה שנאמר על פי ה' . לא נשמתו של משה בלבד נזוה תחת כסא הכבוד אלא נשמתן של צדיקים נזוה תחת כסא הכבוד שנאמר (שמואל א' ב"ב) והיתה נפש אדוני צדורה בצרור החיים יכול אף של רשעים כן ה"ל (שם) ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף (ו) הקלע . משל למה הדבר דומה לאחר שנמל את האבן ונתנו בתוך הקלע אע"פ שזורק ממקום לכקום אינו יודע על מה שחסמך אף כן נשמתן של רשעים נזממות והולכות ושומטות בעולם ואינן יודעות על מה שישמכו . שוב אמר ליה הקב"ה למלאך המות לך והבא לי נשמתו של משה . הלך למקומו בקשו ולא מצאו . הלך אצל הים הגדול אל משה בא לכאן אל מים שעברו ישראל בתוכי שוב לא ראיתיו . הלך אצל הים ונבעות וא"ל משה בא לכאן אל מים שקבלו ישראל את התורה בדר סיני שוב לא ראיתו . הלך אצל שאול ואברון אל משה בא לכאן אל שמו שמענו ואותו לא ראינו . הלך אצל מלאכי השרת אל משה בא לכאן אל אלהים הבין דרכו והוא ידע

נזוה שמה וברמתיק ומפני שהן נזוהות שמה ח"ן כל כרי' יודעת ואף המלאכים כאמור משרתיו שואלים זה לזה איס מקום כבודו : אינו יודע על מה שחסמך . קאי על האדם הזורק ופל האבן ועמו דמליט במיר"י אמרה פרה זו הריני צורה אם עומדת חני לומר הדלת הזה הריני נזיר אם נשחת חני ופי' שם המוס' מסוס דבלשון הכתוב נמלא מחשבה אף בדבר שאין בו רחמים והמו יונה ח' והאניה חשבה להסבר ועיין גם שהאריכו וכפי' הרמב"ם למשנה הג"ל וע"פ זה שפיר מדמי נשמתן של רשעים להאבן כש שהאבן אינו יודע על מה שישמך כי פן ואולי לא יחי' לו סמיכה לעולם כך נשמתן של רשעים הנחמנים בתוך כף הקלע והיינו ששני מלאכים עומדים אחד בסוף העולם מזה ואחד מזה חורקים הנשמות אחד לחברו מסוף העולם עד סופו והנשמות דאולין ערטיילאין משוטטות דרך כל העולם ואינן יודעות על מה שישמכו כי פן ואולי לא יחי' להם סמיכה והנחה לעולם חוממות לשון מחשבה הוא כש זומס רשע לנדיק : שוב אמר ליה הקב"ה . אחר שנמלה הקב"ה לנשמתו של משה ונזוה תחת כסא הכבוד תמר ליה ומפני שנמלה המות היה עולה ומקטרג והיה כבוד מוויין ליסול נשמתו של משה וכמנאך ברבה שם ע"כ היתה שאלתו ובקשתו שיתן לו הקב"ה רשות להביא נשמתו של משה וא"ל הקב"ה לך והביא לי הצי' וא"ו של ח' והביא הוא כמו או וכאומר לו לך ממני אל תדבר לפני עוד בדבר הזה או הביא לי כלומר אם המלאך וע"כ נסעם ראשון אמר לו הביא לי בלא וא"ו כי ימלא איתו במקומו משא"כ עתה שלא ימלא איתו אמר לו לך והביא לי בלא כלומר אם תמלאט : הלך אצל הים הגדול . יש לדקדק באלו הדברים הרבה א' על מה ולמה היה דוקא סדר הליכתו . כך מבירא עמיקתא לאגרא רמה ומאגרא רמה לבידא עמיקתא והיינו שכן הים הגדול הלך אלל הרים ונבעות ומשם הלך אלל שאלו ואברון וחמ"כ הלך אלל מלאכי השרת לשמים ב' מה זה דוקא השיבו לו כל אחר כפי עתבוואר כח"ג' למה נאמר אלל טולם כפי' הלך אללם ואמר להם משה בא לכאן ואלל תמוס ויס ואברון ומוס לא נאמר כן ואם באמת שלא הלך אללם ושאל להם מפני מה השיבו לו על דבר אשר לא שאל מאתם . ד' מכיון שכבר השיבו לו מלה"ש חלקים גמו כו' ואין כל כרי' יודעת תו לא היה לו להדר אחריו ובאלו הרבה דקדוקים ח"ן להאריך . ויחדיו יסו תמים ונכונים ישרים למולאי דעה ע"י באורנו זה והוא דאיתא בשבת פ"ס בשעה שעלה משה למרום נתקבטו מלאכי השרת ואמרו מה לילוד אשה בינינו ט' ע"ש באריכות ומסיק שם בזה"ל מיד כל אחד ואחד מהם נעשה לו אוהב ומסר לו דבר ט' הרי לך עיקר אחד דכל מלאכי השרת היו אוהביו של משה . תו איתא שם בשעה שירד משה בא שכן לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע חורה היכן היא . אמר ליה נתתי לארץ הלך אלל ארץ כו' ע"ש וכחנ מהרש"א בח"א הלך אלל ארץ הייט אלל שר הממונה על הארץ והגיה רחיה מתוספת פדק קמא דמלך הרי לך עיקר שני דכאן נמי הטי פירושו שאמר שהלך למקומו ובקשו ולא מלאו הלך אלל השרים דלמעלה הממונים על הדברים האלה אשר תשבו ככאן לחקר ולדרוש אללן אחריו של משה . עיקר ג' לריך אחת לדעת הגם שמלפנים נליתו לך שכל מלאכי השרת היו אוהביו של משה מ"מ לא היו כלם שוים באהבה כי אינו דומה אוהב שמחן ככיר מלאה ידו די הקיב לו טובה כפועל וכתה פעמים על לא דבר וכל אהבה שאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם לאהב אשר נעשה לו מחדש מותן לא ככיר אשר טבל לומר עליו שהאהבה אשר הראה לו בפעם הזאת תלויה בדבר ואינה אלא . לפנינו או שמלפס להשלם גמול ומכיון שהיה תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה וכאשר תעמוד על הדבר תמלא רק שלשה המה . נפלאו אהבתם באמת ובהמים על לא דבר וס' להם יתרון וממלה על אחרים הראשון הוא שר של ים הגדול כי הוא היה ממיריו ויודעו משקרע משה את הים וכני ישראל הלטו

(1) ואחד אם יושב אדם במקומו כו' - כמבואר בפנים מוחק מה שהיה גבוה בנ"י אחר ה' ואחד בין כל אחר ואחד שנאמר סוד ורדפו רש"י אומר חס יושב כבר הביא לעיל על הובט שלום כדק שעה אהרן ופירשו שם ח"ך עשה אהרן והוכיחו בן מכמוס וכו' וכו' שזה מיקרי גס רודף שלום וע"כ לא לריך סו לומר בכלן כדק שעה אהרן ורק שבאלן מפרש מה נקרא רודף שלום ובא להוכיח בן מכמוס שדרך אדם לרדוף שלום ומכיון שמוחק מאלן תי' רש"י בא אומר משום דהיא היא מה שגא' מקוד' זה ומה בא לאשמועינן וא"כ הוא הכל דברי סתם הסוגיא . ח"כ מכיון שמיים אח"כ שנאמר בקס שלום ורדפוהו תו לא לריך האי שנאמר בקס כו' קודם חס יושב אדם במקומו כו' וע"כ מחקו : (ח) אף הקב"ה עושה שלום במרומו . הגי' עושה במקום עשה משום דכן הוא לשון הכסוב גלויב כ"ה

ידע את מקומו אלהים נגזו לחיי העולם הבא ואין כל ברו' יודעת שנאמר (איוב כ"ח) והחכמה מאין תמצאו ואי זה מקום בינה לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעיה . אף יהושע היה יושב ומצטער על משה עד שאמר לו הקב"ה יהושע למה אתה מצטער על משה משה עברי מת . רודף שלום כיצד מלמד שיהא אדם רודף שלום בבני אדם בין כל אחד (1) ואחד אם יושב אדם במקומו ושותק ראיך רודף שלום בבני אדם בין כל אחד ואחד אלא יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדוף שלום בבני אדם שנאמר (תהלים ל"ו) בקש שלום ורדפוהו הא כיצד בקשהו במקומך ודפאו למקום אחר (ח) אף הקב"ה עושה שלום במרום ואיזה שלום שעשה הקב"ה במרום שלא

קרא עשרה גבריאל עשרה מיכאל עשרה רפאל כדרך שבני אדם קראין עשרה ראובן עשרה שמעון עשרה לוי עשרה יהודה שאלמלי עשה כדרך שבני אדם עושין כיון שקרא

לארז

כ"כסה כהן הים יזה היה מוזן כביר כי זה היה היקף כשילאו מתלמים . השני הוא שר של הרים ונבטות אשר היה גם בן ממדירו ויודעו מעט מעלה על הר סיני לקבל עשרת הדברות . השלישי הוא שר של שאלו ואבדון אשר היה גם בן ממדירו ויודעו ממחלקותו של קרח ששם נאמר ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו' ועליהם נאמר שם וירדו חיים שאולה וע"כ לאלו השלשה יש מעלה ויתרון על האחרים כי מלבד שהיו בלתי הקיטון כשעלה למרום הדלו לו אח האהבה רבה בעניינים אחרים וכומנים מיוחדים אשר מכבד חלק ואלך מה שאין ק כל שארי מלאכי השרת הגס שנמצאו אהביו כשעלה למרום עכ"פ אין לשום אחד על חכירו זום יתרון ומעלה באהבתם למשה וע"כ כשהלך למקומו ונקשו ולא מלאו עלה בדעתו שארבעה המה מטיבי לבח אללס לחקור ולדרוש מאתם של משה ושלשה מטיבי לפד להם בראשונה הייס אותם שיש להם מעלה ויתרון על האחרים כי מסתמא אם הסתיר והחביא את עצמו בחר לו אהביו ביותר ביהר שאלו יחר עו וגם מאלו הג' מסתמא כל הקודם קודם חביב מכיון שמכבד נתיחוק ונתחמא אללו לאהוב נאמן והנה ע"פ הפקרים האלה אחת תמוה וחזין כדד הליכחו

מכיון שנקשו ולא מלאו במקומו הלך אלל הים הגדול היינו אלל הים הגדול אשר היה אהוב ראשון שלו מכל השרים ונכבדי מעלה והתם הוא עלמא דקסוב ואם הסתיר והחביא את עצמו בלתי מקום בים אזו יודע בודאי והאמת יגיד וע"כ לא נאמר כאן וכן באיך בקשו ולא מלאו כמבואר כאן כשהלך למקומו ורק שאל משה בא לכלן והשיבו מיום שצברו ישראל בחטוב שוב לא ראינו ובלומר שלא ראה אותו עוד כשעם בים ותי' בחטוב קאי אדלמעלה ואדלמטה וכאשר השיב לו כן הלך אלל אהוב נאמן השני והוא השר של הרים ונבטות אשר הוא אהוב ומכירו בזהר מעט שקבלו ישראל את החורה על הר סיני וזה היה במדע השלישי לנחת בני ישראל מארץ מצרים משא"כ אם הים עברו שנפיה ימים אחרי לחתם ממלרים והשיבו מיום שקבלו ישראל את החורה בכר סיני שוב לא ראינו וייקו לומר בכר סיני שוב לא ראינו וקאי ג"כ אדלמעלה ואדלמטה ובלומר שלא הסתיר והחביא ח"ש על ההרים וכאשר השיבו לו כן הלך אלל אהוב נאמן השלישי והוא שר של שאלו ואבדון אשר מוחק לו לאהוב נאמן ביותר ממחלקותו של קרח והשיבו לו שמו שמענו ואוסו לא ראינו ובלומר לא ראינו אותו מעולם בשאלו ואבדון ורק שהקשנו לרבינו לפתוח את פי הארץ לבלוע את קרח . והנה לכאורה היה להם לומר דבריו שמענו מהו שמו שמענו אי' איפו הוא זה אשר לא שמע את שמו אך ראה איך השיבו אשר דיברו והוא על פי מה דלוחא בבגא בתרא ע"ד כההוא סייעא רחמי בלטי דקרח לרבה בר בר חנה ע"ש וא"ל כל שלשים יום מחוץ לה גיהנם להכא ככשר בקלחם ואמרי הכי משה ומורסו אחת והם בדלן ואם קן זיה באמת אשר השיבו לו כאן שמו שמענו ובלומר שרגילים אנו לשמוע את שמו מפי קרח ועדתו כל שלשים יום כשמתדריקים עליהם את הרן ואומרים משה וחורמו אחת וכו' והנה מעתה אשר כבר הלך והלך לו אלל אהביו ביותר ולא מלאו אללס אז אמר מעתה אין לי לילך ליחיד סגולה ממלאכי השרת מכיון שאין לשום אחד מהם יתרון ומעלה על חכירו באהבתם לחסא אלא אחסין עד פה יאשפו יחדיו כל מלאכי השרת כי סן וחולי יש עם קבוצ אשר יקבלו יחדיו מדי יום ביומי וכמו שבבואר (איוב ל"ח) ככן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים וכן משמש בנוסח תפלה יולר ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם כו' וכן משמע כאן לקמן שאמרו ומיין שיראים זה מזה כו' עד תי' שנאמר וקרא זה אל זה ואמר וע"כ אמר כשיקבצו יחדיו אזי אשאל ואחקר מכלם יחד על משה וזה דדיקו בלשונם לומר כאן הלך אלל מלאכי השרת לשון רבים כי הלך ושאל להם בעת אשר נקבצו יחד ואם קן שם היו בן אומן מלאכי השרת הממונים על דברים כאלו אשר טבל לומר שהחביא והסתיר את עצמו שמה כמו שר של תהום ושר של ים סתם ושר של אבדון ומות וכן אופן שאינם ממונים על דברים כאלו וכמו הממונים לקבל תפלות ישראל וכדומה שאין מקום לומר שהחביא והסתיר ח"ש אללס ואזי שאל לכלם יחד משה בא לכלן לומר מי הוא היודע באיזה מקום נסתר משה יגיד לי והנה הכמות של מלאכי השרת שאינם ממונים על דברים כאלו אשר יוכל להסתיר אללס השיבו לו אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה ובלומר שלא טבל לומר לך כבידור שלא הסתיר והחביא את עצמו באחת המקומות אשר רצוי להסתיר שמה מכיון שאין אנו ממונים על דברים כאלו ורק שאלהים הבין ורבו והוא ידע את מקומו ולא אנו אך שמד השכל כמדומה לנו שהאלהים גמז לחיי המוה"ב ואין כל ברו' יודעת והוא מתוך שנאמר והחכמה מאין תמצאו כו' והחכמה היא החורה נקראת על שם משה כאמיר וכרו קורין משה עבדי ומשה הוא העיקר וא"כ נאמר בחורה כש"כ וק"ו במשה שאין כל ברו' יודעה בלתי ה' לבדו מכיון שלא מלאו אתו בארץ החיים והיינו במקומו אבל שר של תהום ושל ים סתם ושל אבדון ומות אשר היו שמה השיבו לו כל אחד בבידור זה אמר לא בי הוא זה אמר אין עמדי זה אמר באזנינו שמענו אבל לא ראינו אותו מעולם במקומי . ודע דשאלו ואבדון שם קרח ועדוהו ואבדון ומות הוא גיהנם אמר : אף יהושע . כלומר שנס יחושב ה' מתחין על ביאתו של משה והיה מלשטר על שלא ידע האמת היכן משה באו שהי' מלשטר על זה מלאך המות : למה אתה מצטער . כלומר שאין לך לצער עלמך כלל כי משה עבדי מת ועשה קום קבל כתר מלכות כי כבר שמך משה ידיו עליך או שאמר לו קן מה אתה מלשטר כו' כביכול יש לי להלשטר על משה כי משה עבדי מת ולא הניח לי עבד נאמן כמותו בכל ישראל משא"כ אחת שמקבל עתה מלכותו וגדולתו : ואחד אם יושב אדם כו' . כן הגיה הגר"א ולא בא להביא ראיה שהיה אהרן רודף שלום כי זה כבר נשמע מהכתוב מורת אחת וכו' אשר הביאו בריש פירקין דסם מבואר בשלום ובמישור הלך אחי ורבים השיב מעון וכו' ובאה בקבלה אללנו שהיה אהוב שלום ורודף שלום הלא שאלו לבאר לט הארץ ה' רודף שלום : ושותק היאך רודף שלום . ובלומר שבלו להוויא רק אם יושב במקומו ושותק משא"כ אם היה במקומו ומהדר לשאלו אם יש בני אדם שצטעו מריבה זה עם זה ככד ילך רעשה שלום ביניהם שפיר הוי בכלל רודף שלום בישראל מה שא"כ אם הוא במקומו ומהדר לשאלו על זה והגם דכאשר שומע לפעמים ממילא שנטעה מריבה אלל שני בני אדם הולך ועושה שלום ביניהם אין זה בכלל רודף שלום רק בכלל אהוב שלום : אלא יצא ממקומו . והיינו אם ה' מהדר במקומו ולא מלא : בקשהו במקומך . ואם נקשם ולא מלאה אזי רדפאו למקום אחר : עשרה גבריאל כו' . הם המה ארבעה מלאכים הסובבים לבסא הכבוד ובמבואר במדבר רבה פרשה ב' גבריאל חלפני הכסא ומיכאל מיומין הכסא ואוריאל משמאל הכסא ורפאל מאחורי הכסא

וע"כ תבט זכותן על דרך זה והם כמה בחמת התמונים על שמירת
 האדם ומה שאנו אומרים מימינו מיכאל ומשמאלו גבריאל כ"י תפטר
 משום ומבראשית ברא אלהים והיטו מדת הדין וגבריאל הוא שר
 על דין וע"כ הוא צמודת מלפני הכסף משא"כ ביום עשות ה' אלהים
 הוא שלום המשי' עולם השלם כי ראה
 שאין עולם מקיים. דין והקדים
 מדת ארמית. והחסד והתקן עמהן
 מדת הדין וע"כ תפטר דגורה תכונתו
 להיות לנו לשמירת משלה מיכאל
 מימין שהוא חסד וגבריאל משמאל
 שהוא דין וא"כ ישי' תגברת החסד
 פתח: באין לפניו ומתקנאין.
 כלומר כולם שמוטיקן שום היו
 באין לפניו והאשר הם משלה
 בעליהו לחמד מהן היו האחרים
 מתקנאין: כיון שקרא את שם בא
 לפניו. ק. פטס כג"ל: אהב
 את הבריות. אם לביקום כמה:
 ולא יא. שוא את הבריות. והף
 אם כמה רעים וברמית ומילתא
 חגב אורח' קמל מה דאמר
 בראי דביהא דר"ע לרית ברית
 י' מלי דמתן משום דכפי' יסמו
 תפלים מי כתי' תפלים תפלים כתי'
 ותי' אלל בני רחמי עליהם דלדרי
 כמקוב: שמתן שמתן א"י.
 ומבואר (בראשית יל) ויהי כל הארץ
 שפה אחת ודבאר אחים וע"כ
 לא רצה הקב"ה לאבדן מן העולם
 קום שאלמה גדול שום מנשא כי
 פשו י' כפי' משא"כ אנשי סדום
 גם שהיה פונס קל עג עונות
 אנשי דוד הפלגה כי פכ"ע לא פשו
 י' כפי' להלחם בו ודק אמרו
 במתחילת אפ"כ אבדן הקב"ה מן
 העולם מתוך שהיו עולין זה את זה
 וכמו דמסק: רעים וע"י חסאים
 כ"י. נראה לי דק ל"ל וכן הוא מבואר
 לקמן דש פרק ל"ו ומה שאמרו רעים
 וע"י פי שהיו עולין זה את זה לא
 פשו ג"ח ולדק וע"י ובמנהגין
 ק"ס אחת במתיחת תנח רעים
 כמקוב דכפי' ורעה פינך בלחך
 סלחין ומפלים בטון דכפי'
 ומפלים לאלהים: לה' זה הלל
 השם. אחיה כדעת רבי יוס' ככ"ר
 מ"ח דגבר בשכח של לט כפר
 שכח שלל מלא כל פרי הכפר
 מקום יפה בלגשים כשרים והגונים
 שחם והנה כאשר חסלו ח"ב אין
 ק"י שלל השם גדול מה שכל פרי
 שכר ילמדו מהם והם נפרש ה"י

כ"ה: (ט) שקרא את שם בא לפניו. ללא כנ"י שהיה כתוב לין
 שקרא אחד הם בלשון דלל ש"ך כלל: (י) מאד רעים בשפיכות
 דמים חסאים זה גלוי עריות לה' זה ע"א מאד שמתבונים
 חסאים. האסף מ"י רעים בשפיכות דמים שלא היה כתוב
 כנ"י שום דש על רעים דמי' שלא
 יפרשו ורש על מ"י רעים יזכר
 מחי' ובפרש כ"כ אשר כובלו
 דרשוה על זה הכתוב מבואר ג"כ על
 מ"י רעים והנה יש כזה הרבה דרשות
 שוות והוא זה במנהגין ק"ס אמר.
 ר"י רעים בגופם שנאמר וא"ך
 הפשה הרעה הגדולה הזאת ומפלים
 בממונם שנאמר ויהי כך מפלי לה'
 זו ברכת השם מאד שמחטוים
 ומפלים. במתני' חכא רעים
 בממונם דכפי' ורעה פינך בלחך
 כהבין ומפלים בגופם דכפי'
 ומפלים לאלהים לה' זו ברכת השם
 מאד זה שפיכות דמים שנאמר גם
 דם נקי עסק מנשה ברבך מאד.
 וכה"י נסן בממונים דין לדין
 ומי"כ בטון צלמי צדוקה וצדוקה
 דם זכאי ושלחין פלגת טכרה
 ומדין לשמח דה' לחוד. ובכ"ר
 פ"ח רעים חלו לאלו ומפלים זה
 גילי פרוח לה' זה פ"ח מאד זה
 שפיכות דמים. וכחנח דבי הליהו
 פרק ל"ח רעים בגל ומפלים בגילי
 פרוח לה' מאד זה תולל השם ד"ח
 לה' מאד שהיו מחטוים ואלכים
 ומפלים ע"כ ולקמן בפרק ל"ז אחיה
 רעים זה פ"ס זה ומפלים כ"י
 כמו כאן כנה לכאורס אין כלל אל
 שיכבד רעים בשפיכות דמים ומחך
 ילל לו להג"ל לחשוי פלגת מלבו
 והאשר דפטרס דמה שנאמר בתורת
 רעים בגל פירשו ש"ד הי"ט בגול
 נפשות ולא גילת מתן ומאן שכן
 כמלא כל דרשותיו משורין בדברי
 החסאים ע"כ הוא ז"ל אשר לכו כלל
 החולם הכריע מדעתו לפרש רעים
 ומפלים לה' על אלו כג' עבירות
 החמורין מכל עד שיכרז ואל
 יפטר חך זה חמור לקמן בפרק ל"ז
 על רעים וע"י לא הויה כלל ופ"ד
 דשם כנ"י לה' זו ברכת השם כמו
 שהוא במנהגין ובאן בגי' לה' זו פ"ח
 כדפח הכ"ר והאשר דכפר הי"ט ע"ח
 הי"ט ברכת השם חבל לא כן משמע
 ככריות ו' ומפלים ל"ג ע"ש:
 (יא) עשו אהן וה"א אם אין אני לי
 פ"י לי אם אני לא אוכה בי פי יכה
 כ"י לא כשם שא"י חלק שבר לחבירו בעו"ה כן חלק כ"י. ובכ"י ט'
 כסוב

לאחד מהם באין לפניו ומתקנאין זה בזה אלא קרא
 גבריאל אחד מיכאל אחד כיון (ט) שקרא אחד
 מהם בא לפניו ומשגרו לכל מקום שירצה ופנין
 שיראים זה מזה ומכבדין זה את זה ווענתון
 מבני אדם שבשעה שפוחחן את פיהם ואומרים
 ש"ד זה אומר פתח אתה שאתה גדול ממני וזה
 אומר פתח אתה שאתה גדול ממני לא כדרך
 שבני אדם עושין שזה אומר לחבירו אני גדול
 ממך וזה אומר אני גדול ממך ו"א כמות כמות
 הן כת אחת אושרת לחברתה פתח את שאת
 גדולה ממני שנאמר (ישעיהו) וקרא זה אל זה
 ואמר. אהב את הבריות כיצד מלמד שיהא
 אדם אוהב את הבריות ואל ירא שונא את
 הבריות שכן מצינו באנשי רור הפלגה שמתוך
 שאוהבין זה את זה לא רצה הקב"ה לאבדן מן
 העולם אלא פורן כד' רחמי העולם אבל אנשי
 סדום מתוך שהיו שונאים זה את זה אבדן הקב"ה
 מן העולם הזה ומן העולם הבא שנאמר
 (בראשית ג') ואנשי סדום רעים וחמאים לה' (י)
 מאד (רעים זה עם זה) וחמאים זה גלוי עריות
 לה' זה הלל השם מאד שמתבונים וחמאים
 הוא למדת מתוך ששונאים זה את זה אבדן
 הקב"ה מן העולם הזה ומן העולם הבא.
 ומקרבן לתורה כיצד מלמד שיהא אדם מקפח
 את הבריות ומבנין חרת כנפי השכינה בדרך
 שדזה אברהם אבינו מקפח את הבריות ומבנין
 חרת כנפי השכינה ולא אברהם לבד עשה אלא
 אף שרה שנאמר (בראשית י"ב) ויקח אברהם את
 שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר
 רכשו ואת הגפש אשר עשו בחרן והלא כל באי
 עולם אינם יכולים לבראות אפילו יחוש אחת וכה
 ת"ל ואת הגפש אשר עשו בחרן מלמד
 שהעלה עליהם הקב"ה כאלו (יא) עשו אותן.
 דה"א אם אין אני לי מי לי אם אני לא אוכה בי
 מי יכה בי (וכשאי לעצמי מה אני אם זכיתי
 לעצמי מה יהרן עשיתי לא כשם שאדם חלק
 שבר לחבירו בעולם הזה כך חלק לחבירו
 בעולם הבא שנאמר (קהלת י') והנה דמעת
 העשוקים ואין להם מעום ומד עושקיהם כח
 ואין

כלל השם וברכת השם הכל חוד והי"ט שחשך וחמי' על השם אקו'י
 שהוא חל ומה שנאמר חל ברכת השם ח"ס כי יקלל אלהיו ופ"ח
 חשלו פי ג"כ שחשך וחומר שהקב"ה הוא קל כלומר חליט קדוש וכהו חליט
 ותלמד שחמה וחושב להקב"ה לאלהי נכר החרין וכמו דמי' חלל רבקה (במלכים ב' י"ח ובישעיה ל"ז) שאמר מי בכל אלהי הארצה אשר
 כלי' את ארלס מדי' כי ילל ה' את ירחלים מדי' ח"כ בחרו לו כאן חמש ברעים ומפלים כמבואר במתיבתא סבבתי וכוף הפסוק כדברי
 ר"י דשם: שמתבונים וחסאים. כלומר יודעים רכונם ומחפונים למרוד בו: הא למדה. דל"כ מפני מה אבדן הקב"ה דבדאי זו של
 דוד הפלגה היה קשה משל סדום והח' פשו י' כפי' קלה ללחם בו וא"כ בודאי שסוב לא עשו מוטיו: מקפח את הבריות. מלשון כריתת
 וחי' וכלמר שהיה מתוך חם הכריות מתלות העוהיו ומשעטת היר פ"י מוטות ודפח אשר יחט עדין וינדיקו לו ע"י כפי' והכרת דברים
 אמרים וכמו אשר מרלסי' יחזת הודעתוך בספרי ב"ח לפרק שבי' כר"ה וברך לשמים לפיק פשיח לו נחת רוח ע"ש: והה הלמוד לומר
 חות הגפש. כלומר ופפרי מה נאמר ואת כנס: שהעלה עליהם. כלומר על שניהם והי"ט דכפי' פשו בודאי ולא עשה כה"ל: והה"א
 עם אין אני לי פי לי אם אני לא אוכה בעצמי מי יכה בי וכשאי לעצמי מה אני אם זכיתי לעצמי מה יהרן עשיתי לא כשם שאדם חלק כ"י.
 כ"ל לרשתי כאן וכפי' זה מלחתי כר"ב ועיין בספרי ע"ח: אם זכיתי לעצמי. הוא ע"ד אשר חמר די"כ לקמן בפרק י"ד חס עשית חרדך
 כר"ב אל תחייך טובה לפתך כי לק סלחתי: לא כשם כ"י. כלומר מתוך שלא חלל קם להריות שבר מחברי ח"כ בודאי לא עשיתי שום יתרון
 כה"ל

מחיי אבות חליך אשר מבוחר בכתוב בכל מקום וכו' אשר הביאוי מקודם וילמוד זה מזה: אם אני כאן - רש"י בסוכה כ"ג היה דורש לרבים בשמו של הקב"ה שלא יתפאו ואמר אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית הזה ושיניתי שרתי בסוכו יבא כבודי קיים ויבאו הכל כאן ואם החטאו ואסלק שכינתי מי יבא כאן ולפי הנוסחה דכאן כ"ל דקאי על התורה וכידוע ש"ד הנסתר נקראת השכינה הקדושה אני והוא מדה מלכות ובתורה נאמר כי מלכים ימלטו וקוב"ה ואורייתא חד וה"פ אם אני כאן וה"פ ישראל שופקים בתורה הכל כאן אזי ישראל שרוין על ארמון ושכינה שרתי כינייהם ואין כל אומה ולשון יטלין לעמוד כנגדן - ועיין במחזור לסוכות מהרב רז"ה שפירש גם כן כזה: ואם אני לית כאן - וה"פ אם אינם שוסקין בתורה ואין השכינה שרתי כינייהם מאן כאן כלומר שישאל גולים בין האומות וכמאמר הנביא ירמי' ט' על מה

קלמ: (סו) מאן כאן הוא היה אוטר הפוך בה והפוך בה דבולת בה ובה תחזי וסיב וכלה בה ומנה לא חזיע שאין לך סדה טובה הימנה בן הא הא אוטר לשום צערא אגרא מעשה כו' . מאן כאן - למה שאמר מקודם אם אני כאן ט' קאי על הקב"ה ששינתו שרתי כפי"התק כפירש"י בסוכה כ"ג כבאחיו בספרי ב"ה והופכה והופך בה ע"כ קאי על הסורה וא"כ לא שייכי שפיר בהדי כודי רק שזה היה רגיל למר בפ"ס ומה שהביא הפוך בה והפוך בה ט' בן הא הוא חומר לפום לערא אגרא פסוס דכן הוא במשנה נאטות שסדר רבי סוף פרק ה' אך דלפ"ה קשה ה"ל להג"י ג"כ בן כג אומר הפוך בה ט' כמו שהוא שם ולפי הנהגתו ה"ל הפוך ט' משמע דקאי על הלל שכלאש הפרק - ורגיל דסברתו דבן כג בן הייט הלל נקרא כך ע"ש שלמד תורה משמעיו ואבטליון שהמס היו גרים ואגר נקרא כג כג כמ"ס בספרי ב"ה

להקביל פני שכינה במקדש הקב"ה משמח בתוך מחניהן שנאמר (שם ל"ו) ולא יחמוד איש את ארצך בעלוהך לראות את פני ה' אלהיך . הוא היה אומר אם אני כאן הכל כאן אם אני לית כאן (סו) מאן כאן הופכה והפוך בה דבולת בה ולבולתון לפום צערא אגרא . מעשה בהלל הזקן שהיה שהלך בדרך ופגע בני אדם שםביאין חטים אמר להם סאה בכמה אמרו לו בשני דינרים פגע באחרים אמר להם סאה בכמה אמרו לו בשלשה דינרים אמר להם והלא הראשונים אמרו בשנים אמרו לו בבליא טפשיא אי אתה יודע שלפום צערא אגרא אמר להם שופים

אבדה הארץ ויאמר ה' על עובדי את הורתי ודרשו רז"ל על זה יחד הקב"ה על עבודה טובים ומולות וג"ש וס"ד ולא יחד על מאסה של תורה וכן דרשו רז"ל על פסוק אחי עזבו ואת חודתי לא שמרו הלואי אחי עזבו וחודתי שמרו שמתוך שהיו מחפשיקים בה המאור שנה ה' מחזירן למעבד נמלא עיקר הכל התורה: הופכה - כלומר כלולה והרומק שכל שעה תמלא בה חידושים וטעמים דכולה בה שכל מה שהרבה תמלא בה כפרש"י ולי נראה דמכרש בזה דבריו הקודמים ע"ד הכתוב כלולה ותרומק ור"ל בזה שהרומק להיות ממשתתף מתשלה וזהו בארץ כי חשילו אם יחסה המאור שבה היה מחזירו למוטב וזהו דמסיק דכולה בה גם ים לפרש דכולה בה כלומר שהיא שקולה כנגד כל העבירות אם לא תעסקו בה וכדדרשו רז"ל ויחד הקב"ה ט' ובמ"ס דכולה בה כלומר להיות אכול בעוה"ז ונחל העוה"ב הכל יושג בה כי אורך ימים כימיה ונומר: ולבולתון לפום צערא אגרא . במ"ס לפי שהזהיר הרבה על לימוד התורה ואפי' שילפער הרבה כי התורה מתקנה כמו של אדם בא לגמור את האדם ולדבר אל לבו כי לא יחוש על רוב עמלו כי לפום לערא אגרא עכ"ל ולי נראה שוד דכאן ר"ל שכן הוא בין בלימוד התורה ובין בעשיית המצוות והוא אשר אמר ולבולתון . והנה מה שיש לדקדק בזה הוא דהלא באבות שפיר רבי סוף פרק ה' א"יחא בן כג אומר הפוך בה וכו' בן הא הוא אומר לפום לערא אגרא ובאן הביא כל זה בשם הלל - ונראה לי לישב ע"פ מה דאיתא במ"ס כ"ס הרב ר' יוסף נחמ"ש ז"ל דכהן בן כג וכן הוא ים אומרים שא"ס אחד היה דהוא בן כג וכן הוא הא וגר היה ופי' טעמיהו בן כג בן גר בן גיורת וכן הוא בן אברהם וקרה פניחוסף הא בשמם שכל הגרים נקראו על שמו שנאמר והיית אב המון גוים עכ"ל והנה יש לדקדק על דבריו הקדושים דכתב שא"ס אחד סי' ובפירשו בומר דברי עמלו דבן כג קאי על בן הגר וכן הוא הא קאי על הגר בעלמא וזה חמי' המקיימת לפי דבריו אך רש"ם מה דאיתא במצינה ט' בחומ' ד"ה בר ה' וז"ל ית שגר היה והיינו בן אברהם ושרה שרחוסף ההא בשמם וכן בן כג דכולה הגמרא עולה ה' ע"כ עכל לומר שפיר דא"ס אחד הוא וגר היה רק דעדיין קשה דלמאי היו לריבין לקרוא לו בשני שמות וגם על מה ולמה היו קוראין לו בן כג וכן הוא הא די להם לקרוא אחיו בן כג הא הא וע"כ נראה לי לומר שא"ס אחד היה וכן הגר היה וקאי על הלל והוא ע"ש אשר מראשית כאלה הודעתך בספרי ב"ה לפרק ה' שהחלימד נקרא בן והרב נקרא אב וכן יש ללמוד מפרקין זה ממה שכתרו על ומקרבן להורה וילכו מפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן והנה זה ידוע ששמעי' ואבטליון אשר קבל הלל מהם היו גרי לנדק וא"כ זה שמם אשר יקראו להם לאחד בשם בן הא הא ובכדי להכיר בין זה לזה ובאמת שניהם נקראו ע"ש אברהם ושרה שניחוסף ההא בשמם ומפני שמצינה ואבטליון שהיו בזמן הבית ולא יראו מן המלשינים ע"כ היו קוראין אז את שמם בן כג והא הא ובכדי שיבינו הכל בכבודו שגרי לנדק הם ומפני שלפני אזהרות נאמרו בתורה על אהבה הגרים ועיין מזה ברה"ט באבות פרק ה' משנה י"ב ד"ה בן כג מה שהביא בשם הרשב"ם: אבל לדעמי נראה צמוד כמו שכחתי ורק לאחר שנעשו החמים מחוכמים בחודרי התורה נקראו ג"כ בשם שמעי' ואבטליון ע"ש מעשיהם הסובים וכדפי' במ"ס ובבר"ע שנקרא אבטליון כלומר אב לקמיים דמליא בלשון ארמי קטן ט"כ וכה"ג נובל למד על שמעי' שהוא ג"כ כמו שני ח"י שמעי' וכלומר שהיה לדיק גדול עד שיגזר אומר וטומעי ומקיים דבריו ולפי זה עכ"ס עכל לומר דגם במשנה שסדר רבי הוא הכל דברי הלל שקבל כל זה מרבותיו שנקראו בשם בן כג הא הא ורק מה שאמר הפוך בה וכו' קבל מאותו שמו א"ה שמו בן כג ומה שאמר לפום לערא אגרא קבל מאותו שמו א"ה הא הא אך דעדיין ל"ע דהא מליט במצינה ט' א"ל בר ה' ה' להילל האי להמטק להמלאות פיכעי' ליה ואפשר דבאמת ההם היה א"ס אחד או שהיה בן הגר בעלם או שהיה ג"כ חלימד שמעי' ואבטליון כמו הלל אבל אין זה בן הא הא דבמשנה וע"כ במשנה בן הא הא בן בנתן והא באלף ובגמרא שם איתא בר ה' ה' בר גריש ופי' ציד הגם דמשמעות אחד להם בלו לאשמעיין דא"ס אחד הוא שוד יש לומר דבן כג וכן הוא הא דבמשנה חלמידי הלל הוא וכדמשמע במצינה ט' וא"כ אפשר שדבריהם שהיו אומרים מהלל קבלום וכדפי' החו"ס בדברי יוסף בן יוחנן ובאשר הבאחי לך לעיל בפרק שביעי ומפני שאמר כאן ה"ה"ה דפירושו שהי' רגיל לומר בן בחמידות קלרו כאן משא"פ במשנה נאמר באריות חפני שבאזיה פסם אומר באריות כמו דאיתא במשנה ומשום דהתם האי לפום לערא אגרא הוא משנה בפ"ס ידשן ממילא דקאי בין בלימוד התורה ובין בעשיית המצוות אבל הכא דבחוק שאר דבריו אמר בן הוסף ביאור ולטלהן לשום לערא אגרא לברות לו שכן הוא גם בעשיית המצוות הגם דלא איירי מקודם רק בלימוד התורה . ודע שוד דלפי מה שכתב החו"ס באבות פרק ה' פשנה ירד ד"ה שמעי' ואבטליון שלא היו בעלמם גרים אלא שבאו מן גרים וכו' וא"כ אמר ישראל היתה ודלא כה"ג ע"ש ג"כ נראה ט"ס הולעתי אשר מראשית כואת הודעתך דבמשנה נובל לומר דבברי שמעי' ואבטליון הם שהמה נקראו בשם בן כג וכן הוא הא ובאן הוא הכל דברי הלל מכיון שקבל מהם וכדפי' החו"ס בדברי יוסף בן יוחנן עיין שם: והלא הראשונים אמרו בשנים . וכלומר ופי' פסי יסוד הנה לקטת מכס כג': בבליא טפשיא . כי הלל היה בבלי' וכמבואר פסחים ס"ו: אי אתה יודע - הלל אהה רגיל לדרוש ולומר ספיר דרך מוסר לעם בלימוד התורה ופשיית המצוות לפום לערא אגרא ובאשר מבוחר כאן מקודם ה"ה"ה אם אני כו' וא"כ לפי זה מכיון שאנו מביאים החמים מתקום רחוק יותר מהראשונים ע"כ אנו מקשים יותר ובדבר הזה השיבו לו עזות וכלומר כי בודאי הא מהנמנע שיטת לט' ג' דיגרים בשמה מכיון שהראשונים מוכרים בשני דיגרים וא"כ אהה דע וראה שאין ממש בכל דבריך שאהה דורש לו תמיד כמו שאין סמך

ובהלמד נקרא בן כמ"ס לעיל בפרק ה' ופי"ג ע"כ נקרא הלל בן כג בן כלומר חלימד הגרים - וכן הוא לא יחא ליה לפרש ג"כ כל הלל דמסתמא שנים המה שא' נקרא בן כג וא"כ בן הא ועוד דהלא מליט במצינה ט' א"ל בר ה' ה' להילל ט"ס שאין להילל וק"ל זה אינו שם לי אם לא שלא הי"כזה כוונתו באין להי"כ כלל רק לחזק ההלל והאשר כה"ג

ובאשר בארתי דקאי על התורה והוא אשר אהר סופה ע"ד הכתוב כלולה ותרומק ור"ל בזה שהרומק להיות ממשתתף מתשלה וזהו בארץ כי חשילו אם יחסה המאור שבה היה מחזירו למוטב וזהו דמסיק דכולה בה גם ים לפרש דכולה בה כלומר שהיא שקולה כנגד כל העבירות אם לא תעסקו בה וכדדרשו רז"ל ויחד הקב"ה ט' ובמ"ס דכולה בה כלומר להיות אכול בעוה"ז ונחל העוה"ב הכל יושג בה כי אורך ימים כימיה ונומר: ולבולתון לפום צערא אגרא . במ"ס לפי שהזהיר הרבה על לימוד התורה ואפי' שילפער הרבה כי התורה מתקנה כמו של אדם בא לגמור את האדם ולדבר אל לבו כי לא יחוש על רוב עמלו כי לפום לערא אגרא עכ"ל ולי נראה שוד דכאן ר"ל שכן הוא בין בלימוד התורה ובין בעשיית המצוות והוא אשר אמר ולבולתון . והנה מה שיש לדקדק בזה הוא דהלא באבות שפיר רבי סוף פרק ה' א"יחא בן כג אומר הפוך בה וכו' בן הא הוא אומר לפום לערא אגרא ובאן הביא כל זה בשם הלל - ונראה לי לישב ע"פ מה דאיתא במ"ס כ"ס הרב ר' יוסף נחמ"ש ז"ל דכהן בן כג וכן הוא ים אומרים שא"ס אחד היה דהוא בן כג וכן הוא הא וגר היה ופי' טעמיהו בן כג בן גר בן גיורת וכן הוא בן אברהם וקרה פניחוסף הא בשמם שכל הגרים נקראו על שמו שנאמר והיית אב המון גוים עכ"ל והנה יש לדקדק על דבריו הקדושים דכתב שא"ס אחד סי' ובפירשו בומר דברי עמלו דבן כג קאי על בן הגר וכן הוא הא קאי על הגר בעלמא וזה חמי' המקיימת לפי דבריו אך רש"ם מה דאיתא במצינה ט' בחומ' ד"ה בר ה' וז"ל ית שגר היה והיינו בן אברהם ושרה שרחוסף ההא בשמם וכן בן כג דכולה הגמרא עולה ה' ע"כ עכל לומר שפיר דא"ס אחד הוא וגר היה רק דעדיין קשה דלמאי היו לריבין לקרוא לו בשני שמות וגם על מה ולמה היו קוראין לו בן כג וכן הוא הא די להם לקרוא אחיו בן כג הא הא וע"כ נראה לי לומר שא"ס אחד היה וכן הגר היה וקאי על הלל והוא ע"ש אשר מראשית כאלה הודעתך בספרי ב"ה לפרק ה' שהחלימד נקרא בן והרב נקרא אב וכן יש ללמוד מפרקין זה ממה שכתרו על ומקרבן להורה וילכו מפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן והנה זה ידוע ששמעי' ואבטליון אשר קבל הלל מהם היו גרי לנדק וא"כ זה שמם אשר יקראו להם לאחד בשם בן הא הא ובכדי להכיר בין זה לזה ובאמת שניהם נקראו ע"ש אברהם ושרה שניחוסף ההא בשמם ומפני שמצינה ואבטליון שהיו בזמן הבית ולא יראו מן המלשינים ע"כ היו קוראין אז את שמם בן כג והא הא ובכדי שיבינו הכל בכבודו שגרי לנדק הם ומפני שלפני אזהרות נאמרו בתורה על אהבה הגרים ועיין מזה ברה"ט באבות פרק ה' משנה י"ב ד"ה בן כג מה שהביא בשם הרשב"ם: אבל לדעמי נראה צמוד כמו שכחתי ורק לאחר שנעשו החמים מחוכמים בחודרי התורה נקראו ג"כ בשם שמעי' ואבטליון ע"ש מעשיהם הסובים וכדפי' במ"ס ובבר"ע שנקרא אבטליון כלומר אב לקמיים דמליא בלשון ארמי קטן ט"כ וכה"ג נובל למד על שמעי' שהוא ג"כ כמו שני ח"י שמעי' וכלומר שהיה לדיק גדול עד שיגזר אומר וטומעי ומקיים דבריו ולפי זה עכ"ס עכל לומר דגם במשנה שסדר רבי הוא הכל דברי הלל שקבל כל זה מרבותיו שנקראו בשם בן כג הא הא ורק מה שאמר הפוך בה וכו' קבל מאותו שמו א"ה שמו בן כג ומה שאמר לפום לערא אגרא קבל מאותו שמו א"ה הא הא אך דעדיין ל"ע דהא מליט במצינה ט' א"ל בר ה' ה' להילל האי להמטק להמלאות פיכעי' ליה ואפשר דבאמת ההם היה א"ס אחד או שהיה בן הגר בעלם או שהיה ג"כ חלימד שמעי' ואבטליון כמו הלל אבל אין זה בן הא הא דבמשנה וע"כ במשנה בן הא הא בן בנתן והא באלף ובגמרא שם איתא בר ה' ה' בר גריש ופי' ציד הגם דמשמעות אחד להם בלו לאשמעיין דא"ס אחד הוא שוד יש לומר דבן כג וכן הוא הא דבמשנה חלמידי הלל הוא וכדמשמע במצינה ט' וא"כ אפשר שדבריהם שהיו אומרים מהלל קבלום וכדפי' החו"ס בדברי יוסף בן יוחנן ובאשר הבאחי לך לעיל בפרק שביעי ומפני שאמר כאן ה"ה"ה דפירושו שהי' רגיל לומר בן בחמידות קלרו כאן משא"פ במשנה נאמר באריות חפני שבאזיה פסם אומר באריות כמו דאיתא במשנה ומשום דהתם האי לפום לערא אגרא הוא משנה בפ"ס ידשן ממילא דקאי בין בלימוד התורה ובין בעשיית המצוות אבל הכא דבחוק שאר דבריו אמר בן הוסף ביאור ולטלהן לשום לערא אגרא לברות לו שכן הוא גם בעשיית המצוות הגם דלא איירי מקודם רק בלימוד התורה . ודע שוד דלפי מה שכתב החו"ס באבות פרק ה' פשנה ירד ד"ה שמעי' ואבטליון שלא היו בעלמם גרים אלא שבאו מן גרים וכו' וא"כ אמר ישראל היתה ודלא כה"ג ע"ש ג"כ נראה ט"ס הולעתי אשר מראשית כואת הודעתך דבמשנה נובל לומר דבברי שמעי' ואבטליון הם שהמה נקראו בשם בן כג וכן הוא הא ובאן הוא הכל דברי הלל מכיון שקבל מהם וכדפי' החו"ס בדברי יוסף בן יוחנן עיין שם: והלא הראשונים אמרו בשנים . וכלומר ופי' פסי יסוד הנה לקטת מכס כג': בבליא טפשיא . כי הלל היה בבלי' וכמבואר פסחים ס"ו: אי אתה יודע - הלל אהה רגיל לדרוש ולומר ספיר דרך מוסר לעם בלימוד התורה ופשיית המצוות לפום לערא אגרא ובאשר מבוחר כאן מקודם ה"ה"ה אם אני כו' וא"כ לפי זה מכיון שאנו מביאים החמים מתקום רחוק יותר מהראשונים ע"כ אנו מקשים יותר ובדבר הזה השיבו לו עזות וכלומר כי בודאי הא מהנמנע שיטת לט' ג' דיגרים בשמה מכיון שהראשונים מוכרים בשני דיגרים וא"כ אהה דע וראה שאין ממש בכל דבריך שאהה דורש לו תמיד כמו שאין סמך

כהנתי בהקדמתי : (יו) שומים על שאני אומר כו' . מוחק חי' ורקים
דמסעוהו רשעיהם שדולוי ראה מהם הרבה רשעו' ומ"ס בספרי
ב"ח דאל"כ לא שייך מ"ס מה עשה הלל החזירן למוטב אעפ"כ מסתמ'
הלל שה' ענין ונרין גדול וכדאיסא בשבת ל"א וכן כפ' ט"ו לא דבר
אחס קצות לקרוא להם רשעים ובמו
שאהרן לא אמר מימיו לאיש שברמת
אלא אמר להם נתענה רק שומים
שמח מחמת שעות שנסם עשיחס קן
למזו ומכח עד שהחזירן למוטב :

סליק פרק יב

(יו) שומים ורקים על שאני אומר לכם אתם
מחזירין לי כך מה עשה להם הלל החזירן
למוטב . אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על
פני המים אמר לה על דאמפת אמפוך ודאמפוך
ישופיניה אף הוא אמר בלשון בבלי' ארבעה
דברים נגד שמא אבד שמי' ודלא משמש הבימי'
קמלא חייב ודלא מסיף פסד ודאשתמש בהנא אביד ואזיל ליה . נגד שמא
אבד שמי' כיצד מלמד שלא יוציא לו שם במלכות . ודלא משמש הבימי' קמלא
חייב כיצד אמרו מעשה באדם אחד מבית רימה שהיה נוהג בעצמו סדת
חסידות . שלח אליו תלמיד אחד ר"י בן זכאי לבודקו הלך ומצאו שנמל
שמן ונחננו ע"ג כירים ונטלו מעל הכירים ונחננו לתוך של גריסין אל מה אתה
עושה אל כהן גדול אני ותרומה בטהרה אני אוכל אל כירים זה טמא או
טהור אל וכי יש לנו בתורה על כירים שטמא והלא לא אמרה תורה אלא על
תגור שטמא שנאמר (ויקרא י"א) וכל אשר כתובו יטמא אל כשם שאמרה תורה
על תגור שטמא כך אמרה תורה על כירים שטמא שנאמר (ספ' תגור וכירים
יותן טמאים הם אל אם בן היית נוהג לא אכלת תרומה טהורה מיסך .
ודלא מסיף פסד כיצד

בדבר זה ופקרו בדברי חכמים ומידותם : שומים ורקים . בספר איח
כתב אף דענווקן גדול היה י"ל שלא חס באמת על כבודו רק משום
דקלקלו כל הבבליים ועוד י"ל בלשון נוחא חי' אומר להם דיש הן שאח
משמע לאו כו' עיין ספ' . ולדעתי לא דק בזה כלל לפי' ה"ל מאי קללה
היא זו לכל הבבליים הלא אמר
טרובה היא בבילה מ"ו אמר ר' זירא
הני בבליי ספסאי דאבלי נהמא
בנהמא ולפי' הכי מאי זה דמסיק מה
עשה להם הלל החזירן למוטב ולפי
מ"ס נוחא שלפי שרימה החזיר' הקדוש'
והמטא למילי דר"ה וע"כ פקרו
בדברי חכמים ומידותם ע"כ היטב
מרה לו להלל על זה עד אשר הביב
להם שומים ורקים וכלומר שומים
אחם שאין להם לב לדעת חכמה
ומוסר אריליכ בוו כי הרי טדאי מי
סיס לו מוח בקדקו יראה שאין
לדמות לכלל זה לזה שהרי הקב"ה אינו
לרין כלל למעשי התחתונים ורק
שכל תגמולו להטי' לכדאיזו שלא יאכלו
נהמא דכיטופא ויס לו רב טוב הלפון
שלא יחסר לפולס ורק שעל מה
שאמר ונעשה רטט הוא כל ליטול
שכרו משלם והנה ה' יראה ללבב ע"כ
כל מה שילטער א"ע ביומא
בכדי שינא מכת אל הפועל לעשות רטט יתברך שכרו כפול ומכופל משאיכ האדם שרין
להשתדל בתחבולות שומים להשיג
סעשר ואם ינלא מידו חוזה דבר יחסר לו כדאי חס ימלא לקיפת כוול לא יקנה ביוקר ורקים קרא להם כי עכ"פ הנם שלא היה
להם לב מבין החילוק הגדול שבין הדברים בעבור זה לא היה להם להשיב לו שעות רק לשאל ל אותו על ככה רבינו מה הוא החילוק שבין ד"ת
ומטא אשר אחס דורש לו תמיד לפוס לערא אגרא ובין זה הדבר וזה אשר מסיק על שאני אומר להם לכן האוה וכלומר על שאני רניל לומר
לכם בלימוד התורה ועשיית המצוות לפוס לערא אגרא חס' משיבין לי כך במילי' ור"ה כי כדאי אינו דומה כלל וכאשר בארתי משאיכ חס
היה קאי על מה שאמר להם והלא הראשונים אמרו בשמים היה לו לומר להם על שאני אמרתי להם לשון עבר ולנ"הג בלות ט"ו דברים בן
הא הא אומר לפוס לערא אגרא קשה באחם שהיה לו לומר על שאני אמרתי להם אל"ה דהאמת יורה דרכו כאשר גליתי לך דעתי בספרי ש"ח
בסימן ה"ל שלא היה כונן הגאון בזה רק לחדר התלמידים : מה עשה להם הלל כו' . כלומר שעשה עמכם ויכוח על ככה והראה להם
בראיות ברורות אשר יתנו עדין וילדקו עד אשר הודו לדבריו ועשו תשובה שלימה על מה שפקרו ולא האמינו מקודם בדברי חכמים ומידותם
וזוה דמסיק והחזירן למוטב : שצפה על פני המים . רש"י כסוכה ר"ג שחמכו חס ראשו והסיליהו לחים והכיר בו שהיה רוגח ונעשו בו
עכשוו לסטים כוולא בו : אל על ראמפת אמפוך כו' . על שהנפת גולגולת של אחריים כמים אמפוך הלפוך אחריים עכשוו : ודאמפוך
ישופיני' . עוד יבא יוס וליפו גולגולת של אלו שהרגו ע"כ מרש"י ומרש"א בח"א שם על דאמפת פרש"י והכיר בו שהיה רוגח כו' נראה
שדקדק לפרש כן דאל"כ מנא ידע דעל דאמפת דאימא מוסר עבירה אחרת היה נהרג דע"כ הראשון שנהרג משום עבירה אחרת היה וגם
מדקאמר וסוף מרש"י יוספין ע"כ דידע שזה שנוע כבעל הנולגולת היה לסטים דאל"כ חיתא שזה בעל הנולגולת נהרג ע"י אחר בשוגג
וכדאמרינן בפרק קמח דמכות זה שהרג בשוגג וזה שהרג כמזיד הקב"ה מומנס כשונק אחר עכ"ל ומייתי דבריו אלו ככתן להורוה לט דהן
בקיום המצוות והן בעשיית הצבירות לפי היגעה והטורח הוה קבלת שכרו ועונשו ושפיר מווייק הלשון אף הוא ראה כו' ואפשר דנס על דרך
זה אשר דבריו דלעיל ולגולגולת לפוס לערא אגרא : אף הוא אמר בלשון בבלי' . משום דהכילו מקודם מה שאמר על דאמפת כו' והוא
לשון בבלי לזה אמרו אף הוא אמר עוד ד' דברים נוסף כו' בלשון בבלי' : שם במלכות . עדשיכ אל תהדר לפני מלך . כי
כל השומד כהיכל מלך לרין לשחור עמא בכל דבר ולפי הנישום וכשתלילה יפנוס בחיזה ענין עד כבוד התלך יוכל לבוא לידו רעה וסכנה .
ולפי זה פ"י נגד שמי' שם הסדרה נגד כן פ"י כדק חיים ולכאורה הוא ממש דברי רבו שמציה כשירקין דלעיל אף משום דיכולין
אנו לפרש שם פירושים שונים ועוד דשם הוא כמלהא בלא טעמא והוא משרש טעמא של דבר והוה דמסיק אבד שמי' ועוד דה"ל רניל
לומר אלו ד' דברים ביומא : מבית רימה . שם מקום או שם משפחה : שלח אליו תלמיד אחד . נראה לי דה"ל שהלל שלח אליו
תלמיד אחד מתלמידיו ומשרש בעלמנו מי הוא רבי יוחנן בן זכאי רבי יוחנן בן זכאי תלמיד אחד :
ע"ג כירים . כני להמס אוחס סיהא יתוך וימוס ויהא ראו ליתן לתוך כבשיל של גריסין : לתוך של גריסין . פי' לתוך הכשיל של גריסין
והוא מין קטניות : מה אהה עושה . בכדי לכנס עמו בדברים שאל לו כן : אל כהן גדול אני . משמע דלא ידע ריב"ז שהוא הכהן הגדול
והיינו משום שנעשה כהן גדול על פי ממון וכמבואר ביומא י"ח דבבית שני מי שהיה טהן לתוך ממון היה נעשה כהן גדול וה"ל אפשר נמי שנס
זה נעשה כהן גדול על פי ממון לא ככיר וכן מוכח באמת דאל"כ הא כתיב והכהן הגדול מאמינו ודרשו רז"ל סיהא גדול מאחיזו כטי ככת
בשאר ובתקמה והנה זה לא היה בקי בדיני טומאה וטהרה אף בדברים שמיטקות של בית רבן יודעים וכמבואר לקמן : כירים זה . מכיון
שהשיב לריב"ז כה"ג אנו ותרומה בטהרה אנו אוכל הבין שהוא ע"ה כי אין מדרך חכמים להנהיג ולהתפאר והנה לא ע"ה חסיד אף דעדין
לא הבין דבריו אס השמן של תרומה וסוכר שכירים זה אינו מקבל טומאה או דשמן זה אינו של תרומה וסוכר שכירים מקבלים טומאה וה"ל
ל"י אבל תרומה בטהרה אנו אוכל ואינו מבשל בכירים וע"כ שאל לו כירים זה טמא או טהור : אשר בהוכו ישמא . משום דההטר עשו
לאפות בו כהוכו והיינו שמעמידים הלחם כהוכו סביבות דפניו וגם עשו לכשל כהוכו ממש משאיכ כירים שאינו עשו רק לכשל עליו והיינו
שסופת הקדירה על פי הכירים וע"כ היה סוכר דהכהוכ לא איירי רק כהטר ולא בכירים : תגור וכירים יותן טמאים הם . וח"כ השה
אוחס כשימאה ואולי הוא סגור מה שנאמר תגור וכירים יותן טמאים הם כמלאו בתוך כלי מרס אחר אשר נפל תנכלתס שמה כהוכו וכל אשר
כהוכו ישמא משמע כלי העומדת ליתן כהוכה משאיכ כירים אכל ריב"ז הביא לו רחיה ככונה מדמסיק כהוכו עמאים הם דהוא אף למוחר
אלא דבא לאשמועינן דתגור וכירים שיים לכל עמי טומאה והיינו שהף הכירים מקבלין טומאה חס כשל תנכלתס אל מוט : אל אם כן . גם
זה דברי ריב"ז הם רק שמקודם הציבו על דבריו והראה לו עשיות ואמר כך אמר ליה חס כן כו' : לא אכלת . כלומר אפשר שלא אכלת אבל
לאו דוקא כי אפשר גם כן שאל תרומה טהורה ורק שעל פי הרוז קאמר ויס להקשות הא כהן שאל תרומה עמאה אינו כתיבה אף שהוא
גם כן טמא והוא גמרא טרובה כסנהדרין פ"ג מדכתיב ומתו בו כי יתללו עמי לו שמתללו . ועומדה ואס כן על מה ולמה הביאו זה המעשה
על דלא משמס חכימא קמלא חייב ונראה לי ליישב שדין דמדרבנן אסור עכ"פ בתרומה חס כן חס אבל עבר על דברי רבין וכל השוכר על

בכדי שינא מכת אל הפועל לעשות רטט יתברך שכרו כפול ומכופל משאיכ האדם שרין
להשתדל בתחבולות שומים להשיג
סעשר ואם ינלא מידו חוזה דבר יחסר לו כדאי חס ימלא לקיפת כוול לא יקנה ביוקר ורקים קרא להם כי עכ"פ הנם שלא היה
להם לב מבין החילוק הגדול שבין הדברים בעבור זה לא היה להם להשיב לו שעות רק לשאל ל אותו על ככה רבינו מה הוא החילוק שבין ד"ת
ומטא אשר אחס דורש לו תמיד לפוס לערא אגרא ובין זה הדבר וזה אשר מסיק על שאני אומר להם לכן האוה וכלומר על שאני רניל לומר
לכם בלימוד התורה ועשיית המצוות לפוס לערא אגרא חס' משיבין לי כך במילי' ור"ה כי כדאי אינו דומה כלל וכאשר בארתי משאיכ חס
היה קאי על מה שאמר להם והלא הראשונים אמרו בשמים היה לו לומר להם על שאני אמרתי להם לשון עבר ולנ"הג בלות ט"ו דברים בן
הא הא אומר לפוס לערא אגרא קשה באחם שהיה לו לומר על שאני אמרתי להם אל"ה דהאמת יורה דרכו כאשר גליתי לך דעתי בספרי ש"ח
בסימן ה"ל שלא היה כונן הגאון בזה רק לחדר התלמידים : מה עשה להם הלל כו' . כלומר שעשה עמכם ויכוח על ככה והראה להם
בראיות ברורות אשר יתנו עדין וילדקו עד אשר הודו לדבריו ועשו תשובה שלימה על מה שפקרו ולא האמינו מקודם בדברי חכמים ומידותם
וזוה דמסיק והחזירן למוטב : שצפה על פני המים . רש"י כסוכה ר"ג שחמכו חס ראשו והסיליהו לחים והכיר בו שהיה רוגח ונעשו בו
עכשוו לסטים כוולא בו : אל על ראמפת אמפוך כו' . על שהנפת גולגולת של אחריים כמים אמפוך הלפוך אחריים עכשוו : ודאמפוך
ישופיני' . עוד יבא יוס וליפו גולגולת של אלו שהרגו ע"כ מרש"י ומרש"א בח"א שם על דאמפת פרש"י והכיר בו שהיה רוגח כו' נראה
שדקדק לפרש כן דאל"כ מנא ידע דעל דאמפת דאימא מוסר עבירה אחרת היה נהרג דע"כ הראשון שנהרג משום עבירה אחרת היה וגם
מדקאמר וסוף מרש"י יוספין ע"כ דידע שזה שנוע כבעל הנולגולת היה לסטים דאל"כ חיתא שזה בעל הנולגולת נהרג ע"י אחר בשוגג
וכדאמרינן בפרק קמח דמכות זה שהרג בשוגג וזה שהרג כמזיד הקב"ה מומנס כשונק אחר עכ"ל ומייתי דבריו אלו ככתן להורוה לט דהן
בקיום המצוות והן בעשיית הצבירות לפי היגעה והטורח הוה קבלת שכרו ועונשו ושפיר מווייק הלשון אף הוא ראה כו' ואפשר דנס על דרך
זה אשר דבריו דלעיל ולגולגולת לפוס לערא אגרא : אף הוא אמר בלשון בבלי' . משום דהכילו מקודם מה שאמר על דאמפת כו' והוא
לשון בבלי לזה אמרו אף הוא אמר עוד ד' דברים נוסף כו' בלשון בבלי' : שם במלכות . עדשיכ אל תהדר לפני מלך . כי
כל השומד כהיכל מלך לרין לשחור עמא בכל דבר ולפי הנישום וכשתלילה יפנוס בחיזה ענין עד כבוד התלך יוכל לבוא לידו רעה וסכנה .
ולפי זה פ"י נגד שמי' שם הסדרה נגד כן פ"י כדק חיים ולכאורה הוא ממש דברי רבו שמציה כשירקין דלעיל אף משום דיכולין
אנו לפרש שם פירושים שונים ועוד דשם הוא כמלהא בלא טעמא והוא משרש טעמא של דבר והוה דמסיק אבד שמי' ועוד דה"ל רניל
לומר אלו ד' דברים ביומא : מבית רימה . שם מקום או שם משפחה : שלח אליו תלמיד אחד . נראה לי דה"ל שהלל שלח אליו
תלמיד אחד מתלמידיו ומשרש בעלמנו מי הוא רבי יוחנן בן זכאי רבי יוחנן בן זכאי תלמיד אחד :
ע"ג כירים . כני להמס אוחס סיהא יתוך וימוס ויהא ראו ליתן לתוך כבשיל של גריסין : לתוך של גריסין . פי' לתוך הכשיל של גריסין
והוא מין קטניות : מה אהה עושה . בכדי לכנס עמו בדברים שאל לו כן : אל כהן גדול אני . משמע דלא ידע ריב"ז שהוא הכהן הגדול
והיינו משום שנעשה כהן גדול על פי ממון וכמבואר ביומא י"ח דבבית שני מי שהיה טהן לתוך ממון היה נעשה כהן גדול וה"ל אפשר נמי שנס
זה נעשה כהן גדול על פי ממון לא ככיר וכן מוכח באמת דאל"כ הא כתיב והכהן הגדול מאמינו ודרשו רז"ל סיהא גדול מאחיזו כטי ככת
בשאר ובתקמה והנה זה לא היה בקי בדיני טומאה וטהרה אף בדברים שמיטקות של בית רבן יודעים וכמבואר לקמן : כירים זה . מכיון
שהשיב לריב"ז כה"ג אנו ותרומה בטהרה אנו אוכל הבין שהוא ע"ה כי אין מדרך חכמים להנהיג ולהתפאר והנה לא ע"ה חסיד אף דעדין
לא הבין דבריו אס השמן של תרומה וסוכר שכירים זה אינו מקבל טומאה או דשמן זה אינו של תרומה וסוכר שכירים מקבלים טומאה וה"ל
ל"י אבל תרומה בטהרה אנו אוכל ואינו מבשל בכירים וע"כ שאל לו כירים זה טמא או טהור : אשר בהוכו ישמא . משום דההטר עשו
לאפות בו כהוכו והיינו שמעמידים הלחם כהוכו סביבות דפניו וגם עשו לכשל כהוכו ממש משאיכ כירים שאינו עשו רק לכשל עליו והיינו
שסופת הקדירה על פי הכירים וע"כ היה סוכר דהכהוכ לא איירי רק כהטר ולא בכירים : תגור וכירים יותן טמאים הם . וח"כ השה
אוחס כשימאה ואולי הוא סגור מה שנאמר תגור וכירים יותן טמאים הם כמלאו בתוך כלי מרס אחר אשר נפל תנכלתס שמה כהוכו וכל אשר
כהוכו ישמא משמע כלי העומדת ליתן כהוכה משאיכ כירים אכל ריב"ז הביא לו רחיה ככונה מדמסיק כהוכו עמאים הם דהוא אף למוחר
אלא דבא לאשמועינן דתגור וכירים שיים לכל עמי טומאה והיינו שהף הכירים מקבלין טומאה חס כשל תנכלתס אל מוט : אל אם כן . גם
זה דברי ריב"ז הם רק שמקודם הציבו על דבריו והראה לו עשיות ואמר כך אמר ליה חס כן כו' : לא אכלת . כלומר אפשר שלא אכלת אבל
לאו דוקא כי אפשר גם כן שאל תרומה טהורה ורק שעל פי הרוז קאמר ויס להקשות הא כהן שאל תרומה עמאה אינו כתיבה אף שהוא
גם כן טמא והוא גמרא טרובה כסנהדרין פ"ג מדכתיב ומתו בו כי יתללו עמי לו שמתללו . ועומדה ואס כן על מה ולמה הביאו זה המעשה
על דלא משמס חכימא קמלא חייב ונראה לי ליישב שדין דמדרבנן אסור עכ"פ בתרומה חס כן חס אבל עבר על דברי רבין וכל השוכר על

דברי חכמים חייב מיטה : ואין מוסף עליהן . פי' שאין מוסף עליהם הציון לרקוק אחר ענין של דברים סוף שיטת אהרן הראשונה כי המה
מתוק ולא יעבור ואין השכל מקבלן כבדי שזכור הדברים והוא ע"ד שאלו לבדד לומר : ודאשהמס . וקדק לומר ודאשהמס
לשון התפעל ולא אחר ודאשהמס או ודאשהמס להורות לו שלטוך מוסר וזמו לרפאות אדם שזווק רחיל וכחמה ורק כל דאשהמס מעלמו שלא
לעורך ורק להתפארות ולהראות שיוכל לעשות כל מה שירצה זה אומר וגם דוקא כל דאשהמס בשם המפורש כמואר כחן משלי"ב המשהמס

בשאר שנות הקדושים הגם שזדחי
אכור שלא לטוך ועטש זדחי עכ"פ
יש לו חלק לשלם כחא : אין לו חלק .
וכו דאמר אבד ואיל לי כלמדדאין
לו תקומה חס לא עשה תשובה אבל
חס עשה תשובה זדחי יש לו חלק
לשה"ב וסתמא כפירושו כי אין לך
דבר שמועד כפי תשובה ולמיל
אמרו קטלא חייב כלומר שרואו
לשכש מיטה אבל יש לו חלק לשה"ב
אפי' לא עשה תשובה על זה חס יש לו
רוב זכיות או פג"ם מחלה על מחלה :

הדרן עלך הלל ושמאי

פרק יג שמאי אומר עשה תורתך קבע אומר מעט ועשה חדיבה והוי
מקבל אחל האדם בסבר פנים יפות עשה תורתך קבע
כיצד מלמד שאם שמע אדם דבר מפי חכם בבה"מ אל יעשה אותו עראי אלא
יעשה אותו קבע ופה שלמד אדם יעשה וילמוד לאחדים ויעשו שנאמר (דברים ה')
ולמדתם אותם ושפרתם לעשותם . וכן בעזרא הוא אומר (עזרא א') כי הבין
את לכבו לדרוש את תורת ה' ולעשות ואח"כ וללמוד בישראל חק ומשפט :
אמר מעט ועשה הרבה כיצד מלמד שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה אבל
רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושין ומגין שהצדיקים אומרים מעט
ועושים הרבה שכן מציע באברהם אביתו שאמר למלאכים פת אתם כועדים
עמי היום שנאמר (בראשית י"ח) ואקחה פת לחם ומעדו לבכם אבל באחרונה ראה
מה עשה אברהם אביתו למלאכי השרת שהלך ועשה להם שלשה שורין
ותישע סאין של סולת מגין שעשה להם תשע סאין של סולת שנאמר
(שם) וימרד אברהם האתלה אל שרה ויאמר סדי שלש סאים קמה סולת
שלש סאין במשמען קמה הדי שש סולת הדי תשע ומגין שעשה להם שלשה
שורין . שנאמר (שם) ואל הבקדדן אברהם (ויקח בן בקר רך וטוב) הבקר
אחד בן בקר שנים רך שלשה ויא' וטוב ארבעה וחתן אל הגעד וימרד
לעשות אותו נתן ביד ישמעאל בנו כדי לחנו במצות . אף הקב"ה אמר
מעט ועשה הרבה שנאמר (שם) ויאמר ה' אל אברהם ידוע תדע כי גר ידה
זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר
יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא אחר לו אלא בדלות ונון אבל
באחרונה כשפרע הקב"ה משונאיהן של ישראל לא פרע אלא בשבעים ושתיים
אותיות שנאמר (דברים ד') או הגסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות
באותות

סליק פרק יג

פרק יג שמאי טי בנחמ"ד .
מילתא חב
אורתי קמ"ל שיקבץ אדם ללמוד
בבהמ"ד דוקא כי וי אפשר לבהמ"ד
בלא חידוש ובי סה הוא מקום הקבוע
לחכמים ללמוד ובאשר היחא במצינה
ג' ולקמן כפרק שמונה עשר דח"ל ר"י
לתלמידו וי אפשר לבהמ"ד בלא
חידוש : אל יעשה אותו עראי .
הוא הדבר שאינו אלא לפי שעה או
לפרקים ואיט חתקים לתן מרובה
וקבץ הוא הנכר מהקדים ועמד
חמיד ולפי זה חתא לאשמועינן
שיחזור לשנות את הדבר ששמע כל
ק"ע שיהא שגור בפיו כבדי שלא
ישכח הדבר וכמו שנאמר (דברים ד')
רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן
השכח את כו' ולפי זה קחי האי עשה
תורקך קבץ על התלמיד השומע חפי

החכם שירא' זיהא הדבר ששמע מפיו קבוע בלבו ומה שלומד אדם יעשה . דה"ל מכיון שהומר עשה תורתך קבע ח"כ יעטק אדם כל ימי חייו
רק בלימוד התורה ולא בפעילות המלכות ע"כ מוהירט שלא התדרש הוא העיקר אלא המצד וע"כ לרד"האד' ללמוד בקביעות כבדי לשמור ולעשות
ולזה הביא ר'איה : שנאמר ולסדרתם אותם ושפרתם לעשותם . הרי מפורש שהלמדו מקודם כבדי שהשמו ודעשו : וכן בעזרא הוא
אומר כי הבין טו' . הגם שכבר הביאו ר'איה תפורה מחורה הביאו ח"כ ממכובדים חוה ומצורא נשמע ג"כ שלרד' ללמד גם לאחרים
אחר שלמד בעלמו ועשה ועוד שאלשון כי הבין טו' נשמע ג"כ שלרד' לעשות כן בקביעות ובהכנה לא כעראי שהוא לפי שעה בלא הכנה :
פת אהם כועדים עמי היום . ג"ל דדייק מה שאלמו עמי ולא אללי לרבותא שכל כך אחר מצע שנס הפה לא יסדר כיון עבדו רק אחר
בזמן שאוכל אני בעלמי אזי תסערו עמי ודייקי כן מדכתיב ואקחה פת לחם ומעדו טו' ולא קחו פת לחם טו' וגם בשל העדים דייק כן וכתב
ע"ז ש"ח בשל הביא טלוצ ע"כ וכלומר כן הוא מן הרין אבל הוא עשה הרבה לפנים מקורה הרין ועשה עטרת כפי"ע השורים והסולת שכתב
כחן והוא לא חלל כלל עמהם רק עמד עליהם לשמש כפדש"י על והוא עמד עליהם : ובגין שעשה להם ס' סאים . כמה דסיים פתח :
שלש סאין במשמען . כלומר אי הוה אחר מהרי שלש סאים לטוי ועמי שגות נמי הוי משמע כן שהמהר ותביא שלש סאים קמה לעשות
מהם שגות ומדוסיף עוד ביאור קמת ש"מ שכל לרבות עוד שלש סאים ומדוסיף עוד הוי סולת מרבה עוד שלש סאים חכיון שלא נדע
כמה לרבות מן הסתם סכום המצורא בתחלת הכתוב בא לרבות : ואל הבקר רן אברהם ויקח בן בקר . מדסתח בהבקר וסיים בן בקר
ש"מ ששנים היו ותי' ויקח קחי חלמפלה ואלמטה וכלומר שלקח בקר גס בן בקר : רך שלשה . דלכאורה הוי רך מזוהר חכיון דכתיב בן
בקר משמע שהוא שריון קטן ורך אלא ע"כ לרש"א אפי' שלקח עוד אחד ומלת וטוב לא דריש דלגופא חלמדיך שלקח הסוג והמוכר : ויא
וטוב ארבעה . דריש מהוא"ו של וטוב דהוא מיותר וכל לרבות עוד אחד ובכ"מ פ"ו חיתא אומר ר"י אחר רב בן בעה אחד רך שנים וטוב
שלשה וחיתא חד כדאמרי חייבי רביך וטוב ח"כ לכתוב רך טוב מאי וטוב ש"מ לדרשה חיתא מרי מדושוב לדרשה רך נמי לדרשה כו' ולמה
לי הלחא חסני נמר ר"ח בר רבא כו' להאבילין ג' לשוטת במרדל וחי אפשר לכוון כל דבריהם עם הסוגיא דהבא רק כבדי שלא לעשות
פלגתא רמוקה ל"ל דהת"ק שכתבן הגם שדריש שהיה ג' מהבקר בן בקר רק ע"כ ל"ל שהיו כולם רעים וסיים בנידול כבדי שלא להביל קמא
במשדה (והבקר יכול להיות דקחי על קטן כמו ששור בן יומי נקרא שור מדכתיב שור או כש או עו כי יולר) רק שבגין שני קרא בלישניה
כבדי לאשמועינן שכל לרבות והי"א סברי דחלת' שמרביין מן בן בקר רך וטוב היו שויס קטנים ורבים והיה לכל ח' ממלה"ש ח' כפי"ע והבקר
דמורה ג"כ על ח' כפי"ע הוא היה זקן כבדי שיטעמו ג"כ כשרא דשור זקן וזה האחד היה עבד כולן . ולפי"ז מה שאלמו סם לחם לי הלחא
כו' והחידוש כו' להאבילין ג' לשוטת במרדל יהיה תכוון עם הסוגיא דהבא לבי' הדעות : ויתן אל הנשר . חגב דפי"ו הכתוב ואל הבקר
רן אברהם כו' הביאו ג"כ סוף השפוק ובארו לטו מה דלכאורה קשה דהלא זדחי מלה בו יזהר מכשלתו וח"כ לחם נתן אל הנמר ולא עשה
כעלמו וע"ז משני כדי לחנו במלות וח"כ זה גופא מלה כפי"ע היא ופני מלות עשה : בדלת וקן . הי"ט פ"י רן שאמר לו הקב"ה וגם הגוי
אבר יעבדו דן אנכי וגרתי לי דרשו כן דל"ת ונון מהשם ארזי שיהא מרת מלכות וכב"ד מ"ד ח"י כפי"ע ח"כ דהוי תי' ון רמ"ז לרן שמות
מרוכבים הו"ח"ש : וחילוף לירוף שם של ארבע : שנאמר או הגסה אלהים לבא כו' . שם בדרשה וטוב בדרשה (ויקרא כ"ג) אחר ר' יודן
מלכות לקחת לו גוי מקרב גוי עד ובמוראיו גדולים חתה מילא שבפ"ס ופ"ס אותיות של הקב"ה וחס יתיר לך אדם שבפ"ס וחמשה הם

אמורינו לא חסו גוי שני שמיט מן המצות פ"ב ומראה לי דדרשו בן משני שצ"ח הו' אלו לכאורה מיותר בכחוב דבקיבור הו' ליה למכתב או הנסה הלהים לעשות ככל אשר עשה לכם כו' אלא דתתא לאשמושיק דבאלו שבועים ושתיים אותיות המזכרים כאן והמה רמז' לשם הו' ברוך הוא בחילולו עשלה ע"כ גאלס חכו ומסיק ברבנא שם רבי אבין אמר כשמו גאלן שמו של הקב"ה שבועים ושתיים אותיות ורק שגוי שני איט מן המצות משום דקאי על המצות וצ"כ שם ברבנא שבועים ושתיים אותיות הנה ע"כ שמו הו' אלו' מן ויסע ויבא ויש ע"כ והנה בודאי יס באלו הדברים פודות גדולים

עמוקים וטראים אך שאין לי דיעה בנסתרות : דא לבית - מרהארין כמקוב במקום שיהיה לי לקצר ודאי דזה תהיה לאשמושיק : שקל בסף ונוצר - נראה לי דכן ל"ל ט בודאי סמכו על סוף הפסוק בני וביק מה היא ובלומר מה היא חסובה בין שני הגשים גדולים ועשירים ואחובים כחוט וע"כ לא אטול מתק כלום אום השלומין ורק נחה לך במחנה גמורה : וישקל אברהם לעפרון וגו' : נראה דמפרשי הכתוב הכי אס הכסף אשר דבר בלזני בני חס ומזה הכסף אשר דבר בלזניהם הולך ומבאר כהכוב חוהו דמביק שם ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר כל זה דיבר בלזני בני חס וא"כ אמר הרבה ואפילו משע לא עשה שנטל ממנו שקלים גדולים שהם קנטרין שמהקבלים בשקל בכל מקום ולדעתי זהו הנאמר בכתוב וישן עפרון את אברהם לאמר לי ותי לי דייקא שבה לאשמושיק דמשה"כ לבני חס גילה האמת אשר חסו בדעתו ליקח ממנו ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר : ופניו כבושים בארץ - כלומר ואיש מדבר על לבו של המקבל מהנה לנפש

באותות ובטופתים ובמלרמה ובד הוקה ובורע נטויה ובמראים גדולים - דא למדת כשנפרע משונאיהם של ישראל לא נפרע אלא בשבועים ושתיים אותיות ומצין שהרשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים שכן מצינו בעפרון שאמר לאברהם (בראשית כ"ג) ארץ ארבע מאות שקל כסף (וגטור) אבל באהרונה כששקל לו את הכסף וישמע אברהם לעפרון וישקל אברהם לעפרון ונוצר - והו' מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות כיצד מלמד שאם נתן אדם לחבירו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ מעלה עליו הכתוב כאלו לא נתן לו כלום אבל המקבל את הבירו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם :

פרק יד (א) דורן : זכאי לכך - הגי' זכאין - במקום ראון דק הוא כסובה כ"ד ובב"ב קל"ד וכאמה הלשון ראון לא יהא שפיר דמשמע שלא הו' סודר דשפירק שלא הו' לדיק' כל קשיהו ראון להשרות שכינה וא"כ למה עכבו שלא חסרה השכינה על התלמידים מכיון שהמה הו' ראוי לכך אבל לנוכחיה משמע באמת שהדור הו' רשעין ולא זכאין : (ב) ראוי לעמוד להם חמה כיהושע בן נון - גם זה הגיה מסוכס וב"כ שם והטו"י לא שייך דודאי אף סקטן שכלם ואח"כ ריב"ז היה

הדן עלך שמאי אומר

פרק יד רבי יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי - שמונים תלמידים היו להלל הזקן שלשים מהם ראויים שתשרה שכינה עליהם כמשה רבינו אלא שאין (א) דורן ראויים לכך שלשים מהם (ב) ראויים לעבר שנה ועשרים בינונים גדול שבבלן יונתן בן עוזיאל קמן שבבלם ר' יוחנן בן זכאי אמרו עליו על ריב"ז שלא הגיה מקרא משנה גמרא הלכות ואגדות תוספתות דקרוקי

אותו זרק שניו כטעמים בחרן ומראה לפניו כאלו דואג על המחנה קמחן לו ויש טו"י בספרי הש"ס ופניו וזעפות והיא כיה : מעלה עליו הבתוב - קלרו כאלן כמקום שהיה להם להארין ולה הביאו הכהוב והרע"ב במשנה נשאר מזה וכתב מעלה עליו כאלו לא נתן לו כלום - אך דרתייה במד"ש במשנה יוסף בן יוחנן דמפרש שם הכתוב נתן חסן לו ולא ירע לבכך כמתק לו כי בגלל הדבר הזה דהייט השמחה ושלל ירע לבכך יברכך ה' כי השמחה הוא העיקר ע"כ וכן פ"י בשפר נבחר מחרון פרק ד' - ולפ"ו חמי שפיר משלה עליו הכהוב והוא שאם ירע לבכך ומראה פניו כבושים בקרקע ואיש מדבר על לב המקבל מהנה חו' איטו מכרכאו הקב"ה כי מכלל בן חמה שומע לאו וע"כ הוא משום דמטלה עה"כ ראלו לא נתן לו כלום - עוד תראה שם בספר ר"מ הג"ל ומלת הכתוב מימד העונש הגדול על מי שאינו עובד את השי"ת בשמחה אמר נסה במשנה הורה חסות אשר לא עבדת - את ה' אלקיך בשמחה וגו' ועבדת את הוי"ק וגו' הלה העונש על שלא עבד את השי"ת בשמחה לא על שלא עבדו במחלע כו' עיין שם שהארין ולי נראה לכאור הכתוב כי בגלל הדבר הוא לזון דיבור שמדבר על לבו דברי נחומים ומקבלו בשפ"י עכ"פ קלרו כאלן : מעלה עה"כ כאלו נתן לו כו' - הוא הכתוב בעלמנו אשר הכחיתו כי בגלל הדבר וכאשר בארתי שהוא לזון דבור וכלומר הגם שלא נתן לו כלום רק בגלל הדבר שמדבר על לבו דברי נחומין ומקבלו בשפ"י יברכך ה' וליאנה דייקא בן דאל"כ לא הו' ליה לכתוב רק בגלל זה מואי הדבר הזה ע"כ דרשו בג"ל על דבור לתור יברכאו ה' בג"ל ומכ"ש שאם נתן לו ג"כ כלל ונפש השי"ת שימכרך : בליק פרק י"ג

פ"ד ר' יוחנן כו' שמונים תלמידים - כזר כיאר החבר להכזרי והוא בספר הכזרי מאמר שלישי סימן ס"ה שהיה להלל כמה חלפים תלמידים רק שבמזכרה' סככה אמרו שמונים תלמידים היו לו להלל : במשנה רבינו בפי' קול יהודה לבשר הזארי שם ביאר שהוא על דרך דמיון לבד לענין שריות השכינה בגלל לא לענין מהדגות דבקהה בהם כמשה רבינו - והוא ע"ד אמרו בתורה נב"ה מקרבך נחמין כמוני יקים וגו' שכלי הפק לא כיון כזה השווי נגלל לך שהרי הכתוב טוח ומעיד ולא קם נב"ה עוד כישראל כמשה עכ"ל וכן הוא נבואה בפרקים להרמב"ם בסוף פרק השני ע"ש : דורן ראויין לכך - וכסובה כ"ח ובבב"א כהרא קל"ד חיתא שאין דורן זכאין לכך אבל שמי אלו הלשונות משמעות חמה לזון : ראויים לעבר שנה - וכן ביאור החבר להכזרי שם אך דבסוכה ובב"ב שם הגירסא שלשים מהם ראויים לעמוד להם חמה כיהושע בן נון ובפי' קול יהודה שם האוה שני הנוסחאות למשמע' אחת וחמר כי מעברי השנים כחם יפה על סדכ הזמנים וחוק חזקן נתן להם שלא לשע' את הפקידו' ויקחו מועד המה מיערי' ושיפטו וחיללו להקב"ה נעשד' אלא חלו הקבוצ' על ידה והרי חמה ולבנה בידיה' נטו וכללו יבראו במאמרם שחקים וברוח פיהם כל לבאם וכלל חמה עומדה נשפיהם עכ"ל בקיבור - ולי נראה דאפשר דכאן משבו המעלות ומדות טובות שהיה בתלמידים ההם כשהיו פדיון לומדים אלל הלל רבן ושם בסוכה ובב"ב - משבו מעלתן שהיה חללם אמר שנהפדו ממנו ואחרי שמה הלל הזקן שהיו אז בחשיבות יוחר - ועפ"ו יתורן מה דלכאורה קשה לפי הנוכחה דכאן שלשים מהם ראויים לעבר שנה דמשמע רק שהיו ראויים לזה אבל לא עבדו שנה מעולם ועל מה ולמה חלל מוסר דהלל רבן היה עדיין קיים ואפשר דאלו שלשים דעהן תמיד מסבתם בעיני עיבור שנה כדעת הלל רבן וע"כ היו ראויים לזה ורק שלא היו ראויין להורות כפטי רבן משא"כ אינך עשרים בינונים ואפשר עוד לומר דמה שאמרו ועשרים בינונים פ"י טנחשנים בין השלשים הראשונים ובין השלשים השניים מפני שהיו קטנים משלשים הראשונים והיו גדולים משלשים השניים ולפי זה הקמן שכללה שהוא ריב"ז היה מהשלשים השניים : גמרא - זה הוא הכרת הנאים החרונים שהיו מדקדקים בדברי תנאים הראשונים הסתומין לפרשן וליתן להם טעם וכמו שעשו החמוראים לאחר התנאים שיערשו דברי התנאים שלפניהם וקבצו להם גמרא ואותן דקדוקים שבימי התנאים היה נקראה גמרא רש"י שם רש' לדקדק אחי לא חסבו כאלן מדרש ואפשר דמדרש וגמרא שבימי התנאים הוא דבר אחד וע"כ לא חסבו גמרא מדרש ולטיל רש' פרק ח' לא חסבו גמרא : הלבנה - הלבנה מסיני כנון גוד ולטוד דושפן עקומה שיעורין חיליון ומחילין עבר גטיעות ערבה וניסוך המים רש"י : ואגודה - מדרש' פסוקים כנון הנחומא רבה - רש"בס : הוספהוה - כמו התוספתא שבידינו הכדפסיס אלל האלפסי : דקדוקי תורה - ריבוי אומיות שאלין לדקדק לדרוש בהן רביים ומעומין כנון האורח להוליא את הנשים שדקדקה החורה בלשונה לכחוב חוה יתורה ללמד רש"י : ודקדוקי בפרים - שהוכיפו לדקדק אמר מעשי הכריות ולהחמיר ולעשות סייג ואומים לחורה ונור

וגורו גזירות להרחיק את האדם מן העבירה ודעותיו בנבטרוס ג' הבא לקבל תורה עליו מן מדבר אחר אין מקבלין אותו רבי' אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים רס"י : וכל הסודות של חכמים הייט הנהגות ישנות שאינם מן הדין ורק ע"פ מדת מסודות יתירה : וכל דבר דבר שבהורה - כפי' קול יהודי שם באר שזכה נכלל כל שארי הדברים דתשבו נטובה ובכ"כ שם כמו קלות וחמורות וגזירה שזה והקופות וגמטריות וכו' כי הכל נרמו בתורה בלוחיותי הכתובות בהלכתן או המשמנות בלורה וכו' וכמ"ס הרמב"ן בהקדמתו לפי' ההורה ע"כ : לקיים מה שנאמר - כלומר על אלו נהקיים מה שנאמר במקרא הזה הריטיב"א - והרשב"ם כתב להנחיל להב"י י"ש שלמות וכל כך למה כי אולרותיהם מלאים וכל טוב ד"ת וחכמה עכ"ל - ולי נראה דה"ק זה שלא הניח שום דבר שלא למד הוא לקיים מה שנאמר להנחיל אהבתי י"ש כי למד מאהבה והיה עובד. השם יסבךך בההבה משא"כ בטובד השם מיראה הגם שהוא לומד כתמידות לקיים והגית בו יומם ולילה אינו לומד כל כך דברים ורק שהדברים שלמד הורו עליהם חמיר חלילה כי לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה

היה ראוי ג"כ לעבר שנים מציון שלא הניח דבר קטן ודבר גדול שלא למד כמו שחסיק לקמן : (ג) אומר אם למדת הורה הרבה - כגויה למדת במקום פנים דכן הוא במשנה שסדר רבי וט"י לא עיך כלל : (ד) שברור ולשמעון בן נתנאל קרא לו שרונה במדבר שסחוקת סימיה ולא לעזר ט' ובנ"ר יפה כהוב ולישמעאל בן חנניא קרא לו ערונה במדבר שסחוקת מימיה אשרי תלמיד שרבו מודה לו ומשיך עליו ולא לעזר ט' - הגיה ולשמעון בן נתנאל במקום ולישמעאל בן חנניא וכן הוא במשנה שסדר רבי וכן כאן אמ"כ כשאלו לו כ"א מהלמדיים חזוהו דרך עוכה ואיזוהו דרך רעה משבר' שמעון - ולא רבי ישמעאל - וסחוק מלאן אשרי תלמיד שרבו מודה דהלא לא כמלא עדיין כלל שהעיד עליו כ"ו יזחר מחכירו והגיה

דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וכל המדות של הבמים וכל דבר ודבר שבתורה לא הניח שלא למד לקיים מה שנאמר (סל"ו) להנחיל אורביו יש ואוצרותיהם אמלא - הוא היה אומר (ג) אם עשית תורתך הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נצרת לפי שלא נוצרו הבריות אלא על מנת שיעסקו בתורה וישמרוהי המשה תלמידים היו לו לרבי' לכלן קרא להם שמות לאלעזר בן הורקטס קרא בור סיד שאינו מאבד מיפה קנקן ופותה שמשמרת את ימיה ליהושע בן חנניא קרא לו חוט המשולש לא במרה ינתק וליוסי הבהן קרא לו חסיד (ד)

שברור ולשמעון בן נתנאל קרא לו גרוע במדבר (ג"א ערונה במדבר) שסחוקת מימיה ולא לעזר בן עוך קרא לו גחל שומף ומעין המתגבר שמימיו מתגברים ויוצאים לחוץ לקיים מה שנאמר (שם ה') יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים - הוא היה אומר אם יהיו כל הבמי ישראל בכף מאונים ור"א בן הורקטס בכף שניה מבריע את כלם אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאונים ור"א בן הורקטס אף עטרום ור"א בן עוך בכף שניה מבריע את כלם - אבד להם צאן וראו איזה דרך

אכל אלו שמונים התלמידים היו טובדים השם מאהבה רבה וזהו כבוד התורה ולעמדה וע"כ למד כל כך ואפשר שכלל דבריהם דברי ופיין בח"א מהרש"א שם : אם עשית תורתך הרבה - כלל המעשה והלמוד כי לא המדרש שיקר אלא המעשה ובא להורות עלרך להקדים המעשה להעיון הר"מ אלשקר - ובמשנה שסידר רבי איתא חס למדת תורה הרבה ואולי שפעם אחר הכי ופעם הכי ונראה לי עוד דבמה שאמר חס עשית תורתך הרבה מילתא אנב אורחי' קמ"ל הגם שהיו מעטיו מרובין מחכמתו והיינו שלמד ע"ת לעשות ומטחה מעלה עה"כ כאלו עשה וקיים כל המלות וכאשר מישרים מחזינה עיניך בספרי ב"א בפרק כ"ב אף על פי כן אל תחזיק טובה לעצמך ואפשר לבאר עוד הוא חס עשית בו לבאר בזה דברי רבו שמאי שאמר עשה תורתך קנט דהיינו שמקודם עשה חורתך ואחר כך קנע אוחס לדורי דורות וזהו אשר אמר חס עשית תורתך כלומר שעשה וקיים בעלמו כל מה שלמד מזהיר אותו עוד אל תחזיק טובה לעצמך אלא שמחוייב עוד ללמד לאחרים ויפלו מעינותיו חולה ומשום שהתורה נקראת טוב כדכתיב כי לקח טוב כו' וכתיב טוב לי תורת פיך כו' : לפי שלא נוצרו בו - ואם כן האדם הוא כפועל וכמו שאין הפועל מחזיק טובה לעלמו כשעשה מלאכת בעה"ב כהמונה לפי שלכך שכרו כן האדם אין לו להסתפר על שעשה תורה הרבה כי לכך נולד ומי שכורע טובו אין מחזיקין לו טובה כמו שנתן מהנה הרשב"ן ומה שאמר לפי שלא נולדו הבריות ולא אמר לפי שלא נולד האדם אפשר דמילתא אנב אורחי' קמ"ל בלחוח לשונם להבאור אשר בארתי בפי' אל תחזיק טובה לעצמך שיראה שיפוט מעינותיו מונה ללמד לאחרים וישראל ערבים זה בזה : על מנת - כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שההנה הקב"ה עם מעשי בראשית שאלו אין מקבלין ישראל את התורה יחזור העולם לתוהו וטבו נמלא עכשיו שחובה גדולה מוטלת עליו ולא ביצובה הוא טובה ולפי שלא הניח לו מקרא ט' היה רגיל לומר כן רש"י והרשב"ם : שיעקבו בהורה - כלומר זה עם זה ובכלל עסק התורה הוא גם כן פשיית המלות כי לא המדרש הוא עיקר : ה' חלמידים - ה"ג לריבין אט לבאר כמ"ס החכר להטורי בשמיים הלמידים שהיו להלל הזקן שכתובתים שבתלמודו דיבר עד שקרא להם שמות לבשם ע"ס חכמתן ומעשיהן המזכים : קנקן ופוחה כו' - הוא פירוש על בר סיד שאינו מאבד ספה כי מפני שהקנקן זופה אינו נבלט מהיין אפילו סיפה אחס בתוך דפטה הקנקן ואפשר שבשני אלו השמות נקרא בר סיד ט' לענין מים אשר אינו נבלט מימיו וקנקן זופה לענין יין כך הוא לא היה משבח דבריו לא דבר נחל לא דבר קטן מכל מה שלמד : חוט המשולש כו' - מפני שהיה בקי במקרא ובמשנה וד"א ובהקף בכל אלו לא במהרה הוא חוסא וכן דרשו רז"ל על פסוק זה עוד נראה לי מפני שהיו אביו ואביו אביו גם כן חכמים גדולים ומי שהוא וכו' וכן בט פ"ה שוב אין תורה שספק מורשו וכדאיחא בנ"מ פ"ה קרא לו כן ורש"י נקבלת פ"י באמה כן ועמה אחיה דע והבין טסחה רבי במשנה יהושע בן חנניא אשרי יולדתו דקאי על אביו ואביו ואפשר דפעם קרא לו הכי ופעם הכי והיא היא ורש"י הביא בשם ירושלמי דהאי אשרי יולדתו קאי על אמו דכל הימים שעברתו היחה מחזרת על כל ב"מ ואלוהי בקאי רחמי' על העובר הזה שיהא חכם ע"כ ולי' דהי' טונה כד שמהא התור' מחזרת על אכפניא שלה ואלו ואלו דברי אליהם חיים : חסיד שברור - כלומר הגם שבאותו הדוק היו הרבה ת"ח שהיו ממוקים לחסידים מכל מקום הגדול שבכולן היה ר' יוסי הכהן : ולשמעון בן נתנאל קרא לו גרוע נ"א ערונה במדבר שסחוקת סימ' ולא לעזר ט' - כל"ל וכן הוא בנ"ג : גרוע - לפי הענין הוא הפירה בקרקע ונ"א ערונה והיא היא וכדפי' בערוך ערך גדר שלכך נקרא ערונה שעשין לה עונה כד שחזיק מימ' וטסחה רבי במשנה ר"ש בן נתנאל ירא חטא וכל לבאר דהכל אחד והוא ע"פ מה שראיתי במד"ס בשם הר"י לירמה דפי' כי טבעו ומזגו של ר"ש היה טסה אל החטא ורק שהוא היה מגול שכלו על חמרו וכובש את ילרו מיראתו מן החטא והוא מלד היותו יודע גדול גטח החטא ומשולה ר"ש בן נתנאל מר"י הכהן אע"פ שהיה חסיד אפשר לומר שהיה מזגו וטבעו טסה אל החסידות ואיט דומה מי שכובש איכריו מלד מלחמתו למי שהם כבושים מאליהם עכ"ל וה"כ הייט גמי גרוע במדבר שסחוקת מימ' אשר אמר הבא וכלומר הגם דבמדבר הוא ארך ליה ויבשה ואין מדרך הטבע שיעמרו המים במקומם ורק שיהיו נבלעים וכנסים לעומק הארץ ואעפ"כ מחזקת מימ' והוא דבר חדוש וגמלא כן היה ממש דבר חנוס וגמלא על רשבי' לפי מזגו וטבעו וחמרו שיהא ירא חטא : שסימיו מתגברין - הוא כמו ביאור על מעין המתגבר וכלומר ששלפוליו וחזויו היו שלא כדרך הטבע האטמטי ולזה המשיל אותו למעין המתגבר שאיט כדרך הטבע כי לא ילדק מתגבר והולך רק בנהר לא במעיין ופיין במד"ס באריכות : לקיים מה שנאמר - כלומר על זה נהקיים מה שנאמר בכתוב יפוט מעינותיך חוצה ואפשר דקאי על רבי' שליו נהקיים המקרא הזה מכיון שהיו לו תלמידים הגונים כאלו : אבד השטו - כלומר משמו של רבי' - הר"ע : ור"א בן עוך בבף שניה - לא פליג על ח"ק דלענין בקיאות וזכרון היה ר"א בן הורקטס מכריע ולענין חריפות ובלשול היה ר"א בן עוך מכריע הר"ע ובמ"דש פ"י דמה שאמר חס יהיו כל חכמי ישראל לה כלל חמשה תלמידיו אלו עמהם וה"ק שאף שיהיו כל חכמי ישראל לכד חמשה תלמידיו אלו בכף מאונים ור"א בן הורקטס בכף שניה אף שהוא

שהוא הקטן מאלו התעשה וכדכתיב הרי"ן בן ששון כי כל המאומר מחבירו במשנה היה בו השבח של הראשון ונוסף עליו השבח שנשחצת הוא בו וההשבח לא היה בראשון בשלימות ואשכ"ח היה מכריע את כלם ולכן נשבח אבא שאול לומר תשמו של ריב"ז שבה של ר"א בן עזריה הולך לפרש ור"א בן הורקנוס אף עמהם דאל"כ פשוטא שיכריע את כלם דהא הוא הגדול שבכלם וכבר חמר ריב"ז שאף הקטן שבכלם מכריע את כל חכמי ישראל : צאו וראו ט' - במ"ד בשם הארי"ז דר"ל במדה אחת להיות זה שלם לעולם כי טוב לאדם לאחז במדה אחת לעולם בשלימות ונקל עליו להשיג

ממנה בטובות החשובות כלם מהיות בו כמה מדות ואינו שלם בכל אחת מהם עכ"ל : עין טובה - מסתפק במה שיש לו ואינו מנקה דברים יתירים ואינו מקנא שיש לחבירו יותר ממנו : הר"ע : חבר טוב - שמוכחו כשדוהה אותו פוסה דבר שאינו הגון - הר"ע : יצר טוב ואשה טובה - נראה לי דכל זה הוא בכלל שכן טוב כי הילך טוב שכן בגופו ממש והאשה שוכנת עמו בדירתו ממש והאשה חיל מי ימלא והנה גאמר על אב שבחכמים מלכיס א"י י"א נשיו הטו את לבבו וה"כ מה שאמרו ילד טוב ואשה טובה זה באור על שכן טוב ומפני שהמה מביאים אותו לחיי הטו"ב ולכן רבי בסדר המשנה קלר במקום שהיה לו להאריך מפני שאח באמת בכלל שכן טוב ואפשר שזה הכאור הוא רק דברי ר' נתן מסדר זאת המשנה : נכנס ר"ש ואמר הרואה כו' - נראה לי דכן ל"ל וכמו שאמרו חלל חבירו וגם כיון שאמר להם לאו וראו ממילא ל"ל עכשיו נכנס וגם לקמן הגירסא נכנס ר"ש ואמר הלוה ואינו משלם ורק דברי בסדר המשנה קלר וגרס רק בכל חמר ר' פלוני חומר וגדול התימא שלא הגי' הגאון זה והגי' הט"י במקומה ר"ש חומר הרואה : הרואה אחיהגדל - לופה ומביט במה שמעיד ליהוה ומתוך כך נמלח מחשב הפסד מלוא ענין שכר ושכר עבירה כנגד הפסדה הר"ע : לב טוב לשמים ולב טוב לבריות - כל זה בכלל לב טוב סתם ולכן רבי בסדר המשנה לא גרים חלל לב טוב סתם ואפשר שזה הכאור הוא רק דברי ר"ג מסדר זאת המשנה ובמדרש

דרך טובה שידבק בה האדם כדי שיבנס בה לעולם הבא נכנס ר"א ואמר עין טובה נכנס ר' יהושע ואמר חבר טוב נכנס ר' יוסי ואמר שכן טוב יצר טוב ואשה טובה (נכנס ר"ש ואמר) הרואה את הגולד נכנס ר"א ואמר לב טוב לשמים ולב טוב לבריות אמר להם רואה אני את דברי ר"א בן ערך מדברייכם שבכלל דבריו דברייכם אמר להם צאו וראו איזהו דרך רעה שירחק ממנה האדם כדי שיבנס בה לעולם הבא נכנס ר"א ואמר עין רעה נכנס ר' יהושע ואמר חבר רע נכנס ר' יוסי (ה) ואמר שכן רע ויצר רע ואשה רעה נכנס ר' שואמר הלוה ואינו משלם שהלוה מן האדם כלוה מן הסקס שנאמר (תהלים ל"ז) לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן נכנס ר"א ואמר לב רע (לשמים ולב רע לבריות) א"ל רואה אני את דברי ר"א בן ערך (מדברייכם שבכלל דבריו דברייכם) (י) אשרי תלמיד שרבו מודה לו ומעיד עליו בשמת בנו של ריב"ז נכנסו תלמידיו לנחמו נכנס ר"א וישב לפניו א"ל רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך א"ל אמור א"ל אדה"ר היה לו בן ומת וקבל עליו תנחומין ומנין שקבל עליו תנחומין שנא' (בראשית ה') וירע אדם עוד את אשתו אף אתה קבל תנחומין א"ל לא'די שאני מצמער בעצמי אלא שהזכרת לי צערך של אדה"ר נכנס ר' יהושע ואמר לו (רבי) רצונך אומר דבר אחד לפניך א"ל אמר א"ל איוב היה לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד וקבל עליהם תנחומין אף אתה קבל תנחומין ומנין שקבל איוב תנחומין שנאמר (איוב א') ה' נתן וה' לקח יה שם ה' מבורך א"ל לא'די שאני מצמער בעצמי אלא שהזכרת לי צערך של איוב נכנס ר' יוסי וישב לפניו א"ל רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך א"ל אמר א"ל אהרן היה לו שני בנים גדולים ומתו שניהם ביום אחד וקבל עליהם תנחומין שנאמר (ויקרא ד') וידום אהרן אין שתיקה אלא תנחומין אף אתה קבל תנחומין א"ל לא'די לי שאני מצמער בעצמי אלא שהזכרתני צערך של אהרן נכנס ר"ש וא"ל רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך א"ל אמר א"ל רוד המלך היה לו בן ומת וקבל תנחומין ואף

והגיה זה לקמן בלוח ז' : (ה) ואמר שכן רע ויצר רע ואשה רעה - הגיה כן ולא כט"י עין רע ושכן רע ואשה רעה - א"י שיהיה מתם דבר והטובו וכסדר ממה שביארו על עין טובה ועוד דילך רע אינו נכלל בדברי רבי בסדר המשנה ולטובתו מכוון ג"כ עם דברי רבי כמ"ס בספרי ב"א : (ו) ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כו' - הגיה כן משום דכ"ה בנושנה בסדר רבי : (ז) דבריהם אשרי תלמיד שרבו מודה לו ומעיד עליו - הוסיף ט"י אשרי תלמיד כו' שהיה כתוב כט"י בלוח ז' משום דההם אין לו שייכות כלל כמ"ס שם : והכא שייך שפיר כמ"ס בספרי ב"א ומה דלוימא גם בנושנתו דבריהם כה"ל ע"כ הוא טעות הדפוס ול"ל דברייכם כי הוא מדבר עמהם בטובת וכו' ט"י מדברייכם וכל הענין :

פליק פרק י"ד

בשם הרי"ן לירמא כי מן הלב טובת כל דעות האדם וככלל זה כולם וכוונת לב טוב הוא מדת הסכלנות שצובל אף אם עשו לו רעה ומחרתק מן הכעס ובהיות כי הגניו בכלל כל מדות הטובות ע"כ חמר ריב"ז שבכלל דבריו דברייכם : איזהו דרך רעה - לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע כי מדת החסידות והוא העושה לפניו מעורר הדין היא טובה ופי שאינו חסיד ומעמיד את דבריו על דין תורה אינו רע כן יש למד בכל המדות האלו שההיפוך מהם אינו רע לכן הולך לשאל מהם זה הר"ע : נכנס ר' יוסי ואמר שכן רע ויצר רע ואשה רעה - כן הגיה הגר"ח : הלוה ואינו משלם - הוא ההיפך של הרואה את הגולד שאל לא ישלם לא ימלא מי שילגו ויהא מוטל ברעב הר"ע : ולא חמר סתם מי שאינו רואה את הטלח מסוב דלפעמים יוכל להיות דואר מעלה גדולה כגון האנשים שמקיימים את הפסדה לשם שמים לא לחקות שום סכר ולא מפחד שום עונש אלא לשם מי שאמר ונעשה רעו והייט מחמת אהבת הקב"ה לחוד שזאת היא הפסדה יותר שלימה מר"ש בשם הרי"ן לירמא : שהלוה מן האדם - הוסיף באור זה בדבריו על דרך דליתא במ"ד בשם הרי"מ חלשקר ז"ל דפי' הלוה מן האדם כלוה מן המקום אשר הוא בוחן לבות וכליות כו' עכ"ל וכלומר ואף שיש לו מעות לשלם ונחמת הוא פסיד ורק שמראה א"ש לפני המון עם שהוא עני וא"כ נחמת אינו חושש לזה שלא ילגו עוד לזה קאמר שהלוה מן האדם כלוה מן המקום אשר הוא בוחן לבות וכליות תמיד הוא ליתן את הדין ומדה כנגד מדה סופו שיהיה עני באמת וילתך להלוה ולא ישיג ושיין לעיל בריש פרק שלישי המכריך סמרטוטין על עינו ועל סוקיו ואומר מנו לטומא למוכה שחין זה ושם בספרי ב"א ומכ"כ הכא : לב רע לשמים ולב רע לבריות - ל"ל דכן ל"ל ומו לא ומה שכח בט"י עוד ולב רע למנות חמר ט"י לשמים לרפתי הוא מעות הדפוס חדא דמסתמא מחשב הכא ההיפוך מהרישא אשר חמר בדרך טובה ועוד לב רע למנות כודאי הוא בכלל לב רע לשמים וא"כ הוא מיותר ומשום דכל זה הוא בכלל לב רע סתם ע"כ רבי בסדר המשנה לא הביא חלל לב רע סתם ואפשר דזה הכאור הוא רק מדברי ר' נתן מסדר זאת המשנה : מדברייכם שבכלל דבריו דברייכם - ל"ל דכן ל"ל וכו' מדברייכם כה"ל כודאי הוא טעות דהא ריב"ז כל זה בפניהם כמבאר כאן חמר להם וכמו שהגירסא כנאן ברישא בדרך הטובה וכמו שהוא במשנה בסדר רבי : דברייכם אשרי תלמיד כו' - כן הגיה הגר"ח : ויודה לו ומעיד עליו - נראה דקאי על כל אחד מהתעשה תלמידיו מכיון שאמר להם שבכלל דבריו דברייכם תמילא הודה גם לדבריהם שהאמרים באמת ורק שיותר נראה לו דברי ר"א בן ערך מכיון שטלל כל דבריהם וגם העיר על כל אחד מהם ומנה שבתן וקרא להם שמות על שם שבתן : רבי רצונך אומר - ידוע מה שאמרו ר"ל חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בהתעמה הגם שאינו רבו ומכ"כ הכא בפני רבו ועוד שהיה חלל על בטו ואמרינן במ"ק כ"ח אין המנחמים דשאים לפסוח עד שיפסח האכל תחילה וע"כ נטל רשות : נכנס רבי יהושע ואמר רבי רצונך - נראה לי דכן ל"ל כמו באיך וכו' חמר ט"י רבי והוא טעות הדפוס : בנים גדולים - כלומר חסונים ונכבדים וכמו שדרשו ר"ל בזבחים קט"ו ורס"י בחומש מביאו על הכתוב הוא

אמר דבר זה לאמר בקרובי אקדש דמסה אמר לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית כמזדעזעו של מקום והייתי סבור או כי או כן עכשיו רואה אני שהמה גדולים ממני ומתך : ר"א בן ערך כיון כו' . וזה הטעם שהעיקריות וכו' דכספרי הש"ס ר"א בן עזריה בודאי הוא טעם כי עדיין לא היה בימי ריב"ז כי היה עדיין צריך ורך בשנים בימי ר"ע חלמיד הלמידו וכמבואר בברכות כ"ח שהיה נר חמני כרי בני ג"ס שהעבירו ר"ג מנשיאותו ומיט אורה לגשיא עיין שם : אמר לשמשו . הוא האדם הגדול לשמשו תמיד : פול לפני . כלומר טול כשבילי כליוסיה

פרק טו חשיכה (א) והיה חספא ראשו . הגי' כן משום דכן הוא בשבת ל"א . והכי קא חייף רישו' לא שייך כלל שהוא לבן הוה ומקום אמר לשון עבר ע"ש היה

ואף אתה קבל הנחומין ומנין שקבל דוד הנחומין שנאמר (שמואל ב' י"ב) ויתרם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה אל לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהוכרתני צערו של דוד המלך נכנס ר"א בן ערך כיון שראוהו אמר

המרחץ : לפי שאדם גדול הוא כו' . כל זה הוא דברי ריב"ז שאמר לשמשו וכלומר מכיון שאדם גדול הוא בודאי נחם יתחם אותו כפי טוב ואלו אוכל לעמוד עוד בלעזר וע"כ אלך לבטח להתענג בבית המרחץ ואף דאכל אכור ברחיכה אפשר שהיה טונפו רק להיטע בבית המרחץ וזה מותר ומה שאמר פול לפני כלי ט' דמשמע בנדים אחרים להתליפן ז"ל שלא היו כלים מגוהלים ח"כ שהלך לרחץ בבית המרחץ ומתמה שהיה אשנים וכדמליט בברכות אלל ר"ג קרחן לילה הראשון שמהם אשתו אל' חלמידיו לא להתקט רביט שאכל אסור לרחץ אל' ח"כ כשאר בני אדם חיסגנים אני או אפשר שהיה אמר שכמה ימים משמת בנו או יום שביעי ומקלת היום ככלו ומותר ברחיכה פ"פ הדין וכמבואר בפוסקים ורק שנהגו האידנא פ"פ רמ"א לאמר רחילה כל שלשים גזירה אסו חספורת : נכנס לישב לפניו אמר לו אמשול . משום דשמע דברי ריב"ז מה שאמר לשמשו ע"כ לא היה לריך לטול רשות ממיט לנחם אותו כשאר חביריו ורק שמכיון שנגנס לפתח ביתו מיד ראהו ריב"ז ואמר מה שאמר וזהו אשר דייקו בלשונם לומר כיון שראוהו אמר לשמשו ט' וע"כ אמרו ח"כ עוד הפעם נכנס לישב לפניו ואמר אמשול כו' : כשיצאו מלפניו . קאזי על כל החמשה תלמידים הג"ל וכלומר כשילאו מלפני רבן ריב"ז

לשמשו טול לפני כלי ולך אחרי המרחץ לעמוד בו נכנס וישב לפניו ואמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהפקד אצלו המלך פקדון בבל יום ויום היה בוכה וצועק ואומר אני לוי אימתי יצא מן הפקדון הזה בשלום אף אתה רבי היה לך בן וקרא תורה מקרא נביאים וכתובים משנה הלכות ואגרות ונפטד מן העולם בלא חטא ויש לך לקבל עליך הנחומין בשהזרת פקדונך בשלום אמר ליה ר' אלעזר בני נחמתי בדרך שבני אדם מנחמים כשיצאו מלפניו הוא אמר אלך לדיומסית למקום יפה ומים יפים ונאים והם אמרו נלך ליבנה למקום שתלמידי חכמים מרובים אהבים את התורה . הוא שהלך לדיומסית למקום יפה ומים יפים ונאים נחמעט שמו בתורה הם שהלכו ליבנה למקום שת"ח מרובים אהבים את התורה נתגדל שמם בתורה :

הדרן עלך רבי יוחנן

פרק טו והם אמרו שלשה דברים ר' אלעזר אמר יהי כבוד חבירך חביב עליך בשלך אל תהי נוח לכעוס . שוב יום אחד לפני מיתהך יהי כבוד חבירך חביב עליך בשלך כיצד מלמד שכשם שרואה את כבודו כך יהא אדם רואה את כבוד חבירו וכשם שאין אדם רוצה שיצא שם רע על כבודו כך יהא אדם רוצה שלא להציא שם רע על כבודו של חבירו ד"א יהי כבוד חבירך חביב עליך בשלך כיצד בזמן שיש לו לאדם מאה רבוא ונומלים את כל ממונו אל יפגום את עצמו בשוה פרוטה . ואלתהי נוח לכעוס כיצד מלמד שיהא עניו כהלל הזקן ואל יהי קפדן כשמאי הזקן מה היה עטהנותו של הלל הזקן אמרו מעשה בשני בני אדם שעמדו והברו זה את זה וזה את זה בר' מאות זוז אמרו כל שילך ויקניט את הלל ימול ד' מאות זוז הלך אחד מהם ואותו היום ערב שבת היה עם חשיכה (א) וקא חייף רישו' בא ומפח לו על

ללמוד כפ"ט ולקבוע ישיבות : הוא אמר . הייט ר"א בן ערך : והם אמרו . הייט ד' חביריו : גלך ליבנה . מפני ששם נקטנו הסנהדרין אחר חורבן הבית וכמבואר לעיל בפרק שמונה שהקשה של ריב"ז מאשפטיטם : נחמעט שמו בתורה . הגם שהוא היה הגדול שכולם וכאשר העיד עליו ריב"ז וכאשר מראשית כולו הודעתך בשם הר"י בן עזקן אפילו הכי נחמעט שמו בתורה דלא נזכר ר"א בן ערך בש"ס כי אם במקומות מועטים משא"כ ד' חביריו כל הש"ס מלא מדבריהם : מליק פרק י"ד

פרק טו והם אמרו ג' דברים . כל אחד ואחד מאלו החמשה תלמידים המוזכרים בפרקין דלעיל רש"י : מלמד שבשם . אפשר דהוא ע"ד דר"א ח"כ כי מטבע בני אדם שאיט מחשב בעיניו הכבוד שמכבד אותו חבירו ואם הוא מכבד את חבירו דבר מועט נראה בעיניו כי כבוד גדול טעה לו לכן להרחיק את האדם ממדה רעה כו' אמר יהי כבוד חבירך כו' כלומר הכבוד שמכבד חותך יהי חביב כשלק כלומר להחשיבו ככבוד שאתה מכבד לחבירך שהיא חביבה בעיניך ע"כ וא"כ מה שאמר שכשם שרואה את כבודו הייט הכבוד שהוא מכבד את חבירו ואף שהוא דבר מועט רואה אותו כאלו טעה לו כבוד גדול כך יהא אדם רואה את כבוד חבירו הייט מה שטעה לו חבירו מהכבוד יהא נחשב בעיניו כאלו טעה לו כבוד גדול ומה שבארו בהיפך מדברי ר"א ולא אמרו מלמד שיראה את כבוד חבירו כשם שרואה את כבודו רמזו בזה למה שאמרו איהו מטבד המכבד את הבכרים וא"כ לריך הוא מקודם לכבד את הבכרים כדל' שאח"כ יבגדוהו הבכרים וכן פי' במד"ש שפ"כ אמר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלק מכיון שבחמת הוא סיבה לכבוד עצמו : וכשם שאין אדם כו' . כי מטבע בני אדם שאם חבירו יבזה אותו אוי גס הוא מכזה את חבירו ובחמת-מן הראוי הוא שלא יתום כלל על כבודו ולהיות נכזה בעיניו כמאם לזה אמרו וכשם שאין אדם רואה וכו' וכלומר שבזה המדה יהי כבוד חבירך גדול עליך שלא לזלזל אותו כלל וכל זה נשמע מדברי ר"א אשר אמר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלק ולא אמר חביב לך וכאשר הקש' בחמת-מן הראוי הוא שלא יתום כלל על כבודו אין השכל מחייב שיראה וישמע איך חבירו מולול אותו וישתוק לו ולריך לזה התאמת גדולה בכדי שיהא טובש את ילדו ולסגור פיו אף שהוא עד שכלו ורעתו : אל יפגום א"ע . וכלומר שאף אם יש לו מאה רבוא . ומבקשים ממנו שיפגום ח"ע בשוה פרוטה כמו להפיד שקר על חבירו אפילו רק בשוה פרוטה וכדומה ונחם שלא יטעה בן אוי . נוסלים ממנו כל ממונו ח"ע אפילו בשוה פרוטה האם שיפסיד את כל ממונו ולפ"ז הי"פ יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלק כלומר ככל מחונך ואל הפגום כבוד חבירך בעיני הבכרים ואף כי גדול כח הסבל ולא יאמר אליל את שלי ואח"כ אחזיר לחבירי מה שיפסוד כי הוא מעוות לה וכל להקון עכרי יוליא שם רע על חבירו : שעמדו והברו . כח שממרים את היונים דסנהדרין ופי' שנתעברו רש"י בשבת ל"א : זה את זה הה את זה . הבפל מורה שעל תנאי כך נחמנו שחם יקניטו יטול ד' מאות זוז ובאם לאו אזי לא די שלא יטול ד' מאות זוז וטרחתו ללא יופיל אלא שגם יתן מניסו ד' מאות זוז לשכנדו וכאשר ביאר המה"רש"א נח"א כשכפ שם בדברי הלל ואביא לך לטוט השבור לקמן : יטול ד' מאות זוז . וכלומר שלא היה חסר רק ליטול כי כבר היו מונחים המצות במקום מיוחד כחופת שאין בו אסמכתא וכמבואר בפוסקים וכן פי' בכפר א"ח רק דקלרו נכאן במקום אשר היה להם להאריך ולומר ובאם אשר לא יוכל להקניטו אזי יתן ד' מאות זוז ואפשר משום דלענין אם יקניטו יטול ד' מאות זוז הים יכול לעשות גם ע"י שליח ואף אם שטמו היה מקניטו יטול ד' מאות זוז משא"כ אם שטמו לא יוכל להקניטו עדין פטור הוא מלייתן ד' מאות זוז עד שילך בעלמנו ולא יוכל

הי' וכן ככל המעשה : (ב) שאלה אני צריך לשאול . מוחק
 תי' זו דלא שיך כלל ותשמע שכבר ידוע לו או שרואה
 שאלה מתחר כיוצא בה ואומר זו גם חני לריך לשאל וכן
 בשבת קמ"ט ליתא תי' זו : (ג) מפני מה ראשיהם של בבליים
 ארוכים א"ל בני שאלה גדולה שאלה
 מפני שאין להם חיות פקחות כו' .
 עד תי' . סגלגלים הלך והמתין כו'
 מד תי' . מה אהה צריך א"ל שאלה
 אני צריך לשאול א"ל אמור א"ל ספני
 מה עיניהם של תרמודים טרוטות
 א"ל מפני שדרין כו' עד תי' מה אתה
 צריך לשאול א"ל שאלה אני צריך
 לשאול א"ל אמור א"ל ספני מה
 רגליהם של אפרקיים רחבות א"ל
 ספני שהן יושבין כו' עד תי' רחבות
 הלך והמתין שעה אחת וחזר ונפח
 לו על הדלה . אמר היכן הלל היכן
 הלל נתעמף ויצא לקראתו א"ל מה
 אתה צריך לשאול א"ל שאלה אני
 צריך לשאול א"ל אמור נתעמף וישב
 לפניו א"ל מה אתה צריך א"ל כך
 נשיאים משיבין אל ירבו כמותך
 בישראל א"ל ספני מה א"ל אברה
 מפני ד' מאות וזו א"ל הוי זהיר
 ברוחך כדאי הוא הלל ס' . והא לך
 הני' שאלה הני' א"ל מ"מ עיניהם
 של תרמודים מרוטות מפני כו' הלך
 והמתין כו' עד מה אתה צריך א"ל
 הלכה אני צריך לשאול א"ל אמור א"ל
 מ"מ רגליהם של אפרקיים רחבות
 א"ל מפני כו' עד לפיכך רגליהם
 רחבות הלך והמתין כו' עד א"ל מה
 אתה צריך לשאול א"ל הלכה אני צריך
 לשאול א"ל אמור נתעמף וישב לפניו
 א"ל מה אתה צריך א"ל כך נשיאים
 משיבין אל ירבו כמותך בישראל א"ל

יכול להקניטו וזוה מדוייק שער אשר אמרו כל שיך ויקניט כו' :
 עם חשיבה . כלומר קרוב למשיכה וזהו רלוטו להקניטו כו' מפני
 שהזמן נדמה להבין איך בעת האלה לטריי שבה כמו לחץ חת
 ראשו לכבוד שבה והוא נח לכעלו מזה על פי אלו הדברים ושאלה
 בעלמא אשר אין הזמן נדמה לשאלן
 בעת האלה : בא ונפח . פי'
 שהיה מכה על הדלת בעפחו וכן כו'
 הד"ל ככדי שלא יכנס פתאום לבית
 חבירו וגם אפשר היה הדלת סגור
 מכפנים מחמת נשינות מפני שהיה
 חוסף ראשו בחותו שעה : אמר היכן
 הלל . כלומר לא לדעתו היכן הלל
 שהני לריך לו מאד וגם כוה רלה
 להקניטו כי היה לו לומר היכן רבינו
 ומה גם אשר חסור לקרות לרבו
 בכמו וכאשר מבוחר בשנהדר"י ס'
 וכן פסקו הכוסקים והלל היה נשית
 בישראל ואפשר דוה גאמה כוונת
 רש"י בשבט ל"א דהתם הגירסא פי
 כהן הלל ופרש"י כלום כהן הלל ולסון
 גנאי לנשיא ישראל ע"כ : שאלה זו
 כו' . וכלומר אל ימר לאדוני על אשר
 בחמי בעת האלה כי שאלה זו אני
 צריך לשאול וכאלו אמר ששאלה זו
 היא מוכרחה לשאול אותה בעת
 האלה משום דבר נעשו מה עוב
 ושהיא נעטינה שבת ולריך לו היקף
 ומיד וגם הוא דבר קטן מאד שלא
 ילמדך כוה פנאי ומה יוכל אח"כ
 לחזור למלאכתו מלאכת הקודש
 לכבוד שבת וכל זה רמו לו בחי'
 שאלה זו אצל כוונתו היה . חתו
 להקניטו ככל זה כאשר ישמע אח"כ
 שאלהו : מפני מה ראשיהם של
 בבליים ארוכים . זהו השאלה
 הראשונה בשבת קמ"ט וכן הוא בנה"ג
 וכן השכל מחייב לשאול מראשו של אדם עד רגליו וע"כ העמודי גם
 בפנים כן . ודע דכשבה שם הגירסא מפני מה ראשיהם של בבליים
 סגלגלות וע"כ ברש"י ולדעתו לריכיהם אנו להני' שם ארוטות צנוקים
 ח' סגלגלות כמו כהן וכן נראה מנה"ג כהן שגם דעתו להני' בשבת
 שם כמו כהן : א"ל בני שאלה גדולה שאלה לפי כו' . גם בנתי היה
 נחוב על שאלה זאת שהשיב לו כך ובחיך לא היה כהוב כן הבחתי
 בפערי ש"א : תורה . הולדה נקראת ח' כמ"ס כי לא נשיא סגלגלות
 בעבריות כי חיות הגם ואפשר דקאי על המילדת דחרטום של חיותא :
 סגלגלות אוחם על איברים כו' כלומר שהמילד' מקבלת רק הולד מרחם
 האשה ומורסת אותו היקף לידי עבדים וכפתחה לגדל אותם והם

תכועס

אינם עומים לב להביט על איבריו של הולד ולשפף את ראשו ולכך ראשיהם ארוטות ומגדלות את הולד בעריסה
 ומשפפות את ראשו לפיכך ראשיהם סגלגלות פי' עגולות כפירש"י בשבת : המהן שעה אחת . לאו דוקא שעה זמנית אלא שעה מועטת
 ורק ככדי שיחזור הלל למלאכתו ואח"כ חזר ועפח לו על הדלה ככדי להקניטו : אמר היכן הלל . הגם שכבר ידע שהוא סג' לא קרא
 אותו רבינו עשה הכל בכיון ככדי להקניטו : א"ל הלכה אני צריך לשאול . כל"ל לדעתו כי קן הוא הגירסא בני' בשאלה בני' וכל זה
 היה ככדי להקניטו כי לשון הלכה משמע איזה דין קן כדתי איסור וביהר קן כדתי עומתה וסברה קן כדתי מונות וכלומר לא שאל לו רק
 דברים בעלמא : תרמודים . תומה אחת נקראת קן ומפני שרכים בין המולות סינה הקב"ה שלא יהא מדק של עיניהם ארוך כשלנו ויכנס
 בו החול וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יטעו כנשי המים ורבותינו מפרשים שדרים בין כנשי המים והולכים יחפים ומתפשטים
 רגליהם לפי שהמנעול דוחק את הרגל ומעמידו על דפוס שלו . רש"י קמ"ט : בני שאלה גדולה שאלה . כל"ל כי קן הוא בשבת שם וכלומר
 שאין זה הלכה רק שאלה והלל דן אותו לקף זכות אולי לא ידע האיש שהוא החילוק שבין הלכה לשאלה ובכדי שלא לביישו אמר שאלה
 גדולה שאלה ולקתן אחר לך עוד כוה : מה אתה צריך לשאול . כל"ל כהן כי קן הוא בני' בשאלה השלישית וכאן הוסיף לו ה' לשאול
 משא"כ בשאלות הראשונות ובכדי שישים האיש אל לבו לומר שאלה אני צריך לשאול ולא הלכה ובכדי שלא להוטיה דבר שקר מפיו והגם שכבר
 רמו לו על זה באמרו שאלה גדולה שאלה הוסיף לו ציבור עוד הפעם מקודה שישאל בכדי שיהא זכיר מלהוטיה עוד הפעם דבר שקר מפיו
 ואעפ"כ השיב לו ואמר הלכה אני צריך לשאול וכן ל"ל כי קן הוא בני' בשאלה השלישית וכל כוונתו היה רק ככדי להקניטו והנה הבין הלל
 שפסח כן בכיון ורק שאעפ"כ השיב לו דרך כבוד וחובה ואמר לו בני שאלה גדולה שאלה וכלומר שבחמת הוא רק שאלה ולא הלכה ומפני שלא
 רצה לביישו אמר שאלה גדולה שאלה וכן אמר לו דרך רמו פעמים ושלא עש נכד : א"ל הלכות רבות אני כו' . קן ל"ל לדעתו כהן וכה"ג
 הוא בשבת קמ"ט והנה הגם שכבר רמו לו שלש פעמים בכדי שלא להוטיה דבר שקר מפיו אעפ"כ אמר לו הלכות רבות יש לי לשאול והגם שלא
 שאל לו עוד כלום כי כל מגמתו היקף רק ככדי להקניטו : נתעמף וישב לפניו . כלומר דרך קצת לזמן מרובה והמד והשבו בקדש ימים רבים
 ומכיון שלא יח' לו עוד פנאי לחזור למלאכתו לכבוד שבת שהרי היה קרוב למשיכה והוא אמר הלכות רבות פי' משא"כ בראשונים לא נאמר

סמוך עלי פרשיי אפיך לי כגון הפרק לאו עלי דידו קא סמנית מנין אתה יודע שזה חליף וזה צ"ה אלא שלמדתיך וסמנית עלי דע"פ נמי סמוך על דברי פכ"ל רש"י ומכרס"ח בח"א יומא קמא ס' דהא ודאי יס טעם לסדר האותיות מחליף עד הי"ו כגון לענין מהפך ולשאר דברים וע"כ אמר לי לחמול לא חמרת בדר האותיות כך ואל"כ לא ידעתי איזה הסדר הוא עיקר ואל"כ כיון דצ"כ עלי דדי הכתב להודיע לך איזה עיקר הסדר דע"פ נמי ט' פכ"ל - וכמו כפס"ח של פרשיי כגון הפרק תמוה מה היא חכמתו של הלל בזה ט' פ"ס שהאריך וע"כ הוא מפרש לא כרש"י אלא כמו שמבואר

כאן - ולי נראה דרש"י ודאי כיון ע"ד שמבואר באיזהו ראייה שרש"י בעלמו כתב דר"ה לאו עלי דדי קא הכתב ויל מנין אתה יודע שזה חליף וזה צ"ה ט' ומה שכתב רש"י כגון הפרק הי"ס ששל אות ח' שאמר לו לחמול אמר לו היום שהוא ח' ועל אות ב' אמר לו היום שהוא חות שי"ן או שאמר לו על חליף שהוא צ"ה ועל כ"ה שהוא גימ'ל וזה כמו רש"י נתיי' כגון וכל דברי הסוגיא דהתם אפשר לכין עם הסוגיא דהכא פ"פ מ"ס - אך דברי הפירוש"א אי אפשר לכין עדיו ועל כרחק שנעלם מטינו הסוגיא דהכא : א"ל אין בהן בישראל - כ"ל דאמר בדרך כ"ס והכי קאמר לי גס ישראל שאינו מורע אהבן איט רשאי לשמש בכהונה ואפי' בכהן פשוט כ"ס גר הקל וגם אם היו ישראל כשרים לשמש בכהונה ובי און לו כהנים גדולים כו' וכלומר מיוחדים ומשוכים שהמה נ"כ בני כהנים מורע אהבן : א"ל שב ואומר לך - כלומר החתן והתעבב אלני עד שאומר לך ודלעיל ובגס דכשכתב סס איתא בל לפני הלל גיירי' כבר מרששים כוחם הודעתין דלאו דוקא שגיירי' מיד רק אחר הויכוח ודלעיל והאמת אמרו שס וכן מלאחי בחמת כחיה מהר"שאל כהן בזה המעשה דהקשה בזה הא און מקבלין משם שולחן מלכים ולא משם איות ולא עדיף זה שנייר עלמו משום כהונה שילבוש בגדי כבוד ומשני שנאמת לא גיירי' עד לבתר הכי שידע דזר אסור בכהונה ומה שאמר דגיירי' לאו דוקא אלא שקיבל לגייר ומהקן שלא לשמה בל לשמה ע"כ תוכן דבריו : אלה

הבנות ושמע תינוק שקורא (שמות כ"א) אלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפור ומעיל בא לפני שמאי א"ל רבי כל הבור הוא למי אמר לכהן גדול שעומד ומשמש על גבי המזבח א"ל גיירני על מנת שתשימני כהן גדול א"ל אין כהן בישראל ואין לנו כהנים גדולים שיעמרו וישתמשו בכהונה גדולה אלא גר הקל שלא בא אלא במקלו ובתרמילו ויבוא וישמש בכהונה גדולה נער בו והוציאו בנייפה בא להלל א"ל רבי גיירני על מנת שתשימני כהן גדול שאעמוד ואשמש על גבי המזבח א"ל שב ואומר לך דבר אחד - מי שמבקש להקביל פני מלך בשדודים לא רין הוא שילמדו און יכנס ואך יצא א"ל הן אתה שמבקש להקביל פני מלך מלכי המלכים הקב"ה לא רין הוא שתלמוד און תכנס לבית קדשי הקדשים און תטיב את הנרות און תקרב לגבי המזבח און תערוך את השולחן און תסדר את המערכה א"ל הטוב בעיניך עשה - כתב לו תהלה אלה בית ולמדו תורת כהנים והיה לומר והולך עד שהגיע (בסדר א') והור הקרב יומת נשא אותו הגר ק"ו בעצמו ואמר מה אם ישראל שנקראו בגים למקום - ועליהם אמרה תורה (שמות י"ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אעפ"כ הזהיר עליהם הכתוב והור הקרב יומת'אני גר הקל לא באתי אלא בתרמילי עאכ"ב - מיד נתפיים אותו גר מאליו בא לו אצל הלל הזקן א"ל כל הברכות של תורה ינחו על ראשך שאם היית בשמאי הזקן (ה) לא באתי להקהל בישראל קפרנותו של שמאי הזקן בקש לאברני מן העולם הזה ומן העולם הבא ענתונתך הביאני לחיי העולם הזה והבא - אמרו לאותו הגר נולדו שני בגים לאחד קרא הלל ולאחד קרא גמליאל והיו קוראין אותם גרים של הלל - שוב יום אחד לפני מיתתך - שאלו תלמידיו את ר"א - וכי אדם יודע באיזה יום ימות שיעשה תשובה א"ל כל שכן שיעשה תשובה היום שסא ימות למחר ישוב למחר שמא ימות למחרתו ונמצאו כל ימיו בתשובה - ר' יוסי בן יהודה אומר משום ר' יהודה בר אלעאי שאמר משום ר' אלעאי אביו שאמר משום ר"א (ו) הגדול שוב יום אחד לפני מיתתך והיו מתחבסם כנגד ארון של חכמים והיו זהיר בגחלתן שלא תכזה שנשיבתן נשיבת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב אף כל דבריהם כגחלי אש :

כח"א מהרש"א שבשבת טס : (ה) לא באתי בישראל - מוחק ת"י להקבל דהוא מיותר לכתורה ומה גס דברי הוא במחלוקת שטי' אם קהל גרים איקרי קהל קדושין ע"ג : (ו) הגדול והוי כתיבם כנגד כו' - מוחק ט"ו שוב יום אחד לפני מיתתך דהלא כבר נאמר זה כסס ר"ל ומה הוסיף רבי אלעאי בזה וע"כ מוחק הול"ו מתי' והו כו' :

סליק פרק מו

הדרן עלך והם אמרו

בית ולמדו - כלומר שלמדו כל האותיות של האלפא ביתא ועד שהיה יכול לקרות התיבות כהלכתן וכל האותיות נקראו על שם חליף בית : ולמדו תורת כהנים והיה לומר כו' - הוי ת"י ולמדו קאי חלמלמלה וחלמלמלה והייט שלמדו כל האלפא ביתא ככ"ל וגם למדו תורת כהנים מנין שהיה יכול לקרות התיבות וכאשר כבר מרששים כוחם הודעתין כספרי צ"ח לפרק שני שבשבת חליין עם חינוך ללמדו מקרא מחליין משפר ויקרא והוא הקרא תורת כהנים : והיה לומר הולך - כלומר שיהיה למד והולך כל ההורה גס שארי שפרים כמו שפר ברששים שמות והו דחסיק שאמר אותו הגר מה אם ישראל שנקראו בגים למקום ועליהם אמרה תורה ואהם הויולי חמלכת כהנים וגוי קדוש כו' דהוא בשמות י"ט ושנקראו בגים למקום הוא סס ד' בני כבורי ישראל : לא פאת להקהל בישראל - לכאורה ת"י להקבל מיותר וכל משום דבאמת פלוגתא דתנאי הוא בקדושין ע"ג אם קהל גרים איקרי קהל והנה כודאי ננחי הוא להם שלא יקראו קהל ה' ואפשר שמשם מהלל דסובר שקהל גרים איקרי קהל ושמי' סובר דלא איקרי קהל וע"כ דייק לומר לא באתי להקהל בישראל : הביאני לחיי העוה"ז והבא - כי אלל התורה נאמר כי היה הויך ואורך ימך ונאמר אורך ימים כימיה בשחלה עשר וכבוד - ודרשו רז"ל למיימינים בה אורך ימים וכ"ס עשר וכבוד וא"כ הויך עוה"ז גדול מזה וצד כמות כחוכים נהירו על אהבה הגר : שסוס ר"א הגדול שוב כו' - כלומר רבי אלעאי אמר שאלו הן השלשה דברים שאמר ר"א הגדול ולא באשר מסודר בחמלת פרקין ה' הוא מה שאמר שוב יום אחד לפני מיתתך והוא ע"ד שאמר ר' חנינה בן דובא פרק שלישי מחכמה כל שיראת חטאו קודם לחכמתו חכמתו מהקיימה כי משני שהוא ירא משא עושה תשובה בכל יום כי זה כודאי הויך לדיק בארן אשר יעשה שוב ולא יחטא ושמא ימות לומר כי אין אדם יודע באיזה יום ימות ומשני שהוהיר להקדים יראה חטאו לחכמתו הוסיף להוהיר על דבר השני והוא מה שאמר והוי מחמסם כנגד ארון של חכמים וכלומר שיראה לחדש חדושים בתורה על לך האמת והוא על דרך שראיתי במד"ס שכתב כהיום כי התורה משולה לאש וכמו שנאמר הלא כה דברי כאש ונזמר וכל העוסק בתורה הוא משם מחמסם כל גושו כמו המחמסם באש וכל אדם חייב להחמסם ולחדש בתורה חדושים אמנם לריך שלא יהיה מה שיחדש הסוך סדרת רז"ל ולכן אמר והוי מחמסם כנגד ארון של חכמים וכלומר שיראה למדש חדושים בתורה על לך האמת והייט שהיו מחושים החדושים - ס"ך עם הדרשות של רז"ל שדרשו בתורה ואלו הדרשות נקראו ארון של חכמים לפי שנמשלים לאור ולאש עכ"ל בקיטור ואם יקדים יראה חטאו לחכמתו וכאשר בארנו בכטויה דבריו שוב יום אחד לפני מיתתך ואח"כ יחדש חדושים חמישיים בתורה יבא חכמתו מהקיימה ומשני שלא המדרש הוא השיקר אלא המעשה אשר יעשה אותה האדם וחי כהם והיינו שימשע לרברי חכמים ולא ישה ימין ושחלל מכל דבריהם ואף תן סיגייהם לזה הוסיף להוהיר על דבר השלישי והוא מה שאמר ואי זהיר עמלתן שלא תסוה ומשום דהדרשות של החכמים נקראים ארון של חכמים כניל בשם מד"ס ח"כ סיגייהם ושאר דבריהם המה כגמלי אש ואם יעטר עליהם עטם יענש והו שהוסיף ביאור ועצם לדבריו שגייתן נשיבתן שועל ושקילתן כו' ופרשיי במענה שטי' שועל וקוס ועקומות וקסה גשיבתן משאר נשיבות וטקרב מעיל ארס מן העוקן : אף כל דבריהם כגחלי אש - וכלומר מלבד

מה שיטתו על יום הוסיף חטא על פשע בזה שיעבור אף על קלות שבקלים מגדרי הנמים כי המה דומים ממש לגמלי אש ואלה לא יוספו להשתמש בהם כדוח פיו לעבוד בהם כחמירות כדלי להרבות התורה ולשמור ההלכה אזי נעשו כחללים עוממות עד אשר הולכים וכבדים לגמרי והוא על דרך הכתוב אם תשובני יום יומים אשובך ועל דרך שאמרו ועבירה נורמה עבירה שבער מטה וכו' ולמען על מה שחברו כדלן ולחשתן לחיבת שרף התבאר במנהג שסדר רבי : בליק פרק טו

פרק טו ר"י איבר בו שיטתו שארם רואה בו . כנה על עין הרע פ"י המפרשים שהוא המקנה בחכמו וחומ' ממוט ופרנסתו של חבירו ומחמת זה כל ימיו היה בלעז ויגוף כל הטוב אשר היטיב לו לחבירו וכדמה לו כאלו נבלל ממש וכל מנמתו ודלוט שיהבטל מחבירו פרנסתו והנה ידוע שהפרנסה הוא חייו של אדם ע"כ מדה נגד מדה ימות הוא בלא שח ולקיימתה האדם ממדה מנוגה כזו ולזה עלה עובדי קמ"ל שכשם שאדם רואה את חבירו ובר וכלומר אף אם יש לאדם פרנסה הרבה יורה חכמי סיפוקו או טרואו הוא מקבל כפ"י ופחת בו כך יהא רואה את חבירו של חבירו כלומר פרנסתו של חבירו והייט לשמות בצונת חבירו וכן להיפוך ה"ו שאם אין לאדם פרנסה כדלי סיפוקו אזי הוא מלעז ומיגר לו על ככה כן ח"ו אם אין פרנסה לחבירו כדי סיפוקו אזי יגר לו על ככה ויראה להסתדל בכל יכולתו לעמוד לימין לרקו ולעזור לו בכל מה דאפשר כאשר הוא מסתדל לעלמו : על אשתו ובניו . כי יש מנהג בעלי עין הרע אשר מקנאין ג"כ לאשתו ובניו של חבירו ומחמת זה מליחין עם רע עליהם : במשנתו של חבירו . כלומר שמילד לו על ככה ולכו דוח עליו על מה שחבירו למדן שפלט ממש ורואה הוא שיפסד לימדו לכן מדה נמדה יתקלרו חייו כי בתורה נאמר כי היה חייך ואורך ימך ולא אמרו קבלה כופרים תרבה הכמה רק בהוסיף המקנה לחבירו על מה שהוא גדול ממנו במחמה וע"כ גם הוא יצא בלמדו המיד כדלי פנים הוא יהיה כן מחלי"כ אם כל מנמתו שחבירו יפסד לימדו או אשכח דהכח איירי שמה הוא במחמה לימדו עם חבירו והעפ"כ עינו לרה במשנתו של חבירו מפני שהוא רואה לעלות בסולם מולד הרלה וראשו מעט השמיעה לאמר אני חלונך : נתקצרו חייו ונפטר והלך לו : לכחורה ה"ו ונפטר והלך לו תיפטר הוא ואין לו בלוד . ונראה לי משום דה"ס הוא אחד מהדברים שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז והקדן קיימת לו לעוה"ב ובמחמה לקמן בפרק ח"ט ובבבלי פרק קמ"א דקדושין ילפינן זה מדכתיב כי היה חייך ואורך ימך ופירש"י חייך בעוה"ז ונראה לי לבאר חייך בעוה"ז היינו שיש לו עוסק וכבוד וכמו שדרשו רז"ל על הכתוב אורך ימים בימינו ופשיטא שער וכבוד . ולפ"ז ה"ס כדלן נהקלרו חייו הייט במחמה פרנסתו ולא היה לו במה להחיות את נפשו וגמולת שהוא מצוה כי מחמת המסכן בזוי ונפטר ממקומו והלך לו לחקוק אחר כדלי להטות במה להחיות את נפשו גם יש לפרש כפשוטו נהקלרו חייו הייט הפרנסה של ולא היה לו במה להחיות את נפשו ונפטר מהעוה"ז קודם זמנו והלך לבית עולמו לידן צדיקים שער זה ובמחמה זה השמיעין כמה לריך האדם להתרחק ממדה מנוגה כזו : ששני אמו . כלומר שנגעזר ללאה ממצי אמו ובפירש"י על כי יגר לב האדם רע משוררו (בראשית ח') ובתיב לפתח חטאה רובן עם ד' והיינו ג"כ משנעזר ללאה ממצי אמו ונפתח רחמה אזי חטאה הוא ה"ל יגר רובן עליו ונעשה מלך עליו וע"כ נקרא מלך זקן וכביל בקבלת ד' וע"כ בפירש"י : ובא עשו והתחיל . כלומר שכה עמו רק בהתחלה ומכיון שאין מחמה בידו אזי הורגל נעשה טבע ומשכו לעשות עוד כן מחלן ולהכח ומה הפעם הוסיף עלמה במסלי כ"כ חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי חקן לא יסור ממנה : מחלל שבחוח . נראה לי משום דהשליטה דברים החמורים כל כך עד שיהרג ואל יעבור עליהם כן הנה פנח"ז ג"כ וע"ד וכנה ילה"ר של פנח"ז כבר חלף והלך לו ואינו בשלש חמיות נביאים ונביאים ביזמא כ"ט באריות אף כחילל שנת חמירא ליה כעצמ"ז ובדל"הא בחולין ה' מכה ולא טלכס בו' חן מן המומר ומכך את היין ומחלל שפנות צפרה"ס בו' ע"כ בפירש"י והאי חנה חמירא בו' קמ"ל הכח דנס לאלו השליטה החמורים מכל העבירות הוא חסיה אוחו : התחילו בהענין לו . כלומר להאדם ומפני שברטט לשמוע ללי"ט ורק כי כל ההחלטות קשות ומפני שיהיה סכמתו מלך הוא משח לידתו וסדיון לא הורגל בדרך הטיב משח"כ כשהולך לדבר עבירה הטיבו אשר דיברו עם סהם כל אבריו נשמעין לו ולא אמרו התחילו כל אבריו לשמוע והוא מפני שכבר הורגלו בזה הדרך ושונים בשלמם במהירות ואף בפעם הראשון מכיון שבה עמו ההחילו כל אבריו נשמעין לו הוא ג"כ מפני שדיון לא הורגלו בדרך הטוב : סביב הסורים בו' . והסמך של ח' הסורים רפה והרי הוא כש האסורי' באל"ף . רש"י בקבלה ומשום דלפי האמת לו ראוי המלכה והממשלה כי הוא האלוהי הנאמן להאדם ומן הדיון ראוי לסמוך עליו ורק שאין נשמעין לדבריו בהתלה כפי עוב דהי הוא כמו חטופ בבית האסורים עד ירחיב ה' את גבולו ואלו נדון בחמיונה יח' והוא מלך באמת וכו' דמסיק בכתוב ילא למלך . עוד יש לפרש כהוב זה ע"ד שאמר חביו תהלים ל"ד סור מרע ועשה טוב כי מקודם יועץ לו לסור מרע ובאשר בא לחלל שבחוח אומר לו ריקה ה"ס מחלל' מזה יומת וכו' ובמבואר כאן ואח"כ יועץ לו ג"כ לשנות טוב ומכיון שאין יגר קבלת מלכותו בשב ואל הפעם רק בקום ועשה טוב אמר חביו הסורים ילא למלך בלא אל"ף : אוהה רשעה . אשם פועלפר הדוניו וכל מנמתה היפה שיפסד חללה ולהיות עמה : אני אחבשך . מתקבחה אפה למד עה חמדה לו כי כל המומר הזה על יוסף נדרש כי החחיל אל הפעמו בנדיבים והנה דרכו רז"ל והי אמר הדברים האלה ותבא אשת הדוניו מה כתיב למעלה ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה כיון שראה עצמו מושל החחיל לאכול ולשתות ומשלבל בשער אמר הקב"ה חמי מנהג כך את הדוב מיד וחשא אשם הדוניו וע' וכל מקום שנאמר אחר הוא סמוך ולדעתו ע"כ אמר יוסף אמ"כ אל הפעמו בנדיבים וע' ואמר עוד אשכח כאל יעקב בעורו ע"ד דל"הא במדרש אכביר שבה ליוקק לה ובא הקב"ה כדמה חביו יעקב והקדמה אמתו ואתה עוד שכרו על ה' כדל"הא ביזמא ל"ה וכה כח"א מהרש"א דהנה אמרו בכ"ר הא דכתיב וירא יעקב כי יש שכר בו' הוא יוסף הוא הגליט כי יש שכר ועבדוה ועט חותם בו' ומה שאמר

פרק יו (א) מהענין כל איבריו מותק חי' לו דמחשבו הוא לשון החפסל וליט פועל . יולא לאחר וא"כ אין מקום להי' לו ונראה שהוא מפרש חי' מהפנין לשון עיטי כלומר שאינם הולכים בזריות רק בעלמם והכליכה נחש

פרק טו רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות שציאק את האדם מן העולם . עין הרע כיצד מלמד שכשם שאדם רואה את ביתו של עצמו כך רואה רואה את ביתו של חבירו וכשם שאדם רוצה שלא להוציא שם רע על אשתו ובניו כך רואה אדם רוצה שלא להוציא שם רע על אשת

הבירו ועל בניו של חבירו דבר . אחר עין הרע כיצד שלא תראה עינו של אדם עד במשנתו של חבירו . מעשה באדם א' שהיה עינו צרה במשנתו של חבירו נתקצרו חייו ונפטר והלך לו יצר הרע כיצד אמרו שלש עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר טוב טמעי אמו של אדם היה וגרל ובא עמו והתחיל מדלל שבתות אין מנחה בידו לאחד יג שנה נולד יצר טוב כיון שמתחיל שבתות אומר לו ריקה הרי הוא אומר (שטה"א) פהללי' כות יוסת הורג נפשות אומר לו ריקה הרי הוא אומר (בראשית י"ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך הולך לדבר עבירה אומר לו ריקה הרי הוא אומר (ויקרא כ') בות יוכת הטאף והנאמת . בזמן שאדם מחמם את עצמו והולך לדבר זכה כל איבריו נשמעין לו מפני שיער הרע מלך הוא על רמ"ח איברים כשהוא הולך לדבר מצוה התחילו (א) שתענין לו כל אבריו מפני שיער הרע שבמיעו מלך הוא על רמ"ח איברים שבאדם ויצר טוב אינו רופה אלא למי שהוא חבוש בבית האסורים שנאמר (קהלת ד') כי מבית האסורים יצא למלך זה יצר טוב וי"א זה יוסף הצדיק כשבאתה אותה הרשעה היתה כענה אותה בדבריה אמרה לו אני אחבשך בבית האסורים אל ה' מתיר אסורים אל אני אנקך את עיניך אל ה' פוקח עורים אל אני אכפוף

חבירו . כלומר שמילד לו על ככה ולכו דוח עליו על מה שחבירו למדן שפלט ממש ורואה הוא שיפסד לימדו לכן מדה נמדה יתקלרו חייו כי בתורה נאמר כי היה חייך ואורך ימך ולא אמרו קבלה כופרים תרבה הכמה רק בהוסיף המקנה לחבירו על מה שהוא גדול ממנו במחמה וע"כ גם הוא יצא בלמדו המיד כדלי פנים הוא יהיה כן מחלי"כ אם כל מנמתו שחבירו יפסד לימדו או אשכח דהכח איירי שמה הוא במחמה לימדו עם חבירו והעפ"כ עינו לרה במשנתו של חבירו מפני שהוא רואה לעלות בסולם מולד הרלה וראשו מעט השמיעה לאמר אני חלונך : נתקצרו חייו ונפטר והלך לו : לכחורה ה"ו ונפטר והלך לו תיפטר הוא ואין לו בלוד . ונראה לי משום דה"ס הוא אחד מהדברים שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז והקדן קיימת לו לעוה"ב ובמחמה לקמן בפרק ח"ט ובבבלי פרק קמ"א דקדושין ילפינן זה מדכתיב כי היה חייך ואורך ימך ופירש"י חייך בעוה"ז ונראה לי לבאר חייך בעוה"ז היינו שיש לו עוסק וכבוד וכמו שדרשו רז"ל על הכתוב אורך ימים בימינו ופשיטא שער וכבוד . ולפ"ז ה"ס כדלן נהקלרו חייו הייט במחמה פרנסתו ולא היה לו במה להחיות את נפשו וגמולת שהוא מצוה כי מחמת המסכן בזוי ונפטר ממקומו והלך לו לחקוק אחר כדלי להטות במה להחיות את נפשו גם יש לפרש כפשוטו נהקלרו חייו הייט הפרנסה של ולא היה לו במה להחיות את נפשו ונפטר מהעוה"ז קודם זמנו והלך לבית עולמו לידן צדיקים שער זה ובמחמה זה השמיעין כמה לריך האדם להתרחק ממדה מנוגה כזו : ששני אמו . כלומר שנגעזר ללאה ממצי אמו ובפירש"י על כי יגר לב האדם רע משוררו (בראשית ח') ובתיב לפתח חטאה רובן עם ד' והיינו ג"כ משנעזר ללאה ממצי אמו ונפתח רחמה אזי חטאה הוא ה"ל יגר רובן עליו ונעשה מלך עליו וע"כ נקרא מלך זקן וכביל בקבלת ד' וע"כ בפירש"י : ובא עשו והתחיל . כלומר שכה עמו רק בהתחלה ומכיון שאין מחמה בידו אזי הורגל נעשה טבע ומשכו לעשות עוד כן מחלן ולהכח ומה הפעם הוסיף עלמה במסלי כ"כ חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי חקן לא יסור ממנה : מחלל שבחוח . נראה לי משום דהשליטה דברים החמורים כל כך עד שיהרג ואל יעבור עליהם כן הנה פנח"ז ג"כ וע"ד וכנה ילה"ר של פנח"ז כבר חלף והלך לו ואינו בשלש חמיות נביאים ונביאים ביזמא כ"ט באריות אף כחילל שנת חמירא ליה כעצמ"ז ובדל"הא בחולין ה' מכה ולא טלכס בו' חן מן המומר ומכך את היין ומחלל שפנות צפרה"ס בו' ע"כ בפירש"י והאי חנה חמירא בו' קמ"ל הכח דנס לאלו השליטה החמורים מכל העבירות הוא חסיה אוחו : התחילו בהענין לו . כלומר להאדם ומפני שברטט לשמוע ללי"ט ורק כי כל ההחלטות קשות ומפני שיהיה סכמתו מלך הוא משח לידתו וסדיון לא הורגל בדרך הטיב משח"כ כשהולך לדבר עבירה הטיבו אשר דיברו עם סהם כל אבריו נשמעין לו ולא אמרו התחילו כל אבריו לשמוע והוא מפני שכבר הורגלו בזה הדרך ושונים בשלמם במהירות ואף בפעם הראשון מכיון שבה עמו ההחילו כל אבריו נשמעין לו הוא ג"כ מפני שדיון לא הורגלו בדרך הטוב : סביב הסורים בו' . והסמך של ח' הסורים רפה והרי הוא כש האסורי' באל"ף . רש"י בקבלה ומשום דלפי האמת לו ראוי המלכה והממשלה כי הוא האלוהי הנאמן להאדם ומן הדיון ראוי לסמוך עליו ורק שאין נשמעין לדבריו בהתלה כפי עוב דהי הוא כמו חטופ בבית האסורים עד ירחיב ה' את גבולו ואלו נדון בחמיונה יח' והוא מלך באמת וכו' דמסיק בכתוב ילא למלך . עוד יש לפרש כהוב זה ע"ד שאמר חביו תהלים ל"ד סור מרע ועשה טוב כי מקודם יועץ לו לסור מרע ובאשר בא לחלל שבחוח אומר לו ריקה ה"ס מחלל' מזה יומת וכו' ובמבואר כאן ואח"כ יועץ לו ג"כ לשנות טוב ומכיון שאין יגר קבלת מלכותו בשב ואל הפעם רק בקום ועשה טוב אמר חביו הסורים ילא למלך בלא אל"ף : אוהה רשעה . אשם פועלפר הדוניו וכל מנמתה היפה שיפסד חללה ולהיות עמה : אני אחבשך . מתקבחה אפה למד עה חמדה לו כי כל המומר הזה על יוסף נדרש כי החחיל אל הפעמו בנדיבים והנה דרכו רז"ל והי אמר הדברים האלה ותבא אשת הדוניו מה כתיב למעלה ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה כיון שראה עצמו מושל החחיל לאכול ולשתות ומשלבל בשער אמר הקב"ה חמי מנהג כך את הדוב מיד וחשא אשם הדוניו וע' וכל מקום שנאמר אחר הוא סמוך ולדעתו ע"כ אמר יוסף אמ"כ אל הפעמו בנדיבים וע' ואמר עוד אשכח כאל יעקב בעורו ע"ד דל"הא במדרש אכביר שבה ליוקק לה ובא הקב"ה כדמה חביו יעקב והקדמה אמתו ואתה עוד שכרו על ה' כדל"הא ביזמא ל"ה וכה כח"א מהרש"א דהנה אמרו בכ"ר הא דכתיב וירא יעקב כי יש שכר בו' הוא יוסף הוא הגליט כי יש שכר ועבדוה ועט חותם בו' ומה שאמר

נחשן להם לצני : (ב) כפופים אל
 סי' אל' אני עשה אותך רשע ט' אני
 שמעתי אתו בלתי לה תשמע לה או
 הלא אם ישמע לה יי' בודאי רשע .
 הלא כבר נסתה להסיתו בזה החטא
 ולא יכלה לו : (ג) שהרי מעשה דרבי
 צדוק גדול סגנו מוחק תי' היה גדול
 הדור : דכין דבא לאשמעינן רבותא
 אי' חרבה אם לא היה גדול הדור
 היה רבותא יותר והגיה במקום זה
 סי' גדול ממנו סגן הוא באיך
 המעשיות דלקמן והוסף תי' מעשה
 למספסם ביאור רפי' קאי על המעשה
 שהוא נסיון יותר גדול ועי' מד'ג
 בספרי ב"א דה"ל דקאי על ר"ג
 בעלמו שהוא היה יותר גדול מיוסף
 דאין זה סברא כלל והדרבה אי' אין
 רבותא כג"ל : (ד) שהרי מעשה דר"ע
 גדול ממנו . הוסף כאן תי' מעשה
 והוא ג"כ מטעמי' אשר כתבתי בלוח
 הקודש י' ד"ל' אין זה רבותא כג"ל
 ושן חרבה כלל ר"ג היה גדול
 מר"ע כדמליטו באיכה רבתי כשגלח
 ריב"ז לרי"א ור"י לאטק לר"ג כיון
 דאחא קס' מלפניו ריב"ז אל'
 אספסיטס מן קדם הדין סבא טמרא
 אח' קאים אל' חי כוי מד' דכוסתיה
 והוא עמך אוכלסין כפלים לא היה
 יכול כביס אל' היה ר"ג גדול מריב"ז
 וכ"ג מר"ע שהיה תלמי' תלמידו של
 ריב"ז : (ה) שהרי מעשה דר"א הגדול
 גדול מסגנוס כחן'ל' היה כהוב בני
 תי' מעשה והוא הוסף מטעמים הר"ל
 א' שאין זה רבותא כג"ל עוד כגם
 סנתחלס היה ר"א רט' של ר"ע אשר
 היה ר"ע גדול יותר כדק"ל הלכה
 כר"ע מחבירו ותיכא למ"ד כהובות
 פ"ד דגם עד רב' אחר שהלכה
 כמותו ולא בא להוליא רק אם רביס
 חולקים עליו ובפרט ענ' ר"א וכן
 כתי' בספר אגרת הטפה בכלל פסקי
 התנאים שאין הלכה כר"א עד רבי
 יהושע ור"ס ע"כ : (ו) הלא אמר
 לשחח ט' . מוחק סי' חפילו שהיה
 כתוב

השומר אמת לעולם לשמור הנטחם בין הכתרים ואמר עושה משפט
 לעשוקים עשה הקב"ה משפט ליוסף שהיה עשוק מאשת פוטיפר
 עד אשר נתגדל וניקן על ידו לחם לרעבים בכל העולם וסיים הענין
 עשה הקב"ה לו משפט ועל שאמרה לו כריי חובשך ט' אמר לה ה'
 מחיר אסורים וכו' עכל מהרש"א
 ובג"ר פרשה פ"ז וי' ה' אל' יוסף
 ויקן של בית הסוהר וכו' ר' הונא
 בשם רבי אחי אומר שחזו היה ערב
 לרכו (כלומר לפוטיפרע כפי' במ"כ)
 והיה יולא ומדיח (כלומר שכיב יולא
 מניח האסורים מ"כ שס) את
 הטרסוח ועורך את השולחטת ומניע
 את התסוח והיתה אומרת לו בדבר
 הזה ששקתיך חיך שלי עושקתיך
 בדברים אחרים (פי' במ"כ שס
 בחמי' וכו' סבור אתה שניסורין אלו
 לבד עושקתיך עוד אעשוק אותך
 בדברים אחרים) והיה אומר לה
 עושה משפט לעשוקים מוחכת אני
 פרנסה שלך והיה אומר לה נטחן
 לחם לרעבים כובלחך אני והיה
 אומר לה ה' מסיר אסורים עיין שס :
 אני עושה אותך רשע בו' אני עושה
 אותך ארסאי בו' . רלוי לסיס לכ' איך
 אשר לפסות לארס רשע או ארמאי
 בע"כ הא כלל העבירות יעבור ואל
 יברג ואי' חף חס יעבור על חיוב
 מלוא אשר לא העשנה מפני זה לא
 הוב רשע דבא וחי כהס כתיב ולא
 סימות כהס ואלו הן ההרגינן עטמ"ז
 ונ"ע וק"ד בודאי יניח ח"ע ליהרג על
 קדושה הסס . עוד יש לדקדק לפי
 דבריהם שיש יכולת בידה לפסות
 אוהו רשע או ארמאי בע"כ חס כן
 מה הסיב לה ה' אוהב לריקים ה'
 שומר את גרים מלין שהוא יהיה
 באמת רשע או ארמאי ונראה לו
 דאלו הדברים המה דברי ריטי
 ופיתוי אשר היסה מפסה ומרלס
 אוהו כהס כי כנה ידוע דע"כ
 העובת"ז שוגלים לישראל על אשר
 שומרים מלוא ה' וטהיגס פלחן
 בחסידות ופרישות ע"כ נחשבים
 כשיניהם למחאת והנה בלתי ססק
 שיוסף הלדיק היה עהג את עלמו
 בחסידות ופרישות וע"כ היה
 שגלוי בלחם בפני המלרים חוה

את קומתך אל' ה' ווקף (ב) כפופים אל' אני
 עושה אותך רשע אל' ה' אוהב צדיקים אל'
 אני עושה אותך ארסאי אל' ה' שומר את גרים
 עד שאמר איך אעשה הרעה הגדולה הזאת
 (וחטאתי לאלהים) אל' תתמה על יוסף הצדיק
 (ג) שהרי רבי צדוק היה גדול הדור כשנשבה
 נטלתו מצרונתא אחת ושגרה לו שפרה אחת
 יפה כיון שראה אותה נתן עינו כבותרל שלא
 יראנה והיה יושב ושונה כל הלילה . לשותרית
 הלכה והקבילה אצל גבירתה אמרה לה שוהלי
 הסות משתתנני לאיש הזה שלחה וקראה לו
 אמרה לו מפני מה לא עשית עם אישה זאת
 כדרך שיעשו בני אדם אל' וכה אעשה
 מכהונה גדולה אני וממשפחה גדולה אני אמרתי
 שמא אבוא עליה והרביתי ממורים בישראל
 כיון ששמעה דבריו צוהה עליו ופטרותו בכבוד
 גדול אל' תתמה על רבי צדוק (ד) שהרי ר' עקיבא
 גדול ממנו כשהלך לארץ אוכילו קורצא אצל
 שלמון אחד ושג' לו שתי נשים יפות רחצום
 וסבום וקשטום כבלות חתנים והיו מתנפלות עליו
 כל הלילה זאת אומרת חזר אצלי וזאת אומרת
 חזר אצלי והיה יושב ביניהם וטרקק ולא פנה
 אליהן הלכו להן והקבילו פני השלטון ואמרו לו
 שוה לנו הסות משתתנני לאיש הזה שלח וקרא
 לו אל' ומפני מה לא עשית עם הנשים הללו
 כדרך שבני אדם עושים לנשים לא יפות הנה
 לא בנות אדם כמותך הנה מי שברא אותך לא
 ברא אותן אל' מה אעשה והבורא מנע אותי .
 אל' תתמה על ר"ע (ה) שהרי ר"א הגדול גדול
 ממנו שגדל את בת אחותו שלש עשרה שנה
 עמה במטה עד שבאו לה סימנים אל' צאי
 והתנשאי לאיש אמרה לו הלא (ו) אמתך
 לשפתה לרחוץ רגלי תלמידך אל' בתי כבר
 זקנתי צאי והתנשאי לבחור שכמשתך אמרה לו
 לא כך אמרתי לפניך הלא אמתך לשפתה

לרחוץ רגלי תלמידך כיון ששמע את דבריה נבל

אמר אמרה לו אני עושה אותך רשע אם תשמע לי חוה לטובה גדולה יתכן לך כי תהיה אהוב בעיני המלרים ולזה ספיר הסיב לה ה'
 אוהב לריקים ואם כן טוב לחסיה כה' מכסות בלדס ופד"ז אמרה לו עוד אני עושה אותך ארמאי אם תשמע לי ותהיה שוה ממך כאחד מהס
 והוכל לקבל כל הטובות מהס ולזה ספיר הסיב לה ה' שומר את גרים ומוטב לי שאהיה גר כי טוב לחסות בה' מבעות בנידיבים . עד שאמר
 לה איך אעשה הרעה הגדולה הזאת ומטאתי לאלהים . כ"ל לרעתי וכלומר שהרבתה בדברים כאלו לברר עוד על לבו וכתו שהבאתי לך מב"ר
 עד שאמר לה איך אעשה הרעה הגדולה הזאת שהיא מהלשנה דברים החמורים כ"כ עד אשר יהרג ואל יעבור עליהם והוה דמטיק עוד וחטאתי
 לאלהים שהוא שס מדח הדין וכלומר שהרבה שלחיס למקום לדון אותי על מעשי הרעים ואלו שמקס בדברים כאלו גס יש לבאר כפי שחבאר
 בג"ר פ"ז ומטאתי לה' איך כתיב כאן הלא ומטאתי לאלהים לאלהים אני עושה דבר הרע הזה ופי' במ"כ נשבע לילך ואמר בשבועת ה' . הים
 אנכי נשבע שאני עושה וכו' : היה גדול הדור . כלומר שהיה רק גדול הדור ובלתי ססק שהיה קטן מיוסף הצדיק ואף על פי כן עמד
 בנסיון גדול כזה אשר מלך אחד טבל לומר שהוא נסיון יותר גדול מנסיון של יוסף הצדיק כי שס היה לו לירא שלא יסודע הדבר לאחלוני
 משאי' ר"ל שלא היה לו לירא משום אדם כי היה כרסוח המטרונתא : שהרי ר"ע גדול ממנו . כלומר שהרי מעשה דר"ע גדול ממעשה
 דר"ג כי אל' ר"ל לא היה רק אשה אחת וגם לא היסה חובעת אותו כפה ואלל ר"ע היו ב' נשים והיו חובעות אותו כפה וגם היו מתנפלות
 עליו כל הילה בו אל' ר"ל בעלמו טבל לומר שהוא גדול מר"ע ועיין בש"א : אויבילו קורצי' . הלשיטו עליו : שהרי ר"א הגדול גדול ממנו .
 כאן נמי ה"פ שהרי מעשה דר"א הגדול גדול ממעשה דר"ע כי החס לא עמד בנסיון רק לילה אחת משאי' ר"א הגדול שעמד בנסיון כ"כ
 שנים דתי כפשוטו שהיה ר"א גדול מר"ע אין רבותא שעמד בנסיון : הלא אמתך לשפתה לרחוץ רגלי תלמידך בו' . הוא לשון הכתוב
 (ששאל ח' כ"ה) אלל חביביל ורק במקום עבדי חזוני דס אמרה תלמידך לפי שלא היו לו עבדים והוא כינוי שרלוכה להנשא לו ולפי שהוא
 מלחכה שהאשה עושה לבעלה חפילו הכניסה לו ד' שמות (כתובות ס"ח) רק מחמת כבוד אמרה לו תלמידך וכן ככתוב עבדי חזוני (והוא
 קלה פ"ד שאמר משה וירדו כל סנדיך אלה חלני' ודלא כמו שפי' במט"ד ז"ל כאלו אמרה חינוי רלוייה לו לאשה כ"א לשפתה לרחוץ
 רגלי עבדיו . דהרי מקודם בקשה ממנו בעלמה שישאנה לאשה כמו שאמרו רז"ל במעילה י"ד על הכתוב וזכרת את אחתך :

ובל סתנה רשותי שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה ולכן פנה כריש קידושין האשה נקנית ולא האיש קונה וכתבנו א"ל ע"כ והגם שכבר שמע את דברי קדשתה ורטינה להיות אשתו מ"מ כיון שמקודם הוא לא הסכים היה לריץ פכשיו ליטול ממנה רשות לקדשה : וכן עלי' .

כלומר שקדשה בביאה דאל"כ היה להם לומר נטל ממנה רשות לקדשה וקדשה מאי וכן עלי' אלא שקדשה בביאה ורק דפכשיו מפני שלא ידע בני ישראל פרולין בערוות אחרו שהמקדש בביאה מכין אותו מכה מדרות וכדליתא בקדושין י"ב והפסך דגם בימינו ככר נזורה שלא לקדש בביאה ורק דכנהרדעי ס"ל דכטלוהו לא מעניד רב אלא על דחקים בביאה בלא שידוכי ואפשר דצ"כ נטל ממנה רשות לקדשה הגם שכבר שמע ממנה שרלוונה ומפלה להנשא לו מכין שלא שידך אותה וגשילת רשות ממנה היינו שידוכי וגם אפשר דכסתם סוגיא בקידושין ע"כ ויבמה ס"ב ס"ל דרב מעניד אמאן דמקדש בלא שידוכי ואמאן דמקדש בביאה ומטעם פריטותא וכמבואר ע"כ ורק דאל"כ אין שום פריטותא דהנה התוס' ע"כ כד"ה משום פריטותא דייק' שאין לפרש לפי שריץ עידי ביאה או עידי ימוד והכר מטמר שמעמיד פדים על קדושתה שהפריטותא הוא ששפין חתלה קנינים בביאה ונראה לי לפרש משום דהיקף שיכבד עמה יצרו היקפו לנשול אותה ולא יטיין כלל לשם מטה קידושין משא"כ אללו שהיתה

כתוב בני' הלא חתוק חנוני לשפחה ללא שידך כלל וכן הוא בכחוס שמאל ח' נ"ה : (ו) אלא בן כפתחו הלב ט' . כגיה בן כמקום על דק הוא ככרסות ס"א חמר רב יליהר חמה לזכוב ויזכב בן ב' מפסחי הלב : (ח) רובין אפי' בשעה שהיטק מוטל בעריסה מבקש להורגו הינוק מוטל בעריסה הניח ידו על גבי הנחש או כו' ע"ג נחלים כו' יצ"הר שבמעיו בא וראה בגדי או במלה בין שהוא ראה את הבאר הוא חוזר לאחוריו לפי שאין יצ"הר בבהמה אבל בתינוק יצ"הר וזרקו בבית ראש ר"ש ט' . כגיה ק דהג"י אומר לו לחדש בשעה שהיטק מוטל בעריסה האיש חנקס להורגך הוא חנה שיהלום ממנו בשעריו . אין לו ביאור כלל דהג"י מקדש בלא יראה בגדי כו' . ואח"כ חלל כתיטק יצ"הר ככרי שיבואר שפיר מ"ס יצ"הר וזרקתו בכת ראש דהיינו שזרקו בתוך הכף ומטעם שלא יסמור ח"ט משא"כ כג"י לפי שצ"הר משמע נתינת טעם חלל' ונחלים חנה לא שידך כלל גם וזרקתו ט' לא יחכן שפיר : (ט) למה יצ"הר דומה לברזל כו' . וכן לקמן בדברי ר"י הנשיא גרים רק למה יצ"הר דומה לשני בני אדם . דהג"י בשתי הפסחים למה"ד למה יצ"הר דומה הוא כפל לשון ומכין ומכיס אף כן יצ"הר דומה

נטל ממנה רשות לקדשה וכן עליה ר' ראובן בן אצטרובלי אומר האך יתרחק אדם מיצר הרע שבמעיו לפי שטפה ראשונה שאדם ממיל באשה הוא יצר הרע ויצר הרע אינו שריו (ו) אלא על מפתחי הלב שנאמר (בראשית ר') לפתח (ח) הטאת רובין אמר לו לאדם בשעה שתינוק מוטל בעריסה האיש מבקש להורגך הוא חנה שיהלום ממנו בשערו חניטק מוטל בעריסה הניח ידו על גבי הנחש או על גבי העקרב ועקצתו לא גרם לו אלא יצר הרע שבמעיו הניח ידו על גבי הגהלים ונכה לא גרם לו אלא יצר הרע שבמעיו לפי שיצר הרע וזרקתו בבית ראש אבל בא וראה בגדי או בטלה כיון שהוא רואה את הבאר הוא חוזר לאחוריו לפי שאין יצר הרע בבהמה . ר"ש בן אלעזר אומר אמשול לך משל (ט) למה הדבר דומה (נ"א למה) יצר הרע דומה לברזל שהטילותו לאור כל זמן שהוא בתוך האור עושין ממנו כל כלים שירצו אף יצר הרע אין לו תקנה אלא בדר' בלבד שנאמר (ישעיה כ"ה) אם רעב שונאך האכילתו לחם ואם צמא השקתו מים כי נחלים אתה דומה על ראשו וה' ישלם לך אל הקרא ישלם לך אלא ישלם לך . רבי יהודה הגשיא אומר אמשול לך משל למה הדבר דומה (נ"א למה) יצר הרע דומה לשני בני אדם שנבנסו לפתורק אחד נתפס

שמו ככר במטה י"ג שנים אך דל"ס דאש"כ היה לו לקדשה בכסף במטה ל"ט מי הכריתו לזה והיה לו לחוש פן וחולי לא יוכל לעמוד כנכסיו כזה ואפשר דמסר כאן הינה אחת וכן ל"ל נטל ממנה רשות לקדשה וקדשה וכן עלי' וה"ס וקדשה בכסף ואח"כ בא עלי' ולהורות לנו שעד אחר הקדושין לא בא עלי' מעולם כי עדין לא נזכר בפירוש כזה המעשה שלא בא עליה : היאך יהרזק : קאי חלפיל סיליהר' אחר מג' דכריס שמוילין את האדם מן העולם ע"כ אמרו שיראה האדם האך להתרחק ממנו כי לריץ לזה זריזות וההחלמות גדולה : על מפתחי הלב . וכבר כתבנו ס"א חיתא חמר רב יצ"הר דומה לזכוב ויזכב בן ב' מפסחי הלב וכל משום דגם מיירי מאדם גדול שכבר חלק והלך אלנו י"ג שנים וח"כ לב חגס דהוא יצ"ס לימינו ואלו היליהר' הוא חלס אללו כטובי מות וכדפי' מהר"ש בח"א ע"כ דומה לזכוב שהיא ברי' קטנה וחלס ומכא"ש דבר חשוב שכן דוקת בן הוא היליהר' כו' עיין ע"כ משא"כ כאן חמר על אוחן י"ג שנה מעת לידתו וקאמר אמרו כריס פרקין מפני סיליהר' מלך הוא ט' וכדמסיק לקמן ואלו בודאי אינו שריו אלא על מפסחי הלב דהם המה שתי כליות שבאדם אשר יועלות אותו לרעה והלג מבין וסופה כי אין מוחה בידו משא"כ חמר י"ג שנה לב כסיל הוא רק לשמאלו וידוע דשמאל חלש הוא מימין וע"כ אינו דומה לו רק לזכוב : לפתח חפאת רובין . כלומר לפתח הלב והיינו שני הכליות שבאדם חפאת הוא היליהר' שנקרא חפאת על ע"כ שחפתי את האדם רופן כמו שזכר ואמר לפתח לבן יחיד להורות לנו שאז שני הכליות לחמת נמשכים וזעזעות אותו לרעה משא"כ אחר י"ג שנה לשנים נמשכים מכין חפאת יוצאת אותו לטובה וחפאת לרעה וכמבואר ברבנות ע"כ : אמר לו לאדם . כלומר בשעה שהיטק מוטל בעריסה חמר לו היליהר' להיטק על האדם הגדול שמועד עליו לשומרו עכ"ל נוק האיש מנקש אוחך להרוג ולכן רולה היטק אשר יהלום מן האיש הוא העור של ראשו כשפרו ככת חמה וזהו שיהלום ממנו כשפרו : בבה ראש . כמו ככת אחת וכלומר כשעם הראשון ואינו מניח להסייען ולהסייע כדעתו של זה : בגדי או במלה כו' . משום דבאר יותר שכיח אלל גדי ומלה ונאורו יום שטלדים הולכים בעלמם ואין עומד על גביהן לשומרן מנוק וחפ"כ מכין בראשית את הבאר הזורים לאחוריהם כראה מזה שאין יצ"הר ככמה וההוא אללם אמרו משא"כ כפיוטק שאין כולך בעלמם ע"כ רוב פתוח מבין שנה וחף שמחליל לילך בעלמם יס לו שומר על גביו לשומרו מנוק ובודאי שלא ילך עמו קרוב לבאר או שיסמרט שלא ישול לטור ויק שמנחש ועקרוב אשר בא פתוחם לא יוכל לשמרו גם מנחלים לברזל כו' . כל דקן ל"ל דהג"י למה הדבר דומה יצ"הר חמר : למה הדבר דומה נ"א למה יצ"הר דומה צמפרי ש"א ולט"י למה הדבר דומה קאי על שניהם על האדם ועל יצ"הר שגם להאדם אין לו תקנה אלא ע"י האש של תורה או ע"י אש של גיהנום : כד"ה בלבד . נראה דבא להורות לנו פילתא אגב אובחא מה דליתא בקידושין למ"ד חמר ושממס ע"כ חס נמשלה תורה לסם חיים משל לאדם כו' ועיין ע"כ בח"א הרי"ף שכתב דלכ"י חמר ע"כ חס שאש"פ שיש חס אחר כעד יצ"הר שהוא התשובה וכן אמרו רז"ל חמר לו יום המיתה שנאמר ודמו כלה וכן הלוקה הוא מונעם ליצ"הר וכמו שדרשו חז"ל על פסוק אשריכם זרעתי על כל חיים חיים המים תמימים לבי סיליהר' של אדם מחמד ומחנבר עליו בכל יום ואם היום נלחו בתשובה או בזכרון יום המיתה או בלוקה למחר ישוב ויערוך עמו מלחמה אחרת ולא העיילו הפסחים אללם דבר יום ביומו חלל כס עסק התורה הוא ע"כ באריות וכל זה הורה בח"י אללם כד"ה בלבד : שנאמר אם רעב כו' . ולא מלינו דבר שנקרא לחם ומים ואש אללם ההנה בלבד שנאמר ירמי' כ"ג הלא כה דברי כאש ונו' (ישעיה נ"ה) הרי כל נחל לבי נחלים ונו' וכמ"ל ע"י לט לחמו בלחמי ונו' וא"כ מה ש"ח ככתוב חס רעב שונאך קאי על יצ"הר שהוא השונא המוטל אל האדם וזרד עמו עד לחיו ועיין מזה בטובה כ"כ וברש"י ע"כ : אלא ישלים לך . ר"ל שגם יצ"הר שלך יהי' בשלום עמך ויהי' אוהבך ואל ישיאך לחסא כפרש"י ע"כ : למה הדבר דומה נ"א יצ"הר דומה לב' בע אדם כו' . כל דקן ל"ל גרי שהבאחי כמפרי ש"א הוה כאן שפח יתר וכנטול דמי אף מכין דאמר לשני בני אדם שפיר שייך לגרום למה הדבר דומה ומשום דלכאורה אין להבין על מה זה ולמה באמת הוה היליהר' שגם מוחלם להאדם עד שכל יום ויום מתגבר עליו ורולה להמיתו ולא די לו כהזכרת יום המיתה ושאריו אינן פמים אללם כד"ה בלבד כדלפיל לזה מייחי אללם

אחד נתפס

דומה מסתמא בהתלה לל גם כן למה יל"ס דומה ולמה יל"ס
 מיוחד : (י) אאבוד את הגוף . מוחק ט"ו כל דהוא חך למחר :
 (יא) המסיתים והמדיחים והמפסידים שקר ט"ו . כניס ק ולא כט"ו
 שהיה כתוב והמסיתים והמדיחים וכן המפורס ט"ו . דל"י
 משמע שהמסיתים והמדיחים לאחד
 נחשקין ולא כן הוא כמ"ס בספרי ב"ח
 ומוחק ט"ו וכן שקודס ט"ו המפורס
 דלפי לשון זה משמע שאיך שיש לי
 ספי המפורסות ובאמת כלן נלמד
 מכתוב אחד וכמ"ס בספרי ב"ח :
 (יב) וזו ליוכן הוא אומר ואהבה ט"ו .
 הגיה וכן הוא אומר במקום הלא ב"ח
 לתיקון שלשון דלכון הלא הוא אומר
 משמע קלס ללשון קושיא :
 (יג) בראתו לכבודי אם עושה כן
 אמה אהבו ט"ו . הגיה כן דל"י קשה
 הדרכה מעט ט"ו חזי בראתו היה
 לאהוב ג"כ האפיקורסים וכו' ומה זה
 שמטיק ואם עושה כן מלן ילא לו ק
 ולגוספתו ט"ו שחזי ט"ו הוא טעם
 שפ"כ תאכיל לרעך לפי שמטיק עלי
 שחזי ט"ו שהוא מכבד אותי והוא ע"ס
 סכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי
 בראתו יל"סו חך עשיתו וע"כ נמי
 חזי שפיר מה שמטיק ואם עושה כן
 אחס אוהבו ואם לאו כלומר שהוא
 אפיקורס וכופר בהקב"ה חזי אחס
 אוהבו : (יד) באוהרה גדולה נאמר
 ט"ו . הגיה כן והג"י בעשה של גדולה
 נאמר ט"ו כולו חך לו בלור כלל
 ובכ"ח שב"י בעשמה נאמר כן ג"כ
 לא יתכן דעל אוהרה מטה לא חזיט
 שטעה בעוס מקס :

סליק פרק ט"ו

אחד מהם משום לסמים אמרו לו מי עמך יכול
 הוא שיאמר לא היה עמי חברי אלא אוטר
 הואיל ואני נהרג ויהי עמי אף כך אמר
 יצר הרע הואיל ואני אבוד לעולם הבא (י)
 אני אאבוד את כל הגוף יל"ס בן יוחאי אומר מכתב
 שאין ישרים רואין פני גיהנום לעולם משלו
 משל למה"ד למלך בשר ודם שהיה לו שרה
 זכורית באו בני אדם והשכיחה בעשרת כורין
 חמים בשנה ובלוה עדרוה השקוה וכסתה ולא
 הבטיח ממנה אלא כוד אחד חמים בשנה אמר
 להם המלך מה זה אל אדוננו המלך אתה
 יודע בשעה שנתת לנו שמתחלה לא הבנפת
 ממנה כלום ועכשיו שזבלנוה וכסתנוה והשקנוה
 מים לא הבנמנו ממנה אלא כוד אחד חמים
 בלבד כך עתידים ישראל לומר לפני הקב"ה
 רבש"ע אתה יודע ביצר הרע שהוא מסית בנו
 שנאמר (תהלים ק"ג) כי הוא ידע יצרנו ושנאת
 הבריות כיצד מלמד שלא יכוין אדם לומר אהב
 את התלמידים ושנא את התלמידים אהב את
 את בולם ושנא את האפיקורסין (יא) והמסיתים
 והמדיחים והמפסידים שקר וכן דוד אומר
 (שם קל"ט) משנאך ה' אשנא ובתקומתך
 אתקומם חכלית שנאה שנאתים לאויבים (יב) היו
 לי הלא הוא אומר (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך
 כמוך אני ה' מה מעם כי אני (יג) בראתו ואם
 כבוד אני ה' מה מעם כי אני ר"ש בן אלעזר
 אומר (יד) באוהרה גדולה נאמר דבר זה ואהבת לרעך כמוך (אני ה' אם)
 אתה אוהבו אני נאמן לשלם לך שכר טוב ואם לאו אני דיין לפרע :

הדרן עלך רבי יהושע

דברים של ר"י הנשיא : אבוד לע"הב . כמבואר ב"שע"י ס"ז מי
 זה בא מחזום חזק בגדים וכו' ודל"ס כמ"ס יב"ג טעוה
 עה"ר שרו של אדם למשנה וכו' וע"ס ברש"י דפי' שרן של אדם
 הוא סמל' שיכרת לגולה ט"ו חזון בגדים מרמו של פמאל ט"ו ע"כ
 והנה ידוע דהוא הפס הוא המלאך
 העוס הוא היל"סר : אה כל הגוף .
 אפשר דמרבא מזה רוחו ונשמתו
 עליו תכליל שילפרו לחכול נהמא
 דכיוסופא חזי להחגלל עוד הפעם
 לתקן את אשר עוהם חזי חשך דב"ח
 לרבות את הנשמה וכמבואר
 בסנהדרין כ"ח שמיחין הנשמה
 לכנוף וחז"כ דן אותם ביחד : מכאן
 שאין ישרים . ללמוד מלן שיל"ס
 שונא מוחלם להאדם כל כך ויל"ס
 האדם רע מנשורו ועד שהאדם
 נעשה סב"ע י"ס לומר סברא דחין
 ישרים דחז"ס פני גיהנום כלל וכפי
 המשל שהכ"ח : זכורית . הפעם
 והגריע ששדוסי : זבלוה כו' .
 סדר פכודים הפדה קא חסיב וחז"ל
 מקודם מובל את הסדה וחז"כ מורס
 בכדי שיהא הובל למטה ויהיה מטוסה
 בעפר וחז"כ משקה אותה בכדי
 שילמיחו הזרעים וחז"כ מנכס וחיט
 שעוקר העשבים הרעים שטלו . בן
 הזרעים חזי חס הזרעים קרובים
 מחד להדדי וע"כ חז"ס יכולין
 להתגדל ולהתעבות חזי עוקר אחד
 משנים : עדרוה . הוא לשון חפירה
 והוא לשון כמנכס (פאה פרק ב')
 וכל הזרעים אשר במעור יעדרו
 פ"ס במפרשי המשנה וכן נמי מכיון
 שהיא טדה זכורית חס כן מסתמא
 היא על ספרים כרמים אשר חין
 יכולין שמה למרוס בשחזים חזי שהיה
 קשה מחד ולריך לחופרה וע"כ אמר
 עדרוה : וכסתה . הוא לשון מנכס
 ומוחק לא חזמור מרגומו לא חכסמ :
 ועכשיו שזבלנוה וביסחנה
 והשקנוה מים . יס לשום לב